

Soproni Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Nemzetközi gazdaság és gazdálkodás alprogram

**A HAZAI BIZTOSÍTÁSI PIAC ALAKULÁSA ÉS KILÁTÁSAI A BIZTOSÍTÁSI
PENETRÁCIÓ ÉS KONCENTRÁCIÓ TÜKRÉBEN**

Doktori (PhD) értekezés

Készítette:

Eke Zsolt

Témavezető:

Dr. Pataki László

Sopron

2023

A hazai biztosítási piac alakulása és kilátásai a biztosítási penetráció és koncentráció tükrében

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében

Készült a Soproni Egyetem
Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola
Nemzetközi gazdaság és gazdálkodás alprogramja keretében

Írta:
Eke Zsolt

Témavezető: Dr. Pataki László

Az értekezés témavezetőként elfogadásra javasolt: igen / nem

témavezető aláírása

A doktori szigorlat időpontja: 20 ____ év _____ hónap ____ nap

A doktori szigorlat eredménye _____ %

Az értekezés bírálóként elfogadásra javasolt (igen /nem)

1. bíráló: Dr. _____ igen / nem

(aláírás)

2. bíráló: Dr. _____ igen / nem

(aláírás)

Az értekezés nyilvános védésének eredménye: _____ %

Kelt, Sopron, 20 ____ év _____ hónap ____ nap

a Bíráló Bizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése: _____

az EDHT elnöke

TARTALOMJEGYZÉK

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

ÁBRÁK JEGYZÉKE

MELLÉKLETEK

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

KIVONAT

ABSTRACT

1.	BEVEZETÉS	1
1.1.	A téma jelentősége	1
1.2.	Kutatási célok	2
1.3.	Hipotézisek	3
2.	A TÉMA ELMÉLETI HÁTTERÉNEK ÁTTEKINTÉSE.....	6
2.1.	A biztosítás története	6
2.1.1.	A magyar biztosítástörténet	8
2.1.2.	A magyarországi modern biztosítás korszaka	8
2.1.3.	A magyar társadalombiztosítás története.....	14
2.2.	A biztosítás alapfogalmai.....	16
2.2.1.	A biztonság, veszély, kockázat.....	16
2.2.2.	A biztosítás definíciója és működésének alapjai	21
2.2.3.	A biztosítás jelentősége	24
2.3.	A biztosítások csoportosítása.....	26
2.3.1.	A csoportosítás lehetséges szempontjai.....	26
2.3.2.	A legfontosabb csoportok és sajátosságaik	27
2.3.3.	A biztosító társaságok csoportosítása	34
2.4.	A biztosítás szerepének változása, a választott téma jelentősége	36
2.4.1.	Élet (life) ágazat.....	36
2.4.2.	Nem-élet (non-life) ágazat.....	38
2.5.	A társadalombiztosítás	50
2.5.1.	A társadalombiztosítási ellátások	51
2.5.2.	A társadalombiztosítás finanszírozási formái, nyugdíjfinanszírozás	52
2.6.	Az európai és hazai biztosítási piac rövid áttekintése.....	54
2.6.1.	Az európai piac jellemzői	54
2.6.2.	A hazai piac áttekintése	59
2.6.3.	A piaci összetétel	73
2.6.4.	A Covid-19 járvány hatása a biztosítási piacokra	77

2.7.	A vizsgált paraméterek	79
2.7.1.	A biztosítási penetráció	79
2.7.2.	Biztosítási denzitás, más néven biztosítási sűrűség.....	79
2.7.3.	A piaci koncentráció.....	79
3.	ANYAG ÉS MÓDSZER.....	84
3.1.	A piaci koncentráció vizsgálati módszerei	84
3.2.	Statisztikai vizsgálati módszerek	84
3.2.1.	Dekompozíciós eljárás.....	84
3.2.2.	Regresszió.....	85
3.2.3.	Előrejelzés	85
3.3.	A kutatás során alapul vett adatok	87
3.3.1.	Penetráció	87
3.3.2.	Denzitás	87
3.3.3.	Piaci koncentráció.....	88
3.3.4.	Díjbevétel	88
3.3.5.	A biztosítási szerződések száma.....	89
3.3.6.	Az ágazatban foglalkoztatottak száma	89
3.3.7.	Az ágazat adózás előtti eredménye.....	89
3.4.	A kutatási tevékenység összefoglalása	89
4.	KUTATÁSI EREDMÉNYEK	91
4.1.	A kutatás során felállított hipotézisek vizsgálati eredményei.....	91
4.2.	Hipotézis vizsgálat.....	116
4.3.	Új és újszerű tudományos eredmények	120
5.	KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK	122
6.	ÖSSZEFOGLALÁS.....	125
7.	SUMMARY	129
	IRODALOMJEGYZÉK.....	132
	Szakirodalom	132
	Internetes hivatkozások.....	140
	Internetes szolgáltatók	145
	MELLÉKLETEK	146
	KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	168
	NYILATKOZAT.....	169

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. számú táblázat: Kutatási célok, hipotézisek, adatforrások és a módszertan.....	90
2. számú táblázat: A H2 hipotézis vizsgálata: a penetráció előrejelzésében használt modellek	92
3. számú táblázat: A H2 hipotézis vizsgálata: a koncentráció előrejelzésében használt modellek, éves adatok alapján.....	94
4. számú táblázat: H2 hipotézis vizsgálata: a 2030-ra becsülhető értékek éves adatok alapján.....	94
5. számú táblázat: A H2 hipotézis vizsgálata: a negyedéves adatok elemzésekor igénybe vett modellek	96
6. számú táblázat: H2 hipotézis vizsgálata: a 2026-ra várható értékek negyedéves adatok alapján.....	96
7. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-denzitás	109
8. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződésszám, élet üzletág	109
9. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződésszám, nem-élet üzletág.....	110
10. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszió- analízis adatai, penetráció-szerződésszám, élet és nem-élet üzletág együtt.....	110
11. számú táblázat: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszió- analízis adatai 1	111
12. számú táblázat: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszió- analízis adatai 2.....	111
13. számú táblázat: H5 hipotézis vizsgálata: a multikollinearitás vizsgálata	112
14. számú táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszió- analízis adatai 1, igazgatási foglalkoztatottak	113
15. számú táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, igazgatási foglalkoztatottak	113
16. számú táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszió- analízis adatai 1, üzleti foglalkoztatottak	114
17. táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, üzleti foglalkoztatottak	115
18. táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, össz-ágazati foglalkoztatottak	115
19. táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, össz-ágazati foglalkoztatottak	116
20. táblázat: Kutatási célok, hipotézisek, módszertan és eredmények összefoglalása	117

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. számú ábra: A Metropolitan Life Insurance Company székháza	8
2. számú ábra: Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság Tűzbiztosítási kötvénye, 1908.	9
3. számú ábra: Biztosítók száma Magyarországon a II. világháború előtt	9
4. számú ábra: Napi dohányosok aránya az EU-ban	36
5. számú ábra: Várható élettartam változása Magyarországon 1949-2018 (piros: nők, zöld: férfiak, fekete: együttes adatok)	37
6. számú ábra: Egészségügyi beavatkozások várólistái 2021. áprilisában	37
7. számú ábra: Kibocsátás változás, üvegházhatást kiváltó gázok	38
8. számú ábra: Tapasztalt földfelszíni hőmérsékletváltozás az emberi és a természeti hatásokat külön vizsgálva	39
9. számú ábra: A globális felmelegedés várható mértékei a különböző valószínűségű scenáriókra ültetve	40
10. számú ábra: A globális felmelegedés várható mértékei a különböző akceleratorok kibocsátásával összefüggésben (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)....	41
11. számú ábra: Tapasztalt és lehetséges földfelszíni hőmérséklet emelkedés, üvegházhatást kiváltó gázok kibocsátás, 1,5 °C hőmérsékletemelkedés valószínűsége mellett (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)	42
12. számú ábra: Hogyan befolyásolja a globális felmelegedés a kiválasztott aggodalomra okot adó természeti, irányított és emberi rendszerek hatásait és/vagy kockázatait	43
13. számú ábra: Időjárás okozta károk számának változása 1980-2018 (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)	44
14. számú ábra: Természeti katasztrófák okozta károk és mértékük 1980-2020 (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)	44
15. számú ábra: Kiemelt összegű – milliárdos nagyságrendű (2019) – természeti katasztrófák száma dekádonként 1950 és 2019 között világviszonylatban	45
16. számú ábra: A biztosított vagyonban keletkezett kár az összes gazdasági kár százalékában, 2011-2020	46
17. számú ábra: A biztosítási penetráció változása a rendszerváltást követően, az összesített, valamint az élet, és nem-élet ágazatra vonatkozóan	47
18. számú ábra: Biztosítási penetráció Németországban, Franciaországban az Egyesült Királyságban és hazánkban, 2019-ben	48
19. számú ábra: Biztosítási penetráció a világban, 2020-ban	49
20. számú ábra: Élet-, és nem-életbiztosítási penetráció Magyarországon és a világban (a vízszintes tengelyen az országok, a függőlegesen a penetráció értéke látható %-ban)	49
21. számú ábra: Piaci résztvevők száma Európában, 2018-ban (a vízszintes tengelyen az országok, a függőlegesen a mennyiség látható)	55
22. számú ábra: Piaci koncentráció az EU-ban 2018-ban, CR5	56
23. számú ábra: Biztosítási penetráció értékei az EU-ban, 2019-ben	57
24. számú ábra: A penetráció változása néhány jelentős ázsiai országban és Ausztráliában 2013/2018 vonatkozásában	57
25. számú ábra: Biztosítási penetráció Afrikában	58
26. számú ábra: A piaci szereplők számának hazai változása 1985-2020 között	59
27. számú ábra: Biztosítási díjbevétel alakulása Magyarországon 1985-2020	60
28. számú ábra: Ágazatok szerinti biztosítási díjbevétel alakulása Magyarországon 1985- 2020	61

29. számú ábra: Össz-ágazati, élet és nem-élet átlagdíjak.....	68
30. számú ábra: Gépjármű, KGFB és Casco átlagdíjak	69
31. számú ábra: Személybiztosítások átlagdíjai (a vízszintes tengelyen az évszámok, a függőlegesen az átlagdíjak láthatók Ft-ban).....	70
32. számú ábra: Országokhoz kötött részesedés a hazai biztosítási piacon, a szereplők számának aránya szerint (%)	74
33. számú ábra: Országokhoz kötött részesedés a hazai biztosítási piacon, a szereplők piaci részaránya szerint (%)	75
34. számú ábra: Piaci résztvevők száma (oszlopdiagram - skála a bal tengelyen) és piaci részarányuk (vonaldiagram - skála a jobb tengelyen) nemzeti hovatartozásuk szerint Magyarországon	76
35. számú ábra: Életbiztosítási díjbevétel változása az EU-ban 2020 és 2017-2019 viszonylatában	77
36. számú ábra: Hazai piaci koncentráció változása 1991-2020	91
37. számú ábra: A H2 hipotézis vizsgálata: penetráció előrejelzések grafikus megjelenítése, éves adatok alapján.....	93
38. számú ábra: A H2 hipotézis vizsgálata: a piaci koncentráció várható értékei éves adatok alapján.....	95
39. számú ábra: H2 hipotézis vizsgálata: a piaci koncentráció várható értékei negyedéves adatok alapján.....	97
40. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet díjadatak a dekompozíciós eljárásban.....	98
41. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: életbiztosítási díjbevételek szezonalitása.....	99
42. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet ágazati díjbevétel trend görbéje	100
43. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet ágazat CR5 értékei a dekompozíciós eljárásban.....	101
44. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet ágazati koncentráció szezonalitása.....	101
45. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: az élet ágazati piaci koncentráció trendje	102
46. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet díjbevétel adatok a dekompozíciós eljárásban.....	103
47. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet díjbevétel szezonalitása.....	103
48. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet díjbevétel trendje.....	104
49. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet koncentráció adatok a dekompozíciós eljárásban.....	105
50. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet ágazati koncentráció szezonalitása ...	106
51. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem élet ágazati koncentráció trend vonala.....	106

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Évi penetrációs adatok.....	146
2. számú melléklet: A denzitás számított értékei	146
3. számú melléklet: Évi CR4, CR5 ÉS HHI adatok	147
4. számú melléklet: Évi CR4 és HHI értékek - részletes.....	147
5. számú melléklet: Negyedéves élet díjbevétel és koncentráció adatok	148
6. számú melléklet: Negyedéves nem-élet díjbevétel és koncentráció.....	149
7. számú melléklet: A biztosítási szerződések száma.....	150
8. számú melléklet: Az ágazati foglalkoztatottak idősoros adatai.....	150
9. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 1	150
10. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 2.....	151
11. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági díjbevétel trend regresszióanalízis, modellek eredményei	151
12. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 1	152
13. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 2.....	152
14. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, modellek eredményei	153
15. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági koncentráció trend regresszió analízis, négyzetes modell adatai 1.....	153
16. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági koncentráció trend regresszió analízis, négyzetes modell adatai 2.....	154
17. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági koncentráció trend regresszió analízis, modellek eredményei	154
18. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági koncentráció trend regresszió analízis, négyzetes modell adatai 1	155
19. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági koncentráció trend regresszióanalízis, négyzetes modell adatai 2	155
20. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági koncentráció trend regresszió analízis, modellek eredményei	156
21. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a normalitás vizsgálata.....	157
22. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a heteroszkedaszticitás vizsgálata.....	157
23. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a normalitás vizsgálata KS próbával.....	158
24. számú melléklet: A H2 hipotézis vizsgálata: a penetráció előrejelzésében használt modellek, eredeti SPSS adatok.....	158
25. számú melléklet: A H2 hipotézis vizsgálata: a koncentráció előrejelzésében használt modellek, éves adatok alapján, eredeti SPSS adatok	158
26. számú melléklet: H2 hipotézis vizsgálata: a 2030-ra becsülhető értékek éves adatok alapján, eredeti SPSS adatok	159
27. számú melléklet: A H2 hipotézis vizsgálata: a negyedéves adatok elemzésekor igénybe vett modellek, eredeti SPSS adatok.....	159
28. számú melléklet: H2 hipotézis vizsgálata: a 2026-ra várható értékek negyedéves adatok alapján, eredeti SPSS adatok	159

29. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció- denzitás, eredeti SPSS adatok.....	160
30. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció- szerződésszám, élet üzletág, eredeti SPSS adatok.....	160
31. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció- szerződésszám, nem-élet üzletág, eredeti SPSS adatok	161
32. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció- szerződésszám, élet és nem-élet üzletág együtt, eredeti SPSS adatok	161
33. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, eredeti SPSS adatok	162
34. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2,.....	162
35. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a multikollinearitás vizsgálata, eredeti SPSS adatok	163
36. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, igazgatási foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok.....	163
37. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, igazgatási foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok.....	164
38. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, üzleti foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok.....	165
39. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, üzleti foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok.....	166
40. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, össz-ágazati foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok.....	166
41. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, össz-ágazati foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok.....	167

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

1. AIA: American Insurance Association
2. ALOP: Advance loss of profit insurance
3. ARIMA: Autoregressive integrated moving average
4. BRICS: Brazil, Russia, India, China and South Africa
5. CR4, CR5: Concentration ratio 4, 5
6. EK: Európai Közösség
7. EU: Európai Unió
8. GATS: General Agreement on Trade in Services
9. GDP: Gross Domestic Product
10. GDPR: General Data Protection Regulation
11. HHI: Herfindahl-Hirschmann index
12. IDD: Insurance Distribution Directive
13. IEA: International Energy Agency
14. IPCC: Intergovernmental Panel of Climate Change
15. KID: Kiemelt információkat tartalmazó dokumentum
16. KSH: Központi Statisztikai Hivatal
17. MABISZ: Magyar Biztosítók Szövetsége
18. NCDC: National Climatic Data Center
19. NESDIS: National Environmental Satellite, Data, and Information Service
20. NOAA: National Oceanic and Atmospheric Administration
21. OEP: Országos Egészségbiztosítási Pénztár
22. ONYF: Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság
23. OTI: Országos Társadalombiztosító Intézet
24. PCI: Property Casualty Insurers Association
25. PRIIP: Packaged Retail and Insurance-based Investment Products
26. RiY: Reduction in Yield
27. SPSS: Statistical Package for the Social Sciences
28. SSNIT: Social Security & National Insurance Trust
29. SZOT: Szakszervezetek Országos Tanácsa
30. SZTK: Szakszervezetek Társadalombiztosítási Központja
31. TiSA: Agreement on Trade in Services

32. TTIP: Transatlantic Trade and Investment Partnership

33. ÜHG: üvegházhatású gázok

KIVONAT

Az II. világháború előtt hazánkban a lehetőségekhez képest erős gazdaság, fejlett piac uralkodott, aminek kialakulása a XIX. század végi, az 1867 után megindult fejlődéssel vette kezdetét. Ezt a pozitív irányt az I. világháború és a nagy gazdasági világválság is csak időlegesen tudta megállítani, de az 1945 utáni időszak az addigi eredmények teljes lebontásával járt. A korábban jelentős számú biztosítók közül egy maradt, aminek tulajdonosa az állam lett, ami a társaságot a központi elosztó részévé tette. A meghagyott Állami Biztosító működésében a centrális, politikai jellegű döntések váltak mindennapossá, és a szakmai szempontok háttérbe húzódtak. 1990 után gombamód szaporodtak a biztosítási társaságok, egyesületek a magyar piacon, amit a 90-es években jellemző nagyfokú nyitás, a 2004-es EU-csatlakozás és az azt követő harmonizációs erőfeszítések támogattak.

Az utóbbi időszak nemzetközi és hazai pénzügyi és természeti eseményei, a 2008-as pénzügyi válság, a nyugdíjrendszer visszarendeződése, valamint a globális felmelegedés okozta szélsőséges időjárási események mind az öngondoskodás egyre nagyobb jelentőségét támasztják alá.

Doktori kutatásom célja az, hogy egyrészt feltárjam az 1990 óta eltelt 30 év biztosítási piaci történéseit, megállapítsam, hogy a rendszerváltás óta történt változások megfelelő irányban indultak-e, mi azoknak a gyorsasága, hogyan pozícionálhatjuk a hazai piacot a legfrissebb eredmények alapján az elérendő értékek felé vezető úton. Emellett az elmúlt időszak rendelkezésre álló adatai alapján statisztikai módszertanokkal azt is elemzem, milyen változások várhatóak a kulcs mutatókban 2030-ig, továbbá a negyedéves adatok változásában milyen hatások (konjunkturális, trend, szezonális) érvényesülnek. Másrészt azonosítom a magyar biztosítási piac idősorai közötti összefüggéseket annak érdekében, hogy annak állapotára vonatkozólag rendelkezésre álló információkat elmélyítsem, illetve további lehetőségek álljanak rendelkezésre annak esetleges befolyásolására.

A piac állapotát az értekezésemben a biztosítási penetráción (GDP arányos biztosítási kiadások) és a piaci koncentráción (a piac koncentrálttsága), mint indikátoron keresztül vizsgálom, az ágazati piaci koncentrációt két módszerrel vettem vizsgálat alá, a koncentrációs ráta (négy és öt tényező: CR4, CR5), és a Herfindahl-Hirschman index (HHI) segítségével.

A vizsgálatokat az IBM SPSS programcsomag PAWS Statistics 18 Release 18.0.0 verziójával hajtottam végre, a dekompozíció, a regresszió, és az előrejelzés – Forecasting/Time Series Modeler – funkciók használatával. Utóbbi során az igénybe vett

modellek az ARIMA, a Simple, a Brown a Holt és a Winters additive, multiplicative modell volt.

Hat hipotézist állítottam fel, melynek eredményeképp megállapítottam, hogy a magyar biztosítási piaci koncentráció értékek négytényezős koncentrációs ráta tekintetében 2014-től, Herfindahl-Hirschman index tekintetében 2011-től elérték a szakirodalomban megfogalmazott kívánt 50-es és 1000-as értéket, a penetráció múltbeli értékeiben folyamatosan javuló értékeket viszont nem lehetett azonosítani. A jövőre vonatkozó vizsgálat azt eredményezte, hogy a penetráció jelentős emelkedésével továbbra sem számolhatunk, a meghatározott célértéket a vizsgált periódus végén sem fogja megközelíteni. A piaci koncentráció jövőben várható értékei tekintetében bizonyos esetekben csökkenést, bizonyos esetekben növekedést vagy stagnálást jeleznek a statisztikai modellek. Az előrejelzések azonban minden esetben több-kevesebb hibával terheltek. A további elemzések azt mutatták, hogy egyértelmű trendek fedezhetőek fel a díjbevételrel illetően emelkedő, a koncentrációt illetően csökkenő jelleggel. Konjunkturális hatás a vizsgált periódus szűkössége okán is nem volt felfedezhető, szezonális hatás viszont egyértelműen azonosítható volt mindkét paraméter tekintetében. A következő vizsgálat eredménye szerint a penetráció és a denzitás (GDP és népesség száma) között gyenge, pozitív irányú összefüggés mutatható ki, a penetráció és a szerződésszám között viszont nincs szignifikáns kapcsolat. Az adózás előtti eredmény vonatkozásában a legerősebb korreláció a díjbevétellel, gyengébb a koncentrációval, és a leggyengébb a penetrációval volt kimutatható, mindhárom esetben pozitív irányban, és negatív korreláció volt azonosítható a szerződésszám és az igazgatási foglalkoztatottak, illetve a díjbevétel és az üzleti és a teljes foglalkoztatottak száma között.

Kutatásom eredménye az, hogy egyértelműen mérhető és mérésre került a hazai biztosítási piac jelenlegi állapota, becsülhetőek a jövőbeni trendek és mutatók, illetve a piacot jellemző paraméterek közötti összefüggések feltárásában sikerült előrehaladást tenni, melyek segítenek a változások azonosításában, az esetleges kedvezőtlen irányú folyamatok gyors felismerésében és esetleges befolyásolásában.

A kutatásom további iránya a piaci összefüggések további vizsgálata, újabb összefüggések feltárása melyek újabb eszközei lehetnek a piac befolyásolásának. További elemzés alá vettem a nyugat-európai, illetve a kelet európai régió piacait az azonosságok, eltérések tetten érése céljából annak érdekében, hogy a magyar piac állapotának pontosabb felmérése és fejlődésének támogatása mind inkább lehetővé váljon.

ABSTRACT

Before World War II, compared to the opportunities, Hungary had a prosperous economy and a prosperous market, which began to form in the end of the 19th century, after the ideal development in 1867. This positive direction could only be stopped temporarily by the First World War and the Great Depression, but the period after 1945 resulted in the complete demolition of the achievements up until that point. Only one of the formerly significant insurance companies remained which was owned by the state, which made the company part of the central distribution. In the operation of the remaining State Insurance Company, central, political decisions became commonplace and professional aspects were overshadowed. After 1990, insurance companies and association proliferated on the Hungarian market, supported by the high opening in the 1990s, the EU accession in 2004 and the subsequent harmonisation efforts.

Recent international and domestic financial and natural events, the financial crisis of 2008, the realignment of the pension system and extreme weather events caused by global warming all confirm the increasing importance of self-care.

The aim of my doctoral research is to explore the events of the insurance market in the 30 years since 1990, to determine whether the changes since the change of regime have started in the right direction, what are their speed, how can we position the domestic market on the basis of the latest results on the way to the values to be achieved. In addition, based on the available data of the past period, I also use statistical methodologies to analyse the changes in the key indicators until 2030 ahead and the effects (economic, trend, seasonal) of the change in the quarterly data. On the other hand, I identify the relationship between the time series of the Hungarian insurance market in order to deepen the information available on its condition and to provide further possibilities for its influence.

I examine the state of the market in my thesis through insurance penetration and market concentration as an indicator, I examined the market concentration in the sector using two methods, using the concentration rate (four and five factors: CR4, CR5) and the Herfindahl-Hirschman index (HHI).

I conducted the tests with PAWS Statistics 18 version 18.0.0 of IBM SPSS, using the decomposition, regression, and forecasting / Time Series Modeler features. In the latter process, the models used were ARIMA, Simple, Brown, Holt and Winters additive, multiplicative modell.

I have formulated six hypotheses, because of which I have established that the Hungarian insurance market concentration values in terms of four-factor concentration ratio reached the desired values of 50 and 1000 in the literature from 2011 in terms of the Herfindahl-Hirschman index, but the values that have continuously improved in the past values of penetration could not be identified. The future study has resulted in a significant increase in penetration still not expected and will not be close to the target at the end of period under consideration. The expected values of market concentration in the future indicate a decrease in some cases, in some cases an increase or stagnation in statistical models. However, the forecasts were always burdened with more or less errors. Further analyses showed that clear trends can be detected with an increase in premium income and a decrease in concentration. The cyclical effect could not be detected due to the scarcity of the study period, but the seasonal effect was clearly identifiable for both parameters. According to the results of the following study, a weak, positive relationship can be detected between penetration and density (GDP and population), but there is no significant correlation between penetration and contract number. In terms of pre-tax profit, the strongest correlation was with premium income, weaker with concentration and the weakest was detected by penetration, in all three cases in a positive direction, and a negative correlation was identified between the contract number and the administrative staff, as well as the number of fee income and the number of business and total employees.

The result of my research is that the current state of the domestic insurance market has been clearly measured and measured, it is possible to estimate the connections between future trends and indicators and the parameters characteristic of the market, which will help to identify changes, quickly identify and possibly influence possible adverse processes.

The further direction of my research is to further examine the market relationships and to explore new connections that may be new tools for influencing the market. I will further analyse the markets of the Western European and Eastern European regions with a view to achieving identities and differences to make it possible to better assess the state of the Hungarian market and support its development.

1. BEVEZETÉS

Jelen doktori disszertációmban arra vállalkozom, hogy vizsgálat alá vonjam a magyar biztosítási piac változását a rendszerváltás utáni időszakban: megállapítsam milyen változások voltak ezekben az időszakokban, hogyan indult el a fejlődés és hogyan módosult napjainkig. A piacnak a vizsgált intervallumon belüli helyzetét a biztosítási penetráción és a piaci koncentráción keresztül mutatom be azok idősoros (évenkénti és negyedéves göngyölt) változásán keresztül. Ezek a vizsgálat lényeges elemei, mert lehetőséget adnak a hazai eredményeket összevetésére az európaiakkal, melyre sor is kerül. Az elemzés célja annak vizsgálata, hogy az állampárti idősakra jellemző egy, majd 1986-tól kétszereplős piac hogyan változott napjainkig, a leglényegesebb paraméterekben elérte-e a hatékonyan működő szabad piacokra jellemző értékeket, illetve mik az eltérés okai. Vizsgálat tárgyává teszem továbbá statisztikai módszerekkel, hogy a következő 10 évben milyen változások várhatóak a penetráció és a piaci koncentráció értékeiben.

Ezeket túl megvizsgálom a hazai biztosítási piac legérdekesebb paramétereinek esetleges összefüggéseit, mint a penetráció, a denzitás, a jövedelmezőség és a kumulált ágazati díjbevételek.

1.1. A téma jelentősége

Ebben a részben arra szeretnék választ adni, hogy miért tartom fontosnak a vizsgált témát, miért gondolom azt, hogy erre fontos odafigyelnünk.

A téma véleményem szerint azért kiemelkedő jelentőségű, mert egyrészt a 2008-as pénzügyi válság rávilágított arra a problémára, hogy az egyéni befektető a válság hatásainak jóval nagyobb mértékben kitett, mint a megfelelő szakmai és tapasztalati háttérrel és erőforrásokkal rendelkező intézményi befektetők. Emiatt az élet üzletági, hagyományos és befektetési, unit linked jellegű és nyugdíjbiztosítási biztosítási termékek jelentősége az ügyfelek részéről jelentős mértékben megemelkedett a biztonságos öngondoskodás szempontjaira tekintettel, aminek jelentőségét még inkább fokozza az általános állami szerepvállalás csökkenése. (Horváth-Paulovits 2016)

Másrészt a nem-élet biztosítások oldaláról elmondható, hogy a folyamatban lévő klímaváltozással összefüggésben lévő természeti károk kárgyakorisága (egységnyi szerződésre jutó károk aránya) és átlagkára (az egy kárra számított átlagos kárkifizetés)

folyamatosan emelkedő tendenciát mutat (Eke 2017), így az igény a nem-élet üzletág előre törésére az utóbbi időszakban jelentős (Vajda 2020).

A 2022 február 24 óta zajló orosz-ukrán konfliktus kezdetét követően a katasztrófában meg nem semmisült vagyonok és érdekeltségek megőrzésén keresztül e hatások felerősödtek, sőt meg lehet jegyezni, hogy a kedvezőtlen hazai gazdasági hatások kompenzálásaként az extraprofit adó jelentősen támaszkodik ezen ágazat képviselőire: a rendeleten belül bevezetett biztosítási pótagó mértéke 2022-ben 50 milliárd Ft (az ágazat teljes adózás utáni eredménye 2021-ben kb 80 milliárd Ft volt).

Kimagasló jelentőségűnek tartom az öngondoskodást, melynek egyik legelterjedtebb piaci módja a biztosítás.

1.2. Kutatási célok

A disszertációm célja az, hogy ellenőrizzem, megvizsgáljam, hogy a rendszerváltást követően megfelelő-e a penetráció és a piaci koncentráció átalakulásának iránya és üteme, mik az eddigi tapasztalatok és mi várható 2030-ig. Több tekintetben végzek összefüggés vizsgálatot olyan változók tekintetében, amelyeknek az eredményét fontosnak tartom annak érdekében, hogy az adott esetben kedvezőtlen piaci folyamatok befolyásolására az eddiginél árnyaltabb módon kerülhessen sor. A felállított hipotézisek kiválasztása egyrészt annak az igyekezetnek a mentén történt meg, hogy tisztán lássuk a hazai biztosítási piac jelenlegi helyzetét a rendszerváltás után időszakban: hogyan változtak azok a paraméterek, melyen keresztül a piac és az ágazat fejlettsége mérhető. Másrészt olyan összefüggések feltárását céloztam meg, melyek ismeretében a kedvező és kedvezőtlen piaci folyamatok azonosítása egyszerűbbé válik, és adott esetben az esetleges beavatkozás is nagyobb hatékonysággal tud megtörténni.

Részletesen:

- Megvizsgálom, hogy a biztosítási penetráció és a piaci koncentráció értékei hogyan változtak a rendszerváltás utáni időszakban napjainkig.
- Ezen túlmenően elemzem, hogy az eddig rendelkezésre álló adatsorok alapján ceteris paribus milyen irányú és mekkora változás várható az adatokban a következő 10 évben.
- Feltárom azt, hogy a penetráció és a koncentráció értékek idősoros adataiban felfedezhető-e szezonális, trend és konjunkturális hatás.

- További célom az, hogy feltárjam az esetleges összefüggések létét, erősségét és irányát a legfontosabb ágazati piaci jellemzők között, mint
 - biztosítási penetráció és denzitás,
 - biztosítási penetráció és szerződések összesített száma,
 - piaci koncentráció a penetráció változása és kumulált díjbevétel és az ágazat adózás előtti eredménye,
 - a szerződések száma, az összesített díjbevétel és az igazgatási, üzleti és ágazati foglalkoztatottak, között.

1.3. Hipotézisek

- ***H1: A piaci koncentráció és penetráció értékei hazánkban az elmúlt évtizedekben bár fokozatosan javultak ugyan, de jelenleg sem érik el a szakirodalomban kívánatosnak tartott értékeket.***

Nagyon fontosnak tartom a későbbiekben részletezett okok miatt azt, hogy a penetráció és a piaci koncentráció értékei hazánkban is a fejlett nyugat-európai piacgazdaságokéra jellemző értékeket éri el, de azt gondolom a pártállami rendszer összeomlása óta valószínűleg nem telt el elegendő idő a társadalom és a piac megújulásához.

- ***H2: A penetráció 2030-ig tartó időszakban hazánkban lassú emelkedésnek indul, de nem fogja elérni a jelenlegi európai adatok értékének 50%-át, ugyanakkor ugyanebben az időtávban a piaci koncentráció gyengülő ütemű csökkenése következik be.***

A szakirodalmi adatok alapján vélhetőleg a következő 10 év is kevés lesz ahhoz, hogy az adatok az európai adatokkal összemérhetőek legyenek, de bízom benne, hogy a változás iránya kedvező lesz.

- ***H3: A biztosítási díjbevétel, valamint a piaci koncentráció tekintetében trendhatás kimutatható, de szezonális és konjunkturális hatás nem.***

A trendhatás, a folyamatos egy irányba való változás valószínűleg a teljes vizsgált periódusban kimutatható lesz, de a biztosítási piac jellege alapján bár bizonyos szegmensekben a díjbevétel időszakos megugrása valószínűsíthető,

összességében éven belüli és azon túli ciklikusság vélhetőleg nem lesz megállapítható.

- ***H4: A biztosítási penetráció és a denzitás változása között pozitív irányú összefüggés van, viszont a biztosítási penetráció emelkedése és a biztosítási szerződések száma hazánkban nincs összefüggésben.***

A biztosítási penetráció pozitív változása mögött azt feltételezem, hogy nem a GDP kedvezőtlen irányú változása, hanem a társadalom által a biztosításra költött összegek valós emelkedése húzódik meg, ezért annak emelkedése az egy főre jutó átlagos biztosítási díjjal való pozitív összefüggésben lehet. A két paraméter közös pontja a kumulált biztosítási díjbevételek, mely a GDP-hez való arányát és a népesség száma alapján egy főre számított mennyiségét jelzi. A két paraméter közti összefüggés tulajdonképpen a GDP és a népesség száma közti kapcsolatot mutatja, melynek feltárása – azt gondolom – az ágazati összefüggések feltárása szempontjából szintén fontos.

A kedvezőtlen hazai adatok alapján úgy vélem, hogy a biztosítási szerződések száma nem sokkal változik a penetráció értékének módosulásával, mert utóbbi a meglévő szerződésállományon belüli díjkorrekciók, indexálások eredményezik.

- ***H5: A koncentráció csökkenésével, a penetráció és a kumulált ágazati díjbevételek növekedésével nő az ágazat adózás előtti eredménye.***

Szakirodalmi adatok alapján vélelmezhető, hogy a kiélezett piaci verseny alacsony koncentráció mellett a biztosítási díjak és a jövedelmezőség csökkenése irányába hat. Emellett magas piaci koncentráció esetén kevésbé lehetnek motiváltak a piaci résztvevők a verseny fokozása érdekében, és ez az állapot valószínűleg kedvez azon szabálytalan piaci megállapodások létrejöttének (pl árkartell) melyek extraprofitot eredményezhetnek. Szakirodalmi hivatkozások alapján az valószínűsíthető, hogy a penetráció helyett elsődlegesen más, az adott piacra jellemző egyéb tényezők felelősek a jövedelmezőségért: koncentráció, aktuális pénzügyi, versenyjogi, ill. adó szabályok.

- ***H6: A hazai biztosítási szerződések, valamint a kumulált díjbevételek mennyiségi változása és az igazgatási, üzleti és a teljes ágazatban foglalkoztatottak létszámának változása között nincs szignifikáns kapcsolat.***

A szerződések száma az ágazat fejlődésével, az alkuszi hálózat erősödésével feltételezhetően elveszíti kapcsolatát a rendelkezésre álló emberi erőforrással. Emellett az valószínűsíthető, hogy a díjbevétel emelkedése alapvetően nem a rendelkezésre álló emberi erőforrással van összefüggésben, arra más tényezők (alkuszi hálózat erősödése, online értékesítés megjelenése, gazdasági környezet) voltak, vannak hatással. Amennyiben mégis azonosítunk a tényezők között összefüggést, annak okát, az ok-okozati viszonyokat is fontos feltárni.

2. A TÉMA ELMÉLETI HÁTTERÉNEK ÁTTEKINTÉSE

2.1. A biztosítás története

A biztosítás története veszélyközösségek változásának sorozata. A veszélyközösségek tulajdonságai alapján számos alternatív fejlődési vonal azonosítható, de minden esetben a legfontosabb szempont az, hogy mire irányul, mi a kockázatközösség célja, vagyis mire, kire terjed ki a kockázatközösség.

A különböző a történelmi korok érintésével így jutunk el az ősközöségtől az ókoron és középkoron keresztül a mai idők olyan csoportos biztosításaihoz, melyek a jellemzően balesetbiztosítási fedezetet nyújtanak a munkavállalók számára, illetve a viszontbiztosítás fejlődését követően előre törő globális projekteket fedezetbe vonó komplex ALOP szerződésekhez vagy katasztrófa-poolokhoz (Jenkins,-Takau 2000).

A biztosítás fejlődését két szempontból közelíthetjük meg, melyek lépcsői bár a mai napig felfedezhetőek az ágazati piacokon, bizonyos fokig a fejlődés bizonyos szintjeit képviselik. Az egyik azt veszi alapul, hogy a milyen széles körben lehet igénybe venni a biztosítási fedezetet, a másik a szerződéskötés önkéntességére fókuszál. Eszerint három csoport azonosítható, melyek egyben a biztosítás evolúciójának szakaszai is (Prudential Ins. 2012):

- Az első csoportba azon a biztosítások sorolhatók, amelyet a potenciális ügyfelek bizonyos csoportjai, saját döntésük által, azaz szabad akaratukból köthetnek meg. Ekkor a belépés korlátozott (pl. csak egy meghatározott szakma képviselői számára adott).
- A második csoportot azon biztosítások alkotják, amelyeket bárki megkötések nélkül megköthet. Ezek a napjainkban is működő önkéntes, azaz nem közelező jellegű biztosítási rendszer előfutárai.
- A harmadik csoportba a kötelező biztosítások tartoznak, de a kötelező gépjármű felelősség biztosítás mellett ide tartoznak még a társadalombiztosítások is, vagy a bizonyos kamarák által a tagok felé megkövetelt szakmai felelősségbiztosítások is. (Trenerry 2009).

A biztosítás történelmében két nagy fejlődési korszakot különböztetünk meg.

- A korai korszak: az őskorra nyúlik vissza, amikor a törzs tagjai, csoportjai tudásukkal, munkájukkal járultak hozzá teljes közösségre kiterjedő

szolgáltatásokhoz, mint élelmezés, lakhatás, öltözködés fűtés, azaz általánosságban a megfelelő életkörülmények biztosításához. E történeti szakaszhoz sorolhatjuk a karaván-, illetve a tengeri szállítmánybiztosítások. Ezekben az esetben a karavánok illetve hajók tulajdonosai együttműködtek a szállított árukat ért károk csökkentésére. A kockázatot szétporlasztották egymás között, a veszteségeket a szövetségek (veszélyközösségek) tagjai egyenlő részben felosztották egymás között. egyenlő arányban osztották szét egymás között (Farley 2009).

Ide tartoznak még azok az egyesületek, melyek célja, hogy az tagok által felhalmozott összegből speciális élethelyzetben lévő tagokat segítsenek meg, Erre legjobb példa a temetkezési egyesületek, melyek célja a hátramaradott családtagok anyagi megsegítése. Itt azonosíthatók az életbiztosítások legelső megjelenései. (Wehle 2016). Ez a korszak a XIV. századig tartott.

- A következő időszak a XV-XVI. századi gazdasági-társadalmi változásokkal kezdődött, melynek eredményeképp a XVII. században már a maihoz hasonló biztosítási formák alakultak ki. (tűz- és életjáradék biztosítások Olaszországban és Franciaországban).

Fontos mérföldkőként lehet értelmezni a XVII. században létrejött lakossági testületeket (gilde), melyek egyes kártípusok ellen nyújtanak védelmet. Emellett fontos lépés e korszakban a „tonina”, mely elsőként Franciaországban biztosítással bővített államkölcönként megjelent speciális életjáradék típus (Horinka-Luttenberger 2006). Ez időben vált London a hajózási biztosítások központjává, mely vezető szerepe e biztosítások fejlődésével (a szállítmányon túl a szállító, rakodó eszközöket is fedezetbe lehetett vonni) egyre inkább meghatározóvá vált.

Területenként az eltérő gazdasági-társadalmi és földrajzi adottságok számottevő specializációhoz vezettek: míg Angliában a tenger melletti területekre a tengeri szállítmány-, általánosságban a balesetbiztosítás volt elterjedt, addig Svájcban és Franciaországban az állat-, és felelősségbiztosítások voltak inkább jellemzőek. Németországban többek között a tűzbiztosítás, illetve Európában a haszonnövények kárát fedező jégkár biztosítás vált általánossá (Koch 2013).

1. számú ábra: A Metropolitan Life Insurance Company székháza

Forrás: Yablon 2004

2.1.1. A magyar biztosítástörténet

A kialakulás első lépcsője hazánkban a XIV. században jött létre, a céhek veszélyközösségét megtestesítői a „társládák” voltak. A társláda neve arra a gyűjtőeszközre („láda”) utal, melyben a tagok befizetéseit, díjait gyűjtötték. Amely összeget a ládában felhalmozott a tagság, bizonyos negatív élethelyzetek esetén osztották ki a tagok részére (a tag halála, baleset, betegség vagy öregség okán fennálló munkaképtelensége).

A következő jelentős lépés a szállítmánybiztosítások XVIII. századi elterjedése, mely a folyami élelmiszer szállítások előre törésével magyarázható. Az igények kezelésére megalakult és megerősödött a Rév-Komáromi Hajózást Biztosító Társaság. Fontos mérföldkő az 1831-ben alapított Triest Általános Biztosító Társulat pesti képviselete (Tamás 2013). A magyar polgárosodás és iparosodás késése miatt a hazai tőkefelhalmozás kevésbé volt intenzív, mint nyugat Európában. Ennek köszönhető, hogy a hazai biztosítási piacot kezdettől fogva a külföldi tőke erőteljes jelenléte jellemezte, és jellemzi napjainkban is (Gál 2008).

2.1.2. A magyarországi modern biztosítás korszaka

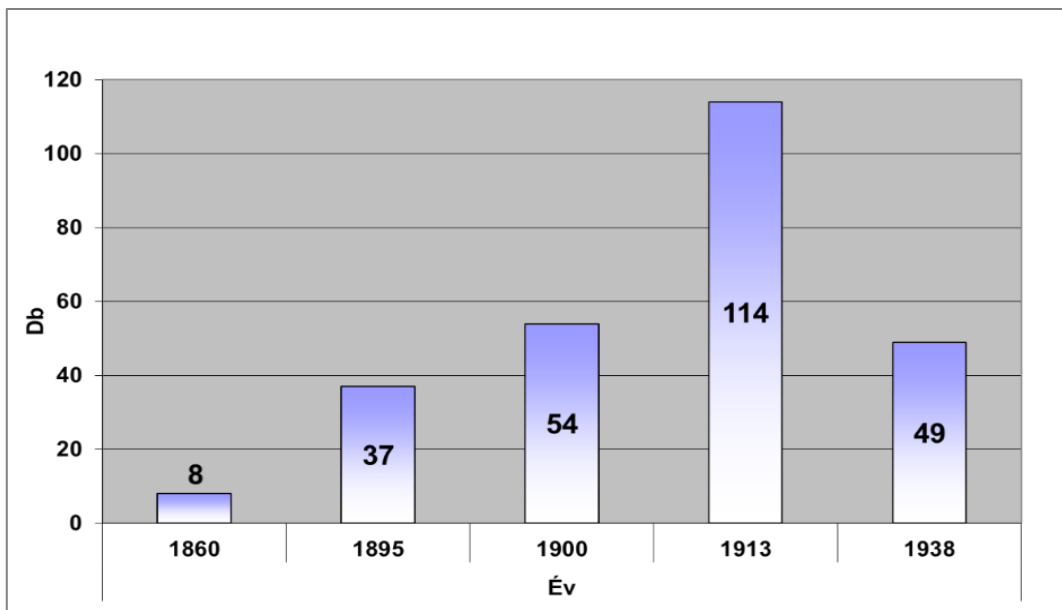
Az első magyar tulajdoni szerkezetű biztosító társaság, az Első Magyar Általános Biztosító Társaság, 1857-ben alakult meg. A 2. számú ábrán egy tűzbiztosítási kötvényét láthatjuk.

2. számú ábra: Az Első Magyar Általános Biztosító Társaság Tűzbiztosítási kötvénye, 1908.

Forrás: Magyar Nemzeti Digitális Archívum
(www.mandadb.hu 2022)

Minőségi változást jelentett 1858-ban a Generali vezetésével létrejött gyári viszontbiztosítási egyezmény. A gazdaság élénkülése, illetve a világháború hatásaira visszavezethető gyengülése a biztosító társaságok számának növekedésében is érzékelhető, melyet a következő, 3. számú ábra szemléltet:

3. számú ábra: Biztosítók száma Magyarországon a II. világháború előtt

Forrás: Horinka-Luttenberg 2006

A hazai biztosítástörténet korszakai

Hazai biztosítási rendszerünk kialakulása a következő korszakokra osztható fel, a legjellemzőbb történések megjelölésével:

A kezdeti korszak, a „középkor”, (XIV - XIX. század)

- Céhes biztosítási egyesülések jöttek létre, melyek segítő tevékenységet végeztek: tagoktól felhalmozott tagdíjakból segélyeket, öregségi járadékokat nyújtottak tagjaiknak,
- Tűzpénztárak, valamint bányavidéki társulások alakultak tűz-kártalanítási, valamint temetkezési- és betegsegélyező tevékenységgel,
- A XVIII. századtól nyugdíjintézetek és hajóbiztosító társaságok alakulnak: (például: az 1807-ben alapított Rév-Komáromi Biztosító Társaság),
- A XIX. századtól osztrák tőkebeáramlás jellemző: osztrák biztosító társaságok jelennek meg a hazai piacon, a hazai tulajdonú új társaság, az innováció nem jelentős,
- 1831-ben megalakul az első hazai, bár nem magyar tulajdonú biztosító, a Triesti Általános Biztosító Társulat (a mai Generali elődje),
- 1843-ban megszületett az első magyar alapítású társaság a Jégverés Elleni Kölcsönös Biztosító Magyar Egyesület, létrehozásában komoly szerepe volt a későbbi miniszterelnöknek, Batthyány Lajosnak.

A századforduló történései a második világháborúig

- Erősödött a külföldi biztosítási tőke befolyása: osztrák, német, angol, francia társaságok léptek be a magyar biztosítási piacra,
- 1857-ben megalakult az Első Magyar Általános Biztosító Társaság (EMABIT) Deák Ferenc, Eötvös József és Fáy András erőfeszítései által, amely később hazai viszontbiztosító intézetet is alapított,
- 1899: A Gazdák Biztosító Szövetkezetének létrejötte: az egyik legjelentősebb korabeli hazai társaság, a rendszerváltásig működött, nagybirtokosok hozták létre a mezőgazdasági piaci igények kielégítésére,

- A századfordulón Magyarországon 18 hazai és 36 külföldi biztosító társaság működött, melyek között erős a hajlam a kartellek kialakulására, a díjrendszer egységesedett, a piac felosztása megkezdődött,
- A XX. század elején a magyar biztosítási piac 3 legnagyobb szereplője: Adria /Triesti/ Biztosító Társaság 24%-os piaci részaránnyal, az Első Magyar Általános Biztosító Társaság 21%-os, Generali 17%-os részaránnyal (Szekeres 2010).
- Az első magyar biztosítás felügyelet 1923-ban jött létre, amelynek feladata volt a biztosítók működésének az engedélyezése, felettük pénzügyi felügyelet ellátása, a biztosítottak érdekében a konkurencia harc korlátozása,
- Az első világháborús veszteségek, a megrendült gazdasági helyzet negatívan hatott a biztosítási ágazatra: az infláció és az anyagi károk megsemmisítették a biztosítók állományát (tragikus párhuzamként megjegyzendő, hogy ugyanez folyik most Ukrajnában),
- 1919-ben a Biztosító Intézetek Országos Szövetsége megalakul,
- A század húszas éveire a gazdasági fellendülésnek köszönhetően a biztosítási piac fejlődésnek indult,
- 1929-1933: gazdasági világválság: az állomány és a díjbevétel megtartása nagy kihívást jelentett,
- Az 1929-33-as gazdasági világválságot követően gazdasági fellendülés következett be, melynek oka a polgári területen fokozódó állami megrendelések mellett a fegyverkezés erősödése. Ezzel párhuzamosan a biztosítási állományok ismételten növekedésnek indultak (Tamás 2013, 2019).

A felszabadulástól a biztosítás államosításáig (1949) tartó periódus

- A háború után hatalmas mértékű és növekedési ütemű infláció jelent meg, mely megsemmisítette a biztosítások állományát és szinte lehetetlenné tette az állományok helyreállítására irányuló erőfeszítéseket,
- 1946. augusztus 1-én a biztosítási állományokat stabilizálták, utána lassú fejlődés indult meg,
- 1948-ban állami irányítás alá vonták a biztosítási piacot, a koordináció a Biztosítási Központi Tanács feladata lett,
- 1949-ben létrejött az Állami Biztosító Nemzeti Vállalat.

Az államosítástól 1968-ig terjedő időszak

- 1952-ben a teljes körű állami biztosítási monopólium létrejött,
- 1949-1968 között az állami tulajdonra biztosítási tilalom állt fent, a vagyoni és jövedelmi különbségek kicsik: elterjedtek az tarifális díjképzést alkalmazó, alacsony díjű típusbiztosítások (pl. CSÉB Csoportos Élet és Balesetbiztosítási módozatok, lakásbiztosítások),
- 1968-ig fennáll a biztosítási tilalom a vagyonbiztosításra vonatkozóan: az alanyainak körét a szövetkezeti és a csekély magánszektorra korlátozták.
- Az állami tulajdonban bekövetkezett károk helyreállítása a költségvetés terhére történt meg (Bajai 1985).

Az 1968 és 1986. június 30. közötti időszak

- 1968: A piaci jelleg kismértékben visszatért, a közvetett gazdaságirányítás vált jellemzővé, és feloldották az állami tulajdon biztosítási tilalmát,
- 1968 után a nemzetközi szállítmány- és hitelbiztosítások aránya megnövekedett,
- 1976-tól az Állami Biztosító új lakásbiztosítási módozatokat dolgozott ki: bérlakásra, saját tulajdonú épületre, lakásra, továbbá nyaralóra. Közös jellemzőjük, hogy a díjképzés során illetve bizonyos biztosítási összegek meghatározásában a szobaszám szerinti differenciálást alkalmazta (ÁB I-II-III-as módozatai, ÁH, ÉB1, ÉLB-LB-NB, stb).
- A személybiztosítási szolgáltatások meghatározó eleme a munkahelyi csoportos élet- és balesetbiztosítás, melynek újabb típusaiban már betegségbiztosítási fedezetek is megjelentek,
- Megkezdődött az egyéni nagy összegű életbiztosítások, a nyugdíj előtakarékosági kiegészítő, és járadék biztosítások terjedése a lakosság körében.

A gazdasági rendszer reformja, a monopólium megszűnése

- 1986. július 1-én a Hungaria Biztosító létrejöttével Magyarországon megszűnt az állami biztosítási monopólium és a hazai biztosítási piac ismét többszereplőssé vált (Ébli (a) 1993).

- Ugyanekkor megalakult az Állami Biztosításfelügyelet,
- A piaci viszonyok fokozódó megjelenésével megerősödött a felelősségbiztosítások jelentősége, és megnőtt néhány technikai kockázat súlya.
- Folyamatosan növekvő szerepet kaptak a veszélynemenkénti biztosítások, valamint jellemzővé vált az egyedi, testre szabott biztosítási összegek alkalmazása.
- Erősödő piaci verseny jellemző. (Várhegyi 2003)

A rendszerváltás utáni időszak

- 1988-tól további új biztosítók alakulnak (OTP Garancia, ÁB Generali stb.),
- 1989-1994 között megtörténik a hazai biztosítási ágazat csendes konszolidálása, a korábbi szubvencionáltak helyére olyan biztosítási díjak léptek, melyek egyre inkább a díj-kár egyenértékűséget mutatták, a hiányos tartalékok pedig több forrásból feltöltésre kerülnek (Banyár-Farkas 2002). A folyó veszteségeket – melynek összege 1992-ben 11 milliárd forint volt – felszámolták. A konszolidáció legnagyobb forrása az állam és a külföldi tőke volt, de közvetetten jelentős szerepet játszottak benne maguk a biztosítottak is (Krausz 1998).
- 1995-ben megszületik a Biztosítási Törvény (1995. évi XCVI. törvény a biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről),
- Az EU-csatlakozást követően 5 fióktelep nyílt (jellemzően hitelbiztosítók),
- A 2007-es pénzügyi válság hatására az ágazati díjbevétel eddig nem látott módon csökkenésnek indult, ami 2013-ban fordult csak újra emelkedő irányba,
- 2013-ban és 2014-ben napvilágot látott az új PTK (2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről) és az új Biztosítási Törvény (2014. évi LXXXVIII. törvény a biztosítási tevékenységről),
- 2015-től további fontos integrációs szabályozások láttak napvilágot, mint az IDD, a PRIIPs, és a GDPR,
- A piaci szereplők száma 34 is volt már, másfél évi COVID-19 pandémiás időszakot követően jelenleg (2022-ben) is 26.

2.1.3. A magyar társadalombiztosítás története

A magyar társadalombiztosítás alapjai több évszázados gyökerekkel rendelkeznek: már a XIII. században megjelentek a bányászok gyógyítását végző ispotályok, kórházak, ahol betegségápolással foglalkozó szerzetesek gondozták a betegeket. Selmec városa volt, amely 1224-ben elsőként épített kórházat a bányászok gyógyítása érdekében. Ahogy a mai időkben, a kor legveszélyesebb foglalkozását űzők az időben is a bányászok voltak, ők alkották meg elsőként az önszegélyező egyesületeket, a „bányatársuladákat”. Az első bányatársuladák közül 1496-ban hozták létre Thurzó János bányájában. Létrejött önkéntes volt, a munkaadó és a bányászok önkéntes szabad elhatározásából alakult, amelyet, mint egy önkormányzat a bányászok kezeltek. A bevételi oldalt a tagok által vállalt tagdíjak és a bányatulajdonos hozzájárulása alkotta. Minden társuladátag bányász, az előre meghatározott esetekben jogosult volt a segélyezésre.

Az iparban és a kereskedelemben alkalmazott segédek és munkások védelmére első esetben az 1840-ben kiadott két kapcsolódó törvény mondta ki, hogy a „kereskedő tanítványa” a gyárostól, illetve a kereskedőtől orvosi ápolásra tarthat igényt. Magyarországon a legrégebbi önkéntes társuláson alapuló intézmény az 1846-ban alakult Budapesti Kereskedelmi Nyugdíj- és Betegápoló Egyesület (Adó Online 2017). 1870-ben hozták létre az Általános Munkás-betegsegélyező és Rokkant Pénztárat. Célkitűzése az volt, hogy a munkást „betegségében illően segélyeztessék, rokkantság esetére fenntartassék és halála esetén temetkezési járulékot, hátramaradottainak gyámolítást nyújtson” (Boncz-Sebestyén 2015, 23.). A munkások betegség esetére szóló biztosításáról Magyarországon elsőnek – törvényi szinten – az 1884 évi ipartörvény intézkedett. A segélypénztárak létrehozása nem volt kötelező, a biztosítás csupán önkéntes elhatározáson alapult, ezért a jogszabály kevésbé volt eredményes: 1884-től 1892-ig csupán 28 új ipartestületi segélypénztárt létesítettek (Balogh 1996). Statisztikai adatok szerint 1885-ben a munkások mindössze 40,6%-a volt biztosított (Balogh 1999).

Az ipari fejlődés megindulása igényelte a magyar biztosítási rendszer megszervezését. Ez "Az ipari és gyári alkalmazottaknak betegség esetén való segélyezéséről szóló" 1891. évi XIV törvénycikk megalkotásával kezdődött, amely európai színvonalon szabályozta a baleset és betegbiztosítást, garantálta a pénzbeli és természetbeni ellátásokat. A pénzbeli ellátások körébe a táppénz, gyermekágyi segély, temetési segély, a természetbeni ellátások körébe az ingyenes orvosi ellátás, gyógyszer gyógyászati segédeszköz-ellátás tartozott.

1907-ben a korábbi törvény hiányosságait figyelembe véve az országgyűlés a balesetbiztosítás mellett a társadalombiztosítás működésének legfontosabb alapelveit is törvényben rögzítette. E törvényre építve jött létre az Országos Munkás-betegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár (Országos Pénztár) és annak helyi szervei, a munkásbiztosító pénztárak. 1927-ben egységesítették a balesetbiztosítás és betegbiztosítás szabályait, amely ezt követően tartalmazta a foglalkozási betegségben szenvedők ellátásáról való gondoskodást is (Kocsis 1991). A társadalombiztosítás a későbbiekben az öregek és a hátramaradott családtagok ellátásán túl kiterjedt a prevencióra, illetve megjelent a szolidaritás elve is. 1928-ban jött létre az Országos Társadalombiztosító Intézet (OTI). Szolgáltatásai közé tartoztak az öregségi rokkantsági, özvegyi és árvasági járadék-ellátások. A gyermeknevelési pótlékot a munkavállalók tágabb köre részére 1938-ban tették elérhetővé. Ezzel Közép-Európában olyan szervezetet és korszerű szolgáltatási kört hoztak létre, mely a szociális gondoskodás és egészségügyi ellátás területén egyedülálló volt. (Balogh-Szücs 1998).

A II. világháborút követően sor került a társadalombiztosítás államosítására, és azt követően a szociális biztonságért az állam vállalt garanciát. Önálló biztosítóintézet is marad, bár mindössze egy, a MÁV Betegségi Biztosító Intézete. Az OTI mint társadalombiztosítási szervezet hatalmas intézménnyé növekedett, melynek továbbfejlesztése sok gondot okozott. 1950-től a társadalombiztosítás igazgatását a Szakszervezetek Országos Tanácsára (SZOT) bízták. A felügyeletet a Minisztertanács gyakorolta. Az állami társadalombiztosítás központi igazgatási és ügyviteli feladatai az OTI-től átkerült a frissen megalakult a Szakszervezetek Társadalombiztosítási Központjához (SZTK). A biztosítottak létszáma folyamatosan nőtt, az ellátások köre és időtartama bővült, színvonala javult. Az 1975-ben kiadott társadalombiztosítási törvény egységes elvek alapján szabályozta a társadalombiztosítás ágazatait és ellátásait, a magyar lakosság számára pedig az állami egészségügyi szolgálaton keresztül alanyi jogon biztosította az egészségügyi ellátást. A társadalombiztosítás 1975-ben gyakorlatilag a teljes lakosságot lefedte. 1984-től a társadalombiztosítás irányítását a szakszervezetektől az állam vette át (Boncz-Sebestyén 2015).

A rendszerváltás után a társadalombiztosítás rendszere több jelentős átalakuláson ment keresztül. 1989-ben a költségvetéstől elkülönítésre került a Társadalombiztosítási Alap, amelyet az 1991-ben napvilágot látott „A társadalombiztosítási rendszer megújításának koncepciójáról és rövidtávú feladatairól” elnevezésű törvény két részre osztott: Egészségbiztosítási Alapra és Nyugdíjbiztosítási Alapra (Stigler 1989). Az alapok irányítását az alapok szerint szerveződő önkormányzatok végezte. 1993-ban alakult meg az

Egészségbiztosítási és Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat, mellyel – ha jelentős korlátozásokkal is – önkormányzati irányítás és felügyelet alá került (Molnárné Balogh 2004). Az önkormányzatok megalakulásával három számottevő változás történt a társadalombiztosítás irányításában:

- A korlátozott felügyeleti jogkörrel rendelkező felügyelő bizottságok helyébe a biztosítottakat közvetlenül képviselő Nyugdíjbiztosítási és Egészségbiztosítási Önkormányzat lépett, azaz a társadalombiztosítás a tulajdonosok – a járulékfizetők – azaz a biztosítottak irányítása alá került.
- Az áttéréssel a társadalombiztosítás igazgatási szervezete elkülönült az államigazgatástól és az önkormányzatok közvetlen irányítása és felügyelete alá került.
- A korábbi egységes szervezet kettévált, létrejött az Országos Egészségbiztosítási Pénztár (OEP) és az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (ONYF) mely megmutatkozott a területi szervezetek szétválásában is (Dózsa 2017).

Az Önkormányzatokat 1998-ban feloszlatták, az alapok felügyeletét azt követően közvetlenül a Kormány végzi.

1993-ban majd 1997-ben a hazai nyugdíjrendszer átalakult több alapúvá, a felosztó-kirovó rendszer mellett 1993-ban megjelent az önkéntes, majd 1997-ben a kötelező magán nyugdíj pillér (Szikra 2017). 2011-től a felosztó-kirovó rendszer mellett újra csak az önkéntes magánnyugdíj rendszer működik (Mészáros-Banyár 2003).

A magyar társadalombiztosítást 1963. óta a genfi székhelyű Nemzetközi Társadalombiztosítási Szövetség teljes jogú tagjaként tartják nyilván.

2.2. A biztosítás alapfogalmai

2.2.1. A biztonság, veszély, kockázat

Csakúgy, mint minden tárgy a fizikában, minden egyes ember törekszik a legkisebb energiaállapotra, vagyis a kiszámítható jövőre, a biztonságra. Azért halmoznak fel tartalékokat az emberek különböző befektetési formákban, hogy mikor bizonyos fenyegetések bekövetkeznek és ezért szükség van rá, legyen fedezet a kedvezőtlen hatások kivédésére, enyhítésére. Ilyen fenyegetés lehet egy váratlan baleset, betegség, vagy ha valaki

elveszíti a munkáját. Összességében tehát a biztonságra való törekvés szinte az egész emberi populációra jellemző, mely megmutatkozik abban is, hogy otthonról gondoskodunk a fizikai biztonságért, igyekszünk elkerülni a testi sérüléseket, vagy előre takarékoskodunk arra az időszakra, mikor időlegesen vagy öregségünk okán nem leszünk képesek keresőtevékenységet végezni (Czegle 2013).

A biztonságra való törekvés kevésbé ösztönös, mintsem tanult viselkedés, gyerekkorban alakul ki a tanulási folyamat és saját tapasztalatok eredményeképp. Ismert, hogy a néhány éves gyermekek nem ismerik a félelmet, kevés még a kedvezőtlen tapasztalat, nincsenek tudatában a lehetséges veszélyeknek így nem is igyekeznek azokat elkerülni, kezelni. Emiatt nagy az őket érintő balesetek számossága és súlyossága. (Vízy 2005). Ahogy növekszik a tapasztalatok száma és az információk intenzitása, a veszély tudata, a kockázatkezelés igénye egyre inkább mindennapjaink részévé válik.

Figyelemreméltó kettősség jellemző az emberi természetre: amellett, hogy a biztonságra való törekvés megjelenik minden törekvésünkben, megfigyelhető a kockázat vállalására való igyekezet is. Egyszerre van szükségünk a veszélyre és a biztonságra. Kockázatvállalást jelent egy nagyobb összegű hitel felvétele, egy munkahelyváltás, vagy ha autóba ülünk.

A veszély valamilyen jövőbeni hátrányos, számunkra kedvezőtlen esemény bekövetkezésének lehetősége. Bővebb definíció szerint a veszély a kockázatos helyzetek, cselekvések és történések azon eseteit jelenti, ahol a résztvevők csak veszíthetnek, a nyeresé esélye és a nyereség jelentősen alul marad a veszteségnek, illetve a veszteségnek. (Farny 1988).

A kockázat a veszély gazdasági következménye, azaz a veszteség és nyereség, a kár és haszon keletkezésének lehetősége (eltérően az összetett üzleti kockázatoktól, ahol három kimenetel lehetséges).

Az előny, a nyereség bekövetkezésének lehetőségeit, vagyis a kockázatot egyéenként változó mértékig, a kockázatvállalási hajlandóságtól függően minden ember kutatja. Ugyanakkor a nyeresési eséllyel nem rendelkező helyzeteket, tehát a veszélyt mindenki igyekszik elkerülni, és védekezni ellene.

A kockázatot és a bizonytalanságot az különbözteti meg egymástól, hogy az első esetben bár bizonytalan a szituáció végkimenetele, az egyik vagy másik bekövetkezés esélyét ismerjük. Ha a bekövetkezés valószínűségét nem ismerjük, akkor bizonytalanságról beszélünk (Ébli-Meszéna 1986).

Matematikailag a kockázatot az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg:

Kockázat = a lehetséges kár nagysága x bekövetkezés valószínűsége (Schwandt 2016).

A kockázat kezelés lehetőségei

A biztonságra való törekvés a jövőbeni veszélyhelyzetekre való felkészülést jelenti. Tudunk védekezni az előre nem látható események ellen és így tudjuk kezelni ezeket az anyagi nehézségeket is jelentő a helyzeteket, legyen az akár egy váratlan betegség vagy egy állás elvesztése. (Farkas-Szabó 2005)

A kockázat konkrét kezelésére, illetve a várható károk következményeinek csökkentésére vonatkozóan különböző módszerek alkalmazása lehetséges.

A kockázat elkerülése

A kockázatok kezelésének legegyszerűbb módja a kockázatkerülő magatartás, vagyis, ha elkerüljük azokat a helyzeteket, amik kockázatok hordoznak. Elkerüljük így a veszélyes helyzeteket és a veszélyforrásokat, s így a mindennapi életünk biztonságát növeljük. A való életben ez nem lehetséges.

A kár megelőzése

A károk megelőzése tudatos erőfeszítés, amellyel a kockázatot a káresemény bekövetkezését megelőzően igyekszünk minimalizálni. Ennek módjai lehetnek a különböző szabályok betartása, a veszélyes tevékenységek elkerülése, illetve a kedvezőtlen esemény bekövetkezésének esélyét csökkentő intézkedések. Ez utóbbi lehet egy hatékony zár vagy riasztó felszerelése a betöréses lopás esélyének csökkentésére, de ide tartozik a téli időszakban a vitaminok szedése is. A biztosítók folyamatosan azon munkálkodnak, hogy az erre való figyelmet felhívják és ez a mindennapi életünk részét képezze (Kovács 2018).

Tartalékképzés

A kockázatkezelés legegyszerűbb formája. Abban az esetben, ha az anyagi veszteség esélye kézzel fogható, annak pótlására pénztartalékot képezhetünk annak érdekében, hogy annak terhe ne egy időpontban sújtson minket, vagy akár rendelkezhetünk az adott vagyontárgyból is tartalékkal.

Ez utóbbi megoldás azonban nem hatékony, feleslegesen növeli ökológiai lábnyomunkat, kihasználatlanságot okoz. Emellett az emberi populáció nagy része esetén erőforrás hiányában már az alapvető javak tartalékolása sem lehetséges

A tartalékképzés ezzel együtt az önbiztosítás egyik módszere, számtalan esetben fordul elő a gyakorlatban. A háztartások mellett a gazdaságban is jellemző, hogy a gyártói, szolgáltatói kapacitások akaratlagosan túlméretezettek. Ez a jelenség az adott régió gazdasági, politikai, társadalmi kockázatai mértékével arányosan emelkedik. Az ukrajnai háború kapcsán számtalanszor esik szó napjainkban az országok energia és élelmiszer tartalékairól, aminek szükségességére egyre inkább növekszik az esély. Ez utóbbi esetek kitűnően példázzák, hogy a pénztartalékok bizonyos esetekben nem képesek helyettesíteni a természeti erőforrások tartalékát, tekintve a kínálat esetlegességére, az ár kiszámíthatatlanságára.

A társadalom tagjai szempontjából a nagy egyedi értékkel rendelkező vagyontárgyak esetében viszont a pénztartalék képzés a járható út, abban az esetben különösen, ha nem az egyén, hanem a közösség oldaláról közelítjük meg a kérdéskört.

Veszélyközösség

A biztosítás intézményének egyik legfontosabb alapfogalma a veszélyközösség. A veszélyközösség célja a tagok közös védekezése a károk gazdasági következményei ellen (Thoyts 2020), más szempontból a társadalom azon csoportja, csoportjai, amelyek azonos vagy közel azonos kockázatoknak vannak kitéve (Czegle 1996).

A veszélyközösség, bár létük adott, felismerésüket, azonosításukat a biztosítók végzik. A társadalmon belüli veszélyközösségek ismérvei az alábbiak:

- A veszélyközösség tagja azonos, vagy közel azonos veszéllyel szemben kitett szereplők csoportja. Egy veszélyhez tartozó közösség tagjai más veszélyközösségnek is lehetnek tagjai, sőt ez a gyakoribb eset (az otthont és a gépjárművet fenyegető veszélyek veszélyközösségei).
- A veszélyközösségekkel szemben elvárás, hogy több tekintetben homogének legyenek: egyrészt a veszély, mely a tagokat fenyegeti azonosnak kell lennie (pl tűz, gépjármű károkozás vagy sajtóhiba baleset), a lehetséges kár mértékének is összemérhetőnek kell lenni. Emellett fontos a tulajdonosi, használói minőség, hiszen bár a veszély lehet azonos, egy magán és egy vállalkozási célú vagyontárgy kockázati viszonyai jelentős eltérést mutatnak.

- A veszélyközösség mérete nagy jelentőséggel bír: csak bizonyos elemszám felett lehetséges a fő funkciók (kockázat-kiegyenlítés, kockázatmegoszlás) működése. Gyakorlatban ez biztosítási oldalról azt jelenti, hogy ez esetben nyújt fedezetet a tagok által befizetett egyéni díj a károsultak kárának fedezetére. Minél kisebb egy veszélyközösség, annál inkább kitett egy-egy nagy kár kedvezőtlen hatásainak, minél nagyobb, annál kevésbé jelent a kár rendezése finansziális problémákat és válik szükségessé kiegészítő díjak beszedésére. Ennek matematikai alapját nagy számok törvénye képezi.

A nagy számok törvénye

Lényege, hogy bizonyos folyamatok, történések szabályai, azok mintázata az egyedi bekövetkezések szintjén nem azonosíthatóak, ám nagy számosság mellett, kellően nagy számú véletlen eseményt tekintve azok azonosíthatókká, mérhetőkké és számíthatókká válnak. mérhető és nagy biztonsággal számítható. A nagy számok törvényét J. Bernoulli (1654-1705) írta le. Megfigyelései szerint a kísérletek számát növelve azok összesítése által kirajzolódó relatív gyakoriság (az esemény tapasztalt előfordulása az összes megfigyelt eseményhez viszonyítva) egyre inkább az adott esemény valószínűségét mintázza. Példa erre a „fej vagy írás” gyakorlata: egy-egy kérdés eldöntésére kiváló módszer, de a szükséges esetszám mellett láthatóvá válik az esélyek egyenlő mértéke.

Biztosítási nyelven a törvényszerűség úgy fogalmazható meg, hogy minél több tagja van egy veszélyközösségnek, annál nagyobb a károk várt valószínűséggel történő bekövetkezésének.

A véletlenszerűség

Véletlen olyan esemény, amelynek bekövetkezését nem lehet előre megjósolni. Egy biztosítás által fedezett káreseménynek véletlen eseménynek kell lennie annak érdekében, hogy matematikai modell segítségével leírható legyen. Azokat a próbálkozásokat, melyek esetében a káresemény mögött szándékosság húzódik meg, a biztosítók igyekeznek felderíteni és semlegesíteni. A véletlenszerűség hiányosságai általánosságban az antiszelekció, az autoszelekció és a morális kockázat lehetnek. Az antiszelekció esetében a szerződő fél nem tár fel mindent a biztosítás tárgya valós kockázatairól, azt a valós mértéknél alacsonyabb szinten pozicionálja. Az autoszelekció során magas kockázati szintű tagok jelennek meg a veszélyközösségben, akik bár nem tudják, hogy a kár be fog következni, a bekövetkezés valószínűsége magasabb az átlagosnál. (Kovács 1991)

A morális kockázat kialakulása során a biztosítási fedezet léte van hatással a kár bekövetkezésére: annak tudatában, hogy az adott vagyontárgy biztosítási védelem alatt áll, csökken a kármegelőzésre való törekvés. Élő lakás- vagy casco biztosítási fedezet esetén kevésbé figyelünk oda otthonunk védelmére, illetve óvatosságunk vezetés közben csökkenhet. Ezekben az esetekben a kár valószínűsége szintén növekszik.

2.2.2. A biztosítás definíciója és működésének alapjai

A biztosítás intézményének definíciójaként rendkívül sok fogalom-meghatározás látott napvilágot.

Közgazdasági megközelítésből a biztosítás kollektív gondoskodás a jövőben előfordulható váratlan – *de várható* – káresemények pénzügyi kompenzálására.

Biztosításszakmai megközelítésből a biztosítás olyan szolgáltatás, amely meghatározott veszélyközösség tagjainak (a biztosítottaknak) díj ellenében a tagok jövőbeni, felmérhető, véletlen események folytán keletkező kockázataira védelmet nyújt (Czegle 1996).

A biztosítási szerződés jogi megközelítésből egy olyan szerződés, amelyben a biztosító meghatározott jövőbeni esemény (biztosítási esemény) bekövetkezésétől függően bizonyos összegnek a megfizetésére, a biztosított, illetve a másik szerződő fél pedig díj fizetésére vállal kötelezettséget.

A biztosítás jogintézményének alap gondolata a társadalom meghatározott tagjainak közös kockázatviselése, a kárkövetkezmények megosztása, ill. meghatározott események bekövetkezésekor „kártérítés” (szolgáltatások) nyújtása.

Az azonos veszélyeknek (kockázatoknak) kitett vagyontárgyak, ill. személyek együttesen egy közösségbe történő terelése (veszélyközösség) szétporlasztja a tagok között a bekövetkező károkat. Nagy tömegű kockázat egyesítésével a kockázatok tömegükben tervezhetővé válnak, ez képezi a biztosítótársaságok tevékenységének alapját (Adorján et al 2004).

Más megfogalmazásban a veszélyközösség az azonos vagy hasonló kockázatnak kitett személyek csoportját jelenti. Abban az esetben, ha a kockázatot megosztják a veszélyközösség tagjai között, elviselhetőbb a veszélyközösség tagjaira háruló gazdasági teher, mivel mindenkinek egy előre kalkulált, fix összegű, rendszeres összeget, a biztosítási díjat kell megfizetnie. Minél többen társulnak a veszélyközösséghez, minél nagyobb a közösség, annál kisebb lesz az egyén díjfizetési kötelezettsége.

A biztosítás a kockázatfelosztás statisztikai módszerén alapuló pénzalap képzés a veszélyközösség tagjainak jövőbeni, véletlenszerű és felmérhető szükségleteinek kielégítése céljából (Kovács 2018).

A biztosítás, a kockázatkezelés eszköze

A kockázatkezelés lehetséges egyéni módon kezelni, ebben az esetben a veszélyt elszenvedő önmaga kénytelen szembe nézni a kockázatokkal és a rendelkezésre álló lehetőségein belül megoldásokat találni a bekövetkező veszteségekre. A biztosítás a kockázatkezelés és a jövő bizonytalanságai elleni csoportos védekezés eszköze, a kockázat elporlasztásának intézményes formája (Ébli (b)1993).

A biztosítás intézménye arra ad lehetőséget, hogy az időben később bekövetkező nagyobb anyagi veszteségek fedezetét kis összegű rendszeres és így elviselhető költségek, a biztosítási díjak teremtsék meg.

A biztosítás célja a jövő bizonytalanságai elleni csoportos védekezés, az emberi szolidaritáson alapuló közös kockázatviselés. A biztosítási veszélyközösség tagjai sokszor abban sem lehetnek biztosak, hogy életük folyamán szükségük lesz a biztosító kártérítésére, szolgáltatására, hisz kisebb valószínűséggel bekövetkező (de általában nagy hátrányt okozó) károk csak bizonyos biztosítottakat érintenek. A szerződők, biztosítottak a biztosítással fedezett veszélyközösség tagjai, míg a jogviszony másik szereplője a biztosítótársaság, mely szedi a díjakat és rendezi a károkat.

A biztosítás, ahogy a történeti fejezetben is írtam, az általános formájában is több évszázados múltra tekint vissza, napjainkban a társaságok már rendkívül széleskörű kínálattal rendelkeznek.

A biztosítási tevékenység tehát biztosítási szerződésen, jogszabályon vagy tagsági jogviszonyon alapuló olyan kötelezettségvállalás, mely során a biztosító megszervezi és kezeli a veszélyközösséget, felméri és nyomon követi a biztosítható kockázatokat, meghatározza a kockázatvállalás díját, tartalékot képez, azt a veszélyközösség érdekében befekteti, vagyis röviden átvállalja a kockázatot és teljesíti a szolgáltatásokat.

Biztosításjogi szempontból a biztosító, mint a biztosítási szerződés alanya jelenik meg, melyre a szektorális zártság jellemző, biztosítási tevékenységre csak biztosító jogosult, és biztosító kizárólag biztosítási tevékenységet folytathat. (Zavodnyik 2004).

A biztosítás tehát egyben pénzalap képzését is jelenti, ennek a pénzalapnak a forrása a biztosítottak által pénzben fizetett díj, a biztosítási díj.

A biztosítás módszere a kölcsönösségen alapuló kockázatfelosztás, a kollektív kockázatvállalás. A kockázat – pontosabban a bizonytalanság – mértékét matematikai-statisztikai módszerekkel állapítják meg.

A bizonytalanság, eltérően a kockázattól Bélyácz (2011) szerint lehet

- strukturálatlan (nem ismerjük pontosan, milyen veszélyek várhatók);
- strukturált (tudjuk, milyen veszélyek várhatók, de a bekövetkezések valószínűségeit nem);
- statisztikai (ismerjük a várható veszélyeket, és azok bekövetkezési esélyeit is).

A kockázat csak akkor biztosítható, ha becsülhető, számítható, meghatározható, azaz a hozzá tartozó bizonytalanság statisztikai jellegű. Ehhez a biztosító a statisztikai megfigyeléseket, számításokat, a kár bekövetkezésének törvényszerűségeit használja fel.

Látható, hogy a legtöbb szakmai definícióban szerepelnek az alábbi, egyben a biztosíthatóság feltételeit is jelentő kritériumok:

- veszélyközösség,
- pénzalapképzés,
- tagok döntő szerepe az alapképzésben,
- cél: véletlen jövőbeni események okozta károk fedezete, szükségletek kielégítése.

Az érvényes szabályozásnak megfelelően biztosítási, közvetítői, szaktanácsadói tevékenységet Magyarországon csak erre vonatkozó engedéllyel rendelkező belföldi székhelyű biztosító, biztosítási alkusz, szaktanácsadó végezhet.

A biztosítás tehát a biztosítottak számára elhárítja egyes előre nem látható, de eséllyel bekövetkező (biztosítási) eseményeknek anyagi helyzetükre gyakorolt káros következményeit.

A kockázatok csökkentése érdekében függően a vagyon szerkezetétől, egészségi állapottól kortól, kereseti viszonyoktól eltérő mértékben, de szinte minden magánembernek és vállalkozásnak szüksége van biztosításra, hiszen, ha a saját vagyont nem is tekintjük, az összegében előre nehezen maximalizálható, esetlegesen másnak okozott kár fedezete alapvető jelentőségű.

A vagyon-, és felelősségbiztosítások mellett az élet-, betegség és balesetbiztosítások alkalmazása szintén jelentős segítséget nyújthat mindenki számára, hiszen egy váratlan negatív esemény kapcsán nélkülözhetetlen az anyagi biztonság megtartása.

Ezek mellett jelentős piaci igényt elégítenek ki az egyes foglalkozásokhoz kapcsolódó szakmai felelősségbiztosítások is, hiszen amellett, hogy biztonságos működést tesznek lehetővé, az egyes szakmák képviselőinek (ügyvéd, orvos, könyvvizsgáló, közjegyző, végrehajtó stb.) kötelező működése megkezdéséhez felelősségbiztosítási szerződéssel kell rendelkeznie. Ebben az esetben a vétlen károsult kára mindenképp megtérül, hiszen a kártérítésnek nem függvénye, hogy a károkozó rendelkezik-e a kár megtérítésére fedezetet nyújtó vagyonnal. Helyette a tőkeerős biztosító köteles helyt állni.

Viszontbiztosításról akkor beszélünk, ha a biztosító a kockázatát, vagy annak egy részét díj ellenében tovább porlasztja egy másik biztosítónak, a viszontbiztosítónak (Bognár 1987). A viszontbiztosítás intézménye általában akkor kerül alkalmazásra, ha a biztosító olyan kockázatot vállal, amely esetében a saját körében viszonylag kevés az ügyfelek száma, vagyis a veszélyközösség mérete csekély, és így túlságosan nagy kockázat hárul a biztosítóra (Brett et al. 1992). Viszontbiztosítási tevékenységet külföldi székhelyű biztosító is végezhet.

A biztosítások díjkalkulációja

A biztosítási díj a biztosítási védelem ára. A biztosítási díj három részből tevődik össze:

- kockázati díjrészből (nettó kockázati díj), a
- vállalkozói díjrészből, és a
- biztonsági tartalékból.

A kockázati díjrész a kockázatok bekövetkezésekor a károk fedezetéül szolgál. Ez a piaci monitoring, vásárolt és saját káradatok alapján kerül matematikai statisztikai módszerekkel meghatározásra.

A vállalkozói díjrész a forrása a biztosító költségeinek, valamint fedezi az elvárt nyereséget. Előbbiek jellemzően a különböző jutalékok, kockázat-elbírálás, kárrendezés és díjbeszedés költségei.

Biztonsági tartalék jelentősége abban az esetben nagy, ha a kockázati díjrész megállapítása nagyobb hibával terhelt.

2.2.3. A biztosítás jelentősége

A biztosítás mind az egyén, vállalkozás, egyéb gazdasági szereplő, mind a nemzetgazdaság szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír, előnyös minden érintett számára. A biztosított

életvitelébe, gazdálkodásába biztonságot visz, a működés kockázatát jelentősen csökkenti, annak kedvezőtlen pénzügyi kihatásait előre tervezhető költséggé alakítja át, és tartalékolási kötelezettségei alacsony szintre csökkenthetők vagy meg is szüntethetők. Ennek köszönhetően a biztosított egyéni fogyasztása nagyobb lehet, a vállalkozásnak pedig a kisebb eszközállomány révén növekedik az eszközhatékonysági rátája (Ébli (b) 1993).

A biztosítás a bekövetkezett károkat részben vagy egészben megtéríti, ezzel meggátolja a károknak az adott gazdaságban okozott tovagyűrűző hatását is, lehetővé teszi a zavartalan újratehermelést.

A személybiztosítás, az egészség- és betegbiztosítás hozzájárul az egyén életkörülményeinek, a társadalom jólétének emeléséhez (Boncz (b) 2002).

A biztosítás bizonyos formái egyúttal hosszú távú takarékosági formák is, ilyenek jellemzően a megtakarítási és nyugdíj célú életbiztosítások. Ezek a pénzfelhalmozás eszközei is egyben, mely fontos forrás lehet a nemzetközi és hazai pénz és tőkepiacokon. Fontos tehát az egyén és a nemzetgazdaság számára is.

A biztosítótársaságok, mint intézményi befektetők is megjelennek, hiszen az összegyűjtött pénzeket bankszámlán tartják, befektetik, és amellet, hogy jelentős investícionális jövedelmet termelnek, a nemzetgazdasági folyamatok finanszírozási forrásául is szolgálnak. A helyesen megválasztott befektetési formákkal a biztosító emellet javíthatja profitabilitását, növelheti a kárfedezeti alapot a veszélyközösség érdekeit szem előtt tartva, védekezhet az infláció ellen.

A leírtakon túlmenően a biztosítás tehermentesíti az állami költségvetést, mivel az mentesül olyan hatalmas összegű kiadásoktól, ami egy-egy súlyosabb elemi csapás vagy természeti katasztrófa esetén terhelné.

A biztosítás lehet kötelező jellegű, de általában önkéntes. A természetes és jogi személyek az esetek nagy többségében maguk döntenek arról, hogy kötnek-e biztosítást. A kötelező biztosítások szűk területre korlátozódnak, ott jellemzőek, ahol azt társadalmi érdek indokolja (Czegle 1996).

Gyakorló szakemberként a biztosítás jelentőségét leginkább az öngondoskodásban látom: függetlenül az állami jelenléttől, kölcsönösségi alapon a reciprocitás elve szerint alakult ki ez az önszerveződési forma függetlenül nemzeti és társadalmi hovatartozástól. Mindenki számára megfizethető költségek mellett elérhető a biztosítási védőernyő, aki érdekelt az adott kockázat porlasztásában.

2.3. *A biztosítások csoportosítása*

Biztosítást kötni napjainkban minden kockázatra lehetséges, amit a biztosító elvállal.

2.3.1. *A csoportosítás lehetséges szempontjai*

A biztosításokat több eltérő szempont szerint csoportosíthatjuk:

- a biztosítás tárgya szerint, vagyis a szerződő kire vagy mire kíván biztosítani, eszerint beszélünk személy- és vagyonbiztosításról,
- a kár jellege szerint, azaz aszerint, hogy a biztosító a biztosítási esemény bekövetkeztekor, milyen módon szolgáltat. Megtérítheti a keletkezett kárt, vagy a biztosítási kötvényben és/vagy feltételekben előre meghatározott szolgáltatási összeget fizetheti ki. Ebből a szempontból megkülönböztetünk kár- és összegbiztosítást,
- a tartalékképzés szempontjából lehetséges élet- és nem életbiztosítás.

A biztosítások felosztása a biztosítás tárgya szerint

A biztosítás tárgya alapján két fő csoport különíthető el: a személybiztosítások a biztosított életét, testi épségét, egészségét fenyegető károk negatív következményei ellen hivatottak védelmet nyújtani, az anyagi dolgokban, vagyontárgyakban (ingatlanban, gépjárműben, vállalkozások vagyontárgyaiban) esett károk fedezetére a vagyonbiztosítások szolgálnak (Sándorné 2005).

A biztosítások felosztása a kár jellege szerint

Általánosságban a különböző módszertannak megállapítható nagyságú károkra kárbiztosítás, a fel nem mérhető nagyságú károkra összegbiztosítás köthető. Jó példa utóbbira az életbiztosítás, mert az emberi élet értéke természetesen nem felmérhető, szemben például egy ingatlanban keletkezett kárral vagy egy gépjármű értékével, amelyek teljes pontossággal meghatározható. Utóbbiak az első csoportba tartoznak.

A biztosítások csoportosítása a tartalékképzést tekintve

Tartalékképzés szempontjából az életbiztosítások külön csoportot alkotnak a biztosításokon belül. Klasszikus életbiztosítás során a szerződő hosszú időn keresztül folyamatosan fizet biztosítási díjakat, mely befizetésekből összességében a biztosító tartalékot képez. Ezt a tőkét a biztosító a törvényben rögzített módon befekteti és a tartam végén a befektetésen elért hozamok előre meghatározott részét (85-90%) és egy előre vállalt fix összeget, a biztosítási összeget fizeti ki a kedvezményezett részére (Banyár (a) 2003).

2.3.2. A legfontosabb csoportok és sajátosságaik

A biztosítási tevékenység és ennek megfelelően a szerződések jellege alapvetően két ágazathoz sorolható. Az életbiztosítások (life) lehetnek elérésre szólóak, halálesetre szólóak, járadékbiztosítások, ill. ezek különböző variációi, továbbá létezik házassági biztosítás, befektetéshez kötött biztosítás és egyéb variációk. A nem-élet biztosítások (non-life) terén a leggyakoribb fedezetek: casco, szállítmány, tűz és elemi károk biztosítása, technikai, all risk és egyéb direkt vagyoni károk biztosítása, kötelező gépjármű felelősségbiztosítás, hitelbiztosítás, kezességbiztosítás, jogvédelmi biztosítás, temetési biztosítás, baleset-, és betegségbiztosítás, és egyéb módozatsoportok. Fontos, hogy a vagyonbiztosításokon túl a baleset- és az egészségbiztosítás is a nem életbiztosításokhoz tartozik.

Fő szabály, hogy csak jövőbeni kockázat biztosítható, tehát olyan, amelynek jövőbeli bekövetkezése valamilyen szempontból bizonytalan. Jó példa erre a halál bekövetkezése, ami bizonyos, de időbeli bekövetkezése már bizonytalan.

A biztosításoknak a piaci igényekre válaszul rendkívül sokféle típusa alakult ki, a csoportosításuk is sokszínűséget mutat. A fentebb említett csoportosítástól függetlenül a hazai gyakorlatban legelterjedtebb kategorizálás szerint három fő csoportról beszélhetünk: vagyonbiztosítás, felelősségbiztosítás, személybiztosítás (Ébli 1991).

Vagyonbiztosítás: A különböző vagyontárgyakban bekövetkezett károsodás ellen biztosítanak fedezetet. Fő típusai: épület-, és ingóságbiztosítás, gépjármű biztosítás (casco), vállalkozói vagyonbiztosítás, technikai kockázatok (építés-szerelés, elektronikus berendezések, és géptörés biztosítások), illetve mezőgazdasági biztosítás. A biztosítási összeg nagysága a konkrét kár mértékéhez igazodik (kárbiztosítás). A hazai gyakorlat szerint lehet azok új, vagy károkori avult értéke (Ébli (b) 1993).

Felelősségbiztosítás: A biztosított által általában harmadik személynek okozott károk megtérítésére nyújt fedezetet. Fő típusai: gépjármű kötelező felelősségbiztosítás, általános, harmadik személynek okozott károkra kiterjedő, ill. kárszakmai felelősségbiztosítások – pl. tervezői, orvosi, pénzügyi tanácsadói és egyéb szakmai felelősségbiztosítások – (Asztalos 1997).

Személybiztosítások: Az emberi élettel, egészséggel kapcsolatos biztosítási események bekövetkezése esetén, rendszerint a szerződésben előre meghatározott egyösszegű szolgáltatást nyújtanak (összegebiztosítás). E csoporthoz tartozik az élet, a baleset és az egészségbiztosítás.

Az életbiztosítások (life)

Az életbiztosítások klasszikus célja, hogy kiegyensúlyozza a jövedelmi viszonyokban bekövetkező gyors változásokat. Az életbiztosítási fedezetek egyéni szerződők mellett napjainkban elterjedtek a csoportos biztosításokban is, melyekben legtöbbször a munkaadók a szerződők és a munkavállalók a biztosítottak. Az életbiztosítás tekintetében két alapvető biztosítási esemény bekövetkezése válhat ki szolgáltatás nyújtását: a biztosított halála, egy adott futamidő vagy adott életkor elérése (Banyár 2003). A továbbiakban tekintsünk át az életbiztosítások különböző csoportjait a szolgáltatás jellege szerint.

Az életbiztosítások esetében a biztosítási események között csak kettő szerepel, a halál bekövetkezése, illetve annak elmaradása. Legfontosabb életbiztosítási formák az alábbiak:

- kockázati (haláleseti) életbiztosítás,
- elérési biztosítás,
- vegyes biztosítás,
- egész életre szóló biztosítás,
- befektetési egységhez kötött életbiztosítás (unit-linked),
- meghatározott lejáratú életbiztosítás (á terme fix),
- járadék biztosítások,
- nyugdíjbiztosítások,
- kiegészítő kockázatok, kiegészítő biztosítások (Banyár (b) 2003).

A haláleseti (kockázati) életbiztosítás megkötésekor a biztosító azt vállalja, hogy a szerződésben meghatározott biztosítási összeget szolgáltatja a kedvezményezett részére. A kedvezményezett, aki az életbiztosítási szerződésekben a szolgáltatási összegre jogosult. *Az*

elérési életbiztosítás esetében a biztosító a szerződésben rögzített futamidő elteltével a szerződő által befizetett díjak megtakarítási részét az elért hozamokkal együtt fizeti ki a lejáratú kedvezményezett részére. Ez utóbbi biztosítási forma a kockázati életbiztosítással összehasonlítva rendelkezik egy lényeges, eltérő jellemzővel: míg a kockázati életbiztosítások esetén a biztosítás kockázati funkciója az elsődleges cél, addig az elérési életbiztosítás vonatkozásában a megtakarítási akarat a hangsúlyos, amit a széles körű elérhetősége is megalapoz (nem szükséges tőke, kisebb összegű havidíjakkal is köthető szerződés). Ennek megfelelően népszerű biztosítási forma ez utóbbi, annál is inkább, mert mint a gazdaság szempontjából meghatározó hosszú távú megtakarítási forma, sok esetben az állam adókedvezményekkel fokozza az irántuk megnyilvánuló érdeklődést (Asztalos 1997).

A vegyes biztosítási forma elsősorban arra alkalmas, hogy az ügyfelek előtakarékoskodjanak valamilyen, a jövőben felmerülő és előreláthatólag jelentős kiadással járó eseményre (így például a gyermekek felnövekedésével, iskoláztatásával járó kiadásokra), vagy a saját anyagi helyzetük változásával összefüggő eseményre (ilyen lehet a nyugdíjazás). Ennek lejáratakor minden esetben jelentősebb összeg kerülhet kifizetésre annak függvényében, hogy mennyi volt a befizetett díj összege, illetve, hogy miként fektette azt be a biztosító.

A járadékbiztosítás lényege, hogy a biztosító rendszeres időközönként fix vagy változó összegű szolgáltatást nyújt a szerződésben megjelölt kedvezményezettnek, melynek fedezete a korábban befizetett díj.

A nem-életbiztosítások (non-life)

Az életbiztosítások mellett a biztosítások másik nagy csoportját az ún. nem életbiztosítások jelentik, amelyekben a biztosítási esemény általában egy tárgyhoz, illetve vagyoni jellegű követelésekhez, illetve baleset vagy betegség bekövetkezéséhez kötődik.

A nem személybiztosításokat a biztosítás tárgya alapján az alábbiak szerint csoportosíthatjuk:

- vagyoni jellegű biztosítások (direktbiztosítások),
 - gépjármű-biztosítások,
 - szállítmánybiztosítások,
 - pénzügyi jellegű kockázatok biztosításai,
 - egyéb vagyoni jellegű biztosítások,
- felelősségbiztosítások (Adorján et al. 2004).

A fentiekhez a betegség- és balesetbiztosításokat is hozzátéve jutunk el a nem-életbiztosítások csoportjához.

A különböző biztosító társaságok ajánlatait tekintve az látható, hogy a piaci igények kielégítése és az erősödő verseny hatására a kínálat mára jelentős mértékben diverzifikálódott. Ezzel együtt a leggyakoribb típusok *a lakásbiztosítások, a vállalkozói-, a gépjármű- és utasbiztosítások.*

A lakásbiztosítások mindennapi életünk talán egyik legfontosabb biztosítási formája, melyben biztosíthatjuk:

- Magát az épületet vagy az ingatlant, mely lehet tulajdonolt vagy bérelt lakás, ház, nyaraló, melléképület, illetve az építmények (kerítés, medence, járda) is,
- Az ingóságokat, vagyis minden vagyontárgyat, amelyet megóvásában a biztosított érdekelt. Az ingóság biztosítás két főbb formája ismert: a különleges, értékálló tárgyak (pl.: ékszerek, szőrmék, gyűjtemények, képzőművészeti alkotások) és az általános háztartási ingóságok (bútorok, műszaki cikkek stb.) biztosítása.

Direkt vagyontárgybiztosítások esetén a biztosítás módszerét tekintve megkülönböztetünk ún. első kockázati (premier risk), továbbá teljesérték biztosítást. Míg az első esetben egy, a biztosított vagyon értékétől függetlenül előzetesen meghatározott biztosítási összegben belül lehetséges a kártalanítás, addig utóbbi esetén kár bekövetkeztekor az adott vagyontárgy vagy vagyoncsoport szerződés szerinti értékének (általában új-, vagy avult érték) viszonyát minden esetben vizsgálni kell a szerződéskötéskor meghatározott biztosítási összeg fényében. Ha "alulbiztosítottunk", vagyis a biztosítási összeg kevesebb a biztosított vagyontárgy szerződés szerinti értékénél, akkor a tényleges kárunk csak e különbség arányában kerül megtérítésre (pro rata). Bár ebben az esetben a fizetendő biztosítási díj is alacsonyabb, ez nem jelenthet kárpótlást egy totálkáros lakóingatlan kártalanításakor akár 50%-os vagy rosszabb arányú kártérítés esetén.

A vállalkozói biztosításban az adott gazdasági szereplő, önkormányzat vagy költségvetési szerv, szervezet köthet biztosítást a tevékenységével összefüggő saját, vagy idegen tulajdonú vagyontárgyakra. E biztosítási szegmenshez a felelősségbiztosítások rendkívül széles tárháza kapcsolódik, melyek célja a biztosított tevékenységével összefüggő felelősségi kockázatok kezelése. A leggyakoribbak a munkaadói, a szolgáltatói, a bérbeadói ill. a termék-felelősségbiztosítás, továbbá a szakmákhoz kapcsolódó szakmai felelősségbiztosítások (pl. tervezői, őrző-védő). Fontos megjegyezni e szegmensben az üzemszünet biztosításokat is, melyek általában a szerződésben lévő biztosítási események bekövetkeztekor nyújtanak fedezetet az üzemi veszteségekre, vagyis a

kárvetkezményként kieső (elmaradó) nyereségre és az üzem szünetelése alatt is felmerülő költségekre (Ébli 1991).

Biztosítás köthető továbbá a várható nyereségre is egy beruházás során (ALOP). Általában technikai biztosításokkal – Épszer, Elber, Géptörés módozatokkal – jár együtt.

A *gépjármű biztosításoknak* két jelentősebb típusát különböztetjük meg. Az egyik jelentős típus a kötelező gépjármű felelősségbiztosítás. (Czegle 2014) Ez egy olyan biztosítási forma, amelyet kormányrendelet szabályoz. Leggyakrabban ennek alapján téríti meg a biztosító a másoknak a gépjármű üzemeltetéssel összefüggő baleset során okozott károkat. Ez a biztosítás a vétlen károsultakat védi, hiszen a vétlen károsult nem maradhat kártalanítás nélkül, a károkozónak – vagy biztosítójának – minden esetben ki kell fizetnie az általa okozott kárt (olyan vagyoni állapotba kell hoznia károsultat, amilyenben a kár előtti állapotban volt). E biztosítási forma segítségével a kártalanítás már nem a biztosított akaratának vagy anyagi helyzetének függvénye. Ezt a biztosítást minden magyarországi gépjármű tulajdonosnak kötelező megkötni és a díjakat folyamatosan fizetnie kell. A másik típus a Casco biztosítás. Ez elsősorban elemi károk (tűzkár, villámcsapás, szélvihar, jégeső, lezúduló hótömeg stb.), lopás, gépjárműben, alkatrészeiben, tartozékaiban keletkezett károk fedezetéül szolgál. A biztosítás díjának mértéke több tényezőtől függ, így a konkrét biztosítási módozattól, a gépkocsi típusától, korától, a vállalt önrészesedéstől, a díjfizetés gyakoriságától, továbbá a biztosítást kötő személy állandó lakhelyén fennálló kockázati viszonyoktól. Legmagasabb a díj a havi díjfizetés esetén, ha negyedévente, fél évente vagy egy összegben kerül kifizetésre évente, úgy kedvezményes díjszabás kerül általában alkalmazásra. Szót kell itt ejteni arról, hogy a PTK idevágó rendelkezései alapján a biztosítási időszak díja, az éves biztosítási díj egy összegben megilleti a biztosítót. Ettől függetlenül természetesen minden társaság ad „részletfizetési” lehetőséget a szerződők részére. De a díj nagyságát fentiekén túl egyéb tényezők is befolyásolják, úgymint az életkor (a gépkocsi vezető 30 éves koráig általában magasabb díjszabás érvényesül).

Életünkben az egyik legtöbb új élményt adó kikapcsolódás az utazás. Világot látni még az anyagi világ értékeitől elfordult kultúrákban is nagyon vonzó dolog. Az utazások során azonban az ember még védtelenebb a kockázatok hatásait tekintve, mint otthonában. E kockázatok enyhítésére szolgál az utasbiztosítás. Az *utasbiztosítás* célja, hogy a biztosítási esemény bekövetkezte esetén:

1. fedezetet nyújtson a sürgős betegségi és baleseti orvosi ellátások költségeire,
2. limitált területeken vagy a világ összes országára kiterjedőleg segítségnyújtási asszisztencia szolgáltatást biztosítson,

3. részben vagy egészében térítse az útipoggyászokban / csomagokban keletkezett károkat.

Az utasbiztosítás az anyagi károk enyhítésén túl több olyan szolgáltatást is nyújt, amely a már leírt segítségnyújtás, "asszisztencia" fogalomkörébe tartozik. Néhány példa:

- orvosi és egyéb szolgáltatások szervezése,
- a hozzátartozó értesítése, hozzátartozó kiutazásának egyeztetése,
- kiskorú családtag hazajuttatása,
- az idő előtti hazautazással járó költségek fedezete,
- a beteg (esetleg holttest) hazaszállítása szervezése és a felmerült költségek előzetes fedezete,

Az utasbiztosítás részét képezi a *poggyászbiztosítás* is. Ebben a biztosító a poggyászokban keletkezett károk megtérítését vállalja. Ilyen biztosítási esemény jellemzően a poggyász eltulajdonítása vagy rongálódása, valamint a poggyászkésés is.

Váratlan élethelyzetek kezelésére szolgálnak a baleset és betegségbiztosítások, melyek megjelenhetnek önmagukban, vagy kiegészítő biztosításként, legtöbbször lakásbiztosítások mellett.

Ennek megkötésével az esetleges baleset bekövetkeztekor a biztosító egy fix, a szerződésben rögzített tarifális szolgáltatási összeget nyújt a biztosítottnak. A *betegségbiztosítás* esetében a biztosítási esemény a szerződésben rögzített betegségek bekövetkezése. Ezen esetekben a keresőképtelen biztosítottak, kedvezményezettek számára nyújt általában tarifális összegű szolgáltatást a biztosító. Az *egészségbiztosítás* a már leírt baleset- és betegségbiztosítási kockázatok együttes kezelését lehetővé tévő módozatcsoport.

Bár biztosítázzakmai csoportosítás szerint élet- és nem-életbiztosításokat különböztetünk meg, a mindennapi szóhasználatban alternatív csoportosítás terjedt el, mint személy-, vagyon-, felelősség-, gépjármű- és egyéb biztosítások. Fő elemeiben e csoportok élesen elhatárolódnak egymástól, de részeikben közöttük sok esetben előfordulnak átfedések, sokszor komplex fedezetként jelennek meg. Jó példa erre a lakásbiztosítás, mely alapvetően a vagyonbiztosításhoz sorolható, de a kiegészítő fedezetként abban általában megjelenő balesetbiztosítás már személybiztosítás. Ennek oka mindig valamilyen kézenfekvő piaci igény kielégítése.

Személybiztosítások

A személybiztosítás általános értelmezés szerint az élet-, baleset-, és az egészség-, betegségbiztosításokat foglalja magában.

Az ide sorolható szerződésekben a biztosítási fedezet célja az emberi élet, életszínvonal, egészség, munkaképesség és ezek elvesztésével összefüggő keresetkiesés kompenzálása. A személybiztosítások közös jellemzője, hogy a biztosítási védelem az ember személyéhez kötődik, és általában összegbiztosítások, vagyis a szolgáltatási összeg előzetesen a biztosítási feltételben rögzített összeg. A betegség- és a balesetbiztosítási egyes elemeinél a kárbiztosításra is vannak példák: a keresetkiesés kompenzálására szolgáló térítés a konkrét időszak függvénye, illetve bizonyos költségek fedezete eseti és időszaki limitek mellett szintén megjelenhet.

A személybiztosítások közös tulajdonsága általában, hogy megfogalmazásra kerülnek a rájuk vonatkozó általános biztosítási feltételek, és azok mellett megjelennek az adott módozatú alaphozbiztosításra, illetve a kiegészítő biztosításokra vonatkozó különös feltételek, valamint különböző záradékok. A személybiztosítások díját általában esetben a konkrét módozat, biztosítási (kockázati) összeg, a biztosítási összegek száma és jellege, az életkor, a biztosított neme és a futamidő határozza meg, de módozattól függően befolyásolhatja a foglalkozás, profi sporttevékenység, vagy egyéb tényezők is (Ébli (a)1993).

Viszontbiztosítás

A viszontbiztosítás a kockázat porlasztásának egy további eszköze. E speciális biztosítási fajtában a viszontbiztosító a biztosító biztosítója, amelyben az előbbi azt vállalja, hogy a biztosítási díj egy részének átengedése fejében bizonyos esetekben a károk kifizetéséből is részesedik (Pfeiffer 1980). Különösen a nagy összegű (XL) vagy tömeges károk (quota share) kezelésére alkalmas ez a módszer, de a konkrét szerződésekben a két módszer kombinálódhat. A viszontbiztosítás a biztosító által vállalt kockázatok biztonságos kezelésének egyik módszere annak érdekében, hogy a károsultak azonos időben történő tömeges kárigényeinek kielégítése zavartalan legyen (Kerényi 2011). A viszontbiztosítás jelentősége az, hogy kár esetén nem egy, hanem több biztosítónak kell helytállnia, ezért a biztosító képes a károkat olyan formában fedezni, hogy közben a saját működőképességét nem veszélyezteti (Pfeiffer 2013). A viszontbiztosításon segítségével a biztosítók olyan jelentős kockázatokat is be tudnak fogadni, amelyeket a kiemelt kockázat miatt anélkül nem tehetnének meg (Huczka 1992). A viszontbiztosítás segítségével a kockázatok porlasztása

történik meg, vagyis egy-egy katasztrófákár esetén nem egy, hanem több társaság áll helyt, akár több kontinenst érintően (Gerathewohl 2018).

2.3.3. A biztosító társaságok csoportosítása

A biztosító társaságok

A biztosítási ágazaton belül az elfoglalt helyük szerint megkülönböztetünk direkt, ill. viszontbiztosítókat. A direkt biztosítók elsődleges biztosítók, melyek közvetlenül elvállalják a különböző biztosítási események és vagyontárgyak biztosítását. A viszontbiztosítók a direkt biztosítók által vállalt kockázatok egy részét vállalják át azoktól. Más megközelítésben a direktbiztosítók azok a társaságok, melyek a szerződésben meghatározott biztosítottaknak nyújtanak fedezetet, míg a másik csoport a felelősségbiztosítók, melyek csak a biztosítottak által okozott kárt térítik meg (például gépjármű felelősség-biztosítás esetén).

A művelt biztosítási ágak szerinti felosztás

A biztosító által művelt biztosítási ágak szerint is csoportosíthatóak a biztosítók, így léteznek:

- szakosított biztosítók
- kompozit biztosítók (Szekeres 2010).

A szakosított biztosítók csak egy biztosítási ággal (élet-, vagyon-, illetve utas biztosítással) foglalkoznak, a kompozit biztosítók több biztosítási ágban is tevékenykednek, élet- és nem-élet biztosítási ágban egy időben.

1996. január 1-je óta hazánkban kompozit biztosító nem alapítható. A biztosítási törvény hatálybalépése előtt már kompozit engedéllyel rendelkező biztosítók azonban mindkét ágat tovább művelhetik.

A biztosító tulajdonosa szerinti felosztás

Tulajdonos szerint a biztosítók kölcsönösségi és magánbiztosítókra csoportosíthatóak.

Kölcsönösségi biztosító (egyesület) esetében a biztosítotti és tulajdonosi pozíció nem válik el egymástól, vagyis a kölcsönösségi biztosító (egyesület) által biztosított egyén egyben, mint egyesületi tag a biztosító tulajdonosa is. Működésének célja nem a profit, hanem a tulajdonosok biztosítási igényeinek legcélszerűbb módon való kielégítése (Zavodnyik 2004).

A magánbiztosítók általában részvénytársasági formában tevékenykednek, melyek tulajdonosai ennek megfelelően a részvényesek, melyek között jellemzően jelentős nemzetközi pénzügyi befektetők azonosíthatóak.

A biztosítók csoportosítása összefoglalva az alábbiak szerint történhet:

- társasági forma szerint lehet:
 - részvénytársaság (zárt vagy nyílt),
 - szövetkezet,
 - egyesület.
- a művelt biztosítási ágazatok alapján lehet:
 - szakosított (csak egy ágat művelő),
 - kompozit (mindkét ágat művelő) biztosító.
- Az adott biztosítónak a biztosítási piac szintjein betöltött helye alapján lehet:
 - direktbiztosítók (ügyfelekkel szerződők),
 - viszontbiztosítók (biztosítók az ügyfelei),
 - közbenső formák: együttbiztosítás és pool (Horinka-Luttenberger 2006).

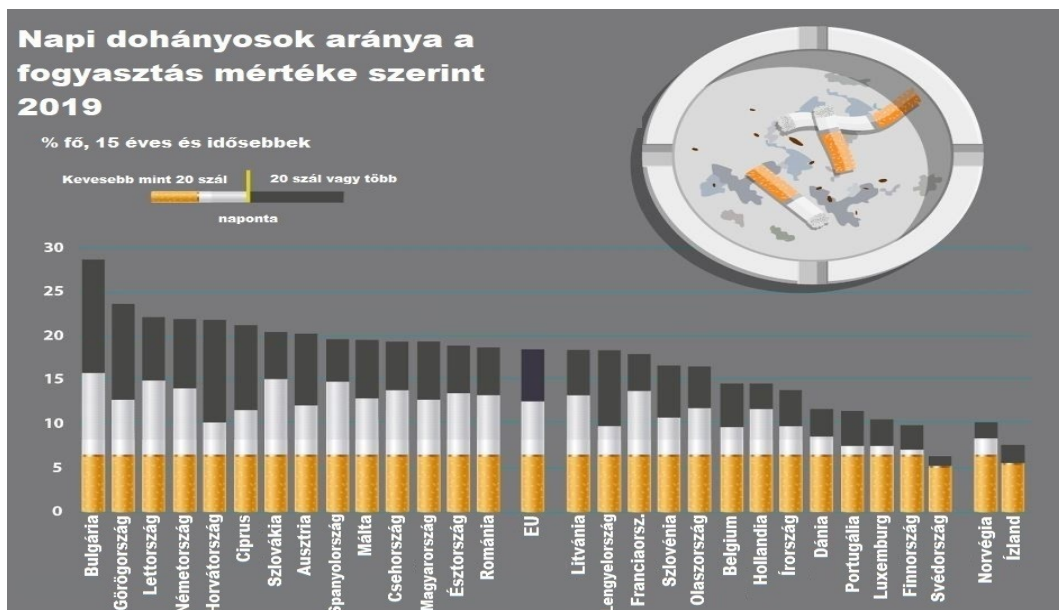
Véleményem szerint a fent leírt diverzitás is jelzi, hogy a biztosítási ágazat több jelentős fejlődési fázison esett át. Mind a biztosítási módozatsoportok, mind a megjelenés formái sokszínűségükben a piaci igények és az azokra adott válaszok kifinomultságának indikátorai, melyekre mind szükség van. A tudományos-technikai és társadalmi fejlődéssel újabb fedezetcsoportok és megjelenési formák alakulnak ki, melyekben a folyamatok egyszerűsítését, a szolgáltatások akadálymentes elérését és az interdiszciplinaritás erősödését láthatjuk (insurtech).

2.4. A biztosítás szerepének változása, a választott téma jelentősége

2.4.1. Élet (life) ágazat

Az életbiztosítások két területén az utóbbi időben rendkívüli mértékben megerősödött az igény:

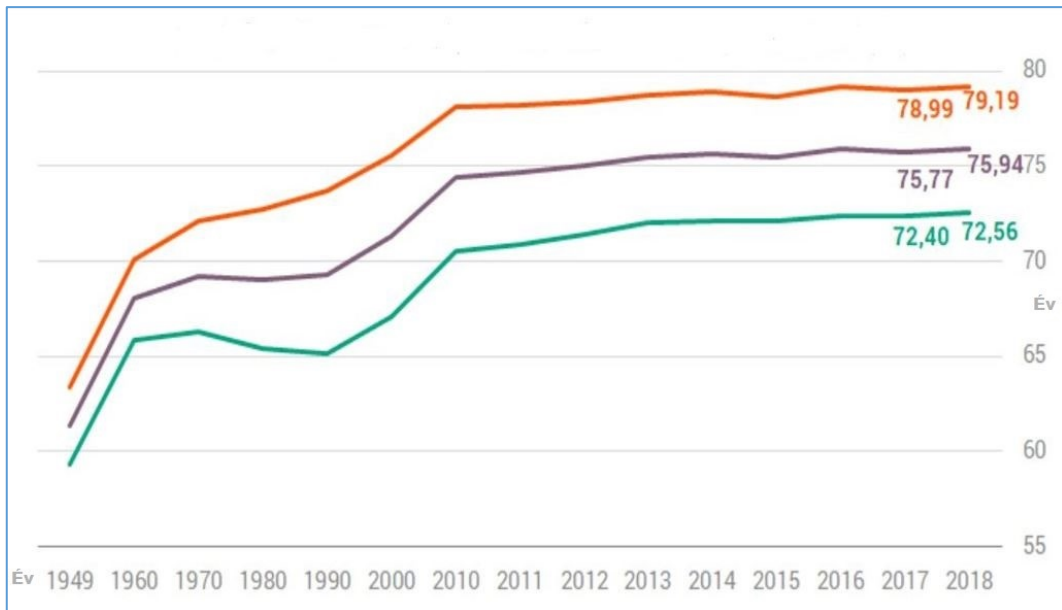
- egyrészt a társadalom általános egészségi állapota hosszú idő óta nagyon rossz, sajnos még mindig nem sikerült a gondolkodásmódon változtatni az egészségtudatosság irányába. Ezt szemlélteti a 4. ábra, melyen látható, hogy a dohányosok arányának összehasonlításában még mindig a harmadik legrosszabb érték a miénk az EU tagországok körében. Emiatt a kockázati életbiztosítások továbbra is nagyon kelendőek.

4. számú ábra: Napi dohányosok aránya az EU-ban

Forrás: Eurostat 2019

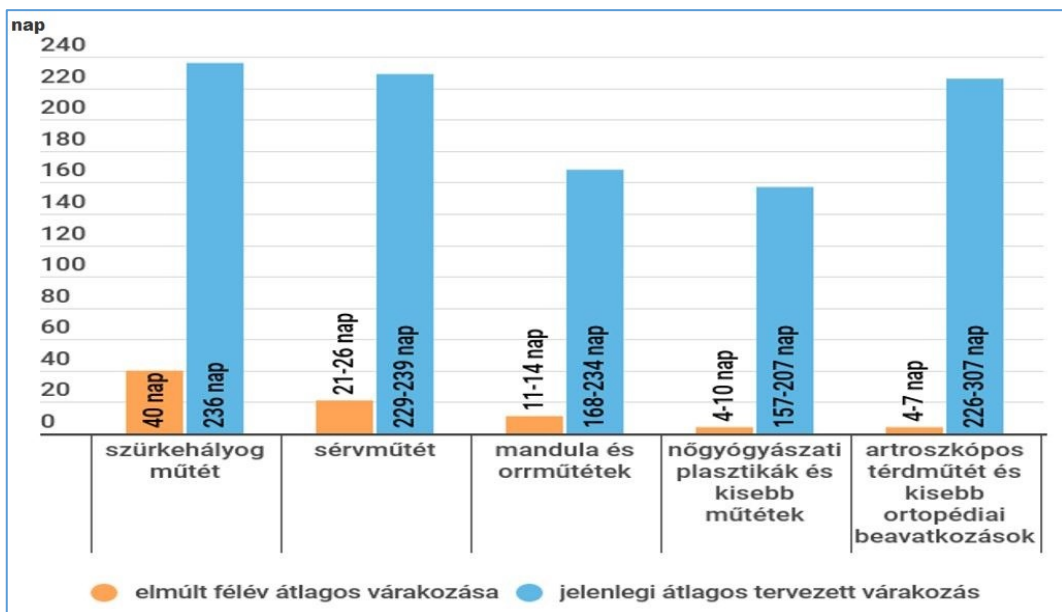
- másrészt a magyar társadalom várható életkora a rendszerváltás óta folyamatosan növekszik úgy, hogy az állami felosztó-kirovó rendszer ellátása és működésbiztonsága érthető körülmények okán egyre csekélyebb lesz. Ez a jelenség a nyugdíjbiztosítások keresletét növeli, amit az állami adójóváírásokban megmutató támogatások is növelnek. Ezt szemlélteti az 5. ábra.

5. számú ábra: Várható élettartam változása Magyarországon 1949-2018 (piros: nők, zöld: férfiak, fekete: együttes adatok)

Forrás: KSH

Emellett az állami egészségügyben régóta meglévő várólisták a koronavírus járvány hatására kimagasló módon megnövekedtek, ez látható az 6. számú ábrán (Varga 2021):

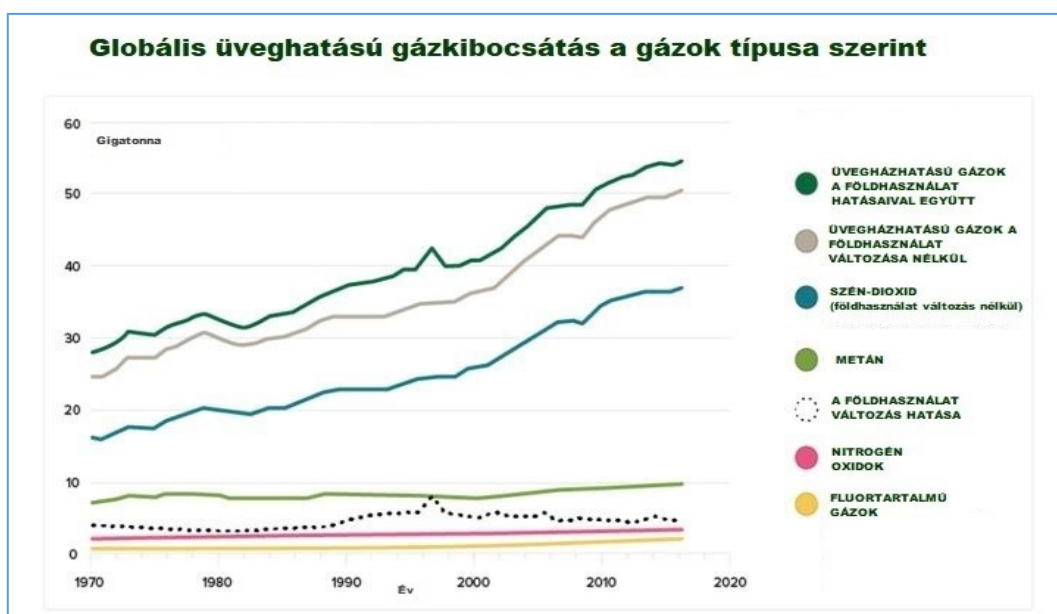
6. számú ábra: Egészségügyi beavatkozások várólistái 2021. áprilisában

Forrás: NEAK várólisták Bank360 csoportosítás

Bár a szigorító intézkedések feloldásával a helyzet némileg javult, a jelenség az egyéni és csoportos betegség, illetve a kockázati és megtakarítási jellegű életbiztosítások keresletét növeli.

2.4.2. Nem-élet (non-life) ágazat

Ahogy a bevezetőben írtam, a klímaváltozás felerősödése, az extrém időjárási károk gyakoriságának és erősségének fokozódása mindennapjaink velejárója (Houghton et al. 2001). Ennek okaira mutatnak rá a következő ábrák, melyek az Arbor Day Foundation 2017-es, és az IPCC 2021-es jelentésből származnak, a megfigyelt időszak utolsó éve 2017 és 2019.

7. számú ábra: Kibocsátás változás, üvegházhatást kiváltó gázok

Forrás: Arbor Day Foundation (2018)

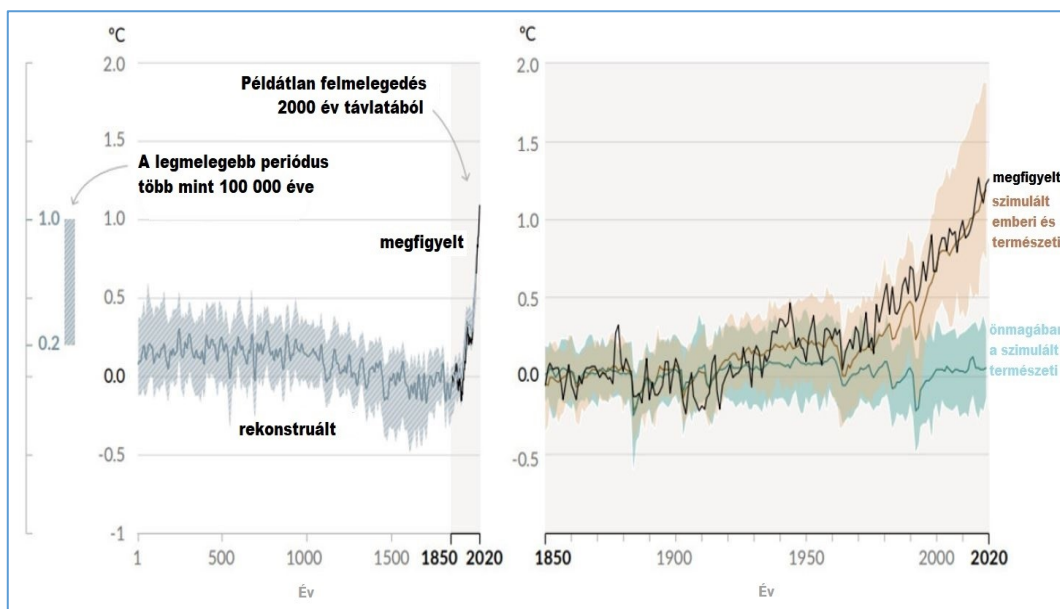
Az 7. számú ábrán az üvegházhatást okozó gázok (széndioxid, metán, nitrogén-oxid) kibocsátásának változása látható. A rendelkezésre álló adatok alapján egyedül a kén-dioxid kibocsátása kapcsán vannak kedvező változások, de ennek sem környezettudatos erőfeszítés az eredménye, hanem – bár szerepet játszik abban az ipari üzemek környezetvédelmi előírásainak jellemzően a füstgázkibocsátásra vonatkozó szabályozásoknak a szigorodása is – a szilárd tüzelőanyagok kiszorulása a fűtési céllal elégetett fosszilis energiahordozók közül (IPCC The Core Writing Team 2015).

Az IPCC (Éghajlat-változási Kormányközi Testület) jelentései alapján az üvegházhatást okozó gázok mennyiségi felszaporodásának köszönhetően már 2005-ben jelentős volt bolygónk felmelegedése. A szervezet ötödik jelentése alapján 2100-ra akár 5 fokkal is megnőhet bolygónk felszíni átlaghőmérséklete, és 2300-ra még ennél is drasztikusabb emelkedés-lehetséges (Allan et al 2021).

Már az IPCC ötödik jelentésében szerepel – melyben a megfigyelt időszak utolsó éve 2005 – hogy a korábban remélnél számottevően gyorsabban, gyorsuló mértékben emelkedik a Föld felszíni átlaghőmérséklete, és egyre csökken az esély a katasztrofális mértékű klímaváltozás elkerülésére. Reménykeltő ugyanakkor, hogy az üvegházhatású gázok kibocsátásának erőteljes és tartós csökkentése lefékezne az éghajlatváltozást, a levegőminőségben pár éven belül érzékelhető lenne a javulás, 20-30 éven belül pedig a globális hőmérsékletet is stabilizálni lehetne az ENSZ Éghajlatváltozási Kormányközi Testület (IPCC) új, 6. értékelő jelentésében.

A felmelegedés az iparosodás előtti szinthez képest napjainkban körülbelül 1,1 Celsius-foknál jár, a jelentés pedig a korábbiakhoz képest először nevezi bizonyosnak az emberi tevékenység döntő szerepét a folyamatban. A becslés szerint ennek mértéke 1,07 Celsius-fok körül lehet, amelynek nagy valószínűséggel az üvegházhatású gázok kibocsátása volt a legjelentősebb hajtóereje (+1-2 fok). Bizonyos emberi aktivitások – mindenekelőtt az aeroszolok kibocsátása – ugyanakkor globális hűtőhatást gyakoroltak a földi klímára, melynek mértéke valahol 0 és 0,8 fok között lehet. A természetes eredetű okok ugyanakkor mindössze plusz-mínusz 0,1 fokkal befolyásolhatták a globális átlaghőmérsékletet (IPCC Working Group III Technical Support Unit 2015).

Ezt szemlélteti a 8. számú ábra:

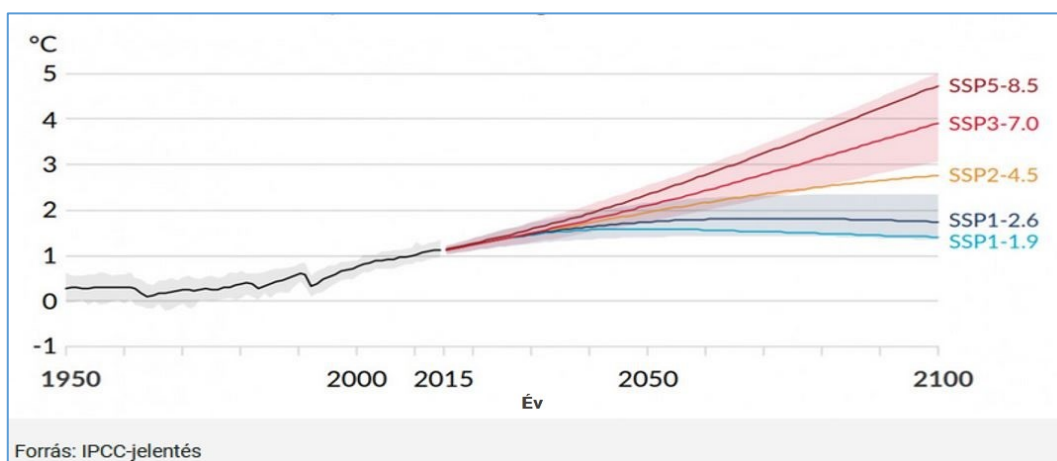
8. számú ábra: Tapasztalt földfelszíni hőmérsékletváltozás az emberi és a természeti hatásokat külön vizsgálva

Forrás: IPCC 2018

Az azonban most már biztos, hogy még a legjobb esetben is elérjük az 1,5 fok emelkedést akár már a 2020-as évtized második felében, de legkésőbb a következő évtized közepére. Ez azt jelenti, hogy alig több mint öt évvel az elfogadása után máris tarthatatlanná vált az egyik legfontosabb klímacél.

Sajnálatos módon a 2 fokos felmelegedés is esélyes a 2040-es, 2050-es évek után, most valóban annak utolsó pillanatait éljük mikor valóban meg kell kezdenünk az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának jelentős csökkentését. A koronavírus-válság hatására ugyan az energiafelhasználással kapcsolatos kibocsátás 2020-ban csaknem 6 százalékkal zuhant, azonban 2021 első hónapjainak tapasztalata alapján közel ilyen mértékben emelkedhet a Nemzetközi Energiaügynökség (IEA) korábbi jelentése szerint.

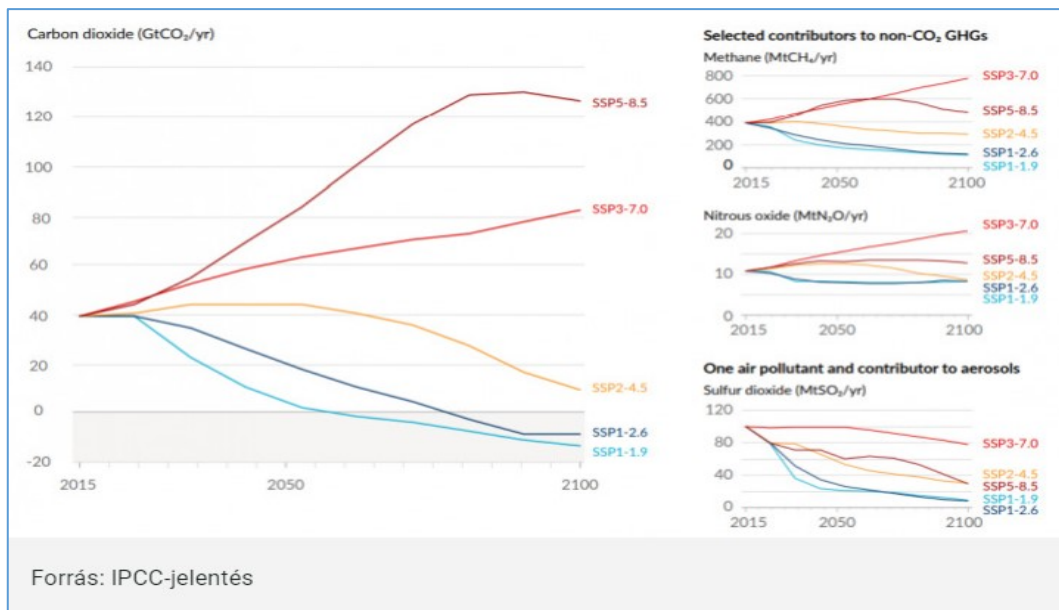
A korábbi előrejelzésekhez képest némileg pontosítva, ha a jelenlegi trend folytatódik, a 2060-2070-es években realizálódhat 3 fokos felmelegedés is, az IPCC által vizsgált legrosszabb forgatókönyv esetében pedig a 2080-2100-as időszakban 3,3-5,7 fokos lehet az átlaghőmérséklet emelkedése az 1850-1900-as évekhez képest. Ezt mutatja a 9. számú ábra.

9. számú ábra: A globális felmelegedés várható mértékei a különböző valószínűségű scenáriókra ültetve

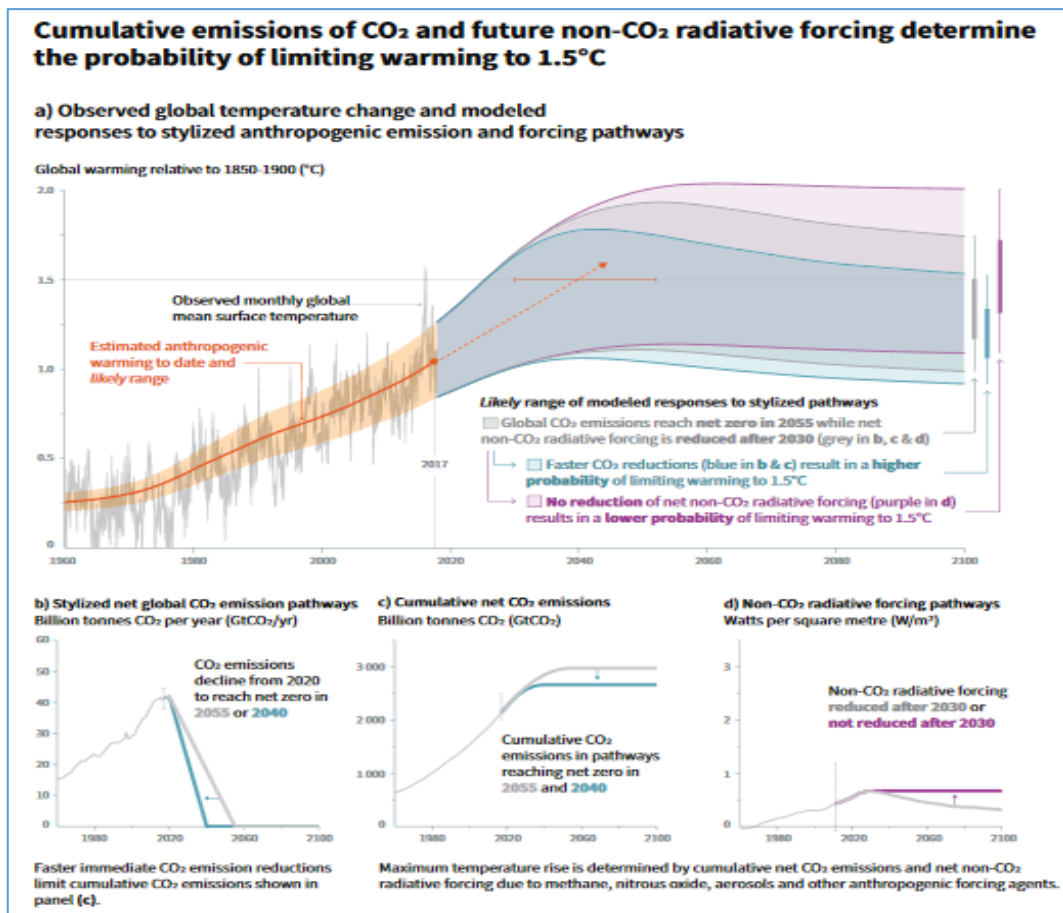
Forrás: IPCC 2018

A 10. számú ábrán azt látjuk, hogyan lenne lehetséges az 1,5 °C emelkedéssel járó folyamatot stabilizálni.

10. számú ábra: A globális felmelegedés várható mértékei a különböző akceleratorok kibocsátásával összefüggésben (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)
Forrás: IPCC 2018

Az ábra alapján az látható, hogy nagyon kevés azon forgatókönyvek száma, melyek a legfontosabb üvegházhatást fokozó gázok (szén-dioxid, metán, dinitrogén-oxid), és a kén-dioxid kibocsátás együttes csökkenését eredményezik. Utóbbi mennyiségének visszaszorítása a szennyezőanyagok csökkentésével a többiével összevetve könnyebben elérhető, ám a szén-dioxid vagy a metán felszabadulása olyan életünkkel együtt járó tevékenységek következménye, mint a közlekedés vagy a mezőgazdaság (állattenyésztés). A 11. számú ábrán a tapasztalt és lehetséges földfelszíni hőmérséklet emelkedés és az üvegházhatást okozó, széndioxid, illetve más hasonló hatású gázok kibocsátásának változása látható 1.5 °C várható hőmérsékletemelkedés mellett, továbbá az eddig mért értékek alapján a különböző scenáriók alapján becsülhető jövőbeni értékek.

11. számú ábra: Tapasztalt és lehetséges földfelszíni hőmérséklet emelkedés, üvegházhatást kiváltó gázok kibocsátás, 1,5 °C hőmérsékletemelkedés valószínűsége mellett (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)

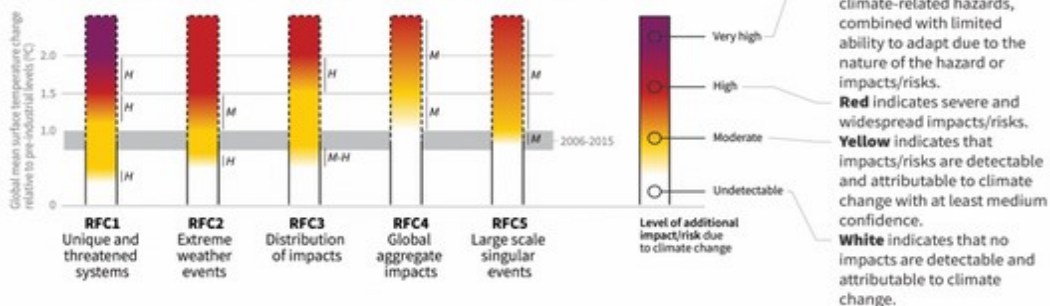
Forrás: IPCC 2018

A 11. ábra azt mutatja, hogy még ebben az optimista verzióban is a felszíni hőmérséklet egy, a korábbinál jóval magasabb értéken stabilizálódik. A kutatások alapján bolygónk 1,5 Celsius fokos átlagos hőmérséklet emelkedése az a határ, aminek átlépését követően a globális felmelegedés folyamatának káros következményei meghatározóvá válnak, és visszafordítása jelentős nehézségekbe ütközik. Az ábra azt mutatja meg, hogy a földfelszíni hőmérséklet a szén-dioxid, illetve az energia egyensúlyi kényszer (a bolygó befogadott és a kibocsátott energiájának különbsége) függvényében várhatóan hogyan alakul 2100-ig. Részletesen leolvasható ezek mellett a felszíni hőmérséklet tapasztalt értékei, és az emberi tevékenység becsült hatása 2017-ig.

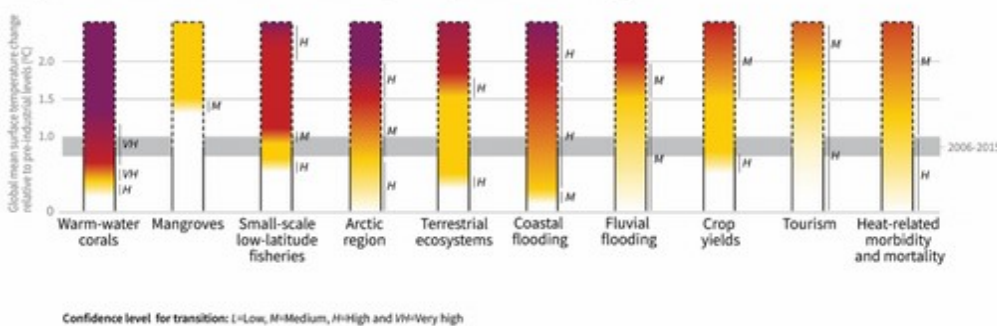
How the level of global warming affects impacts and/or risks associated with the Reasons for Concern (RFCs) and selected natural, managed and human systems

Five Reasons For Concern (RFCs) illustrate the impacts and risks of different levels of global warming for people, economies and ecosystems across sectors and regions.

Impacts and risks associated with the Reasons for Concern (RFCs)

Impacts and risks for selected natural, managed and human systems

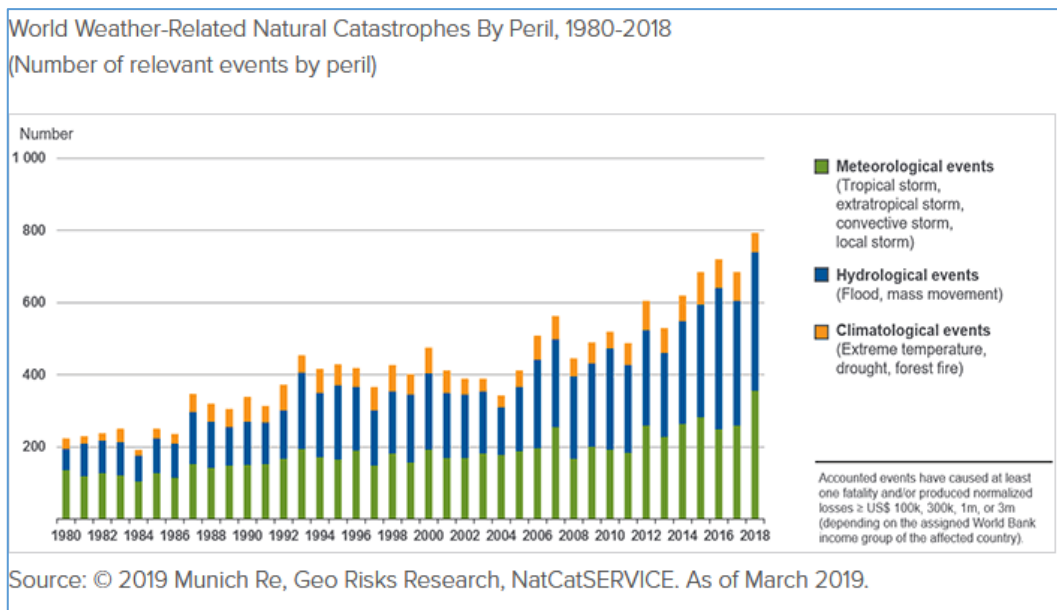
12. számú ábra: Hogyan befolyásolja a globális felmelegedés a kiválasztott aggodalomra okot adó természeti, irányított és emberi rendszerek hatásait és/vagy kockázatait

Forrás: IPCC 2018

A 12. számú ábráról azt olvashatjuk le, hogy már most igen jelentős a felmelegedés befolyása több kontrollált rendszer hatására, kockázatára is: a szélsőséges időjárási eseményekre tett hatása már egyértelműen kimutatható, illetve a konkrét rendszerek közül például a melegvízi korallok kolóniáira már súlyos befolyással bír.

A fent megvilágított jelenségek az ökoszisztémák átalakulásának, eltűnésének, a fajok kipusztulásának okai, de a mi életünkre is közvetlen hatással vannak.

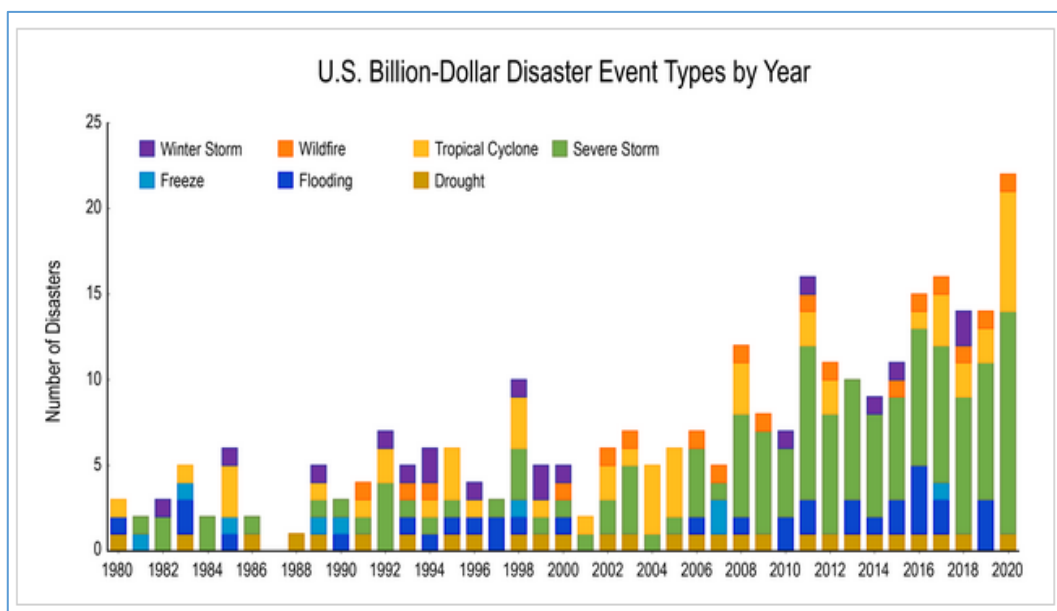
Ennek következménye a szélsőséges időjárási események számának, valamint intenzitásának jelentős mértékű megemelkedése, ami a 13. és 14. ábrán is megfigyelhető.

13. számú ábra: Időjárás okozta károk számának változása 1980-2018 (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)

Forrás: München Re 2019

A 13. sz. ábra az egyik legnagyobb európai viszontbiztosító, a München Re adatait tartalmazza az időjárási károk számáról 1980 és 2018 között: látható, hogy ezek száma a jelzett időszakban ötszörösére növekedett.

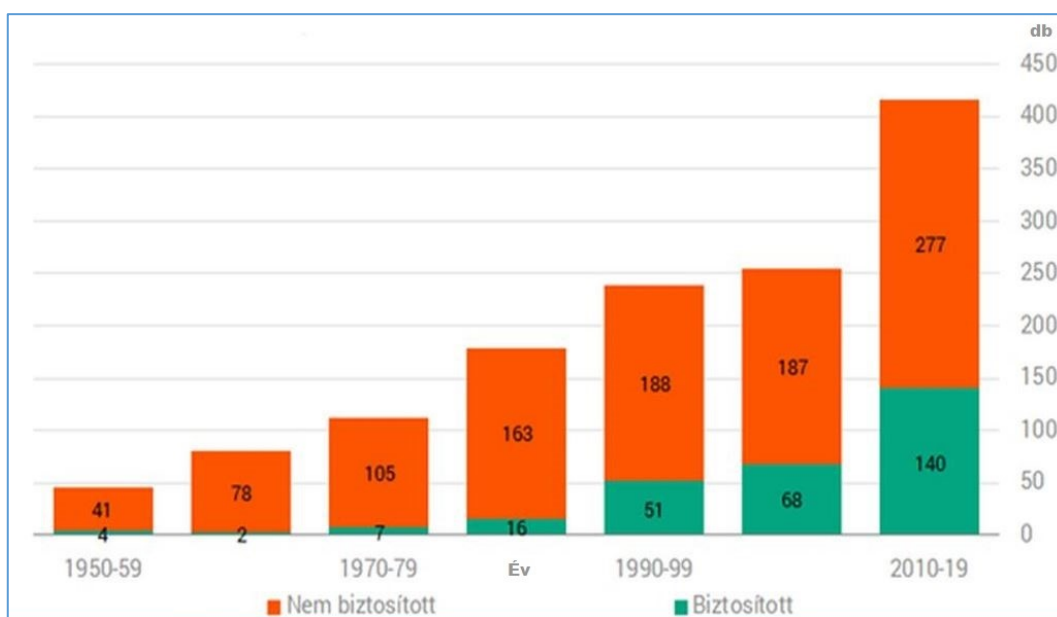

14. számú ábra: Természeti katasztrófák okozta károk és mértékük 1980-2020 (a vízszintes tengelyen az évszámok szerepelnek)

Forrás: NOAA/NESDIS/NCDC 2021

A 14. ábrán találhatóak a tengerentúli adatok az 1980-2020 közötti időszakról, amelyen a keletkezett kárt illetően a milliárd dollárt elérő természeti katasztrófák száma és a keletkezett kár összege látható. Mindkét ábrában az oszlopdiagramon szerepelnek további információk, eszerint mindkét kimutatásban a viharok számának növekedése a leginkább meghatározó, de jelentős az emelkedés a vízkárok esetében is. Hazai ágazati kártapasztalatok szintén megerősítik a jelzett emelkedő tendenciát. Említést érdemel a 2010-es esztendő, akkor általánosságban az volt a tapasztalat, hogy a téli hónapokban beérkező károk számának ötszöröse-hatszorosa érkezett a nyári hónapokban (ez a növekedés más években a háromszoros-négyszeres arányt nem lépi túl). Megjegyzendő, hogy abban az évben az általános emelkedő tendenciát a tavasszal Izlandon kitört vulkán tevékenysége is erősítette, hiszen ennek köszönhetően jelentős mennyiségű vulkáni eredetű por került Európa felett a légkörbe, ami jelentősen megkönnyítette a csapadékképződést.

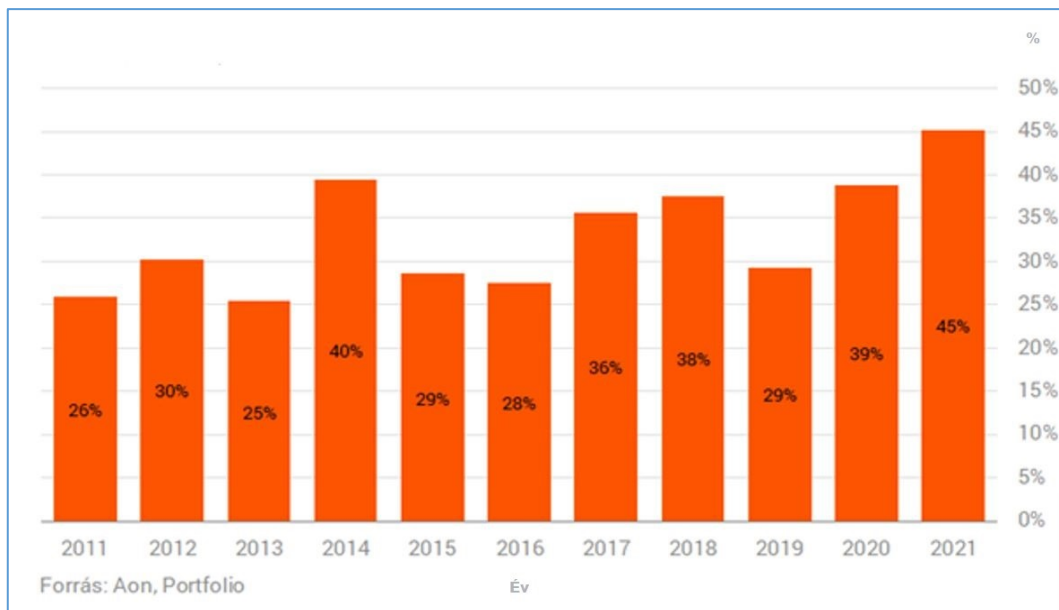
Mindennek a biztosítási szektorra vonatkozó hatását is szemlélteti a 15. és a 16-os ábra:

15. számú ábra: Kiemelt összegű – milliárdos nagyságrendű (2019) – természeti katasztrófák száma dekádanként 1950 és 2019 között világviszonylatban

Forrás: AON Portfolio

A 15-as ábra azt mutatja, milyen mértékben változott a nagy összegű természeti katasztrófák száma a világban az 50-es évektől a 2010-es évekig, 10 éves bontásokban. A nemkívánatos jelenségek száma több mint százszorosára növekedett.

16. számú ábra: A biztosított vagyonban keletkezett kár az összes gazdasági kár százalékában, 2011-2020

Forrás: AON 2021

A 16. számú ábra alapján az látható, hogy a biztosítók által fedezett károk aránya folyamatosan növekszik, ami mögött szintén az öngondoskodás egyre inkább fokozódó jelentősége, illetve annak felismerése húzódik meg.

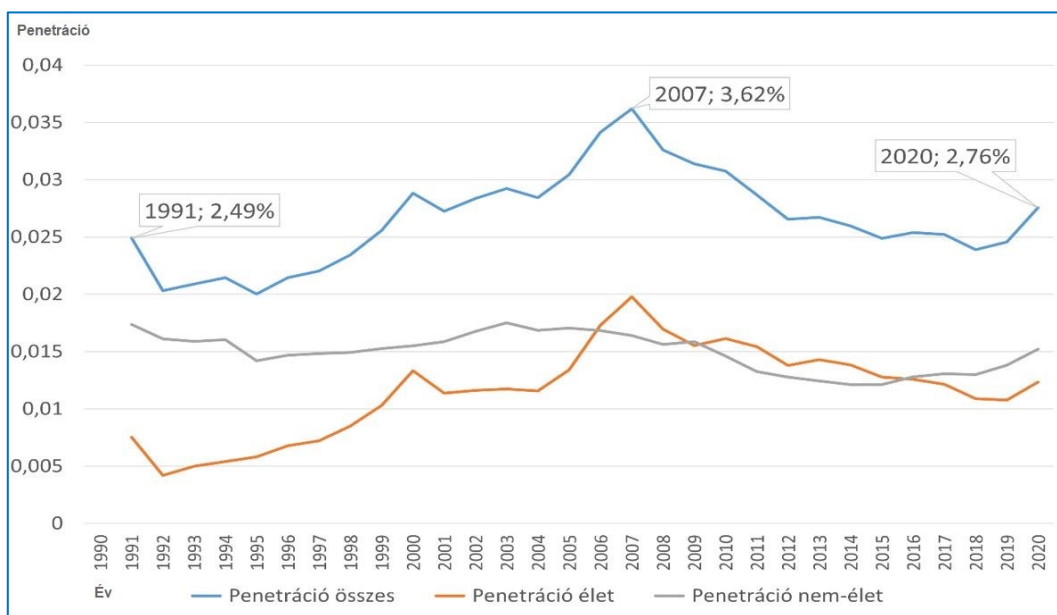
Élő gyakorlati példái ennek a megfélemezhetetlennek tűnő erdőtüzek, a Golf-áramlat anomáliái, illetve Magyarországon is pusztító árvizekről és forgószelekről, sokszor több megyét érintő jégkárokról lehetett a híradásokban olvasni.

2021 július végéig több mint 7 milliárd forint kárt okozott a vihar a biztosított ügyfeleknél, amivel már most a hatéves rekord. Magyarország újkori történelmének legpusztítóbb viharszezonja, ahogy korábban írtam róla, a 2010 évi volt. Akkor 29,6 milliárd volt a természeti károk összege. A kedvezőtlen káralakulást a legfrissebb, 2022. március 29-én Budapesten megtartott „Biztosítás 2022” konferencián elhangzottak is megerősítették.

Fentiek alapján azt gondolom egyértelműen látható, hogy az öngondoskodás jelentősége az élet-, és a nem-életbiztosítások területén is jelentős mértékben megemelkedett, és annak csökkenésére reálisan a jövőben sem számíthatunk. Ezt erősíti a kormányzati szerepvállalás csökkenése, ami a rendszerváltás óta folyamatosan jellemző (Kéri 2005). Jó példa erre az agrárium kárpótlásának változása is, a folyamatosan átalakuló, egyre inkább az egyéni kockázatvállalást előtérbe helyező állami díjtámogatott biztosítási rendszer (Kemény-Varga 2010).

A problémát hazai viszonylatban az is fokozza, hogy a biztosítási penetráció (GDP arányos biztosítási kiadások) mértéke továbbra is a rendszerváltás időszakában jellemző szinten mozog (Molnár et al 2011).

A 17. számú ábrán a hazai biztosítási penetráció évenkénti változását láthatjuk a rendszerváltást követő időszakban, 1991 és 2020 között.

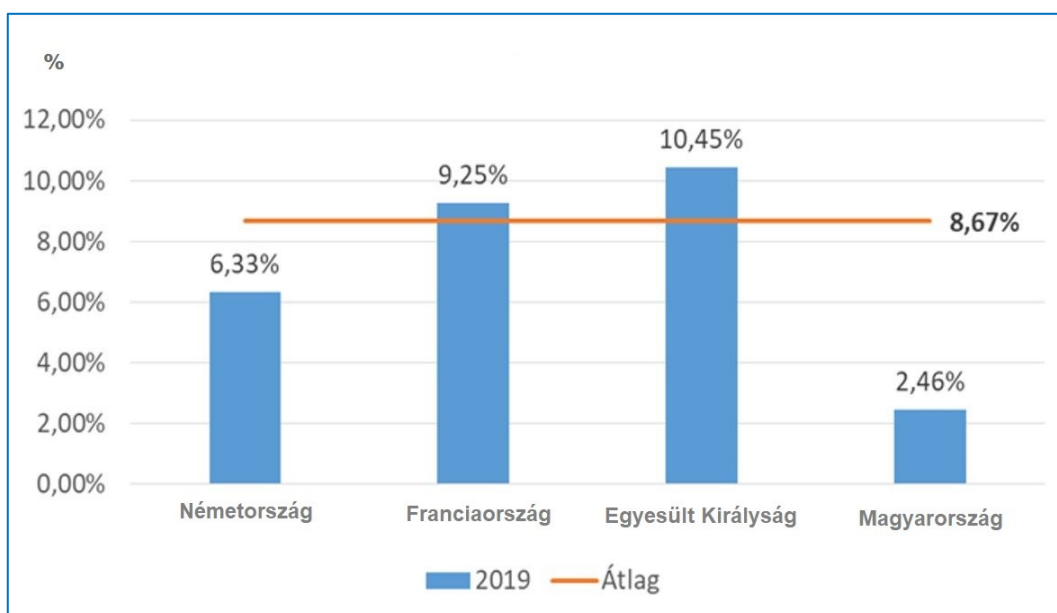

17. számú ábra: A biztosítási penetráció változása a rendszerváltást követően, az összesített, valamint az élet, és nem-élet ágazatra vonatkozóan

Forrás: MABISZ és KSH adatok alapján saját szerkesztés

Látható, hogy a penetráció értéke 2007-ben érte el maximumát, 3,62%-kal. Azt követően a pénzügyi válság hatására folyamatos csökkenést tapasztalhattunk 2015-ig – erről már 2011-ben jelentek meg cikkek a sajtóban (Privátbankár/MNB 2011), majd az érték újra emelkedésnek indult. A 2020-as díjbevétel adatok alapján a penetráció 2,76%-ra emelkedett, de még így is elmarad az MNB és ágazati várakozásoktól (MNB, Palkó (a) (b) 2018). Sajnos az értékek a nyugat-európaiakhoz képest még így is rendkívül alacsonyak. Az ágazati adatok alapján az mondható el, hogy az életbiztosítási ágazat penetrációja azonnal reagál a válságokra, a 2000 évi „dot.com lufi”, valamint a 2008-as pénzügyi válság hatására azonnal csökkenő pályára állt. A nem-élet ágazati penetráció változása sokkal lassabb, a grafikon meredeksége még lokálisan sem mérhető össze az élet ágazatével. Ennek oka az, hogy az életbiztosítási kereslet a pénz- és tőkepiac teljesítőképességével, a hozamokkal közvetlen összefüggésben van, alacsony hozamok esetén felértékelődnek az alternatív befektetési formák. A nem-élet ágazat változásai ezzel szemben hosszabb folyamat eredményei, a

válságok keresletcsökkentő hatása másodlagosan, a csökkenő reálkereseteken keresztül érvényesül.

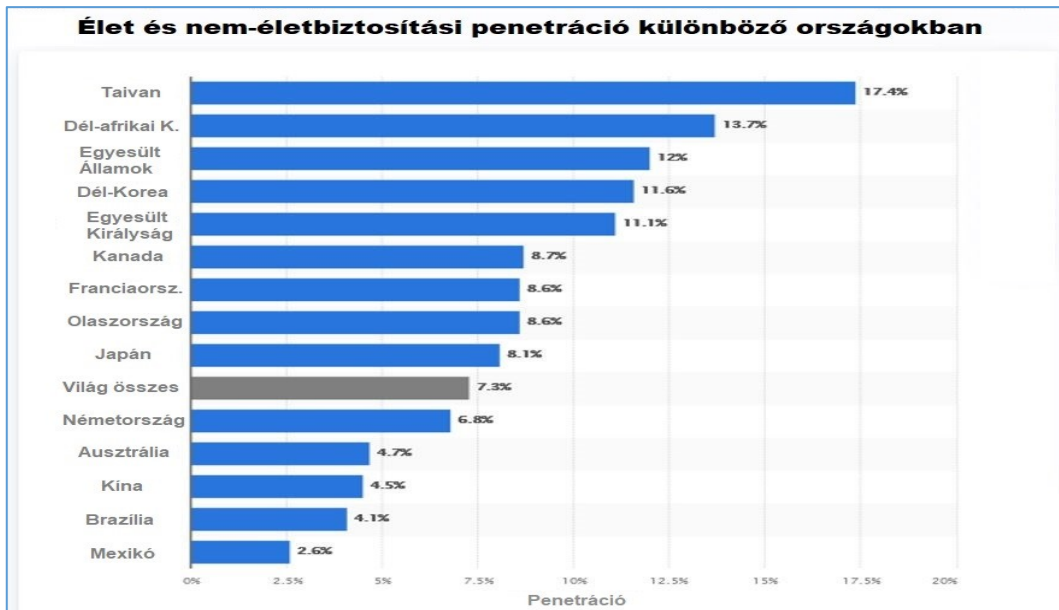

18. számú ábra: Biztosítási penetráció Németországban, Franciaországban az Egyesült Királyságban és hazánkban, 2019-ben

Forrás: insuranceurope.eu, saját szerkesztés

A 18. számú ábrán azt látjuk, hogy a 2019-es hazai penetráció mértéke (2,46%) Németország (6,33%), Franciaország (9,25%), és Egyesült Királyság (10,45%) átlagának (8,67%) csak mintegy 30%-a, a pontos arány 28,37%. A végső cél az lenne, hogy a hazai penetráció értéke a három kiválasztott ország átlagértékét, a 8,67%-ot elérje.

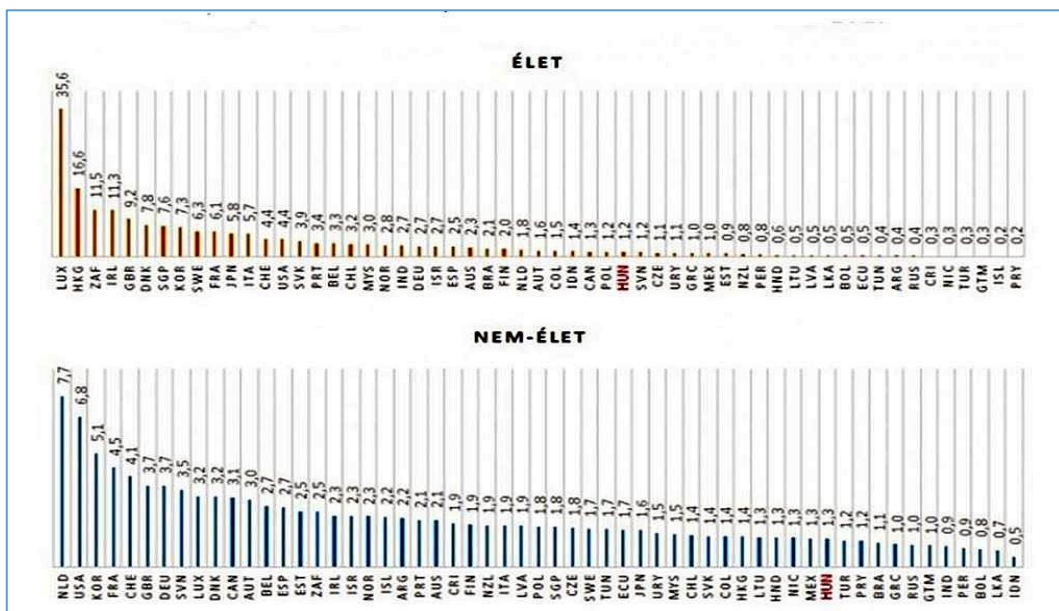
Ha kitekintünk a világba, azt látjuk, hogy az európai értékek nem is tartoznak a legmagasabbak közé.

19. számú ábra: Biztosítási penetráció a világban, 2020-ban

Forrás: Statista.com 2021

A 19. számú ábra alapján Tajvan, Dél-Afrika és az Egyesült Államok mind magasabb értékekkel rendelkeznek. Amennyiben nem az együttes, hanem az élet-, és nem-életbiztosítási penetrációt külön-külön vizsgáljuk, a sorrend változik ugyan, de a magyar helyezés nem javul.

20. számú ábra: Élet-, és nem-életbiztosítási penetráció Magyarországon és a világban (a vízszintes tengelyen az országok, a függőlegesen a penetráció értéke látható %-ban)

Forrás: Biztosítási szemle 2019

A 20. számú ábráról az olvasható le, hogy 2019-es adatok alapján bár a hazai nem-életbiztosítási penetráció nominálisan magasabb az életbiztosítási penetrációnál, sorrendben mégis hátrébb vagyunk ebben az ágazatban.

Fontos még megemlíteni, hogy a biztosításmatematika makroszintű összefüggései csak megfelelő nagyságú veszélyközösség esetében igazak, ezért is nagy jelentőségű a piac megfelelő átalakulása, a kielégítő tartalékokkal rendelkező piaci szereplők biztonságos és profitabilis működése. A biztosítási penetráció mértéke a biztosítási díjak elérhető szintje szempontjából is jelentőséggel bír, hiszen kisszámú és ezért sérülékeny veszélyközösség esetén magasabb és kiszámíthatatlanul változó biztosítási díjak várhatóak egy megfelelően nagy elemszámú közösséghez képest.

Összességében úgy vélem, egy egészségesen működő ágazati piac kiemelkedő jelentőségű annak érdekében, hogy az ország népességére, illetve a központi költségvetésre kedvezőtlen pénzügyi hatások és a klimatikus okokra visszavezethető szélsőséges időjárási események ne tegyenek elviselhetetlen terheket.

2.5. A társadalombiztosítás

A társadalombiztosítás az állam által működtetett szociális ellátórendszer része. Lényeges vonása, hogy a rendszer hatálya alá tartozókat mindaddig, míg képesek magukról gondoskodni, tartalékképzésre kötelezik. Ennek fejében a tartalékból betegségük esetén, munkaképességük vagy eltartójuk elvesztésekor, valamint a kockázatok előre meghatározott egyéb eseteiben (pl. üzemi baleset) jogosultak lesznek a jogszabály által szabályozott ellátásokat igénybe venni.

Alapelvei:

- Kötelező részvétel elve: a biztosítás kötelező, ha bármilyen jogviszonyba lép,
- Korlátozott biztosítási elv: a biztosított a társadalombiztosítás valamennyi ellátására jogosult, de hozzátartozóik, illetve egyes körök csak meghatározott ellátásra jogosultak,
- Arányosság elve: a járulékalap az ellátás alapja,
- Járulék, hozzájárulás, tagdíjfizetési kötelezettség elve,
- Foglalkoztató együttműködési kötelezettsége,
- Célhoz kötött személyes adatközlés elve,

- Az állam mögöttes felelőssége/ szerepe (állami garancia).

A társadalombiztosítás célja az, hogy az egyéni felelősség és öngondoskodás követelményeinek és a társadalmi szolidaritás elveinek megfelelően meghatározza és szabályozza a társadalombiztosítás keretében létrejövő jogviszonyokat, így a foglalkoztatók és a biztosítottak biztosítási jogviszonnyal kapcsolatos jogait és kötelezettségeit. Ilyen általánosan a biztosítottak a társadalombiztosítás rendszerében való részvételi kötelezettsége, a foglalkoztatók és a biztosítottak fizetési kötelezettsége és ennek a közteherviselésnek megfelelő teljesítése. Meghatározza továbbá a társadalombiztosítási ellátások körét továbbá a társadalombiztosítási rendszerhez kapcsolódó önkéntes magánnyugdíj keretében nyújtható szolgáltatásokat (Havran 2011).

2.5.1. A társadalombiztosítási ellátások

A társadalombiztosítási ellátások az alábbiak lehetnek:

- egészségbiztosítási ellátások
- pénzbeli ellátások:
 - terhességi gyermekágyi segély,
 - gyermekgondozási díj,
 - táppénz.
- baleseti ellátások:
 - baleseti táppénz,
 - baleseti járadék,
 - baleseti egészségügyi szolgáltatás.
- nyugdíjbiztosítási ellátások (Orosz 2008):
 - sajátjogú:
 - öregségi nyugdíj,
 - rokkantsági nyugdíj,
 - baleseti rokkantsági nyugdíj.
 - hozzátartozói:
 - özvegyi nyugdíj,
 - árvaellátás,
 - szülői nyugdíj,

- baleseti hozzátartozói ellátások (Futó 2010).

2.5.2. A társadalombiztosítás finanszírozási formái, nyugdíjfinanszírozás

Várományfedezeti rendszer

A biztosított aktív korában történő befizetéseiből tőkealapot hoznak létre és azt elkülönített kamatozó betétszámlán tartják nyilván.

Előnye: a közösség létszámváltozásai nem veszélyeztetik.

Hátrányai:

- az infláció nehezen kezelhető. Nagy létszámú közösség esetén túl nagy tőke halmozódik fel, ami kivonásra kerül a gazdaságból
- az államnak garanciát kell vállalnia a fedezeti tőkében mutatkozó hiányért.

Manapság ritkán alkalmazzák.

Tőkefedezeti rendszer

A tőkefedezeti rendszer mechanizmusa a várományfedezeti rendszerhez hasonló, csak míg előbbi rendszerrel az elvárt váromány alapján határozzák meg a befizetéseket, az utóbbi esetén a befizetéseket jogszabály rögzíti, és a kifizetéseket az határozza meg, hogy az egyénileg összegyűlt tőkéből mennyire telik.

Felosztó-kirovó rendszer

Az adott évben befolyó befizetések teremtik meg az adott évi kifizetések fedezetét.

Előnye:

- nincs tőkefelhalmozás, nincs tőketartalék-képzés, így a külső gazdasági vagy társadalmi katasztrófák nem tehetik tönkre a felhalmozott tőkét, hiszen nincs,
- a nyugdíjrendszer indulásától kezdve lehet nyugdíjat fizetni,
- a biztosító felfutó ágán sokkal alacsonyabb járulékkulccsal tud működni, mert több az aktív, mint a nyugdíjas (Mosolygó 2009),

Hátránya:

- a nagyobb demográfiai struktúra-változások súlyosan veszélyeztetik az egyensúlyát (Futó 2010).

Vegyes finanszírozású rendszer

A felosztó-kirovó és a várományfedezeti rendszer kombinációja. Az állami nyugdíjat magánnyugdíj-pénztári és önkéntes nyugdíjpénztári szolgáltatások egészíthetik ki.

Magyarországon a nyugdíjrendszer átalakítása folyik, melynek eredményeképpen az eredetileg hárompilléres magyar nyugdíjrendszer (felosztó-kirovó rendszerű állami, a várományfedezeti magán- és önkéntes nyugdíjpénztári rendszer) a magánnyugdíjpénztárak súlyának drasztikus csökkenésével gyakorlatilag kétpólusúvá vált.

Nemzetközi gyakorlatok

A nyugdíjrendszerre tekintettel öt, elsősorban földrajzi határokhoz vagy kulturális háttérhez kapcsolható jellegzetes irányvonalat lehet megkülönböztetni a fejlett országokban (Lengyel 2001).

Az öt irányvonal és fő jellemzőik:

- A kontinentális országok csoportját Ausztria, Belgium, Franciaország, Németország, Svájc, Hollandia alkotja. Közös jellemzőjük, hogy Hollandia kivételével a nyugdíjrendszer részben jövedelemarányos felosztó-kirovó rendszeren alapul. Ez az országok többségében (Ausztriában, Belgiumban, Svájcban és Franciaországban) szolgáltatás alapú, míg pontrendszer működik Németországban (csakúgy, mint Norvégiában). Ezt kiegészíti az önkéntes magánpénztári rendszer Németország, Franciaország és Ausztria vonatkozásában.
- Az angolszász gyökerekkel rendelkező országok, mint Írország, Új-Zéland, Ausztrália, Egyesült Királyság, Egyesült Államok és Kanada közös jellemzője, hogy a központi szerepvállalás csekély, cserébe fejlett önkéntes nyugdíjrendszer jellemző. Míg Írország, Új-Zéland és Ausztrália esetében nincs jövedelemarányos állami felosztó-kirovó nyugdíjrendszer, a juttatás összege uniformizált, addig Egyesült Királyság, Kanada, Egyesült Államok esetében ellenkezőleg, jövedelemarányos társadalombiztosítási ellátási rendszer működik.

- A dél-európai országokban, mint Olaszországban, Görögországban, Spanyolországban és Portugáliában csak állami, felosztó-kirovó rendszer figyelhető meg, melyre, mint a nyugellátásokra, a jövedelemarányosság jellemző. Olaszország eltérő, ott egyéni számlás jellemző, míg, a többi országban a rendszer szolgáltatás alapú. Görögországban jellemző a több, szakmai specializációval bíró szolgáltatás kezelő, de a rendszer itt is felosztó-kirovó, és szolgáltatás alapú. A magánnyugdíj ezekben az országokban nem jellemző.
- A skandináv rendszerű országokra (Svédország, Finnország, Norvégia és Dánia) a magán-megtakarítások meghatározó jelentősége jellemző. A társadalombiztosítási rendszerek Dánia kivételével jövedelemarányosak, emellett van példa egyéni számlázásra (Svédország), pontrendszer alkalmazására (Norvégia), nagyfokú állami szerepvállalásra (Finnország), és annak ellenkezőjére (Dánia). Ebben a régióra a legtöbb esetben önkéntes magánpénztári rendszer figyelhető meg.
- Az utolsó irányzat a posztszocialista országok egy csoportja, a visegrádi négyek (Csehország, Szlovákia, Magyarország, Lengyelország) esetében azonosítható. Általános a közös kiindulási alap (felosztó-kirovó rendszer), és a piac felé nyitás. Míg Lengyelországban egyéni számlás, és Szlovákiában pontrendszer működik, a hazai és a cseh példa a szolgáltatással meghatározott állami társadalombiztosítási szerepvállalásra teszi a hangsúlyt. Szlovákiában, Lengyelországban és Magyarországon a felosztó-kirovó rendszer mellett kötelező magánpénztári alrendszer is indult eltérő eredménnyel. Csehországban a kiegészítő magánnyugdíj önkéntes, és ez látható Szlovákiában is 2009 után. (Havrán 2011). Magyarországon a magánnyugdíjrendszer kiépítésében közben jelentős visszalépések történtek (Boncz (a) 2002).

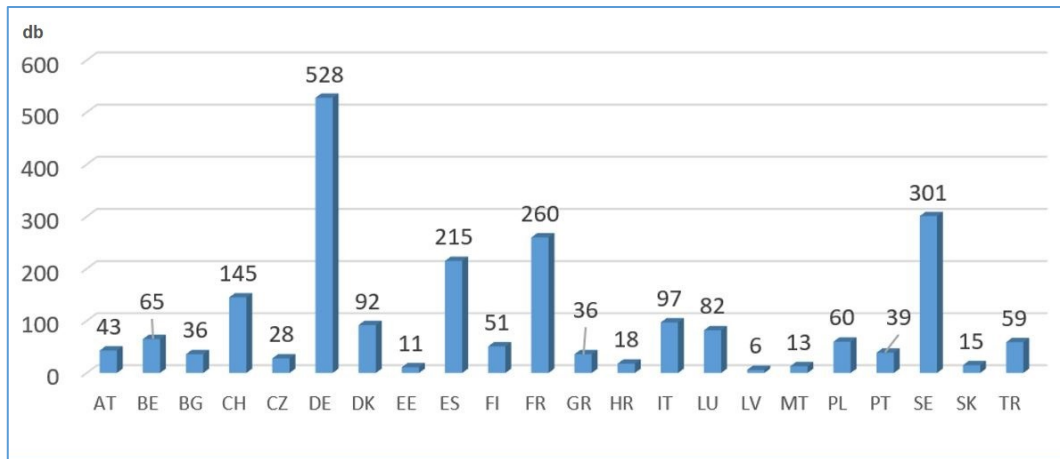
2.6. Az európai és hazai biztosítási piac rövid áttekintése

2.6.1. Az európai piac jellemzői

Az európai biztosítási piac nyugati részére általánosságban az jellemző, hogy a fejlettség magas szintjét érte el, egyrészt mert a biztosítás kialakulásának helye oda köthető, másrészt a történelemben kevés olyan időszak volt megfigyelhető, mely a piac fejlődésének gátat szabott volna (Peleckienė et al. 2017). Ilyen volt Kelet-Európában például az ipari forradalom, a polgárosodás késése, vagy akár az államszocializmus időszaka.

Piaci szereplők száma

A piaci résztvevők száma a bevezetőben leírtakkal korrelálva, a nyugati országok esetén igen magas.

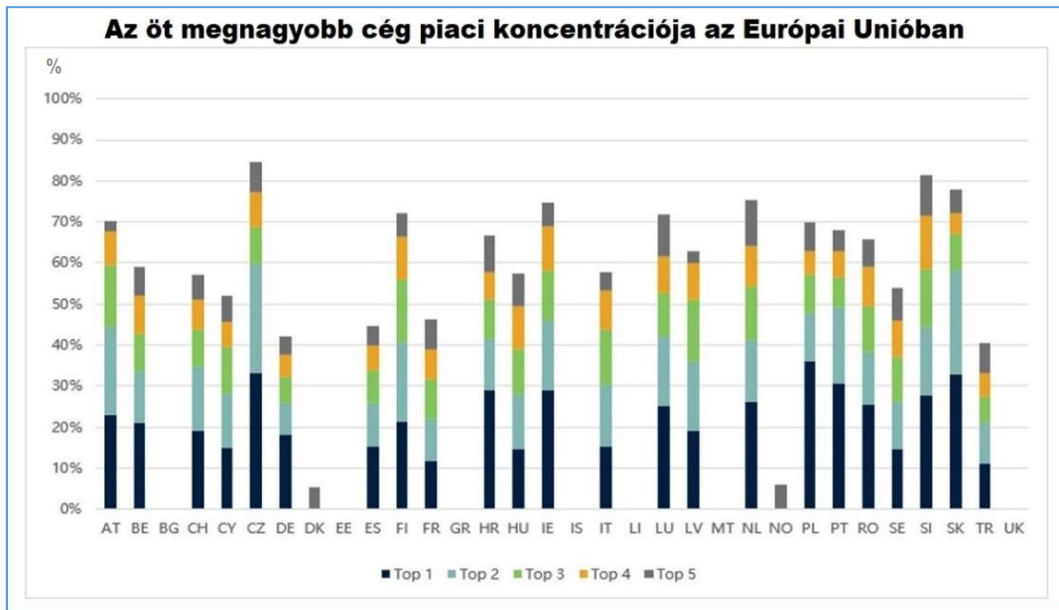
21. számú ábra: Piaci résztvevők száma Európában, 2018-ban (a vízszintes tengelyen az országok, a függőlegesen a mennyiség látható)

Forrás: insuranceeurope.eu/statistics

A 21. számú ábráról leolvasható, hogy a piaci résztvevők száma a fejlett országokban többszáz (Biztosítási szemle 2019), Németországban például 528.

Piaci koncentráció

A 22. számú ábra a legnagyobb piaci résztvevők összesített piaci részarányát mutatja.

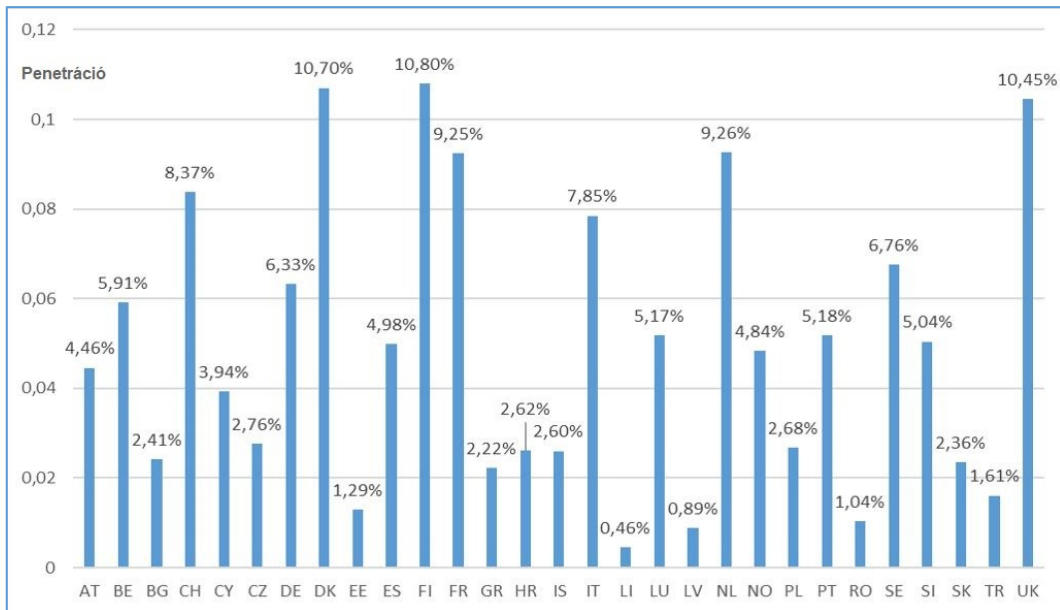
22. számú ábra: Piaci koncentráció az EU-ban 2018-ban, CR5

Forrás: insuranceeurope.eu/statistics

Az ábrán a teljes oszlop az 5 legnagyobb piaci résztvevő összesített piaci részaránya, vagyis a CR5 index. Ennek átlagértéke az adatokkal rendelkező országokra vonatkoztatva 61,46%.

Penetráció

A penetráció értékei a már leírtaknak megfelelően Európa nyugati részén jellemzően magasak (OECD 2018, 2020, 2021), 3 ország esetében meghaladják a 10%-ot (EEA 2017), az összesített átlag 4,82%. Ezt szemlélteti a 23. számú ábra.

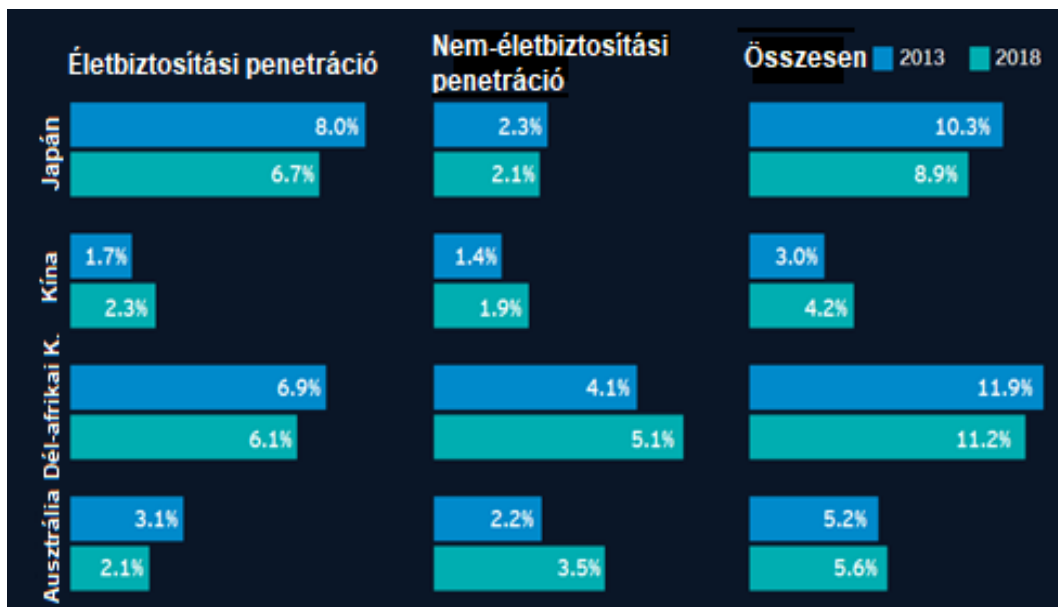

23. számú ábra: Biztosítási penetráció értékei az EU-ban, 2019-ben

Forrás: insuranceeurope.eu/statistics

Az Észak-Amerikai adatokra még a Covid-19 hatásaival terhelten is magas érték jellemző, összességében 12%-os penetráció volt mérhető a 2019-es évben (Shaw-Baumann 2021).

Tekintsünk ki a világ többi részére, vizsgáljuk meg az ázsiai, a latin-amerikai és az afrikai adatokat is.

24. számú ábra: A penetráció változása néhány jelentős ázsiai országban és Ausztráliában 2013/2018 vonatkozásában

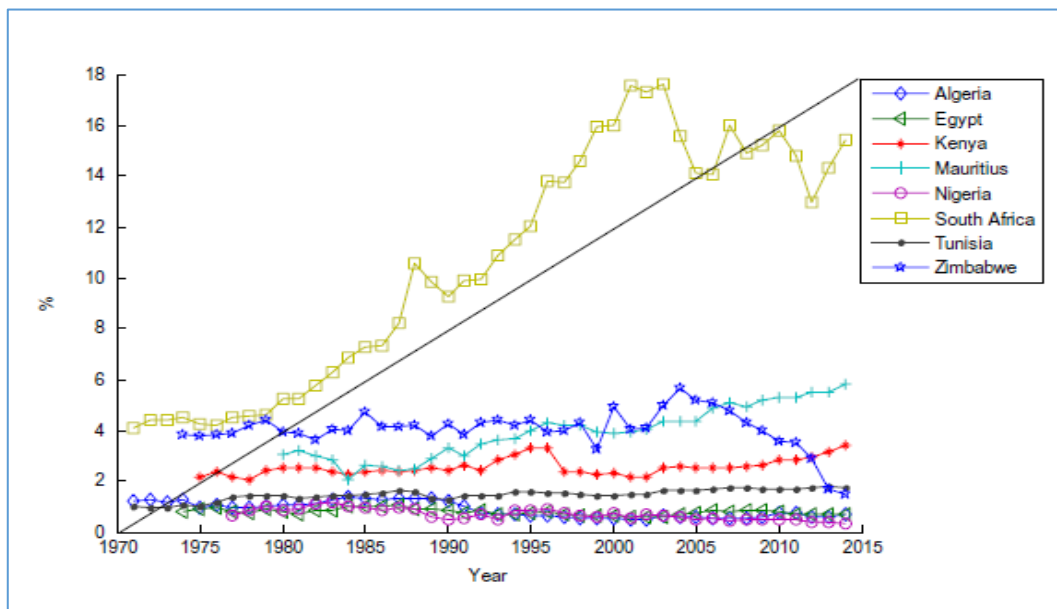
Forrás: Swiss RE sigma, 2020

A 24. számú ábra az ázsiai és ausztráliai penetráció adatait mutatják: míg a fejlett országokban Japánban és Dél Koreában 10% körüli értékek tapasztalhatóak csökkenő

tendencia mellett, addig Kína esetében alacsony mértékről (3%) kiindulva, 1,2% volt 2013 és 2018 között a növekedés (Walpole 2012). Ausztráliában 5% feletti az értékek, növekvő trenddel (Grant et al 2020).

India szintén nem tartozik a magasan penetrált országok közé a 3,76%-os 2020-as értékkel (Gaurav 2020).

Latin-Amerika átlagos biztosítási penetrációjának értéke 2020-ben 3,1% volt (a 2019-es 2,9% értékhez képest a Covid-19 járvány ellenére 0,2%-al emelkedett), a legmagasabb érték Puerto Rico-é 16,8%-kal (szintén emelkedett 0,2%-al előző évhez képest), azt követi Chile 3,9 és Brazília 3,2%-kal, amik a 2019-es értékekkel azonosak. Puerto Rico kimagasló értékét az USA-hoz társult tagállami státusza magyarázza (Aguilera 2020, 2021).

25. számú ábra: Biztosítási penetráció Afrikában

Forrás: Olayungbo et al, 2016

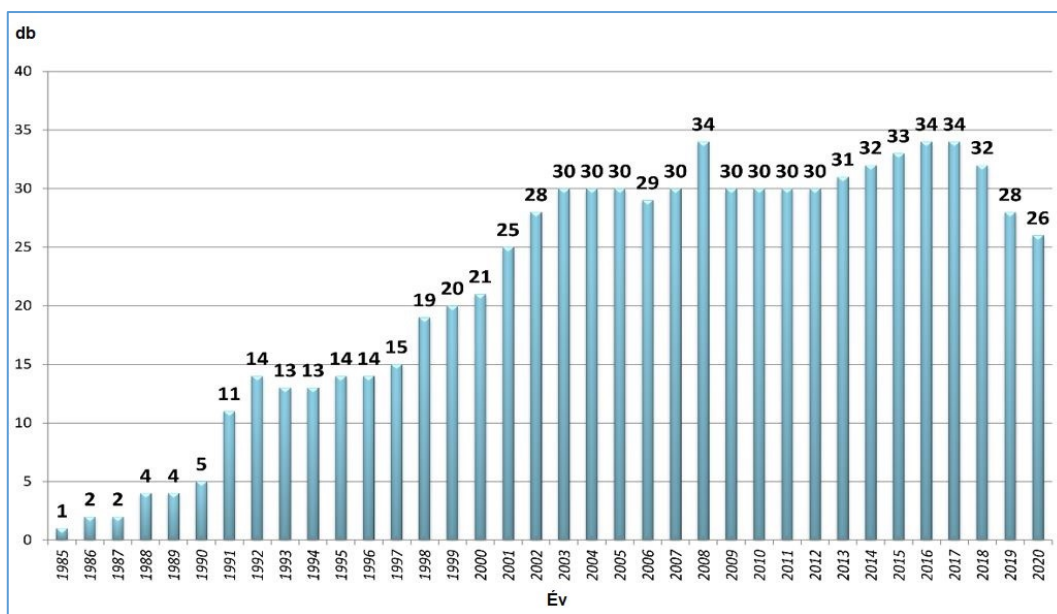
A 25. számú ábrán az látható, hogy az afrikai országok jelentős része szintén alacsony penetrációval küzd, leszámítva Dél-Afrikát, ahol meghatározó nyugati befolyás érvényesül mind a mai napig (Olayungbo (a) 2015). Ott, az apartheid rendszer 1994-es bukásától függetlenül 2002-2003-ig folyamatosan nőtt a penetráció majd, a korábbi európai befolyás csökkenése és helyi problémák miatt egy jelentős csökkenés után hektikus mozgásba kezdett (Olayungbo (b) 2015, Olayungbo-Akinlo 2016).

2.6.2. A hazai piac áttekintése

Piaci szereplők száma

A piaci koncentráció a biztosítási ágazatban a rendszerváltást megelőzően, 1986-ig elérte elvi maximumát, az egyetlen, monopóliumként működő Állami Biztosító jelenlétével. 1986-ban viszont lehetővé vált biztosítótársaságok alapítása, s egyben megalakult a Hungária Biztosító. Nem volt akkor még valós piaci verseny, hiszen az új, mesterségesen létrehozott résztvevő az Állami Biztosító gépjármű-, vállalati vagyon-, és nemzetközi biztosítási állományát kapta meg, kijelölve a két szereplő működésének területeit. A teljes piaci nyitás 1988-ban indult el, mely esztendőben a két állami vállalat tevékenységének liberalizációja mellett megalakult a kompozit Garancia Biztosító, és az utazási biztosításokra szakosodott Atlasz Biztosító (Eke 2017).

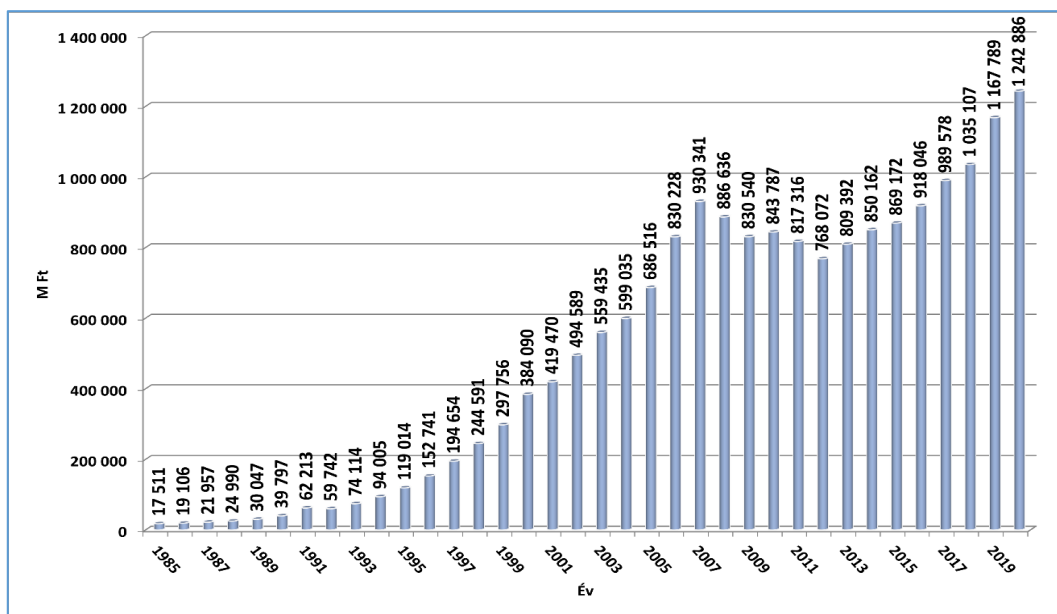
Ezt követően a piaci szereplők száma ugrásszerűen megnőtt, 2000-re mintegy 20-ra emelkedett, majd az ország 2004-es EU-csatlakozását követően ez felszökött 34-re, mely nagyságrend az utóbbi években csökkent. Jelenleg (2020-tól) ez az érték 26. A pontos változásokat az 26. számú ábra szemlélteti:

26. számú ábra: A piaci szereplők számának hazai változása 1985-2020 között
Forrás: MABISZ adatok alapján saját gyűjtés

Díjbevétel

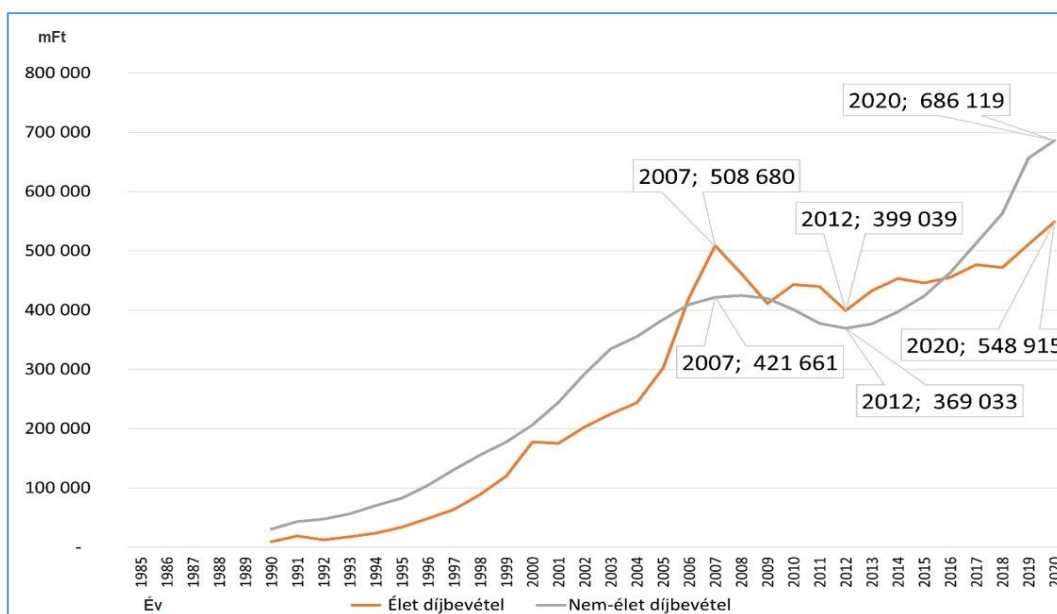
Érdekes megfigyelni az ágazati piac fejlődését: A 27. számú ábrán nyomon követhető a kumulált hazai díjbevétel változása, ami a 2007-es évig töretlenül növekedett, majd a 2008-as pénzügyi válság hatására jelentős és hosszú periódusú csökkenésnek indult. Növekedés csak 2013-ban volt megfigyelhető, és a 2007-es mértéket egészen az utóbbi évekig nem érte el. A rendszerváltást követő időszak a változás irányát és ütemét tekintve hat periódusra bontható, a díjbevétel növekedése az időszakok többségében jelentős mértékű, aminek oka a piaci nyitás és a nemzetközi integráció elmélyülése. A 2000-es évet követően a növekedés üteme csökkent, sőt a válság időszakában több évben negatívba fordult, majd 2013-tól újra pozitív irányt vett a vizsgálat utolsó két évében (2019-ben és 2020-ban) fokozódó ütemben. A koronavírus járvány nem hagyott nyomot a 2020-as díjbevételi adatokon, láthatólag a 2019-es növekedési ütem változatlan maradt.

27. számú ábra: Biztosítási díjbevétel alakulása Magyarországon 1985-2020

Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

További információkkal szolgál a biztosítási díjbevétel ágazatok szerinti megoszlása:

28. számú ábra: Ágazatok szerinti biztosítási díjbevétel alakulása Magyarországon 1985-2020

Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

A 28. számú ábrán látható a válság hatása mind a nem-élet, mind az életbiztosítások esetében. Látható, hogy a 2008-as pénzügyi válság az életbiztosítási ágazatot mélyebben érintette: a 2007-es érték 2009-re mintegy 20%-kal esett vissza. További jelentős visszaesés történt 2012-ben, mikor a díjbevétel még a 2009-es értéket sem érte el. Ennek oka az egy évnél hosszabb tartamú életbiztosítások állami szubvenciójának eltörlése (korábban 20% adó visszatérítésben részesültek az ilyen életbiztosítások szerződői), valamint a kamatadó bevezetése. Pozitív fejlemény, hogy a 2020 márciusában kezdődött koronavírus járvány nem hatott kedvezőtlenül a díjbevételre: mind az élet, mind a nem-élet ágazatban továbbra is növekedés tapasztalható, bár a nem-élet ágban – ami egyébiránt 2012-től a növekedés motorja - a növekedés üteme csökkent.

A piaci koncentráció a rendszerváltás óta folyamatosan javuló tendenciát mutat, de a penetráció megrekedt a 2,5-3 értékek mentén (Kovács 2006, 2009, 2011; Losoncz et al. 2010). 2018-ban a jegybank részéről 10 3% került megfogalmazásra a penetráció vonatkozásában (MNB 2018), mint 10 éven belül teljesíthető optimális cél (Kandrács et al. 2018).

A penetráció értékei sajnos messze elmaradnak a nyugat-európai adatoktól (Banyár et al, 2011), a 2019-es érték 2,46%.

Az Európai Unió csatlakozás hatása a magyar biztosítási piacra

Hazánk az EU-csatlakozás előtti időszakban, az 1991-ben kötött társulási szerződés keretén belül már 1994. február 1-től megnyitotta piacait az EK országai előtt. Ezen időszakban a csatlakozás előkészületeként főképp a megfelelő szintű jogharmonizáció elérése volt a kitűzött cél.

2004-ben Magyarország további 9 országgal, (7 közép-kelet európaival, valamint Máltával és Ciprus görögök lakta felével) csatlakozott az Európai Unióhoz. A 2004-es bővítés eredményeként az Európai Unió 25 tagúvá vált. A 2007-es körben integrálódott Románia és Bulgária, illetve Horvátország 2013-ban lépett be az Unióba. Az Egyesült Királyság 2020.01.31-i kilépésével az Unió-jelenleg 27 tagú.

Hazánk Unióhoz való csatlakozása annyiban gyakorolt hatást a magyar biztosítási piacra, hogy a csatlakozási tárgyalásokon egyeztetett jogharmonizációt vita nélkül végre kellett hajtani Magyarországon. Ez a folyamat, mint korábban jeleztem, időben nem a csatlakozás időpontjával függött össze, maga a harmonizációs tevékenység – nem számítva az azóta történt korrekciókat – időben megelőzte a belépést.

A jogharmonizáció időbeli állomásai az alábbiak voltak: (a magyarországi biztosítási piac törvényi szintű szabályozása):

- Az 1995-ben napvilágot látott Biztosítóintézetekről és a biztosítási tevékenységről szóló 1995. évi XCVI. Törvény már tartalmazta a legfontosabb Európai Unió irányelveket,
- A csatlakozás valamennyi közösségi jogszabály átvételét kikényszerítette, így 2003-ban új törvény született, a 2003. évi LX. törvény – A biztosítókról és a biztosítási tevékenységről, amely először 2007-ben, majd 2010-ben - alapvetően jogharmonizációs okok miatt - módosításra került,
- 2007-ben a viszontbiztosítókról szóló CLIX. törvény szabályozta e szervezetek működésének kondícióit,
- 2009-ben megszületett az új, a kötelező gépjármű-felelősségbiztosításról szóló LXII. törvény,
- 2013-ban a törvényhozás elfogadta a Polgári Törvénykönyvről szóló V. törvényt,
- 2014-ben napvilágot látott az új biztosítási tevékenységről szóló LXXXVIII. törvény,

- ezt követően több EU irányelv és szabályozás honosítása történt meg (törvényi szinten például a 2017. évi CXLV. törvényben). Ezek közül a legfontosabbak:
 - a biztosítási értékesítésről szóló új uniós irányelv (EU 2016/97 IDD),
 - a lakossági befektetési csomagtermékekkel, illetve biztosítási alapú befektetési termékekkel kapcsolatos kiemelt információkat tartalmazó dokumentumokról szóló rendelet (1286/2014/EU PRIIPs), illetve
 - az új általános adatvédelmi rendelet (EU 2016/679 GDPR).

A harmonizáció megvalósulása tekintetében öt szakaszt különböztethetünk meg:

- Az első szakasz lépései számottevő gazdasági hatással nem jártak a hazai biztosítási szektorra. Elsősorban technikai jellegű jogszabály módosítások születtek, amelyek elősegítették az egységes belső piacra való felkészülést.
- A második szakasz a 2003. évi LX. törvény kidolgozásának és hatálybalépésének (2004. május 1.) időszaka. Ekkor valósult meg a hazai biztosítási szektor teljes harmonizáltsága, bár bizonyos kérdésekben a magyar jogalkotás szigorúbb rendelkezéseket alkalmazott.
- A harmadik szakasz a korrekciók időszaka, melyben a meglévő törvények módosításával és kormányrendeletek segítségével a jogharmonizáció „finomhangolása” történik. Ez a pénzügyi válság időszakáig tartott.
- A negyedik szakasz a válság tanulságait levonva a szabályozottság, az átláthatóság és a kockázatkezelés magasabb szintre való emelését hozta magával a PTK, a Biztosítási Törvény és a Szolvencia II irányelv megszületésével.
- Az ötödik szakasz az integráció elmélyítése a határidejében többször kiterjesztett IDD, a PRIIPs és a GDPR ajánlások, szabályozások által. A továbblépés irányai is körvonalazódnak, a teljesség igénye nélkül ilyen az európai gépjármű-biztosításról, illetőleg a biztosítási kötelezettség ellenőrzéséről szóló 2009/103/EC irányelv (MID) felülvizsgálata, a Tőkepiaci Unió (Capital Market Union) létrehozása, melynek célja a finanszírozási források mozgósítása az európai növekedés érdekében, a páneurópai nyugdíjtermék létrehozása (PEPP – Pan European Personal Pension Product), vagy akár a Szolvencia II irányelv részleges felülvizsgálata. Ezek a tevékenységek a koronavírus járvány miatt lelassultak, megálltak.

Összességében az állapítható meg, hogy az Unióhoz való csatlakozásnak kiemelkedő jelentősége volt és van az európai szabályozási környezet megteremtésében, de ez időben nem magához az integráció időpontjához kötődik, az egy hosszabb, a mai napig tartó folyamatos erőfeszítés eredménye volt (Deloitte 2019). Bár újólág az euro zónához való csatlakozás időpontja mindinkább bizonytalanná válik, a hazai biztosítási piac minőségi fejlődésében – csakúgy, mint a többiben – a monetáris unió lesz a következő mérföldkő (Szalma 2020).

A piaci szabályozás változása

Szolvencia I

Az első, a biztosítók működéséhez szükséges finánciális elvárásokra vonatkozó szabályok még az 1970-es évekre nyúlnak vissza.

73/239/EGK (Első Nem-életbiztosítási Irányelv): a letelepedés szabadságának biztosításával összefüggésben született meg, a későbbi irányelvek alapjául szolgál. Célja a biztosítási tevékenység szabályainak, azok lényeges elemeinek egységesítése.

Három fő területet ölel fel:

- a biztosítási tevékenység engedélyezésének, s az engedélyek visszavonásának eseteit,
- a biztosítási vállalkozások felügyeleti tevékenysége főbb kérdéseit,
- felügyeleti hatáskörök társaságok tevékenysége által érintett tagállamok közötti felosztását és a felügyeletek együttműködését.

79/267/EGK (Első Életbiztosítási Irányelv): Felépítése az előzőhöz hasonló, hatálya alá az előző irányelv alá nem tartozó ágazatok tartoznak. Új elemek: az engedélyezés szabályozása, a szavatoló tőke elvárásainak megfogalmazása és a kompozit (élet és nem élet tevékenységet egyaránt folytató) társaságok tevékenységének szabályozása.

88/357/EGK (Második Nem-életbiztosítási Irányelv): A nem-életbiztosítás körbe tartozó kockázatokat felosztotta nagy és tömegkockázatokra. A nagykockázatok esetében a határon átnyúló szolgáltatás jogi kereteit is szabályozta.

A nagy kockázatokat így definiálja: meghatározott ágazatokba (tengeri, légi, vasúti és szállítmány) tartozó kockázatok, meghatározott kockázatok (hitel és kezesség), ha azokra

szakmai, vagy kereskedelmi céllal kötnek biztosítást, meghatározott kockázatok (tűz és egyéb vagyonbiztosítás, általános felelősségbiztosítás és vegyes pénzügyi veszteségek), ha azokra nagy biztosított köt biztosítást.

A szolgáltatás nyújtásának szabadsága megvalósul, nem kell engedélyt kérni a felügyeletről, csupán tájékoztatni, azaz a biztosítónak sem letelepedése helyén, sem pedig a szolgáltatásnyújtás államában nem kell engedélyt kérnie tevékenységének megkezdéséhez. A tömegkockázatok kezelése, a szolgáltatás nyújtása felügyeleti engedélyhez kötött.

90/619/EGK (Második Életbiztosítási Irányelv): Célja a letelepedés nélküli szolgáltatásnyújtás lehetőségének biztosítása az életbiztosítások területén. A magánszemélyek védelmi igénye szerint szelektál, azok részére nyújtható szolgáltatás letelepedés és engedély nélkül, akik maguk kezdeményezik a biztosítási szerződés megkötését más tagállamban letelepedett biztosítóval.

92/49/EGK (Harmadik Nem-életbiztosítási Irányelv): Újabb lépés a szabályozottság felé: a tevékenységi engedély kiadására kizárólag a biztosító székhelye szerinti felügyeleti hatóság jogosult.

Hatályba lépését követően a biztosító bármely tagállamban jogosult letelepedni és szolgáltatást nyújtani. A pénzügyi követelményeknek való megfelelés a székhely szerinti tagállam felügyeletének az illetékességébe tartozik. A teljes felügyeleti hatáskör a székhely szerinti tagállam felügyelete kezében összpontosul. Az irányelv szélesíti a felügyeletek közötti információcsere és együttműködés rendszerét, a társaság számára szigorúbb adatszolgáltatási kötelezettséget ír elő.

92/96/EGK (Harmadik Életbiztosítási Irányelv): Szabályai lényegében – az üzletági sajátosságok figyelembevételével – megegyeznek a nem-életbiztosítási irányelv szabályaival (EGK és EU rendeletek, irányelvek: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>).

Szolvencia II

Az Európai Unió fejlődése, a bővülés és a piaci sokrétűség fokozódása, majd a pénzügyi válság tanulságai szükségessé tették a korábbi direktívák felülvizsgálatát.

E folyamat 2002-ben indult el, célja egy olyan új szabályozási rendszer kialakítása volt, amely az EU-ban működő biztosítási szektor számára kockázatalapú gazdasági megközelítést ír elő. A reform szigorúbb tőke-megfelelési mutatók bevezetését és új vállalatirányítási rendszer kialakítását helyezte előtérbe.

Az új irányelv (Szolvencia II) két alapelvre épül: a gazdasági kockázatok figyelembevételére és a piaci alapú értékelés alkalmazására, kiterjed az élet- és nem-életbiztosításokra, valamint a viszontbiztosításra. Céljai:

EU biztosítási piacának mélyítése (belső piaci integráció), részletesen

- az európai biztosítótársaságok, vállalatcsoportok nemzetközi versenyképességének fokozása,
- kifinomultabb kockázatmérési struktúrák (hangsúly a kockázatkezelésen) kialakítása,
- a szabályozási környezet magasabb szintű megvalósítása;
- az ügyfelek érdekvédelmének fokozása, a biztonságos fogyasztói lét.

A Szolvencia II három alappillére:

- kvantitatív követelmények, technikai előírások: Az irányelv ún. kétszintű tőkekövetelményt tartalmaz: ezek a minimális tőkeszükséglet (MTSZ/MCR) és a szavatoló tőkeszükséglet (SZTSZ/SCR). Az előbbihez a legsúlyosabb felügyeleti intézkedések kapcsolódnak, az utóbbi pedig biztosítja, hogy a vállalkozás kellő biztonsággal viselje el az előre nem látható veszteségeket is.
- kvalitatív követelmények, kockázatkezelés: A biztosítók belső kockázatkezelési folyamatainak kialakítását és bevezetését írja elő. Meghatározásra kerültek azok a felügyeleti folyamatok is, amelyeknek célja az európai biztosítók versenyképességének növelése és az ügyfelek védelme.
- közzététel és átláthatóság: Az irányelv ezen pillére a biztosítási piac áttekinthetőségét és a szakmai fegyelmet növeli, közzétételi követelményeket fogalmaz meg. Fő eleme a fizetőképességi és pénzügyi helyzetjelentés (SFC), amely egyebek között az alábbiakra terjed ki:
 - üzleti áttekintés és teljesítményelemzés (a vállalkozás bemutatása, célkitűzések, stratégiák és teljesítmény-ismertetés),
 - irányítási struktúra,
 - szavatoló tőke számítás,
 - kockázat- és tőke-menedzsment folyamatok (azaz egyes kockázatok azonosítását, kezelését, mérséklését és ellenőrzését szolgáló stratégia).

A Szolvencia II kritikái:

Az EU régióban a biztosítók, mint intézményi befektetők, jelentős mértékben hozzájárulnak a gazdaság stabilitásához és fejlődéséhez. A pénzügyi válság éveit nem számítva folyamatosan emelkednek a biztosítók befektetései az európai gazdaságban.

Az Európai Biztosítók Szövetségének (Insurance Europe-IE) álláspontja (Annual Report 2013-2014) szerint azonban:

- fennáll a veszélye, hogy ez a folyamat megtorpan, illetve visszafordul, és a szigorú pénzügyi szabályok miatt a jövőben nem lesznek képesek betölteni Európa legnagyobb hosszú távú befektetőinek szerepét.
- az irányelv és végrehajtásának módja arra kényszerítheti a biztosítókat, hogy aránytalanul nagy mennyiségű tőkét tartalékoljanak, továbbá az új szabályok jelentősen megdrágítják a biztosítók számára a hosszú távú befektetéseket, s így jelentős beruházásoktól tántoríthatja el azokat,
- a fogyasztók megfelelő információkkal való ellátása is a visszajára fordulhat: a Szövetség szerint a vevőket összezavarhatja a tömeges információ és megakadályozhatja őket a megbízható véleményalkotásban és fogyasztói döntésekben,
- az adatvédelem terén azok megtervezésekor nem vették figyelembe a biztosítók adatfeldolgozási tevékenységére gyakorolt hatásait.

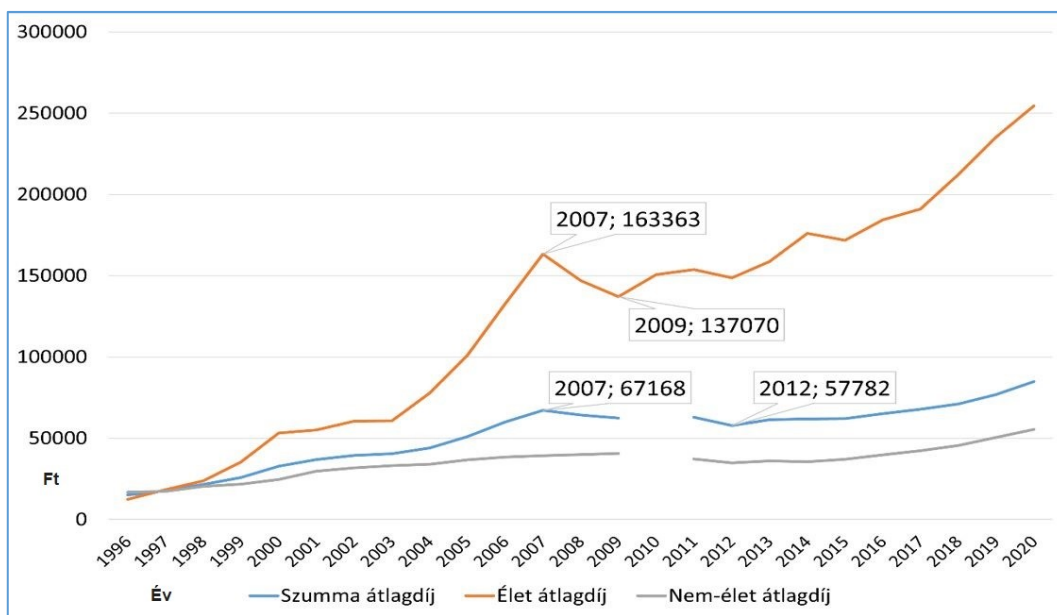
Az eltelt idő az IE félelmeit részben igazolta, így bizonyos területeken felvetődött a SII irányelv testre szabása.

A Szolvencia II hatása a hazai biztosítási piacra

Az értekezés korábbi részében már említettem, hogy a biztosítási penetráció (17. sz. ábra), az ágazati díjbevételek (27. és 28. ábra) idősorán 2009 évet követően a válság hatásai dominálnak, a csökkenő penetráció és díjbevétel alapvetően a 2008-as pénzügyi válság negatív következményei. A piaci szereplők számában (26. ábra) nem mutatkozik számottevő változás 2013-ig, mikor előbb 2017-ig emelkedés, majd csökkenés mutatkozott. Ezek a változások sincsenek összefüggésben a Szolvencia szabályozások megjelenésével, mögöttük más piaci folyamatok húzódnak meg (felvásárlás, kivonulás pl MKB, ERGO).

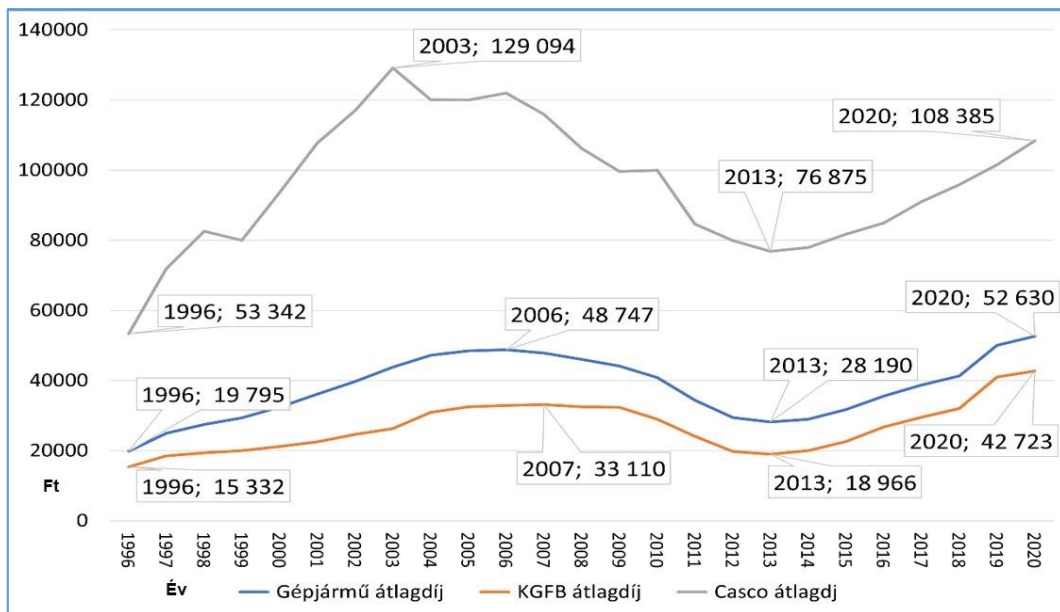
A szabályozások a piaci szereplők mozgásterének csökkenésén és a működés bonyolultságának növekedésén keresztül hatással lehetnek a biztosítók által kínált árak emelkedésére, így a penetráció és a díjbevétel 2008 utáni visszaesésében ez a tényező is szerepet játszhat.

A 29. számú ábra az össz-ágazati, az élet és nem-élet ágazati átlagdíjak alakulását mutatja.

29. számú ábra: Össz-ágazati, élet és nem-élet átlagdíjak
 Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

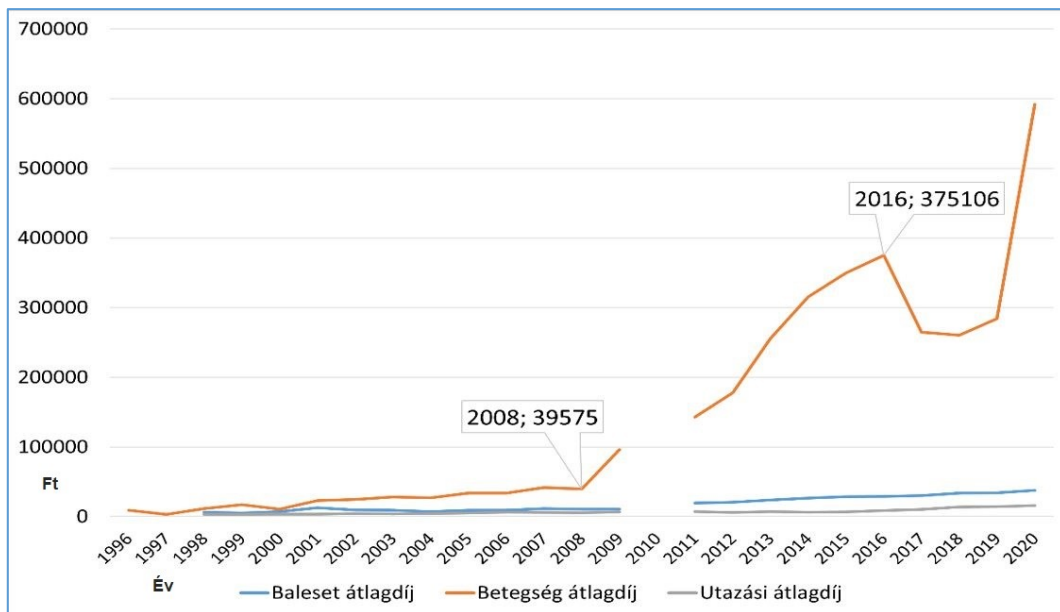
A 29. ábra adatai szerint 2008 után az átlagdíjak csökkenése volt jellemző mind az élet, mind a nem-élet területen. A jelentősebb átlagdíj-esést az élet üzletág szenvedte el, hiszen a hozamok jelentős visszaesése okán az egyszeri díjas befektetési egységekhez köthető (unit-linked) életbiztosítások száma és aránya jelentős mértékben visszaesett.

30. számú ábra: Gépjármű, KGFB és Casco átlagdíjak

Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

Ha tovább vizsgálódunk a gépjárműbiztosítások területén – 30. számú ábra –, azt találjuk, hogy a Casco biztosítások átlagdíjának csökkenése 2003-tól figyelhető meg a kínálat részfedezetekre, illetve idősebb gépjárművekre vonatkozó kiszélesedése miatt. Bár a Casco átlagdíjakra a 2008 utáni időszak szintén rányomta a bélyegét, a KGFB díjak csökkenése egyértelműen ezen időszakban kezdődött meg. A KGFB és a Casco állomány súlyának egymáshoz viszonyított aránya jól mutatja azt, hogy milyen hatással vannak az összesített gépjármű átlagkár grafikon változásaira (a Casco szerződések száma mindegy ötfede, díjbevétele hozzávetőleg a fele a KGFB jellemző értékeinek).

31. számú ábra: Személybiztosítások átlagdíjai (a vízszintes tengelyen az évszámok, a függőlegesen az átlagdíjak láthatók Ft-ban)

Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

A nem-élet ághoz tartozó személybiztosítások átlagdíj idősorait tartalmazó 31. számú ábrára rátekintve a betegségbiztosítások esetén látunk jelentős változást a 2008-as időszakot követően. Az emelkedés ebben az esetben a terület kiteljesedésével, a fedezetek kiszélesedésével, a csoportos biztosítások elterjedésével van összefüggésben.

Összességében a Szolvencia II és egyéb szabályozások várt díjemelő hatását egyik területen sem lehetett tapasztalni. A 2008 utáni időszak idősorait jelentős mértékben a 2008-as pénzügyi válság hatásai alakították, a szabályozások legfeljebb azok mértékét csökkentették bizonyos mértékig.

További főbb szabályozások

- 2016/97 EU irányelv a biztosítási értékesítésről (IDD): Az irányelv célkitűzése az, hogy az ügyfelek számára az igényeikhez és lehetőségeikhez leginkább illeszkedő biztosítási terméket értékesítsék, valamint a választott biztosítási termékekkel kapcsolatban az értékesítési csatornától függetlenül azonos és teljes körű tájékoztatásban részesülhessenek. Az úgynevezett biztosítás-értékesítési irányelvnek 2018 októberétől kell megfelelnie a biztosítási termékek előállítóinak és értékesítőinek.
- 1286/2014/EU rendelet a lakossági befektetési csomagtermékekkel, illetve biztosítási alapú befektetési termékekkel kapcsolatos kiemelt információkat

tartalmazó dokumentumokról (PRIIPs): Célja az ügyfelek megfelelő szintű tájékoztatása a szerződéskötés előtt, valamint a tájékoztatás formájának és tartalmának egységesítésén keresztül a különböző termékek összehasonlításának megkönnyítése. Új elem a RiY – Reduction in Yield költségmutató, ami ezt könnyíti meg. A biztosítók 2018 januárja óta kötelesek a termékeikhez egy-egy maximum háromoldalas tájékoztatót (KID – Kiemelt információkat tartalmazó dokumentum) készíteni, amelynek az előírt formában tartalmaznia kell többek között a termék részletes leírását, szolgáltatásait, célcsoportját, befektetési lehetőségeit, költségeit, kockázatát és hozamlehetőségeit. A szabályozás a lakossági befektetési csomagtermékekre, valamint a biztosítási alapú befektetési termékekre terjed ki.

- 2016/679/EU általános adatvédelmi rendelet (GDPR): a személyes adatok védelméről és az annak minősülő adatok szabad áramlásáról szóló rendelet, más néven általános adatvédelmi rendelet (General Data Protection Regulation). A rendelet 2016. május 24-én lépett hatályba, és kétéves türelmi időszak után 2018. május 25-től kell alkalmazni (EGK és EU rendeletek, irányelvek: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>).

További perspektívák: az EU integráción túl

TISA

A Szolgáltatások Kereskedelmének Egyezménye (Agreement on Trade in Services –TiSA) 2013 áprilisában alakult, egy nemzetközi kereskedelmet támogató kezdeményezés, amely kizárólag a szolgáltató ipart öleli fel. A TiSA ismertsége csekélyebb, mint a korábbi kereskedelmi egyezményeké, (például a Transzatlanti Kereskedelmi és Befektetési Partnerség, a TTIP), célja elsősorban a szolgáltatások liberalizálása (ECD 2017). A jövőben a TiSA felválthatja a jelenlegi General Agreement on Trade in Services (GATS) megállapodást.

Álláspontom szerint TiSA az együttműködés azon formája, mely a jövőben leginkább hatással lesz a világra, az EU és azon belül Magyarország biztosítási ágazata fejlődésére.

Átfogja a kereskedelmi szabályokat, célja az egységesítés, illetve a tisztességes és nyitott kereskedelem a szolgáltatási ágazatok teljes spektrumában, továbbá a piacok megnyitása a pénzügyi szolgáltatások (beleértve a biztosítási szolgáltatásokat), a távközlés, az e-kereskedelem, a tengeri szállítás, és a szakemberek külföldi letelepedésével járó szolgáltatásnyújtás területén. A TiSA figyelemmel kíséri az új jelenségeket a globális piacon, támogatja a szolgáltatásnyújtást az interneten keresztül, valamint célja a nemzetközi szolgáltatási kereskedelmet támogató erős, átlátható és hatékony szabályozási politika (Stephenson et al 2016).

Jelenleg 23 tagja van (ez 52 ország) – többek között a két pólusként megjelenő USA és EU –, ami a szolgáltatások piacának 75%-át teszi ki.

A TiSA értékelése az USA és az EU oldalán

Míg az Obama-adminisztráció folyamatos törekvése volt, hogy gazdasági lehetőséget teremtsen az amerikai munkavállalók és a vállalkozások részére az elérhető kereskedelmi lehetőségek bővülése által, a Trump-adminisztráció a kétoldalú kereskedelmi ügyleteket részesítette előnyben a többoldalúakkal szemben, az ő elnöksége alatt a tervezet nem kapott jelentős támogatást. Joe Biden elnöksége alatt a folyamat vélhetőleg újra erőre kap, bár a koronavírus-járvány és a Brexit az elképzelések újragondolását, pontosítását eredményezheti.

Az USA biztosítási ágazatát tömörítő amerikai Biztosítási Szövetség (AIA) és a Vagyon- és Balesetbiztosítók Amerikai Szövetsége (PCI) támogatásáról biztosította a TiSA törekvéseit, az eddiginél sokkal cizelláltabb és kifinomultabb szabályozások kidolgozását és a TiSA ágazati hatáskörének kibővítését szorgalmazza (Snyder 2014).

Az EU, a világ legnagyobb exportőréként a szolgáltatások piacán, szintén hasonló elvárásokat fogalmaz meg az együttműködést illetően. A jelenlegi több 10 tízmilliós munkahelyet Európa-szerte a szolgáltatási szektorban a piacok megnyitásával a várakozások szerint jelentős növekedés éri el és jelentősen növekedni fog a foglalkoztatás (Kiener 2017).

A TiSA kritikái

A TiSA együttműködést illetően eltérő vélemények látnak napvilágot abban a tekintetben, vajon az elérhető pozitívumok egyformán mutatkoznak-e meg a két póluspont irányában. Jelenleg úgy tűnik, a szolgáltatások kereskedelmének liberalizációja az erősebb gazdaságú résztvevő részére kedvezőbb. Ezt megerősíti az is, hogy az USA-béli gazdasági tevékenységre

a magasabb fokú és nagyobb tradíciókkal rendelkező liberalizmus és ennek megfelelően a nemzetközi szintre emelt azonos paraméterek jobb kihasználása jellemző.

Érdekes körülmény, hogy a feltörekvő gazdaságok, mint a BRICS országok (Brazília, Oroszország, India, Kína és Dél-Afrika) integrációjáról nincsen szó. A wikileaks.org információs portál titkos dokumentumokra hivatkozással 2014-ben és 2015-ben arra hívta fel a figyelmet, hogy az USA többek között a TiSA egyezmény segítségével biztosítja egyeduralmát, a BRICS országok együttműködésből való kizárásával. Az oldal szerint titkos tárgyalások is folytak a szolgáltatási kereskedelem személyiségi jogokra és személyes adatokra vonatkozó törvények rovasára történő fejlesztéséről (személyes adatok kereskedelme).

Az egyezmény bipolaritásának és az EU-ban az adatvédelemben elért vívmányoknak a megtartása az EU elsődleges feladata annak érdekében, hogy az együttműködés folyamatosan támogassa – többek között – a biztosítási ágazat fejlődését (Matthews et al. 2018).

2.6.3. A piaci összetétel

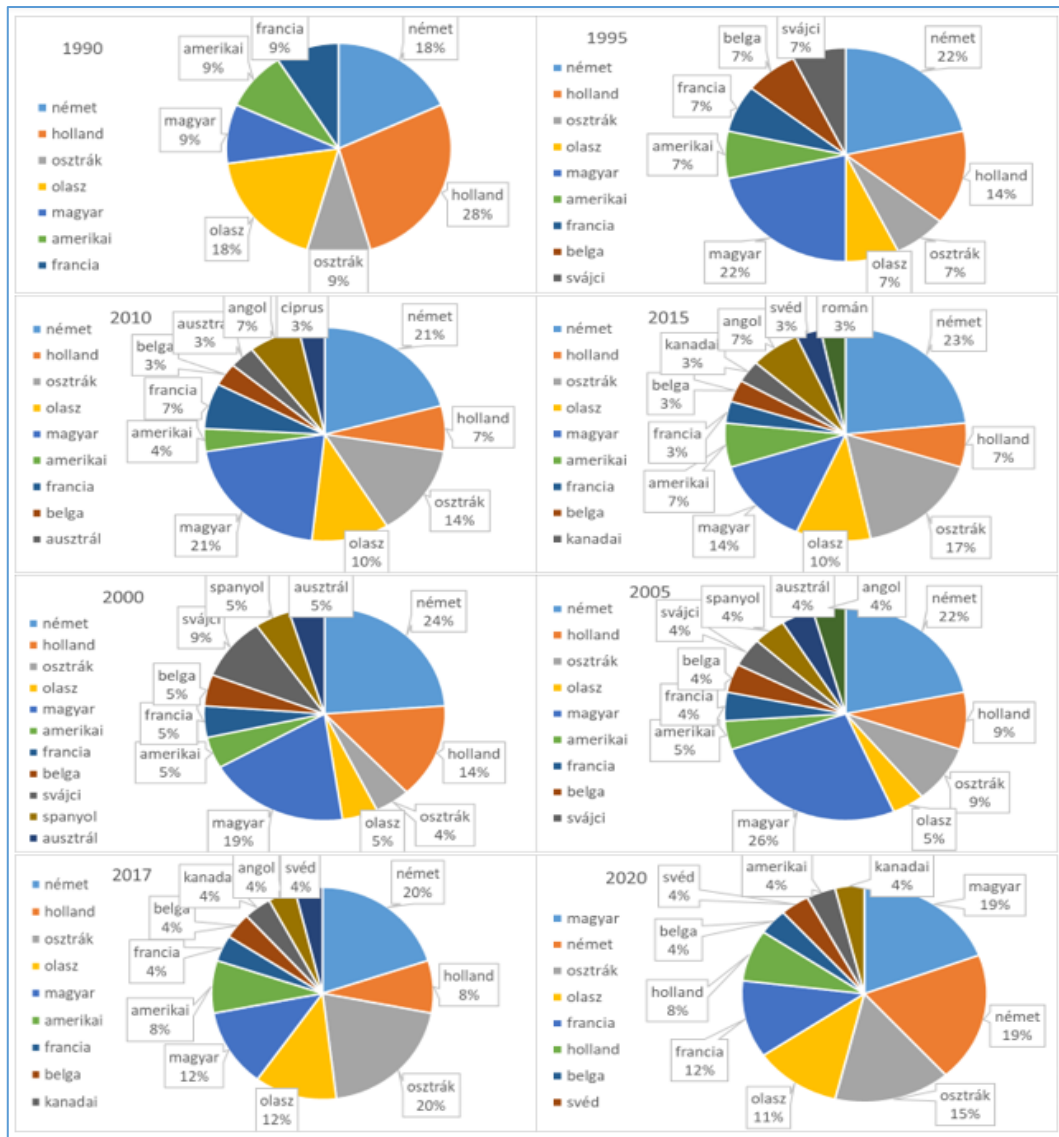
Az értekezés ezen részében azt vizsgáltam meg, hogyan változott a magyar biztosítási piac összetétele a rendszerváltást követően a hazai társaságok tulajdonosi szerkezete alapján nemzeti hovatartozás szempontjából. Vajon mennyire heterogén ebből a szempontból a piac, mutatja-e azt a sokszínűséget, amit a szereplők száma alapján feltételeznénk? Más oldalról megfogalmazva többségi tulajdonlás alapján mely nemzet mekkora piaci részesedésre van hatással, az adott országnak mekkora a magyar piacra gyakorolt érdekérvényesítési képessége? Az adott tulajdonos ahhoz az országhoz került rögzítésre, ahol be van jegyezve, ahol adót fizet. Többlépcsős tulajdonosi viszony esetében az anyavállalat országa került számba vételre.

A befolyással rendelkező piaci részarányt két módon számítottam ki, egyrészt megvizsgáltam a piaci szereplők összesített mennyiségében képviselt arányt, másrészt kiszámítottam az érintett piaci szereplők által birtokolt összesített piaci részarányt.

A vizsgálatot az 1990, 1995, 2000, 2005, 2010, 2015, 2017 és 2020-as évi adatok alapján végeztem el (az elemzett 5 éves periódusokon belül a pontosabb vizsgálat érdekében az utolsóban végeztem egy közbenső elemzést is).

A piaci szereplők száma szerinti vizsgálat

A fenti években a vizsgálat az alábbi eredményt hozta:

32. számú ábra: Országokhoz kötött részesedés a hazai biztosítási piacon, a szereplők számának aránya szerint (%)

Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

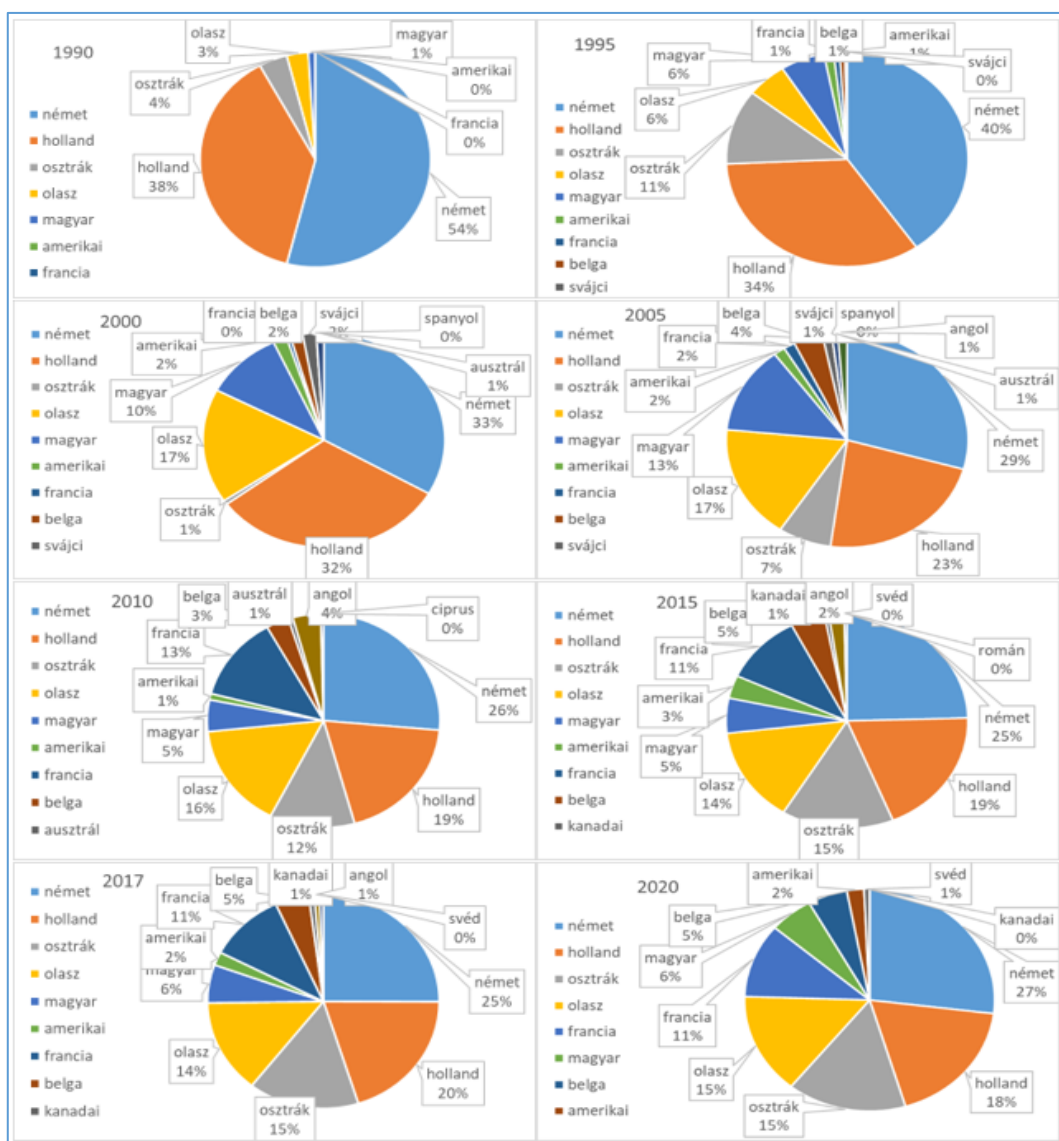
A 32. számú ábra alapján az a következtetés vonható le, hogy a piaci szereplők többségi tulajdon alapján történő idegen országonkénti eloszlása az általános külkereskedelmi irányultságunkat mutatja: rendkívül heterogén, ugyanakkor kisebb-nagyobb eltérések mellett a Németországgal és Ausztriával való szoros gazdasági kapcsolatunk leképeződését látjuk. Meghatározó még a holland és az olasz részarány, ami a külgazdasági kapcsolatok

intenzitásán túl a tradicionálisan erős biztosítási gyökerekkel rendelkező országok jelenlétét mutatja.

Jellemző társasági forma a részvénytársaság, de a hazai tulajdonú társaságok között a 2000-es évektől növekvő számban jelentek meg a biztosító egyesületek, melyek közül sok a mai napig életképes és biztosan finansziális alapokon nyugszik.

A piaci szereplők piaci részaránya szerinti vizsgálat

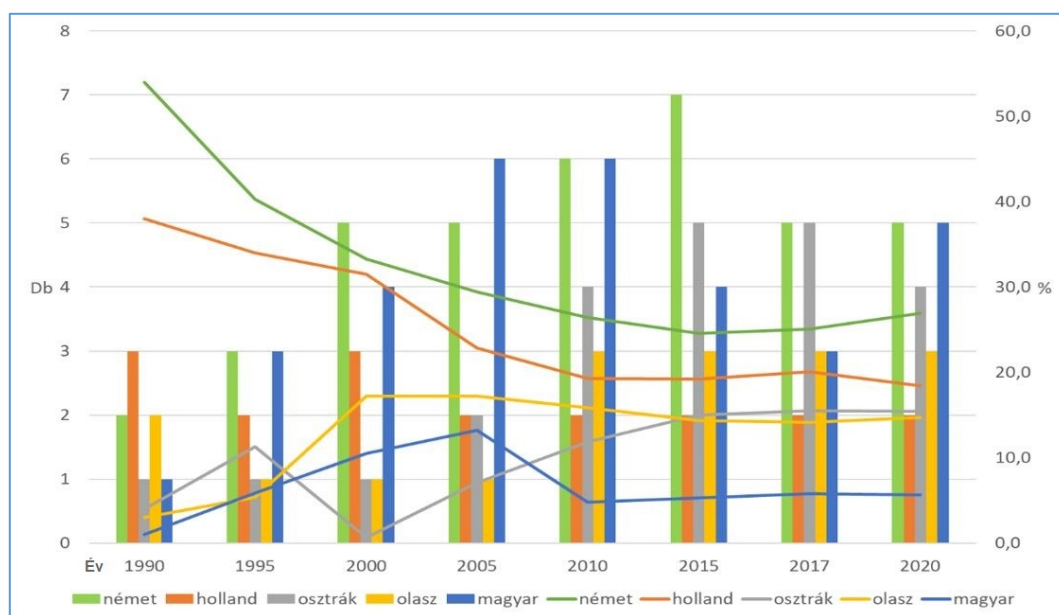
A vizsgálat az eltérő módszertan mellett az alábbi, 33. számú ábra szerinti eredményeket hozta:

33. számú ábra: Országokhoz kötött részesedés a hazai biztosítási piacon, a szereplők piaci részaránya szerint (%)

Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

Ezzel a módszertannal részletesebb elemzést lehet végezni, hiszen az egy társaság által befolyásolt tulajdoni részarány itt jelenik meg.

34. számú ábra: Piaci résztvevők száma (oszlopdiaagram - skála a bal tengelyen) és piaci részarányuk (vonaldiagram - skála a jobb tengelyen) nemzeti hovatartozásuk szerint Magyarországon 1990-2020

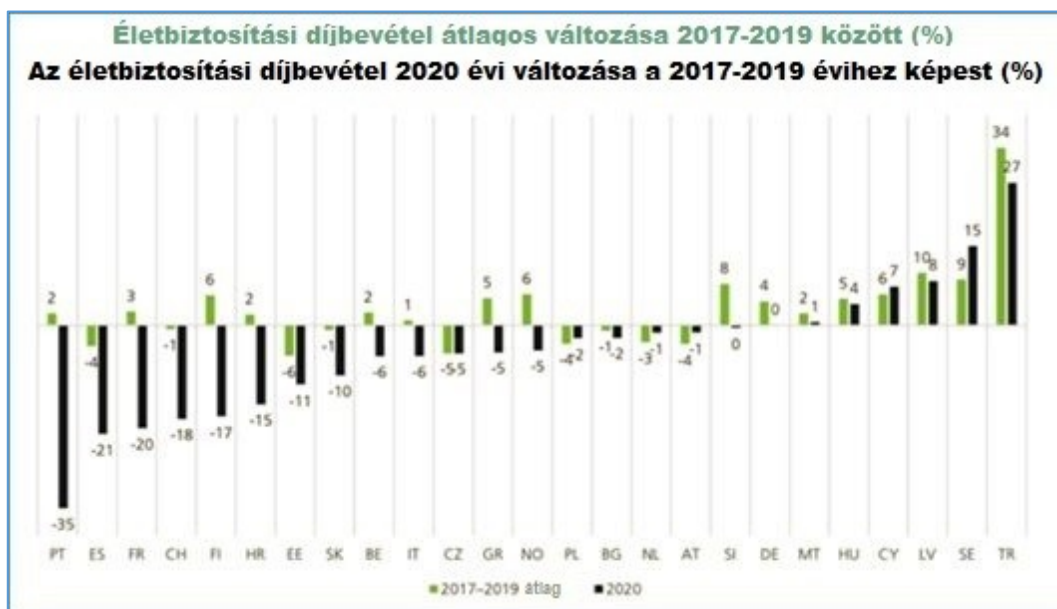
Forrás: MABISZ adatok alapján saját szerkesztés

A 34. számú ábra a négy legnagyobb szereplő és hazánk adatai időbeni alakulását mutatja a két vizsgált megközelítésben (itt db és % mértékegységben). Közvetlenül tetten érhetőek az idősoros változások: látható, hogy a kezdeti meghatározó német befolyás (54%) folyamatosan csökken, és bár még mindig a legmeghatározóbb 25%-kal, 2015-re érte el a minimumát. Hasonló tendencia látható a holland befolyás esetén: 38%-ról 18%-ra apadt. Jelentősen növekedett viszont az olasz jelenlét: akvizícióval és új társaság alapításával 3%-ról 15%-ra növekedett. Szintén növekedett a megfigyelt időszakban az osztrák jelenlét: 4%-ról 2020-ra öt társaságon keresztül 15%-os piaci befolyással bír. 2008-tól az OTP-Garancia Biztosító Zrt akvizíciójával a francia részarány 1-2 %-ról stabilan 11% körülire növekedett. Említést érdemel a 2000-es években megjelent 4-5%-os belga jelenlét. Sajnos a hazai tulajdon ebben a metódusban szerényen szerepel: a szereplők száma alapján számított olykor 20% feletti részarányal szemben (ez 6 társaságot jelent) a piaci részarány alapján jóval kisebbek az értékek, 2020-ra csupán 6%-ot olvashatunk le. Ez a hazai vállalatok csekély tőkeerejére utal külföldi versenytársaikéhoz képest. Az adatsorok az AEGON osztrák Vienna Insurance Group általi akvizíciójának hatásait még nem tartalmazzák, annak

engedélyezési eljárása 2021-ben indult, de csak 2022-ben jutott nyugvópontra, a magyar állam 45%-os tulajdonszerzésével.

2.6.4. A Covid-19 járvány hatása a biztosítási piacokra

A 2020-as év elejétől világszerte eluralkodó koronavírus járvány jelentős negatív hatással volt a globális gazdaságra: a GDP jelentős mértékben visszaesett. Az EU-ban 7%, a világban 3,3% volt a csökkenés. Emellett csökkenő díjbevételekkel és megnövekvő kárkifizetésekkel kellett, hogy szembe nézzen a biztosítási ágazat nemzetközi szinten (Ochrymowicz-Vajda 2022).

35. számú ábra: Életbiztosítási díjbevétel változása az EU-ban 2020 és 2017-2019 viszonylatában

Forrás: insuranceturope.eu/statistics

A 35 számú ábra alapján az országok jelentős többségében 10%-nál nagyobb mértékű volt a csökkenés 2020-ban az életbiztosítási díjbevételben. Hazánk azon kevesek közé tartozott, ahol növekedés volt tapasztalható (Biztosítási szemle 2021).

Az életbiztosítási díjbevételek tekintélyes számú piacon csökkentek, a nem-életbiztosítási piacok esetében viszont eltérő a kép a gépjármű-, és a vagyonbiztosítási díjbevételek esetén. Az előbbi esetben egyrészt a csökkenő gépjárműhasználat a gépjármű-biztosítások iránti kereslet csökkenését eredményezte, másrészt a csökkenő értékesítések szintén hasonló hatást fejtettek ki. A vagyonbiztosítási terület díjbevételei ezzel szemben emelkedést mutattak,

részben a természeti károk korábban már vázolt tendenciája miatt növekvő keresletből kifolyólag, részben az otthoni munkavégzés kapcsán felértékelődött biztonság miatt.

Kárkifizetés szempontjából az élet ágazatban jelentősen nőttek a kifizetések a biztosítási események sajnálatosan megnövekedett száma következtében, viszont a nem-élet ágazatot illetően a gépjármű területen jelentős volt a csökkenés a számottevően visszaesett használat miatt. A vagyon területen a kifizetések zömével a természeti katasztrófák állnak összefüggésben, de bizonyos veszélynek esetében, mint a betöréses lopás, tapasztalható volt csökkenés.

A hazai tapasztalatok

Itthon a 2020 márciusi pandémiás intézkedések jelentős kihívás elé állították az ágazatot, aminek sikeresen megfelelt (Világgazdaság 2020).

Sok országtól elérően a díjbevételek nem csökkentek, sőt kisebb fokú emelkedés volt tapasztalható. Kárhányad tekintetében a gépjármű ágazatban itthon is jelentős volt a kárbejelentések számának csökkenése a kisebb mértékű gépjárműhasználat okán, a vagyon ágazatban inkább emelkedés volt érezhető a természeti károk szokásos nyári előretörésének köszönhetően. Az élet ágban a visszavásárlások nem emelkedtek számottevően, ennek oka, hogy bár sok családban erőforráshiánnyal küszködtek, a megtakarítással rendelkező ügyfelek is inkább kivártak, mert sem a pandémia társadalomra gyakorolt hatásait, sem a gazdasági újra éledés idejét és körülményeit nem látta senki pontosan.

Fennakadások nélkül kerültek kialakításra az otthoni munkavégzés feltételei, ami nemcsak az infrastruktúra példa nélküli gyorsaságú kialakítását jelentette, hanem olyan megoldások bevezetését, amelyek a teljes papír mentes ügyintézkést lehetővé tették.

Ilyen például a digitális kárrendezési lehetőségek további bővítése a nem-élet ágazatban, vagy a digitális eszközzel elvégezhető ügyfél azonosítás az élet területen (Kelemen-Németh 2020).

A home office kényszerű bevezetése és tapasztalatai bizonyos szempontból lebontotta a távmunkával kapcsolatos munkáltatói előítéleteket, így nemcsak a jövőbeni hasonló helyzetek esetén tapasztalható majd nagyobb rutin és magabiztosság, hanem a pandémiás időszakot követően sem a teljes visszarendeződés, hanem a korábbi munkarend és szolgáltatási módok megtartását látjuk részben (home office), vagy egészben (digitális szolgáltatási megoldások).

Összességében kijelenthető, hogy a biztosítási és biztosításközvetítói ágazatok reakciókészség, reakcióidő és reziliencia továbbá jövedelmezőség tekintetében megerősödve jutottak ki az eddigi pandémiás hullámokból (Tusák 2022).

2.7. A vizsgált paraméterek

A penetráció és a denzitás egy adott gazdasági szektor, piac nemzetgazdasági súlyának, fejlettségének adott időszaki elemzésére alkalmas mutatószám (Kovács 2011).

2.7.1. A biztosítási penetráció

Definíciója: az évi biztosítási díjbevétel és az azonos évi bruttó hazai termék (GDP) hányadosa, vagyis azt mutatja, a GDP milyen arányát költjük biztosításra.

A penetráció (behatolási arány) az ország biztosítási szektorának fejlettségi szintjét jelzi. Az adott évben vállalt díjak és a GDP arányában mérik.

A biztosítási szektoron belül létezik életbiztosítási penetráció, amely csak az életbiztosításokból származó díjakat veszi figyelembe a GDP százalékában, és a nem életbiztosítási penetráció, amely figyelembe veszi az életbiztosításoktól eltérő díjakat, például az autóbiztosítást, az egészségbiztosítást stb. (The Economic Times, 2020)

2.7.2. Biztosítási denzitás, más néven biztosítási sűrűség

Definíciója: az egy főre jutó biztosítási díj mértéke. A biztosítási sűrűséget az összes biztosítási díj egy adott ország teljes lakosságához viszonyított arányával számítják ki (www.statista.com 2021)

2.7.3. A piaci koncentráció

Közgazdasági megközelítésben a koncentráció leggyakoribb meghatározása szerint az a gazdasági életben lévő tömörüléseket, összpontosulásokat jelenti (Magyar Nagylexikon 2000).

A fogalom a 18. századból eredeztethető a termelés területéről, később azonban értelmezése tágult és elterjedt a gazdasági és társadalmi élet különböző területeire, elsőként a tengerentúlon (Bain, 1951). A piaci erő mérése érdekében bizonyos modellekben a piacot

kell meghatároznunk, melyre több módszertan létezik, mint például az SSNIT (Social Security & National Insurance Trust). Ez viszont a biztosítási piacra több okból nem alkalmazható. (Schmalensee 1977).

A kereskedelemben több jelenség esetén találkozhatunk a koncentrációval. Ezek közül az alábbiak a legjelentősebbek:

- a piac,
- a forgalom (vagyis az árbevétel),
- a tőke (eszközök, vagyon),
- a létszám (foglalkoztatásban, illetve partnerségben lévő személyek száma),
- a jövedelem és
- a rendelkezési hatalom,
- az eladófelület (az egység alapterülete).

A szakirodalomban általában a kereskedelem koncentrációja és a forgalom koncentrációja azonos fogalmak. Kereskedelmi koncentráción elsősorban a forgalom (árbevétel) koncentrációját értjük (Juhász-Seres-Stauder 2008).

Koncentrációs ráta, CR4, CR5

A piaci koncentráció mérésére legegyszerűbben kiszámítható és a legtöbbször használt mutató a koncentrációs ráta (Mueller 1992).

A CR koncentrációs arányszám azt mutatja meg, hogy a sokaság néhány legnagyobb egysége hogyan részesedik a piac egészének piaci részesedés értékösszegeiből (Gulumser 2002). Megmutatja, hogy egy piac össztermeléséből vagy összforgalmából a legnagyobb résztvevők milyen arányban, hány százalékban részesednek. A biztosítási ágazatban a társasági díjbevétel, illetve az ez alapján számított piaci részesedés a számítás kiinduló alapja (Murat-Tonkin-Jüttner 2002).

A számítás az adott ágazatban tevékenykedő 4, 5, vagy 8 legnagyobb vállalat forgalmi mutatóját tartalmazza az összes értékesítés százalékában, a vizsgált résztvevők száma az adott piac jellemzői alapján kerül meghatározásra, általános a 4 vállalatos modell. A mutatószám jellemző értéke ágazatonként különbözik és függ a piac fejlettségétől, pillanatnyi állapotától. Leggyakoribb elemzési terület a termelési és a piaci koncentráció (Perloff-Karp 2007). A háromtényezős koncentrációs ráta is gyakori más ipari ágazatokban (Odagiri 2018).

A CR módszer előnye, hogy meghatározásához kevés információra van szükség, hiszen a legnagyobb négy, öt vagy nyolc vállalatot többnyire könnyen azonosíthatjuk. A koncentrációs ráta számításához nincs szükségünk sem az iparág összes vállalatának egyedi, cégszintű adataira – csak a vizsgáltakéra –, sem az iparágra vonatkozó összesített statisztikákra. Hátránya, hogy a piac koncentráltóságát egy pontban méri, nem tartalmaz információt a piaci részesedések eloszlásáról (Corvoisier-Gropp 2002), vagyis arról, hogyan alakulnak a piaci részesedések a nem vizsgált területeken. Nem hordoz információt az ágazati verseny intenzitását, s a vállalatok méretét illetően sem (Eke 2017).

Számítása:

$$CR = \sum_{i=1}^n MS_i$$

(CR: koncentrációs ráta; MS_i: az i-edik piaci szereplő piaci részesedése; n: a vizsgált legnagyobb piaci szereplők száma)

Értékelése:

A koncentrációs ráta 0-tól 100%-ig vehet fel értéket. Eszerint megkülönböztetünk koncentráció nélküli, alacsony, közepes, magas, és teljes koncentrációt.

- Nincs koncentráció. CR4 értéke 0%: tökéletes verseny van a piacon, a négy legnagyobb piaci szereplő részesedése nem mérhető. Elméleti állapot, csak végtelen nagy és végtelen sok szereplős piac esetében képzelhető el CR4: 0 % érték.
- Alacsony koncentráció. CR4 0,1% és 50% közötti érték a versengő piacra jellemző (Gordon 2017), a gyenge oligopólium megjelenhet.
- Közepes koncentráció. CR4 értéke 50,1% és 80% közötti. Az oligopóliumra jellemző.
- Magas koncentráció. CR4 értéke 80,1%-tól 99,9%-ig vesz fel értéket. A gyenge monopóliumra jellemző.
- Teljes koncentráció. CR4 érték 100%. A négyszereplős monopol piacra jellemző.

Az Európai Unió fejlett országaiban a CR4 értéke folyamatosan 50% alatti értékeket vesz fel (Cavalleri et al 2019). A CR4 tekintetében fentiek alapján Magyarországon is az alacsony koncentráció, az 50% alatti érték megfelelő érték lenne. A jegybank által meghatározottak

szerint a CR5 tekintetében az elérendő cél értéke tíz éves távlatban 55% alatti (Kandrács et al. 2018).

A Herfindahl-Hirschman Index, HHI

A közgazdaságtanban a Herfindahl–Hirschman-index (HHI vagy Herfindahl-index) a piaci koncentráció egyik általános mérőszáma. Orris C. Herfindahl és Albert O. Hirschman közgazdászok alkották meg, róluk nevezték el a módszert. A mérőszámot először Albert O. Hirschman alkalmazta az 1940-es években, de azzal a különbséggel, hogy az Orris C. Herfindahl által javasolt mérőszámnak a gyökét számította ki. A Herfindahl-index kifejezés Gideon Rosenbluth 1955-ös cikke nyomán került be a köztudatba (Hirschman 1964). Ezt a mérőszámot szívesen alkalmazzák az állami szervezetek a piacok értékelésére a tengerentúlon és Európában (Carlton-Perloff 2003).

A HHI indexet úgy számítjuk, hogy a vállalatok egyedi piaci részesedését négyzetre emeljük és összegezzük, vagyis egy adott gazdasági szektor Herfindahl–Hirschman-indexe a piacon lévő vállalatok piaci részesedésének négyzetösszege (Hirschman 1964).

A Herfindahl-index mind a piacon (iparágban) levő vállalatok számát, mind a vállalatok méret-különbségeit méri (Boone et al.2005). Számításakor a százalékos piaci részesedést minden vállalatra nézve külön-külön meghatározzuk, majd e mutatókat összegezzük.

A Herfindahl-index növekedésével egyre koncentráltabb a piac, ellenkezőleg minél kisebb az index értéke, annál inkább közelít a piaci szerkezet a tiszta versenyéhez. A Herfindahl-index maximális értéke 10000 ($H = 10\,000$), ebben az esetben a piacon egyetlen vállalat van. A piaci verseny fokozódásával az index értéke csökkenésnek indul, tartani fog a 100-as értékhez (Kwoka 1985).

A HHI értéktartománya tehát 10.000-től (a tiszta monopólium esete) a 0 határértékig terjed (az atomizált piac vagy a tiszta verseny esete). Bár a teljes pontosságú méréshez célszerű minden vállalatot bevenni a számításba, az alacsony piaci részarányú vállalatok adatainak hiánya nem okoz kritikus hibát, mivel az ilyen vállalkozások nincsenek lényeges hatással a HHI értékére (Encaoua-Jaquemin 1980).

Összegezve tehát a HHI az iparági piaci koncentráció mérőszáma, amelyet a vállalatok egyedi piaci részesedésének négyzetre emelésével és összegzésével kapunk (Michelini-Pickford 1985).

Számítása:

$$H = \sum_{i=1}^n s_i^2$$

(H: HHI index; S_i : az i -edik piaci szereplő piaci részesedése; n : a vizsgált piaci szereplők száma)

Az adatok értékelése a következők szerint történik:

Általános megközelítés (forrása az USA Igazságügyi Minisztériuma és Szövetségi Kereskedelmi Bizottság) szerint:

- Nem koncentrált piac: 1500 alatti HHI érték,
- Mérsékelten koncentrált piac: 1500 és 2500 közötti HHI érték,
- Magas koncentrációjú piac: 2500 feletti HHI érték.

A hazai, Gazdasági Versenyhivatal által definiált megközelítés szerint:

- 1000 alatti HHI érték esetén alacsony szintű,
- 1000 és 1800 között mérsékelt,
- 1800 feletti értéknél magas a piaci koncentráció (Lublóy 2004) (Eke 2017).

Más megközelítésben, a piaci összefonódás hatását előtérbe helyezve:

- a HHI 1000 alatti (nem koncentrált piac),
- a HHI 1000 és 2000 között van (közepesen koncentrált piac), és az összefonódás nem okoz 250 pontnál nagyobb változást, illetve ha
- a HHI 2000 felett van (erősen koncentrált piac), és az összefonódás nem okoz 150 pontnál nagyobb változást (Csorba 2007).

A hazai szakirodalmi adatokat figyelembe véve a HHI index tekintetében Magyarországon az 1000 alatti érték lenne kívánatos.

3. ANYAG ÉS MÓDSZER

Az ágazati hatékonyság mérésére több mérőszám áll rendelkezésre (Bikker-Leuvensteijn, 2008), a piac állapotát jelen dolgozat a biztosítási penetráción és a piaci koncentráción, mint indikátoron keresztül vizsgálja.

3.1. A piaci koncentráció vizsgálati módszerei

Az ágazati piaci koncentrációt két módszerrel vizsgáltam, a négy- és ötvállalatos koncentrációs ráta CR4, CR5, és a Herfindahl-Hirschman index (HHI) segítségével.

3.2. Statisztikai vizsgálati módszerek

3.2.1. Dekompozíciós eljárás

A dekompozíciós eljárás az idősoros adatok elemzésére szolgál, segítségével külön bontható a valós trend, a szezonális okozta és a ciklusok által generált hatásoktól, illetve a véletlen hatástól (Cleveland et al 1990).

A trend az adatokban felfedezhető valós időbeni változás, ami az időpontokban mért adatokra a legkisebb négyzetek elve segítségével fektetett direkt vagy képzett egyenes egyenletével írható le (Major 2008). Meghatározó az X tag együtthatójának előjele és értéke, és a B tag értéke: előző az egyenes meredekségének irányára (csökkenő vagy növekvő) és a meredekség mértékére, utóbbi az y tengely metszéspontjára utal – $Y=AX+B$ formátum alapján – (Freschl 1982).

A ciklusok hatása a gazdaság több éven átívelő ciklusos változásának hatása, aminek alapja a Kondratyev féle K hullámok elmélete. Eszerint a 10-15 éves gazdasági ciklusok mellett léteznek 40-80 éves, sőt 120-130 éves gazdasági periódusok is (Rothbard 1984).

A szezonális az éven belül ismétlődő változás, ami az évszakokkal vagy más, éven belül ismétlődő jelenséggel van összefüggésben (Buszuwski-Scott 1988).

A véletlen hatás okai előre nem definiálhatók, az adott időpontban, időszakban egyedileg megjelenő hatásokat tartalmazza.

A fenti hatások megjelenhetnek additív és multiplikatív módon, előbbi esetben a hatások összeadódnak, utóbbi esetben összeszoródnak (Kenney-Durbin 1982).

3.2.2. Regresszió

A regresszió számítás vagy regresszió analízis során két vagy több véletlen változó között fennálló kapcsolatot modellezzük (Ramanathan 2003). A regressziós modell tulajdonságai alapján megkülönböztethetünk lineáris és nemlineáris regressziót, az adataink alapján pedig idősor, keresztmetszeti, és panel regresszió analízist (Sajtos-Mitev 2007). A regresszió analízis pedig az összefüggő változókra vonatkozó, adott tulajdonságú függvénykapcsolatok megadásával, képlettel való leírásával foglalkozik (Obádovics 2003, Young 1968).

A vizsgált jelenség természete szabja meg a közelítésre alkalmas függvény típusát. Eszerint megkülönböztetünk lineáris és nemlineáris regressziót (Székely-Barna 2002). A kapcsolt változók száma szerint ugyancsak eltérnek a modellek. Ilyen értelemben beszélünk két-, három- stb. változós regresszióról (Kerékgyártó-Mundruczó 1999).

3.2.3. Előrejelzés

A Forecasting/Time Series Modeler módszer által meghatározott eljárások, az elemzések során igénybe vett modellek az ARIMA, a Simple, a Brown a Holt és a Winters additive, multiplicative modell (IBM 2013).

A „Create Models” (TSMODEL) az SPSS program egy parancsa, amelyben kétféle idősor elemzési és előrejelzési módszer található. Az egyik az ARIMA, a másik az exponenciális simítás (Exponential Smoothing), mondják még simító eljárásoknak is. Az SPSS program „Create Models” TSMODEL parancsában az Expert módot választjuk s így a szoftverre bizzuk a legjobb megoldás megkeresését. Ez lehetséges, hogy valamilyen ARIMA modell lesz, de lehet, hogy valamilyen simítás (IBM 2012).

Az Exponenciális modellen (a simításon) belül egyébként a következő modellekkel dolgozik a szoftver:

- Nonseasonal:
 - Simple,
 - Holt’s linear trend,
 - Brown’s linear trend,
 - Damped trend,
- Seasonal:
 - Simple seasonal,

- Winters' additive,
- Winters' multiplicative.

Az ARIMA modell korábbi értékek alapján tesz megállapításokat (SAS/ETS 1988, 2004).

Elemei:

- autoregresszió: alapja az autokorreláció vagyis az a jelenség hogy korábbi adatpontokból felépíthető, előre jelezhető a jövő (Sheridan 2012). Értéke az autoregresszív körök száma a modellben (Mordecai-Fox 1970). Az autoregresszív körök meghatározzák, hogy a sorozat mely korábbi értékeit használja a modell az aktuális értékek előrejelzésére (Freund 2006). Például egy 2-es autoregresszív érték azt jelenti, hogy a múltbeli sorozat két időszakának értékét kell használni az aktuális érték előrejelzésére (McCormick 2015).
- integrál: az idősor deriválásával a trendet mutatja meg. Megadja a sorozatokra alkalmazott megkülönböztetés sorrendjét még mielőtt a becslése megtörténne. Erre akkor van szükség, ha trend azonosítható (a trendekkel rendelkező sorozatok általában nem stacionáriusak, és az ARIMA modellezés stacionáriusát feltételez), és a hatásuk megszüntetésére szolgál. A differenciálás foka megfelel a sorozat trend mértékének: az elsőrendű differenciál eljárás a lineáris trendeket, a másodrendű differenciál eljárás a másodfokú tendenciákat írja le (Sheridan 2012).
- mozgóátlagok képzése: a korábbi adatok mozgóátlaga alapján ad a jövőre vonatkozó becslést. A mozgóátlag tagok száma a modellben. A mozgó átlag értéke határozza meg, hogy a korábbi érték-sorozattól való eltéréseket hogyan használja a modell az aktuális értékek előrejelzésére. Például az 1-es és 2-es mozgóátlag értékek azt mutatják meg, hogy a sorozat aktuális értékeinek előrejelzésekor a sorozat utolsó két időszakból való eltérését veszi figyelembe a modell (Box-Jenkins 2015).

A Simple modell egyszerű, az ARIMA modellhez hasonló exponenciális simítást alkalmaz olyan idősorokhoz, melyekben nincs szezonális vagy trend.

A Brown modell exponenciális illesztéssel ad elemzést a vizsgálandó adatsorra, az exponenciális simítás egy speciális esetét alkalmazza, azaz egymás után kétszer hajtja végre a simítást.

A modell azt feltételezi, hogy lineáris trend figyelhető meg az idősorban. Szezonális hatás nem igazolható, tehát az ingadozások periodicitása nem konvergál konstans értékhez.

A Holt féle modell alkalmas olyan sorozatokhoz, amelyekben lineáris tendencia figyelhető meg, és nem állapítható meg szezonális. Olyan simító paramétereket alkalmaz, amelyeket egymás értékei nem korlátoznak. Holt modellje általánosabb, mint a Brown modell, de a nagyobb sorozatok számítása hosszabb időt vehet igénybe általa. Holt exponenciális simítása leginkább egy ARIMA modellhez hasonlít, nulla autoregressziós sorozattal, két differenciálási renddel és két mozgóátlaggal.

A Winters additive, illetve multiplikative modell alkalmas lineáris trenddel és szezonalitással rendelkező idősorok előrejelzésére, additív és multiplikatív exponenciális simítást alkalmaz (IBM 2013).

A vizsgálatokat minden esetben az IBM SPSS programcsomag PAWS Statistics 18 Release 18.0.0 verziójával végeztem.

3.3. A kutatás során alapul vett adatok

3.3.1. Penetráció

A hazai éves penetráció értékeit az adott évi díjbevétel és GDP adatokból magam számoltam, a díjbevétel adatokat a Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) éves kiadványai (Magyar Biztosítók Évkönyve 1991-2019) alapján számítottam, a GDP adatok forrása pedig nyilvános KSH adatsorok. Az adatok számossága ágazatonként (élet, nem-élet) és összesen, vagyis háromszor 30, 1991-2020 évekre. A számított adatokat a 1. számú mellékletben foglaltam össze.

3.3.2. Denzitás

Szintén saját számítások eredménye. A denzitás számításához szükséges kumulált díj adatokat a MABISZ éves kiadványai alapján számítottam, a demográfiai adatok a KSH internetes oldaláról kerültek letöltésre. 1985-2020 évekre 36 számított adattal rendelkezem. Az adatsor a 2. számú mellékletben látható.

3.3.3. Piaci koncentráció

Koncentrációs ráták, CR4 és CR5

A piaci koncentráció értékeit szintén magam számítottam.

Az éves adatokat, mint a piaci szereplők száma, díjbevétele és piaci részaránya az éves MABISZ kiadványok szolgáltatják.

A negyedéves adatok sajátossága, hogy göngyölt módon kerültek összegyűjtésre, vagyis Q1, Q1+Q2, Q1+Q2+Q3 és Q1+Q2+Q+Q4 összegekben lelhetőek fel. Ez azért probléma, mert a kutatás egyik iránya a szezonális vizsgálata, ami a göngyölt adatokkal elmosódna, értékelhetetlen lenne. Ezért összesített értéket szétbontottam negyedéves adatokra, és a negyedéves adatok alapján számítottam ki a koncentrációs ráta értékeit. Az adatsorok 2000 Q4-2016 Q4 közötti időszakban állnak rendelkezésre, 2017-től a negyedéves MABISZ adatszolgáltatás évesre módosult.

Az éves adatok száma 1991-2020 évekre 30 ágazatonként (élet, nem-élet) és összesen, a negyedéves adatoké 65, szintén külön-külön az élet és nem-élet üzletágra, illetve az összevont piacra, melyek a 3. és 4. számú mellékletben találhatóak.

HHI index

Kiszámítása a koncentrációs rátákhoz hasonlóan, éves és negyedéves MABISZ adatok alapján történt, számossága is azonos a rátákéval. A koncentrációs adatok mellett a 3. és 4. számú melléklet tartalmazza ezen adatokat is.

3.3.4. Díjbevétel

Az éves díjbevételek forrása a MABISZ éves jelentések, a negyedéves adatok a piaci koncentráció során már leírt módszertannal és korlátokkal került meghatározásra, ugyanannyi adat áll rendelkezésre itt is: 30 éves és 65 negyedéves. Az adatokat az 5. és 6. számú mellékletben mutatom be.

3.3.5. A biztosítási szerződések száma

A biztosítási szerződések száma az éves MABISZ tájékoztatók alapján került kigyűjtésre, 1996-2019 közötti időszakra 24 elemű adatsor áll rendelkezésre élet, nem-élet és összesen csoportosításban. Az adatokat a 7. számú melléklet tartalmazza. Ezek közül a kumulált adatsort használok fel az elemzéshez.

3.3.6. Az ágazatban foglalkoztatottak száma

1993-2019 évekre meglévő 27 elemű, szintén MABISZ éves jelentések alapján elkészített adatsor, mely rendelkezésre áll teljes ágazati, igazgatási, üzleti és egyéb foglalkoztatottak esetében. A kutatásban a teljes ágazati, az igazgatási és az üzleti dolgozók adatait használok fel, melyek a 8. számú mellékletben szerepelnek.

3.3.7. Az ágazat adózás előtti eredménye

1994-2019 között rendelkezésre álló 24 elemű idősor, forrása szintén a MABISZ éves jelentések.

3.4. *A kutatási tevékenység összefoglalása*

Az 1. számú táblázatban összefoglaltam az értekezés célkitűzéseit, az azok alapján meghatározott hipotéziseket, azok vizsgálatához felhasznált adatokat és az alkalmazott módszertant.

1. számú táblázat: Kutatási célok, hipotézisek, adatforrások és a módszertan

CÉL	HIPOTÉZIS	ADATBÁZIS	MÓDSZER
A rendszerváltást követő időszak piaci folyamatainak feltárása	H1	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) évi adatai alapján saját számítások	Piaci koncentráció számítások CR4 és HHI
Az előttünk álló 10 év várható piaci változásainak kutatása	H2	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	koncentráció és penetráció értékek számítása, majd Brown, Holt és ARIMA modellek, dekompozíciót követő regresszió elemzés
Al elmúlt 30 év adatai alapján ciklikusság, trend felderítése	H3	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	koncentráció és penetráció értékek számítása, majd modell-dekompozíció
Összefüggések feltárása	H4	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	regresszió analízis
Összefüggések feltárása	H5	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	regresszió analízis
Összefüggések feltárása	H6	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) évi adatai alapján saját számítások	regresszió analízis

Forrás: Saját szerkesztés

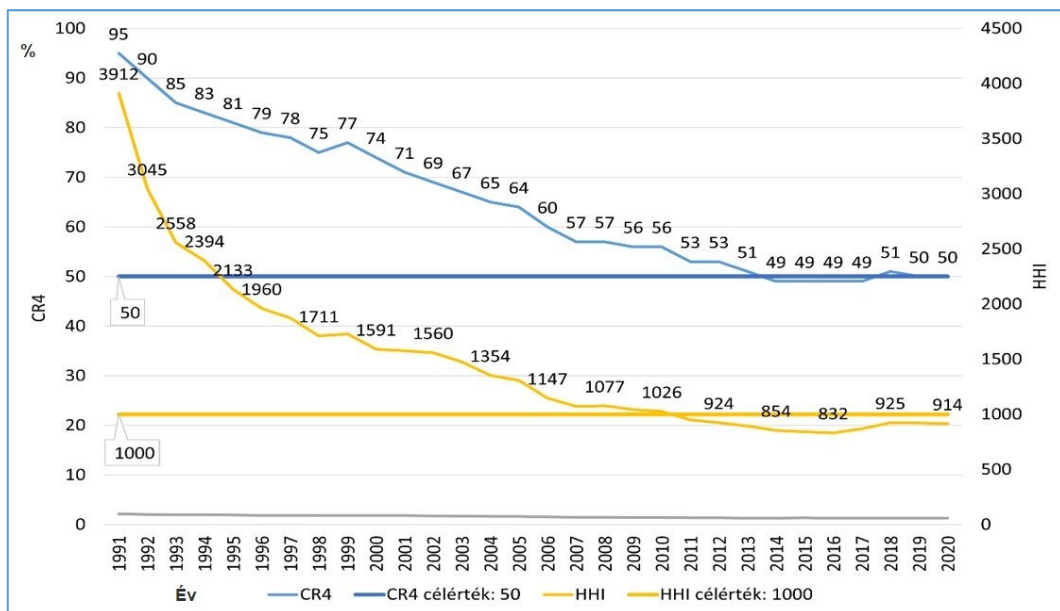
4. KUTATÁSI EREDMÉNYEK

4.1. A kutatás során felállított hipotézisek vizsgálati eredményei

- **H1: A piaci koncentráció és penetráció értékei hazánkban az elmúlt évtizedekben bár fokozatosan javultak ugyan, de jelenleg sem érik el a szakirodalomban kívánatosnak tartott értékeket.**

A hipotézis vizsgálata érdekében elkészítettem a hazai biztosítási piac évi koncentrációjára vonatkozó CR4, CR5 és HHI számításokat. Az eredmények az 3. sz. mellékletben találhatóak.

A 36. számú ábrán a CR4 és a HHI adatokat grafikonon szemléltetve, és a szakirodalmi részben (Gordon 2017, Csorba 2007) megfogalmazott célértékeket szintén megjelenítve azt látjuk, hogy a piaci koncentráció értékek négytényezős koncentrációs ráta tekintetében 2014-től, Herfindahl-Hirschman index tekintetében 2011-től elérték a kívánt 50 és 1000 értéket, és azóta egyedül a CR4 esetében, 2018-ban lehetett annál magasabbat mérni.

36. számú ábra: Hazai piaci koncentráció változása 1991-2020

Forrás: MABISZ adatok alapján saját számítás

A penetráció értékeit az 47. oldalon lévő 17. számú ábrán szerepeltettem, eszerint annak értéke a 2008-as pénzügyi válság előtt, 2007-ben érte el maximumát, 3,62%-os értékkel. Azt követően a válság hatására folyamatos csökkenést tapasztalhattunk 2018-ig egészen 2.36%-

os értékig, majd újra emelkedésnek indult és 2020-ra 2,76%-ra emelkedett. Sajnos az értékek a nyugat-európaiakhoz képest még így is rendkívül alacsonyak, és a célként meghatározott 8,67%-ot – ami a kiválasztott három európai ország – Németország, Franciaország és az Egyesült Királyság értékeinek átlaga – meg sem közelíti. 1995-től rövidebb stagnáló időszakoktól eltekintve ugyan folyamatos volt az emelkedés 2007-ig, de onnan egy több mint 10 éves csökkenés következett, és csak 2008-tól lehetünk tanúi újra emelkedésnek. A legújabb értékek is messze elmaradnak a 2007-ben elérttől. Fokozatosan javuló értékekről tehát szó sincs.

Az adatok azt mutatják, hogy a H1 hipotézis nem igazolódott.

- ***H2: A penetráció 2030-ig tartó időszakban hazánkban lassú emelkedésnek indul, de nem fogja elérni a jelenlegi nyugat-európai adatok értékének (Németország, Franciaország és az Egyesült Királyság 2019-es átlaga) 50%-át, ugyanakkor ugyanebben az időtávban a piaci koncentráció gyengülő ütemű csökkenése következik be.***

Éves adatok elemzése

A vizsgálatot az élet, nem-élet és az összesített ágazati adatsorokkal végeztem el.

Penetráció

Az éves penetrációs adatokat az 1. számú melléklet tartalmazza. Az elemzést a Forecasting Time Series Modeler) menüponton belül elindítva látható, hogy a szoftver az összesített és az élet ágazati penetráció esetén a Simple, a nem-élet penetráció esetén a Brown modellt találta a legmegfelelőbbnek a 2. számú táblázat szerint.

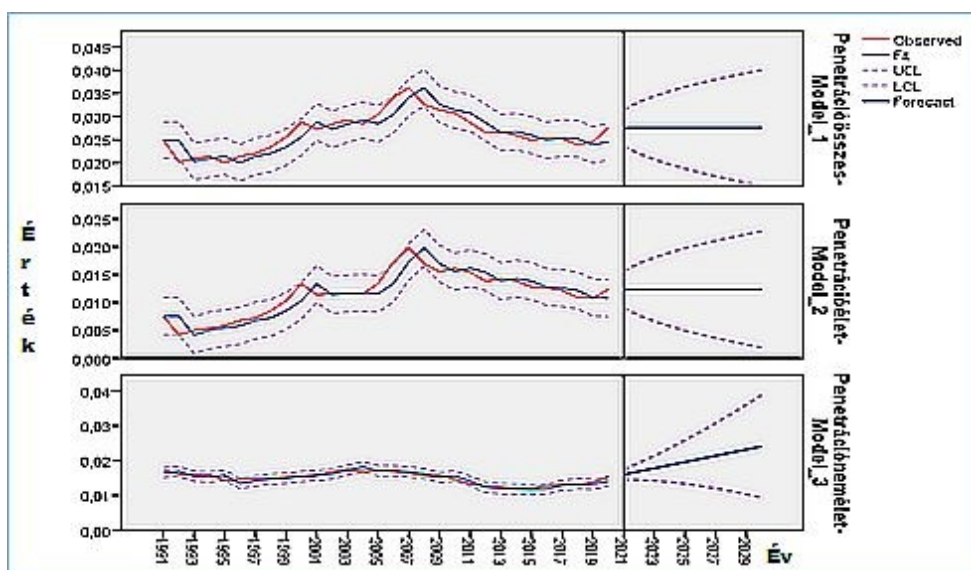
2. számú táblázat: A H2 hipotézis vizsgálata: a penetráció előrejelzésében használt modellek

A használt modellek a vizsgálatok szerint	
Vizsgálat megnevezés	Modell típus
Penetráció összes (élet+nem-élet ágazat)	Simple
Penetráció élet ágazat	Simple
Penetráció nem élet ágazat	Brown

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020 (eredeti SPSS adatok a 24. számú mellékletben találhatóak)

Az előrejelzést illetően az összesített és élet ágazati penetrációban stagnálás, minimális csökkenés várható, míg a nem-élet üzletágban növekedés.

A modell 2030-ra becsült nominális értékei: összesített penetráció: 0,027558091; élet ágazati penetráció: 0,012345063; nem-élet üzletági penetráció: 0,024085275, ami 2,76, 1,23 és 2,41%-os penetrációt jelent. A konfidencia intervallumokkal kiegészített grafikonon szemléltetve a 37. számú ábrán azt látjuk, hogy az első két esetben hamar jelentősen tágul az intervallum, de 10 éves távlatban mindhárom modell hibája számottevő.

37. számú ábra: A H2 hipotézis vizsgálata: penetráció előrejelzések grafikus megjelenítése, éves adatok alapján

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020

Koncentráció

A számított CR4, CR5 és HHI értékeket a 3. számú melléklet mutatja. A penetráció esetében jelzett módszerrel az elemzést elvégezve azt látjuk, hogy három esetben a Brown, egy esetben az ARIMA, és egy esetben a Holt modell volt a legmegfelelőbb, ahogy a 3. számú táblázatban látjuk.

3. számú táblázat: A H2 hipotézis vizsgálata: a koncentráció előrejelzésében használt modellek, éves adatok alapján

Az alkalmazott modellek a vizsgálatok szerint	
Vizsgálat megnevezés	Modell típus
CR4 élet üzletág	Brown
HHI élet üzletág	Brown
CR4 nem-élet üzletág	ARIMA(0,1,0)
HHI nem-élet üzletág	Brown
CR4 összes (élet+nem-élet üzletág)	Holt
HHI összes (élet+nem-élet üzletág)	Brown

Forrás: MABISZ éves adatok 1991-2020 (eredeti SPSS információk a 25. számú mellékletben találhatóak)

A 2030-ra becslt értékek a 4. számú táblázatban láthatóak.

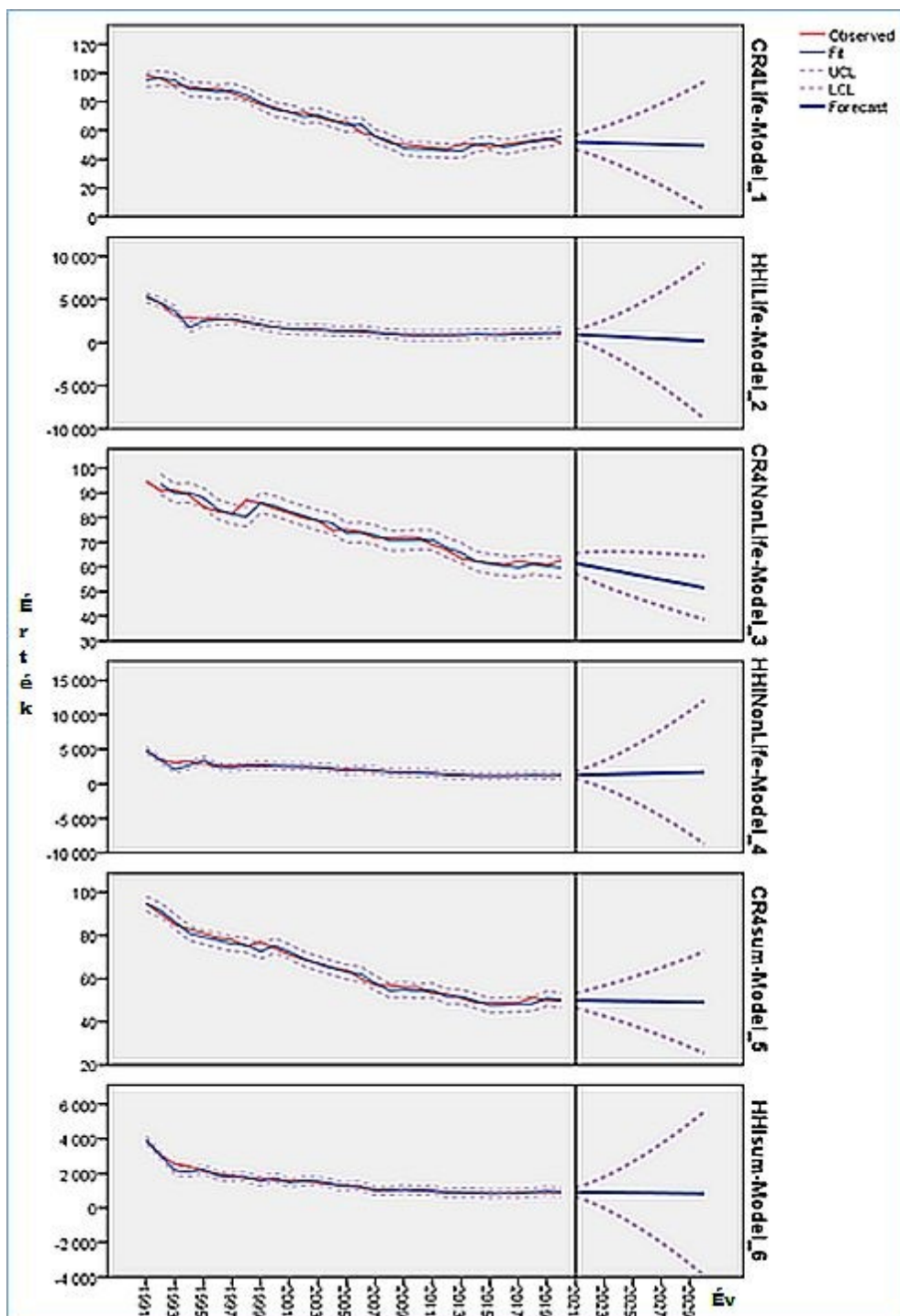
4. számú táblázat: H2 hipotézis vizsgálata: a 2030-ra becslhető értékek éves adatok alapján

Év	CR4 becslt értéke élet ágazat	HHI becslt értéke élet ágazat	CR4 becslt értéke nem-élet ágazat	HHI becslt értéke nem-élet ágazat	CR4 becslt értéke összes (élet+nem-élet üzletág)	HHI becslt értéke összes (élet+nem-élet üzletág)
2030	49,53	166,82	51,47	1698,17	49,00	824,00

Forrás: MABISZ éves adatok 1991-2020 (eredeti SPSS információk a 26. számú mellékletben találhatóak)

Az eredmények vegyesek, az élet és nem-élet CR4, élet HHI, valamint az összesített értékekben csökkenés prognosztizálható, a nem-élet HHI esetében növekedés.

A konfidencia intervallumokkal kiegészített grafikonon, a 38. számú ábrán azt látható, hogy a legtöbb esetben gyorsan tágul a konfidencia intervallum és 10 éves távlatban ezen modellek hibája is jelentős.

38. számú ábra: A H2 hipotézis vizsgálata: a piaci koncentráció várható értékei éves adatok alapján

Forrás: MABISZ éves adatok 1991-2020

Negyedéves adatok

Negyedéves adatok csak a piaci koncentráció tekintetében álltak rendelkezésre 2010 Q4-2016 Q4 intervallumban, melyek elemszáma viszont több mint a duplája az éves adatokénak, így az előrejelzés pontossága vélhetőleg magasabb lesz.

A szokásos módon az elemzést indítva, ahogy a 5. számú táblázaton látjuk, a Winters Additive, illetve egy esetben a Multiplicative modell lesz a legmegfelelőbb, ami várható eredmény, hiszen trend és szezonális esetén ez az egyik specializált vizsgálati módszer. Bár dekompozíciót még nem végeztünk, a szezonális lehetősége csak éven belüli adatok esetén merülhet fel.

5. számú táblázat: A H2 hipotézis vizsgálata: a negyedéves adatok elemzésekor igénybe vett modellek

Az alkalmazott modellek a vizsgálatok szerint	
Vizsgálat megnevezés	Modell típus
CR4 élet üzletág	Winters' Additive
CR5 élet üzletág	Winters' Additive
HHI élet üzletág	Winters' Additive
CR4 nem-élet üzletág	Winters' Additive
CR5 nem-élet üzletág	Winters' Additive
HHI nem-élet üzletág	Winters' Multiplicative

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4 (eredeti SPSS információk a 27. számú mellékletben találhatóak)

A 2026 Q4-re előre jelzett adatok a 6. számú táblázatban találhatóak meg:

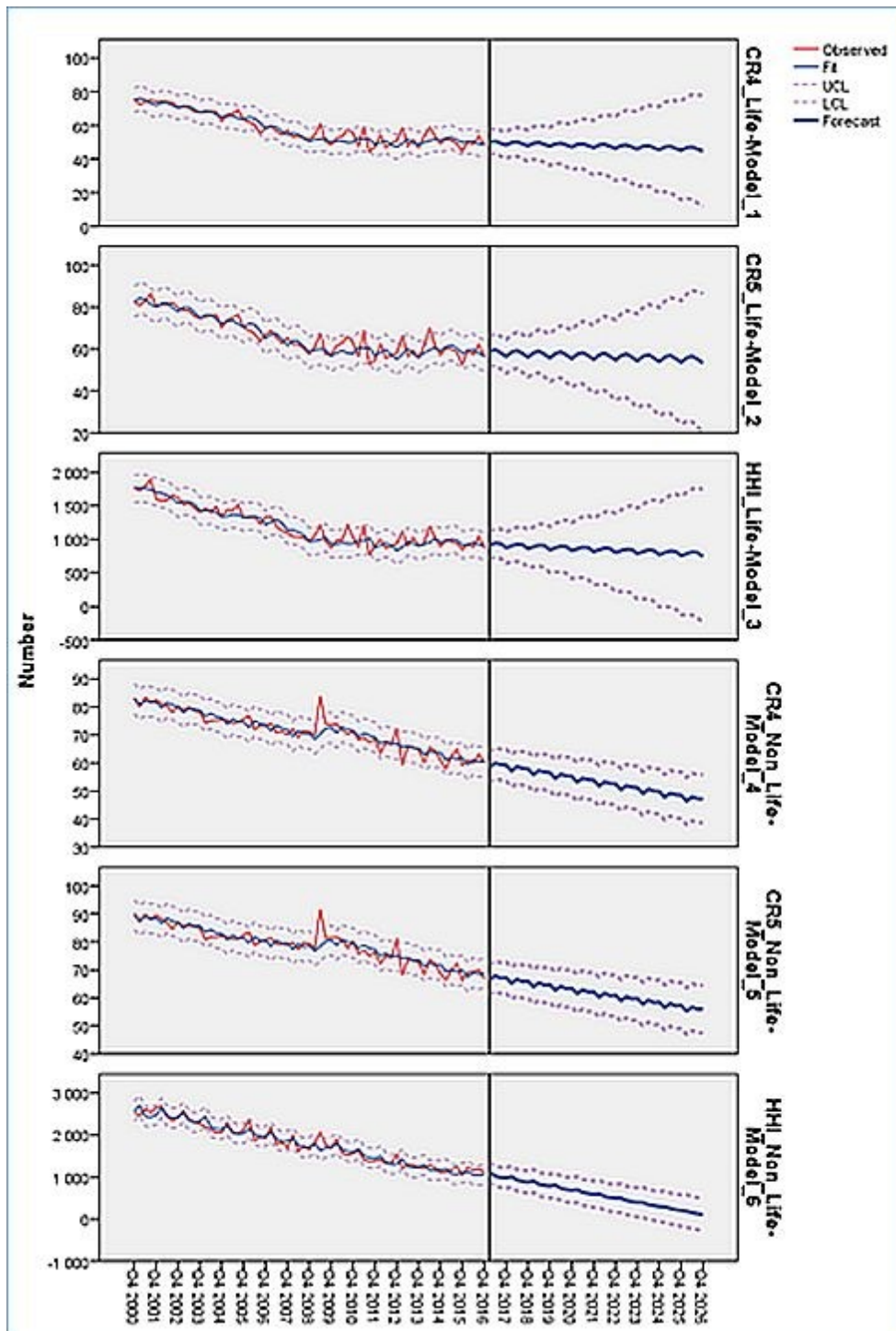
6. számú táblázat: H2 hipotézis vizsgálata: a 2026-ra várható értékek negyedéves adatok alapján

Időszak	CR4 becült értéke élet ágazat	CR5 becült értéke élet ágazat	HHI becült értéke élet ágazat	CR4 becült értéke nem-élet ágazat	CR5 becült értéke nem-élet ágazat	HHI becült értéke nem-élet ágazat
2026 Q4	44,76	53,39	742,02	47,18	56,08	101,22

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4 (eredeti SPSS információk a 28. számú mellékletben találhatóak)

Minden esetben csökkenést jelez a modell, de az előre jelzett adatok alapján látható a bizonytalanság, hiszen a nem-élet terület HHI értéke kevésbé valószínű (101,22). Érdekes eredmény, hogy a grafikonok alapján a 39. számú ábráról az olvasható le, hogy a nem-élet ágazat adatainak előrejelzése biztosabb a szűkebb konfidencia intervallumra tekintettel.

Ahogy feltételeztük, összességében is nagyobb biztonságu az előrejelzés ebben a modellben, a konfidencia intervallumok jóval szűkebbek.

39. számú ábra: H2 hipotézis vizsgálata: a piaci koncentráció várható értékei negyedéves adatok alapján

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

Összességében a H2 hipotézis csak részben igazolódott, egyrészt a prognosztizált összesített penetráció értéke 2,76% meg sem közelíti a célértéket (a 8,67% felét), másrészt az koncentráció éves és negyedéves adatai alapján végzett előrejelzése alapján bizonyos területeken csökkenés, bizonyos területeken növekedés várható.

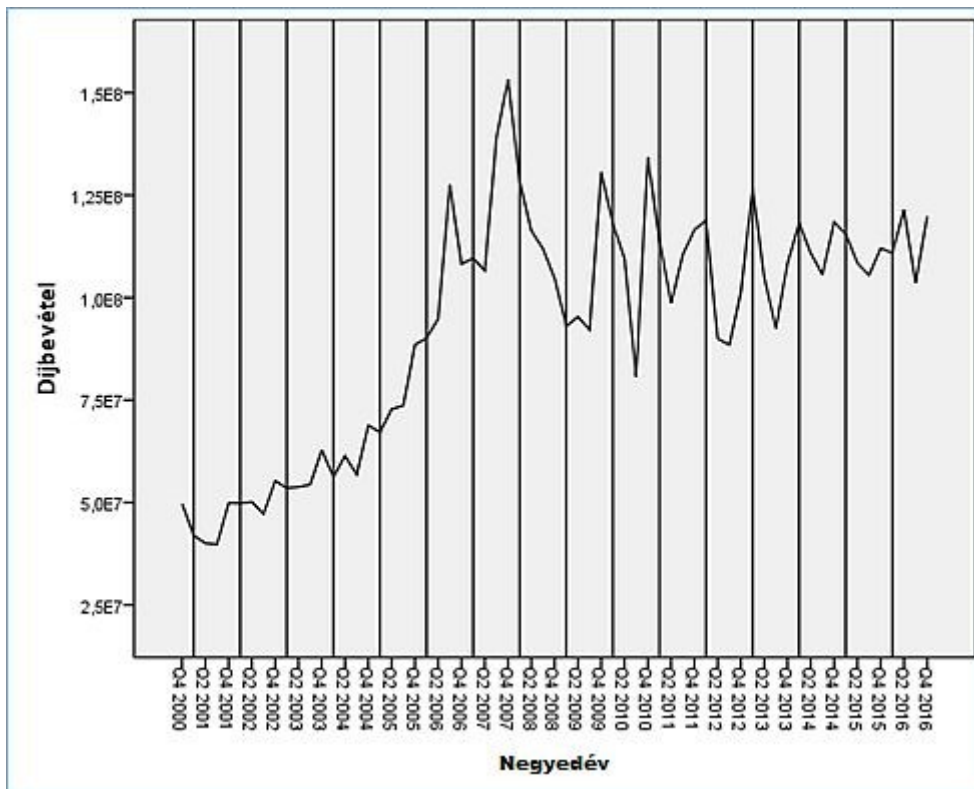
- **H3: A biztosítási díjbevétel, valamint a piaci koncentráció tekintetében trendhatás kimutatható, de szezonális és konjunkturális hatás nem.**

Az elemzést külön élet, nem-élet ágazati adatok alapján végeztem el, melyek számított értékeit a 4.és 5. táblázatban szerepeltettem.

Élet üzletág

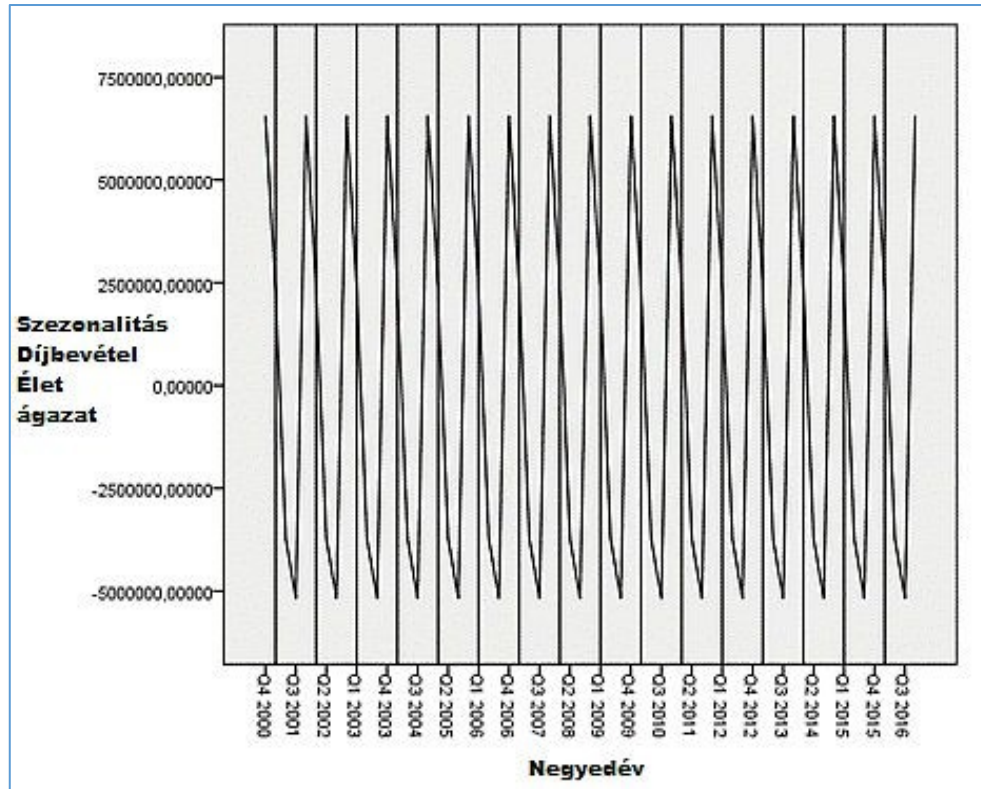
Díjbevétel

Indítva a dekompozíciót a negyedéves élet díjbevétel adatok a 40. számú ábrán láthatók:

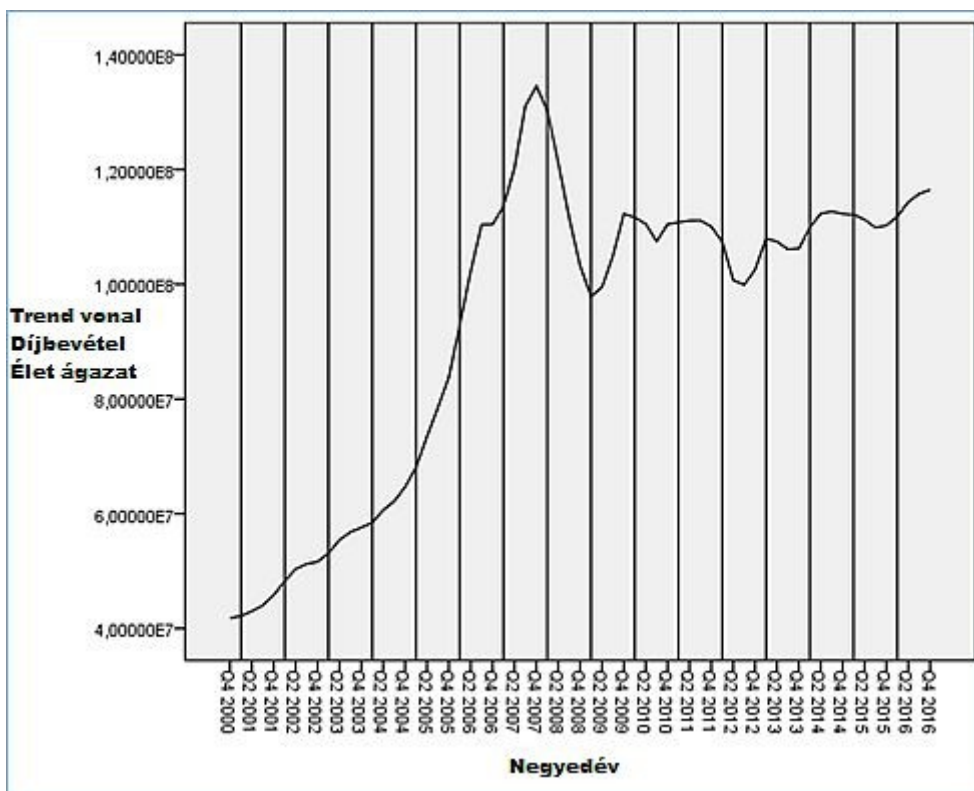
40. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet díjbevételek a dekompozíciós eljárásban
Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

Látható a visszaesés a 2008-as válság hatására. A szezonális – 41. számú ábra – emellett egyértelműen megállapítható, amplitúdója meglehetősen jelentős, pozitív irányban mintegy 6, negatív irányban 5 millió Ft.

41. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: életbiztosítási díjbevételek szezonálitása
Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

A trend a 42. számú ábrán kerül szemléltetésre:

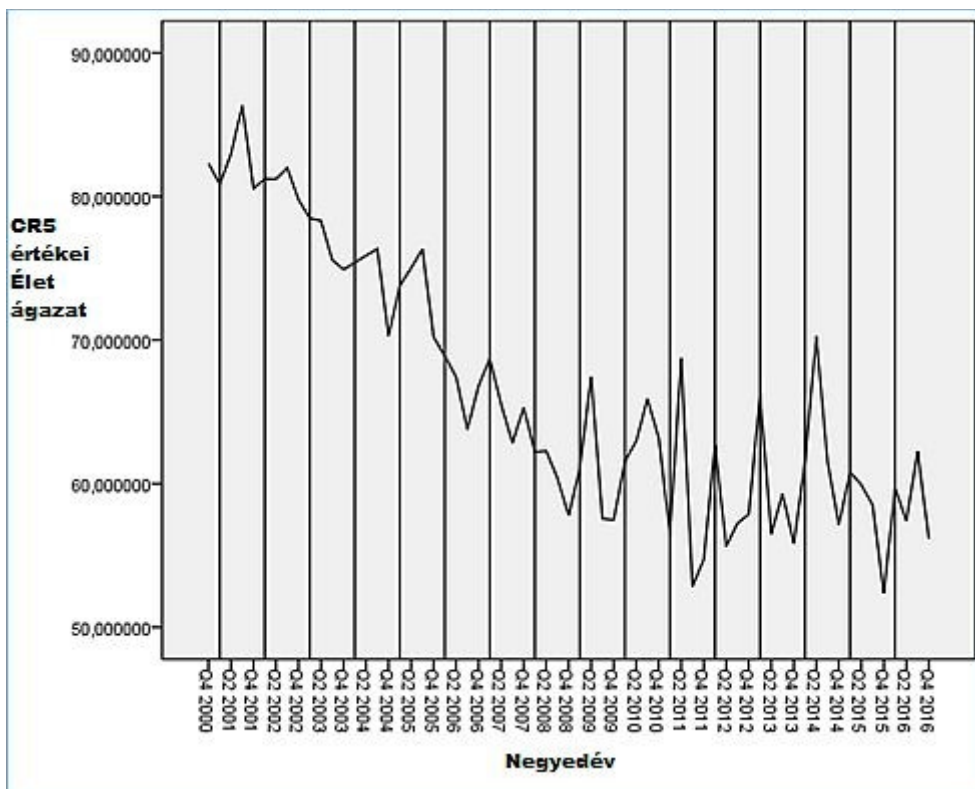

42. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet ágazati díjbevétel trend görbéje
 Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

Akár a nyers, akár a feldolgozott trend adatokat tekintjük, a 2008-as pénzügyi válság hatása nyilvánvaló: csökkenő élet ágazati díjbevételek, ami csak 2014-től indul újra mérsékelt emelkedésnek. 2012-ben egy újabb csökkenés látható az ábrán, az a befektetési jellegű (unit linked) életbiztosítások csökkenő keresletére vezethető vissza, ami a globális hozamok visszaesésével magyarázható.

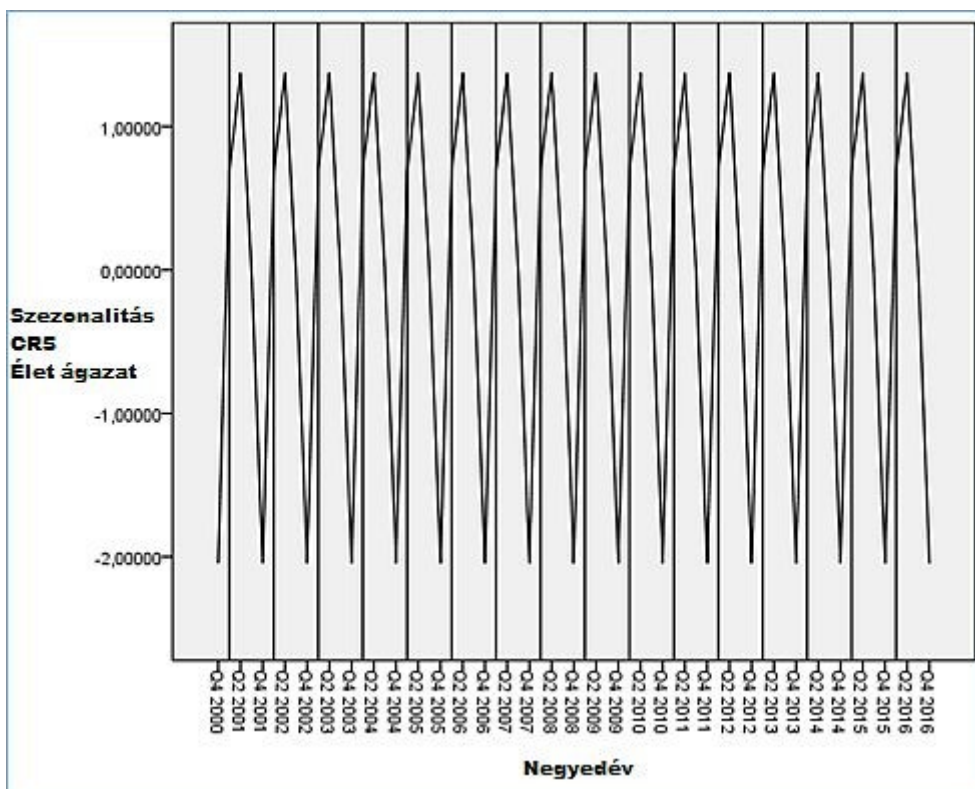
Piaci koncentráció, CR5

A vizsgálat eredményei a korábbiakkal azonos sorrendben a 43, 44, és 45. számú ábrán láthatóak.

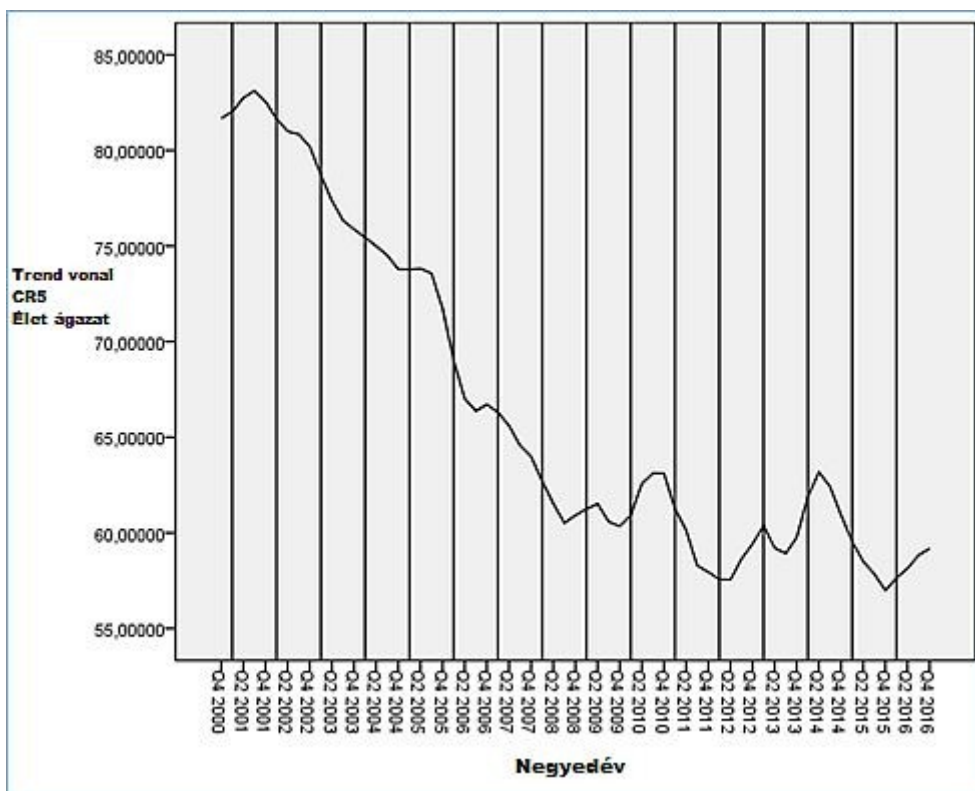
43. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet ágazat CR5 értékei a dekompozíciós eljárásban

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

44. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: élet ágazati koncentráció szezonaritása

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

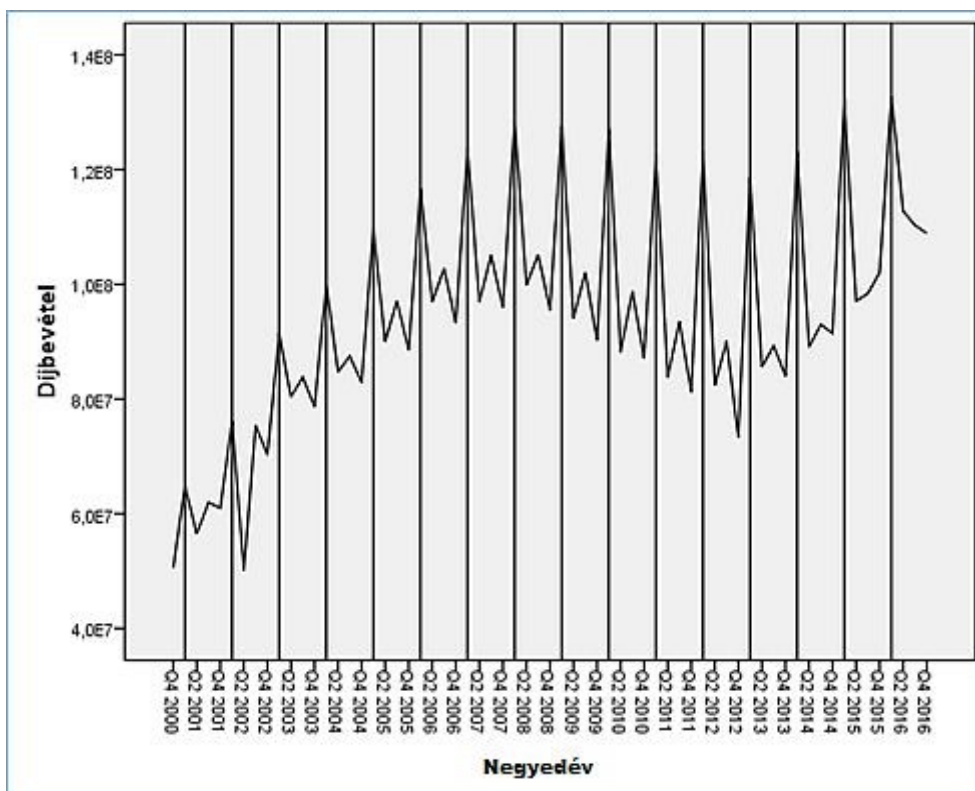
45. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: az élet ágazati piaci koncentráció trendje
 Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

A 2008-as pénzügyi válság hatása a koncentráció értékeken és trendvonalon is tetten érhető: 2008-2009-ben egy kisebb, 2010-ben nagyobb emelkedés látható. A 2014-es második nagy csúcspontot a bankadó 2010-es bevezetése, majd 2013-as és 2014-es módosítása eredményezte. Az érintett időszakban 2008 és 2014 között az ágazat adózás utáni eredménye 15,2 milliárdról 1,3 milliárd Ft-ra esett vissza.

Nem-élet ágazat

Díjbevétel

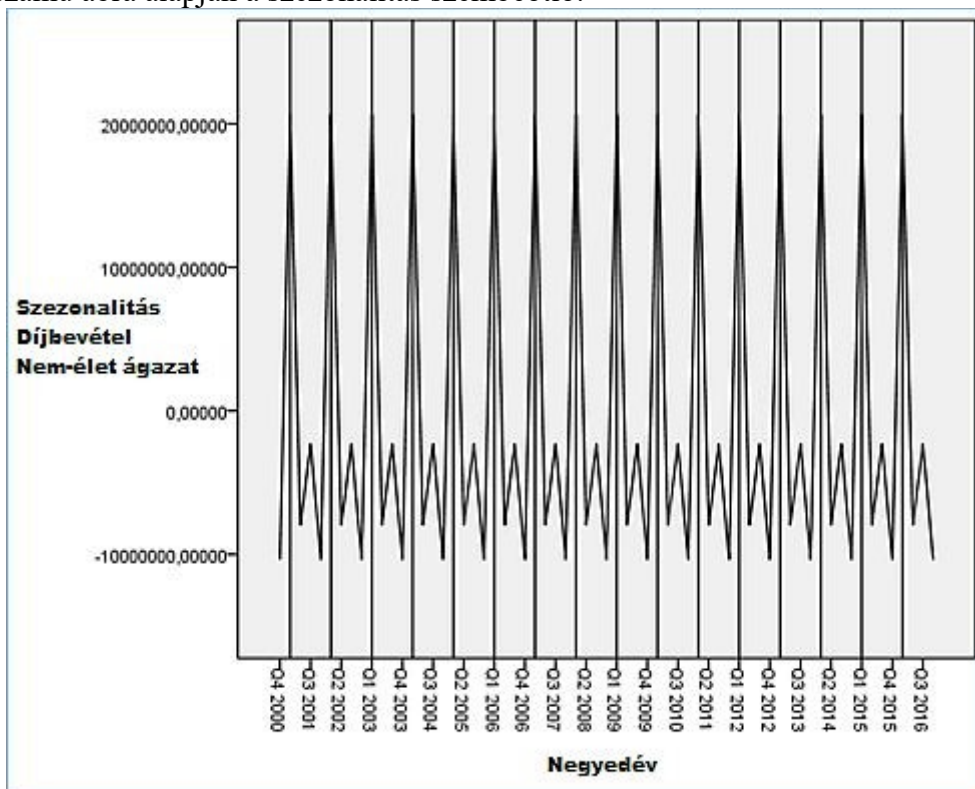
A vizsgálatot indítva a nem-élet díjbevétel adatok a 46. számú ábrán láthatók.

46. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet díjbevétel adatok a dekompozíciós eljárásban

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

A 47. számú ábra alapján a szezonális szembeötlő.

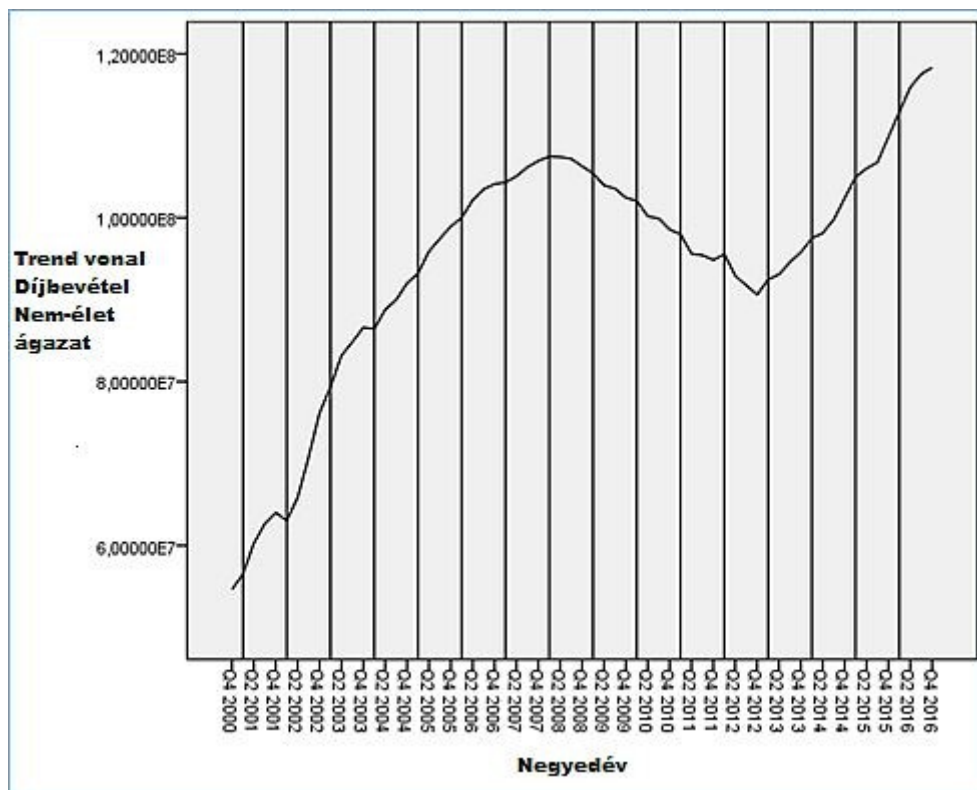

47. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet díjbevétel szezonálisága

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

A változások amplitúdója rendkívül magas, pozitív irányban mintegy 20, negatív irányban 10 millió Ft.

A trend szintén egyértelmű a 48. számú ábra alapján:

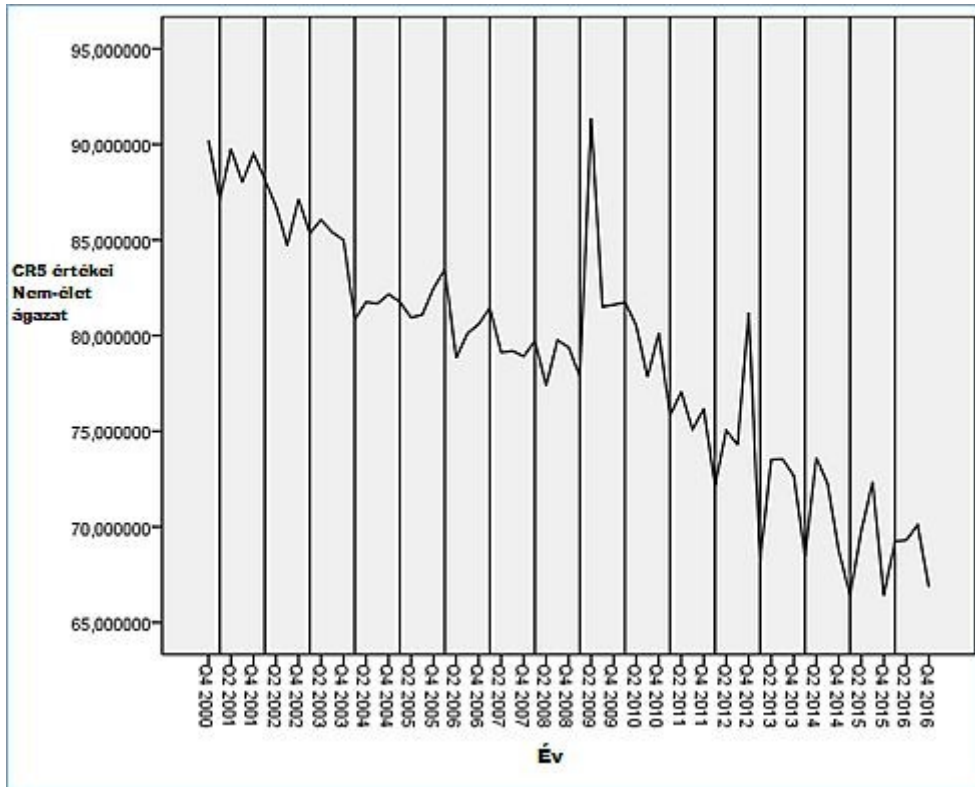

48. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet díjbevétel trendje
Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

Csakúgy, mint az élet ágazatban, a pénzügyi válság hatása a nem-élet ágban is szembeötlő: a piac csökkenő díjbevételekkel reagált.

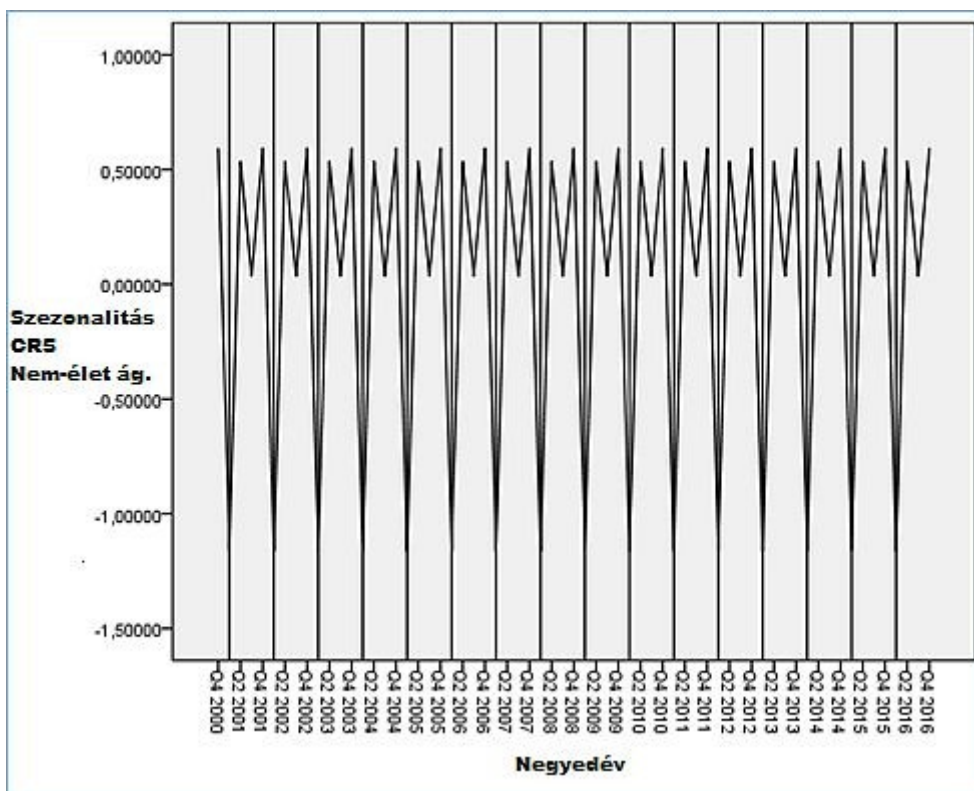
Piaci koncentráció, CR5

A kapott eredmények a 49, 50, 51-es számú ábrákon láthatóak.

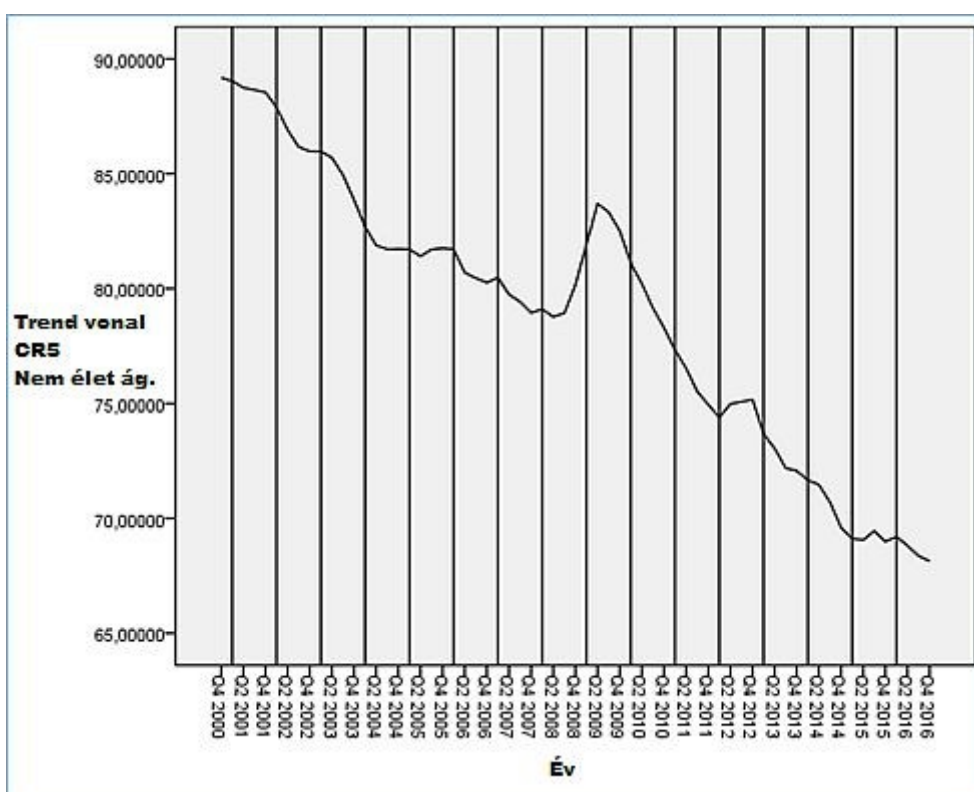

49. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet koncentráció adatok a dekompozíciós eljárásban

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

50. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem-élet ágazati koncentráció szezonálitása
 Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

51. számú ábra: H3 hipotézis vizsgálata: nem élet ágazati koncentráció trend vonala
 Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

A válság hatása a nem-élet ágazati piaci koncentráció, a CR5 értékein és trendjén is látható, 2008-2009-ben hozzávetőleg 10%-os emelkedés mutatkozott. A 2012-es második, kisebb csúcs itt is a bankadó bevezetésének eredménye.

Összességében az állapítható meg, hogy a konjunkturális hatások elemzésére nem elégségesek az adatok, de szezonális és pozitív trendhatás egyértelműen tetten érhető minden vizsgált szegmensben. A grafikonokról leolvasható a 2008-as pénzügyi válság és a bankadó bevezetésének hatása: a díjbevételek csökkentek, a piaci koncentráció minden területen növekedett.

A hipotézis részben teljesült.

A jövőre vonatkozó becslés a lecsupaszított trend adatok segítségével

A regresszióanalízisben a görbe illesztés funkcióval a lineáris, logaritmikus, négyzetes és köbös illesztett modellt alkalmazunk.

Élet ágazat – díjbevétel

A korrigált R négyzet a köbös modell esetén a legmagasabb, a modell és a paraméterek szignifikanciája megfelelő, ahogy a 9. és 10. számú melléklet mutatja. A modellek eredményei grafikusán szemléltetve az 11. számú ábrán láthatóak.

2026 Q3-ra vonatkozó előre jelzett érték 119.938.958,29 Ft, minimális emelkedéssel az utolsó mért adathoz képest.

Nem-élet ágazat – díjbevétel

A korrigált R négyzet itt is a köbös illesztés esetén a legmagasabb a 12. számú mellékletnek megfelelően, illetve ahogy a 13. számú melléklet mutatja, a modell és a paraméterek szignifikanciája megfelelő. Grafikusán szemléltetve a modellek eredményeit az 14. számú mellékletben látjuk.

2026 Q3-ra vonatkozó előre jelzett érték 484.887.742,17 Ft, jelentős emelkedést előre jelezve.

Élet ágazat – piaci koncentráció, CR5

A négyzetes és a köbös modell esetében kapjuk a legmagasabb korrigált R-t, de mivel eggyel kevesebb képzett változót figyel, a négyzetes modellt vehetjük a legpontosabbnak, adatai az 15. számú mellékletben láthatóak.

A 16. számú melléklet szerint a szignifikancia megfelelő, a négy modell illeszkedését bemutató grafikon a 17. számú mellékletben azonosítható.

A modell alapján a becsült CR5 érték élet üzletágban 2026 Q3-ra 80,71, növekedést mutat.

Nem-élet ágazat – piaci koncentráció, CR5

Bár a köbös modell a leginkább illeszkedő, korrigált R 0,939 értékkel, a négyzetes közel áll hozzá, ami kevesebb hibával terhelt, így ezt vesszük alapul, ennek adatait mutatja az 18. számú melléklet. A szignifikancia szintje az elvárt értéken belül van a 19. számú melléklet szerint, a modellek grafikonos megjelenítését szemlélteti a 20. számú melléklet.

A modell alapján becsült CR5 érték nemélet üzletágban 2026 Q3-ra 49,58, az érték csökkenést mutat.

Összességében a feltárt trendek alapján díjbevételben mind élet, mind nem-élet ágazatban növekedés várható (életben minimális, nem-életben markáns), piaci koncentrációban CR5 élet ágazatban növekedés, nem-élet ágazat esetén csökkenést jelez előre a modell.

- ***H4: A biztosítási penetráció és a denzitás változása között pozitív irányú összefüggés van, viszont a biztosítási penetráció emelkedése és a biztosítási szerződések száma hazánkban nincs összefüggésben.***

Penetráció-denzitás

A denzitás évi számított értékeit a 2. számú melléklet tartalmazza. Az összefüggést regresszió-analízissel vizsgálva azt látjuk, hogy az illeszkedés nem túl kedvező (R négyzet értéke 0,294), bár a modell és a paraméterek szignifikánsak. A modell adatait a 7. számú táblázat mutatja.

7. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-denzitás

Összesített modell jellemzők penetráció-denzitás			
R	R ²	Korrigált R ²	Standardizált koefficiens, β
0,542	0,294	0,269	0,542

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020 (eredeti SPSS információk a 29. számú mellékletben találhatóak)

A béta értéke pozitív, 0,542, vagyis a penetráció és a denzitás – azaz a hazai GDP és népesség között – gyenge, pozitív irányú összefüggés mutatható ki.

Penetráció-szerződések száma

A biztosítási szerződések idősoros adatait a 7. számú melléklet tartalmazza.

Élet ágazat

Korrigált R négyzet 0,039, nagyon alacsony, eszerint nincs összefüggés a két változó között.

A modell adatai a 8. számú táblázatból olvashatóak le.

8. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződés szám, élet ágazat

Összesített modell jellemzők penetráció-szerződés szám, élet ágazat			
R	R ²	Korrigált R ²	Standardizált koefficiens, β
0,284	0,80	0,039	-0,284

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2019 (eredeti SPSS információk a 30. számú mellékletben találhatóak)

Mind a modell, mind a paraméterek szignifikanciája 5% felett van, vagyis a magyarázó és magyarázott változó, azaz a penetráció és a szerződések száma között nincs szignifikáns összefüggés.

Nem-élet ágazat

A modell adatai a 9. számú táblázatban láthatóak.

9. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződés szám, nem-élet üzletág

Összesített modell jellemzők penetráció-szerződés szám, nem-élet ágazat			
R	R ²	Korrigált R ²	Standardizált koefficiens, β
0,340	0,116	0,076	-0,340

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2019 (eredeti SPSS információk a 31. számú mellékletben találhatóak)

A vizsgálat hasonló eredménnyel zárult: a modell, és a paraméterek szignifikanciája ez esetben is 5% felett van, vagyis a magyarázó és magyarázott változó, azaz a penetráció és a szerződések száma között nem-élet üzletágban sincs szignifikáns összefüggés.

Összesített (élet+nem-élet ágazat) adatok vizsgálata

A regresszióanalízist elvégezve a 10. számú táblázatban látható adatokat kapjuk.

10. számú táblázat: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződés szám, élet és nem-élet üzletág együtt

Összesített modell jellemzők HHI, penetráció, díjbevétel-adózás előtti eredmény		
R	R ²	Korrigált R ²
0,928	0,861	0,839

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2019 (eredeti SPSS információk a 32. számú mellékletben találhatóak)

A korábbiakhoz hasonlóan a regresszióanalízis eredménye az, hogy nincs összefüggés a penetráció és a szerződés szám között.

A hipotézis részben igazolást nyert.

- **H5: A koncentráció csökkenésével, a penetráció és a kumulált ágazati díjbevétel növekedésével nő az ágazat adózás előtti eredménye.**

A regresszió-analízis során a Backward módszert használtam, melynek jellegzetessége, hogy a nem szignifikáns paramétereket eltávolítja a modelltől. Az adatokat a 11. számú táblázatból olvashatjuk le.

11. számú táblázat: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszió-analízis adatai 1

Összesített modell jellemzők		
HHI, penetráció, díjbevétel-adózás előtti eredmény		
R	R ²	Korrigált R ²
0,928	0,861	0,839

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1994-2019 (eredeti SPSS információk a 33. számú mellékletben találhatóak)

Valamennyi változóra szükség volt a modellépítés során, a korrigált R négyzet 0,839 nagyon erős illeszkedést mutat (0,9 felett már teljes illeszkedés mondható). Az adatokat leolvashatjuk a 12. számú táblázatból:

12. számú táblázat: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszió-analízis adatai 2

Összesített modell jellemzők		
Változó	Standardizált koefficiens, β	Szignifikancia
HHI	0,676	0,025
Penetráció	1,446	0,078
Díjbevétel	0,072	0,000

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020 (eredeti SPSS információk a 34. számú mellékletben találhatóak)

A modell szignifikáns. A paraméterek is szignifikánsak, egyedül a penetráció kapcsán van kicsivel 5%-on túli érték, 0,078. A béta értékek alapján a függő változó mindhárom függetlennel pozitív korrelációban van, a legerősebben a kumulált díjbevétellel.

A normalitás az erre készített, 21. számú mellékletben található grafikon alapján megvalósult. Heteroszkedaszticitás sem áll fenn jelen esetben, mert nincs kiugró elem a 22. számú mellékletben szereplő ábra tanúsága szerint. Előbbit az elvégzett a Kolmogorov Smirnov teszt eredményei is igazolják, hiszen a szimptotikus szignifikancia érték jóval 5%-on túl van, 0,868. A KS próba eredményeit tartalmazó táblázat a 23. számú mellékletben található.

A Pearson módszer alapján a független változók között negatív korreláció mutatkozik, főképp a piaci koncentráció és a díjbevétel között, a 13. számú táblázat szerint. Ennek feloldásaként az utóbbi két változó közül az egyiket, a kevésbé illeszkedőt – a koncentrációt – kivehetjük a modelltől.

13. számú táblázat: H5 hipotézis vizsgálata: a multikollinearitás vizsgálata

Korreláció vizsgálata				
		HHI	Szumma díjbevétel	Penetráció összes
HHI	Pearson korreláció	1	-0,861	-0,500
	Szignifikancia (2 tailed)		0,000	0,005
	N	30	30	30
Szumma díjbevétel	Pearson korreláció (2 tailed)	-0,861	1	-0,560
	Szignifikancia	0,000		0,001
	N	30	30	30
Penetráció összes	Pearson korreláció (2 tailed)	-0,500	-0,560	1
	Szignifikancia	0,005	0,001	
	N	30	30	30

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020 (eredeti SPSS információk a 35. számú mellékletben találhatóak)

A hipotézist a vizsgálatok igazolták, a legerősebb pozitív összefüggés a díjbevétellel volt kimutatható, gyengébb az összefüggés a koncentrációval, és a leggyengébb a penetrációval. A penetráció és a koncentráció független változók között felfedezhető volt korreláció.

- **H6: A hazai biztosítási szerződések, valamint a kumulált díjbevétel mennyiségi változása és az igazgatási, üzleti és a teljes ágazatban foglalkoztatottak változása között nincs szignifikáns kapcsolat.**

Az ágazati foglalkoztatottak száma a 8. sz. mellékletben található.

Igazgatási foglalkoztatottak

A regresszió-analízis során a Backward módszert használva látható, hogy a díjbevétel kikerült a modelltől, mint nem szignifikáns paraméter. Az adatokat a 14. számú táblázat mutatja.

14. számú táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszió-analízis adatai 1, igazgatási foglalkoztatottak

Felhasznált és kiesett változók			
Modell	Változók a modellben	Kiesett változók	Módszer
1	Szumma díjbevétel		Enter
	Szumma szerződésszám		
2		Szumma díjbevétel	Backward
Összesített modell jellemzők szumma szerződésszám, díjbevétel és igazgatási foglalkoztatottak			
Modell	R	R ²	Korrigált R ²
1	0,596	0,355	0,294
2	0,548	0,301	0,269

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019 (eredeti SPSS információk a 36. számú mellékletben találhatóak)

A korrigált R négyzet 0,269, nem mutat erős illeszkedést. A díjbevétellel együtt a modell és a paraméterek szignifikanciája meghaladja a megengedett 5%-ot.

15. számú táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, igazgatási foglalkoztatottak

Összesített modell jellemzők			
Modell		Standardizált koefficiens, β	Szignifikancia
1	Szumma szerződésszám	-0,958	0,013
	Szumma díjbevétel	0,472	0,196
2	Szumma szerződésszám	-0,548	0,006

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019 (eredeti SPSS információk a 37. számú mellékletben találhatóak)

Ahogy a 15. számú táblázat mutatja, a béta értéke - 0,548, vagyis a szerződésszám és az igazgatási dolgozók között közepesen erős negatív összefüggés mutatható ki.

Üzleti foglalkoztatottak

Ez esetben a szerződésszám került ki a modelltől, mint nem szignifikáns paraméter.

16. számú táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszió-analízis adatai 1, üzleti foglalkoztatottak

Felhasznált és kiesett változók			
Modell	Változók a modellben	Kiesett változók	Módszer
1	Szumma díjbevétel		Enter
	Szumma szerződésszám		
2		Szumma szerződésszám	Backward
Összesített modell jellemzők szumma szerződésszám, díjbevétel és üzleti foglalkoztatottak			
Modell	R	R²	Korrigált R²
1	0,786	0,622	0,586
2	0,767	0,588	0,569

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019 (eredeti SPSS információk a 38. számú mellékletben találhatóak)

A 16. számú táblázat adatai alapján a korrigált R négyzet értéke 0,569, közepes illeszkedést jelent. Szignifikancia mind a modell mind a paraméterek tekintetében megfelelő a szerződésszám paraméter elhagyását követően.

A béta értéke -0,767 erős közepes negatív korrelációt jelent a díjbevétel és az üzleti dolgozók száma között.

17. táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, üzleti foglalkoztatottak

Összesített modell jellemzők			
Modell		Standardizált koefficiens, β	Szignifikancia
1	Szumma szerződésszám	0,374	0,182
	Szumma díjbevétel	-1,091	0,001
2	Szumma díjbevétel	-0,767	0,000

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019 (eredeti SPSS információk a 39. számú mellékletben találhatóak)

Az analízis adatait a 17. számú táblázat mutatja.

Összes ágazati foglalkoztatottak

Szintén a szerződésszám került ki a modellből. Korrigált R négyzet értéke 0,477, közepes illeszkedés azonosítható, az adatok a 18. számú táblán találhatóak.

18. táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, össz-ágazati foglalkoztatottak

Felhasznált és kiesett változók			
Modell	Változók a modellben	Kiesett változók	Módszer
1	Szumma díjbevétel		Enter
	Szumma szerződésszám		
2		Szumma szerződésszám	Backward
Összesített modell jellemzők szumma szerződésszám, díjbevétel és összes foglalkoztatott			
Modell	R	R ²	Korrigált R ²
1	0,710	0,504	0,456
2	0,707	0,500	0,477

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019 (eredeti SPSS információk a 40. számú mellékletben találhatóak)

A modell és paraméter szignifikanciája megfelelő a szerződésszám paraméter alkalmazása nélkül. A 19. számú táblázat adatai alapján a béta értéke -0,707 erős közepes negatív korreláció mutatható ki a díjbevétel és a teljes ágazati foglalkoztatotti létszám között.

19. táblázat: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, össz-ágazati foglalkoztatottak

Összesített modell jellemzők			
Modell		Standardizált koefficiens, β	Szignifikancia
1	Szumma szerződésszám	0,127	0,686
	Szumma díjbevétel	-0,817	0,015
2	Szumma díjbevétel	-0,707	0,000

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019 (eredeti SPSS információk a 41. számú mellékletben találhatóak)

A hipotézis nem igazolódott, mivel némileg meglepő negatív korreláció volt azonosítható a szerződésszám és az igazgatási foglalkoztatottak, illetve a díjbevétel és az üzleti és az össz-ágazati foglalkoztatottak száma között.

4.2. Hipotézis vizsgálat

A kutatásaim során megfogalmazott kutatási célok, az azokra épített hipotézisek, az alkalmazott módszertant és a hipotézisek teljesülését a 20. számú táblázat mutatja.

20. táblázat: Kutatási célok, hipotézisek, módszertan és eredmények összefoglalása

CÉL	HIPOTÉZIS	ADATBÁZIS	MÓDSZER	EREDMÉNY
A rendszerváltást követő időszak piaci folyamatainak feltárása	H1	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) évi adatai alapján saját számítások	Piaci koncentráció számítások CR4 és HHI	nem teljesült
Az előttünk álló 10 év várható piaci változásainak kutatása	H2	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	koncentráció és penetráció értékek számítása, majd Brown, Holt és ARIMA modellek, dekompozíciót követő regresszió elemzés	részben teljesült
Ai elmúlt 30 év adatai alapján ciklikusság, trend felderítése	H3	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	koncentráció és penetráció értékek számítása, majd modell-dekompozíció	részben teljesült
Összefüggések feltárása	H4	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	regresszió analízis	részben teljesült
Összefüggések feltárása	H5	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) és a KSH évi adatai alapján saját számítások	regresszió analízis	teljesült
Összefüggések feltárása	H6	Magyar Biztosítók Szövetsége (MABISZ) évi adatai alapján saját számítások	regresszió analízis	nem teljesült

Forrás: Saját szerkesztés

H1: A piaci koncentráció és penetráció értékei hazánkban az elmúlt évtizedekben bár fokozatosan javultak ugyan, de jelenleg sem érik el a szakirodalomban kívánatosnak tartott értékeket.

A piaci koncentráció és a penetráció talán a két legfontosabb mérőszám, ami az ágazati piac állapotát mutatja. A rendelkezésre álló alap adatok alapján mindkét esetben saját számítások alapján meghatároztam az idősort, illetve szakirodalmi adatok alapján megfogalmaztam az elérendő célt.

A koncentrációt illetően az eredmények meglepőek, mert 30 év rendkívül kevés idő ahhoz, hogy természetes piaci folyamatok eredményeképp a jelzett értékek mutatkozzanak meg. A penetráció egyébiránt valóban csekély értékű adataiban eltérő irányú változások voltak megfigyelhetően időszaktól függően.

H2: A penetráció 2030-ig tartó időszakban hazánkban lassú emelkedésnek indul, de nem fogja elérni a jelenlegi európai adatok 50%-át, ugyanakkor ugyanebben az időtávban a piaci koncentráció gyengülő ütemű csökkenése következik be.

A rendelkezésre álló és a kiszámított adatok alapján a biztosítási penetráció a rendszerváltás után 30 évvel sem mérhető össze a nyugat-európai adatokkal, illetve a koncentráció esetében is további gyengülés lenne kívánatos. Több módszerrel végeztem az elemzést, éves és negyedéves adatok alapján közvetlen, illetve dekompozíciót követő regresszió analízissel, illetve időmodellezés segítségével.

A visszamenőleges adatok alapján a penetráció a 2008-as pénzügyi válság időszakában volt a legmagasabb, azt követően csak az utóbbi néhány évben indult növekedésnek. Határozott és tartós emelkedés a hazai jogi és gazdasági környezet jelentős változása esetén várható. A koncentráció viszont folyamatos csökkenést mutat, de annak értéke már most kedvező tartományban van, további jelentős csökkenés nem prognosztizálható. Fontos megjegyezni, hogy a modellek minden esetben több-kevesebb hibával terheltek, így az eredmények tézisként történő értelmezése némileg vitatható.

H3: A biztosítási díjbevétel, valamint a piaci koncentráció tekintetében trendhatás kimutatható, de szezonális és konjunkturális hatás nem.

Az elemzés érdekében az első lépés az volt, hogy a göngyölt negyedéves adatok alapján a pontos negyedéves számokat meghatározzam. Ágazatonként sajnos csupán 65 adat állt rendelkezésre a kutatás elvégzéséhez, mert 2006 negyedik negyedévet követően a Magyar Biztosítók Szövetsége – mivel az évközi adatok begyűjtése bizonyos vélemények szerint az üzleti titok védelme szempontjából aggályos volt - a negyedéves adatszolgáltatást megszüntette. Az elemzést élet és nem-élet ágazatra külön végeztem el.

A piac fejlődésével a díjbevételt illetően a trendhatás érzékelhető volt, de jó kiindulási alapot teremtett az adatok előrejelzéséhez. A szerzonális hatás jelenléte a díjfizetési jelenségekre és szokásokra vezethetőek vissza, mint az élet ágazatban az adózási kedvezményeket figyelembe vevő év végi eseti befizetések, vagy a nem-élet ágban az vagyonbiztosítások éves díjának év eleji megfizetése.

H4: A biztosítási penetráció és a denzitás változása között pozitív irányú összefüggés van, viszont a biztosítási penetráció emelkedése és a biztosítási szerződések száma hazánkban nincs összefüggésben.

Mindhárom paraméter nagyon fontos jelzőszám az ágazati piac állapotát tekintve, a közöttük meglévő esetleges összefüggés feltárása nagyon fontos.

Az eredmények alapján a denzitás változása csak kis mértékben hozható összefüggésbe a penetráció értékének módosulásával, vagyis a hazai GDP és a népesség száma között gyenge pozitív összefüggés mutatható ki. A szerződések száma viszont semmilyen összefüggést nem mutat a penetráció értékével. Ezek közül az utóbbi összefüggés azt jelenti, hogy a GDP arányos biztosítási kiadásokat az egy szerződésre befizetett díjak határozzák meg és nem azok száma.

H5: A koncentráció csökkenésével, a penetráció és a kumulált ágazati díjbevétel növekedésével nő az ágazat adózás előtti eredménye.

Egy jól működő ágazati piac esetében a gazdasági résztvevők eredményesen tudnak tevékenykedni, ami lehetőséget ad a különböző fejlesztések, investíciók bevezetésére, de ad absurdum biztosítja az ágazatban dolgozók megélhetését és a biztosítottak folyamatos fedezetét. Éles verseny esetén vélhetőleg az eredményes működés lehetősége csökken, de a díjbevétel emelkedésével annak esélye nő.

A kutatási eredményeképp abban, hogy a biztosítási ágazatban a gazdasági szereplők mekkora adózás előtti eredményt érnek el, a díjbevétel növekedése alapvető jelentőségű. A vizsgálati eredmények közül a penetrációval való nagyon gyenge összefüggés meglepő.

H6: A hazai biztosítási szerződések, valamint a kumulált díjbevétel mennyiségi változása és az igazgatási, üzleti és a teljes ágazatban foglalkoztatottak létszámának változása között nincs szignifikáns kapcsolat.

A változók közti összefüggés feltárása alapján következtethetünk az ágazati piac működésének hatékonyságára, és az alternatív értékesítési hálózatok jelenlétére és erősségére.

Az eredmények arra utalnak, hogy egyrészt az ágazat gazdasági szereplőinek működési hatékonysága folyamatosan növekszik, másrészt egyre inkább teret nyernek az alternatív értékesítési csatornák, mint az online, ill. alkuszi hálózatok tevékenysége

4.3. Új és újszerű tudományos eredmények

Az államszocializmus intézményrendszerének felbomlása, a rendszerváltást követően 30 év telt el. Azt megelőzően a biztosítási ágazat az állami elosztó rendszer részeként működött, tevékenységére nem volt jellemző a biztosítás szakmaiságot tükröző kockázatelemzés, díjképzés, a kárstatisztikákat, az azok által meghatározható trendeket és jövőbeni kilátásokat nem használták fel, nem érvényesítették a különböző veszélynek fedezetére számított díjak meghatározásakor.

Az ideális piac működésének pozitív hatásait a 80-as évek közepén már kezdték felismerni az akkori gazdaság irányítói, ezért már 1986-ban történtek változások az egyeduralkodó Állami Biztosító hegemoniájának csökkentése irányában. Először a részpiacokat elosztva, majd a versengésnek teret engedve mesterségesen ugyan, de megkezdődött a többrésztvevős biztosítási piac kialakítása. A valós piaci nyitás a rendszerváltást követően történt meg, aminek jelentős lökést adott a 2004-es EU-csatlakozás.

A jelen értekezésemben arra vállalkoztam, hogy az eltelt 30 év legfontosabb biztosítási piaci változásait feltárjam, és tudományos módszerekkel előrejelzést készítek a legfontosabb piaci mutatók esetében, illetve összefüggéseket azonosítok az ágazati piac bizonyos paramétereinek között.

Ezzel összefüggésben vizsgáltam meg a hipotéziseket, melyek vizsgálata során az alábbi új és újszerű eredményeket állapítottam meg:

T1: A piaci koncentráció értékek négytényezős koncentrációs ráta tekintetében 2014-től, Herfindahl-Hirschman index tekintetében 2011-től elérték a kívánt 50-es és 1000-as értéket, és azóta egyedül a CR4 esetében, 2018-ban lehetett annál magasabbat mérni. A penetráció tekintetében 1995-től kisebb stagnáló időszakoktól eltekintve ugyan folyamatos volt az emelkedés 2007-ig, de onnan egy több mint 10 éves csökkenés következett, és csak 2008-tól lehettünk tanúi újra emelkedésnek.

T2: 10 éves időtávban a penetráció a célértéket (3 nyugat-európai ország jelenlegi átlagértéke) nem közelíti meg, érdemi javulással e tekintetben nem számolhatunk. A piaci koncentráció várható értékei jelentős változékonyságot mutatnak.

T3: A biztosítási díjbevételt illetően egyértelmű emelkedő, míg a piaci koncentrációt illetően egyértelmű csökkenő trend figyelhető meg. Szezonális hatás mind a biztosítási

díjbevétel, mind pedig a piaci koncentráció tekintetében kimutatható, viszont konjunkturális hatások nem igazolhatók.

T4: A biztosítási a penetráció és a denzitás között gyenge, pozitív irányú összefüggés mutatható ki, a penetráció és a szerződésszám között viszont nincs szignifikáns kapcsolat.

T5: Az adózás előtti eredmény erős pozitív korrelációt mutat a díjbevétellel, ennél gyengébb pozitív kapcsolatot a koncentrációval, s gyenge pozitív kapcsolatot a penetrációval.

T6: A szerződésszám és az igazgatási foglalkoztatottak létszáma, a biztosítási díjbevétel és az üzleti foglalkoztatottak létszáma, valamint a biztosítási díjbevétel és a teljes foglalkoztatotti létszám között negatív kapcsolat figyelhető meg, mely az ágazatban működő gazdasági szereplők működési hatékonyságának javulását jelzi.

5. KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

A jelen világunkban több kritikus problémával kell megküzdenünk. A túlnépesedés okozta erőforráshiány a bolygó egyre nagyobb részén okoz problémát, a tiszta víz vagy az élelmiszer biztosítása több kontinensen állítja megoldhatatlan kihívások elé a karitatív szervezeteket. A szennyező anyagok és az üvegház hatást okozó gázok kibocsátásának növekedése az oka annak, hogy az értekezésemben érintett anomáliák megjelentek, állandósultak, és növekvő mértékben nehezítik mindennapi életünket. A globális felmelegedés olyan gyakori és mértékű feladatok elé állítja az emberiséget, amihez fogható a történelem korábbi időszakában nem történt.

A pénzügyi válság ráirányította a figyelmet arra, hogy az egyéni befektetők kitettsége milyen óriási a negatív gazdasági folyamatok kedvezőtlen hatásainak. Emellett általános jelenség, hogy az elérhető pénzügyi eredmény egyéni befektetőként messze elmarad a piacon tevékenykedő intézményi befektetők által elérhetőktől.

Mindezek a hatások itthon is megfigyelhetők. Akár a szélsőséges időjárási események gyakoriságát akár az egy esemény által keletkezett károk mértékét tekintjük, az elmúlt két dekádban gyorsuló ütemben tapasztalunk ilyen eseteket. Az visszaeső hozamok és a pénzügyi befektetések értékének csökkenése napi jelenség ebben az időszakban (Kőrösi-Bartha 2013).

Új folyamatok indultak be a 2021 végén, 2022 elején, a pandémia harmadik és negyedik hulláma lecsengésével: a magához térő fogyasztás, a világgazdaság nagy keresletet jelentett és jelent az energiahordozókra – nyersolaj ára a korábbiak háromszorosára nőtt – de több olyan alapanyagra is, aminek gyártáskapacitását korábban a minimalizálódott kereslet okán leépítettek. Ezek a hatások jelentős inflációt generálnak, melynek hatására a bankközi betéti és hitelkamatok markáns emelkedésnek indultak. A folyamatot erősítette a kiélesedő ukrán-orosz ellentét, mely 2022. február 24-én fegyveres konfliktussá alakult: a BRENT olaj ára hosszú ideig 7 éves csúcson volt, meghaladta a 100 dollárt. Ebben a makrogazdasági környezetben a befektetési jellegű életbiztosítások előretörésével lehet számolni (Tusák 2022).

A hazai biztosítási ágazat fontosságát értekezésemben több oldalról megvilágítottam, az öngondoskodás jelentősége a rendszerváltást követő időszakban jelentős mértékben felértékelődött. Mint ennek egyik leghatékonyabb módja, kiemelkedő fontosságúnak tartom a magyar biztosítási piac állapotának folyamatos vizsgálatát, a jelenségek okainak

feltérképezését, a piacra vonatkozó jellemzők közötti összefüggések elemzését, és a várható változások meghatározását. Ebben a gondolatkörben készült jelen értekezés.

Az értekezésemben bemutatott kutatásom eredményei az alábbiak:

- Megállapítottam, hogy a hazai piaci koncentráció már évek óta a szakirodalmi adatokban meghatározott kívánatos célérték alatt van. Ez az eredmény azért is meglepő, mert ezek szerint 30 év kevés volt ahhoz, hogy egy totalitáriánus politikai rendszer által irányított monopolpiac természetes módon ilyen mértékű átalakuláson menjen keresztül. Álláspontom az, hogy a hazai piacon jelenlevő gazdasági szereplők motivációi között a profitabilis működés, a haszon sokszor nem az elsődleges jelentőségű, több esetben a jövőbeni fejlődés reményében esetleges akvizíciós lehetőségeket kihasználva tartják fenn a magyar jelenlétet az ország kedvező földrajzi elhelyezkedésére is tekintettel.
- Kutatásom eredményeképp a jövőbeni kilátások a statisztikai módszertanokkal meghatározható előrejelzések alapján a penetráció esetében nem kedvezőek, továbbra is a jelenlegi szint valószínűsíthető 2030-ig. A piaci koncentráció tekintetében nem kaptam általánosítható eredményt.
- Elemzésem eredményeképpen azt állapítottam meg, hogy a negyedéves díjbevétel és piaci koncentráció tekintetében egyértelmű trend azonosítható, a díjbevétel esetében pozitív, a koncentráció tekintetében negatív. Nagyfokú szezonális volt kimutatható mind az élet mind nem-élet ágazatokban. Ezek az eredmények kiindulópontjai lehetnek az ágazati befektetési hatékonysága növelésének.
- Kutatásom alapján a penetráció a denzitásra csak nagyon kismértékben hat pozitívan, vagyis a GDP és a népesség száma között gyenge pozitív összefüggés van. A szerződések számára viszont semmilyen hatással nincs. Ezek az eredmények a piaci folyamatok detektálása, a valós fejlődés irányainak feltérképezése, az esetleges beavatkozás lehetőségeinek pontosítása szempontjából fontosak.
- Elemzésem alapján az ágazati díjbevétel növekedésével párhuzamosan gyorsan növekszik az ágazati adózás előtti eredmény, a piaci koncentráció és a penetráció növekedésével viszont egyre kisebb mértékben. Ez az eredmény a piaci folyamatok elemzése, a jövőbeni kilátások szempontjából lesz felhasználható akár a piaci szereplők becslése, akár az adózási szabályok lehetséges változása tekintetében.
- Kutatásom alapján megállapítottam, az igazgatási foglalkoztatottak létszáma és a szerződésszám, valamint az üzleti foglalkoztatottak létszáma és a biztosítási

díjbevétel között negatív kapcsolat van. Ugyanilyen összefüggést mutattam ki a teljes foglalkoztatotti létszám és a biztosítási díjbevétel között. Ez azt mutatja, hogy a hazai ágazati piac munkaerő hatékonysága javul: a feladatok ellátására az idő előre haladásával kevesebb foglalkoztatott szükséges. Emellett az online és alkuszi értékesítési csatornák megerősödésével az üzleti foglalkoztatottak száma növekvő díjbevétel és szerződésszám mellett is csökken.

Az ágazati piac fejlődése, a penetráció, a denzitás erősödése nagy fontossággal bír, aminek növekedése érdekében afelé ható piaci beavatkozás lenne kívánatos. Ilyen lehet az egészségbiztosítási rendszer több lábbon állásának biztosítása, az állami társadalombiztosítási rendszerből történő kiválás, az egyéni biztosítási megoldások lehetőségeinek körültekintő biztosítása. Hasonló következményekkel járhat a nyugdíjbiztosítások esetén a biztosítási ágazat szerepének újragondolása, a korábban megindult majd visszarendeződött változások újra gondolása. Emellett a biztosítási hajlandóság növelése érdekében bizonyos szubvenciók, adó visszatérítés, és/vagy részbeni átvállalás szintén a penetráció és denzitás növekedés irányába hatna, de ezek a nem természetes piaci eszközök csak időlegesen és csak részben lehetnek hatásosak.

Nagyon fontosnak tartom a kínálat diverzifikálódását annak érdekében, hogy a hazai kereslet megtalálja az öngondoskodás számára elérhető elemeit. Módozatsoporton, módozaton belül több fedezeti kör különálló piaci megjelenésére lenne szükség, mely esetben a keresleti oldal eltérő fizetőképességű szegmensei is megtalálnák a számunkra leginkább megfelelő megoldásokat. Ennek az lenne az eredménye, hogy a kereslet leginkább árérzékeny része se szorulna ki az öngondoskodás e formájából mely nagy eredménynek számítana hisz a leginkább tőkeszegény területeken lenne arra a legnagyobb szükség. Ez a szerződésszám emelkedésével a penetráció értékére is pozitívan hatna.

Azt követően, hogy a választások eredményeképp a korábbi kormányzat újra rendkívül nagy, kétharmados felhatalmazást kapott, a korábbi agrártámogatási formák folytonossága fenntartható. Szükséges viszont komolyabban foglalkozni a klímaváltozás káros hatásainak kiküszöbölésére olyan új haszonnövények elterjesztésével, melyek szárazságtűrése és melegigénye nagyobb a jelenlegi fajtáknál. Ennek ösztönzésére eszközként a mezőgazdasági biztosítások díjtámogatását is fel lehetne használni. Ez azért is égető kérdés, mert az ukrán-orosz konfliktus miatt az e két országból származó gabonaexport mennyisége drasztikusan visszaesett, és jelenleg még megbecsülni sem tudjuk, mikor lesz béke a régióban.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

Harminc éve annak, hogy a lebontásra került az egypártrendszer, hogy mind a politikában mind a gazdaságban megtörtént a teljes körű nyitás. A II. világháború előtt hazánkban a lehetőségekhez képest erős gazdaság és fejlett piaci viszonyok uralkodtak, aminek kialakulása a XIX. század végi, az 1867 után megindult ideális fejlődéssel vette kezdetét. A korábbi történelmi események alapján erre nagy szükség volt, hiszen a feudalizmus lebomlása és a polgárosodás hazánkban késve történt csak meg, és ez nagyban hátráltatta a piacok fejlődését.

Ezt a pozitív irányt az I. világháború és a nagy gazdasági világválság is csak időlegesen tudta megállítani, de az 1945 utáni időszak az addigi eredmények teljes lebontásával járt. Megszűnt a verseny és leálltak a piacokat vezérlő automatikus folyamatok, a politika és a gazdaság központi irányítás alá került. A korábban jelentős számú biztosítók közül egy maradt, aminek tulajdonosa az állam lett, ami a társaságot a központi elosztó részévé tette. A meghagyott Állami Biztosító működésében a centrális, politikai jellegű döntések váltak mindennaposná, és a szakmai szempontok háttérbe húzódtak. A '80-as években az akkori gazdasági irányítók a korábbi totalitáriánus berendezkedés kudarcait látva bizonyos mértékig teret adtak a piaci versenynek bízva annak pozitív hatásaiban, és 1986-ban kettő, majd később többszereplővé tették a hazai biztosítási piacot.

1990 után gombamód szaporodtak a biztosítási társaságok, egyesületek a magyar piacon, amit a 90-es években jellemző nagyfokú nyitás, a 2004-es EU-csatlakozás és az azt követő harmonizációs erőfeszítések támogattak.

Értekezésemben összeállítottam a legfontosabb biztosítási alapfogalmak definícióit, kitértem a biztosítás történetére, összefoglaltam a nemzetközi és a hazai biztosítási történet legfontosabb állomásait, a szabályozás változására, a harmonizációs folyamat lépéseire, a továbblépés lehetőségeire. Kitértem a biztosítás csoportosítására, jelentőségére is, illetve a nemzetközi és a hazai társadalombiztosítás jellegzetességeire.

Összeállítottam a hazai biztosítási piac legfontosabb jellemzőit, európai, és nemzetközi összevetésben, beleértve a koronavírus időszak alatt történt nemzetközi és hazai változásokat.

Rávilágítottam, hogy az utóbbi időszak nemzetközi és hazai pénzügyi és természeti eseményei, a 2008-as pénzügyi válság, a nyugdíjrendszer visszarendeződése, valamint a globális felmelegedés okozta szélsőséges időjárási események mind az öngondoskodás egyre nagyobb jelentőségét támasztják alá. Az öngondoskodás természetes módon kialakult

és a gazdaság szempontjából legkedvezőbb módja a biztosítás, ezért meggyőződésem, hogy a hazai biztosítási piac fejlettsége, annak nyomon követése és lehetséges pozitív irányú befolyásolása kulcsfontosságú.

Doktori kutatásom célja az, hogy egyrészt feltárjam az 1990 óta eltelt 30 év biztosítási piaci történéseit, megállapítsam, hogy a rendszerváltás óta történt változások megfelelő irányban indultak-e, mi azoknak a gyorsasága, hogyan pozícionálhatjuk a hazai piacot a legfrissebb eredmények alapján az elérendő értékek felé vezető úton. Emellett az elmúlt időszak rendelkezésre álló adatai alapján statisztikai módszertanokkal azt is elemzem, milyen változások várhatóak a kulcs mutatókban a 2030-ig tartó időszakban, továbbá a negyedéves adatok változásában milyen hatások (konjunkturális, trend, szezonális) érvényesülnek. Másrészt azonosítom a magyar biztosítási piac idősorai közötti összefüggéseket annak érdekében, hogy annak állapotára vonatkozólag rendelkezésre álló információkat elmélyítsem, illetve további lehetőségek álljanak rendelkezésre annak esetleges befolyásolására.

Kutatómunkám fontos eleme volt az adatok és a módszertan meghatározása. Előbbihez a Magyar Biztosítók Szövetsége és a KSH nyilvános adatbázisa adta az alap adatokat. Az adatokat lehetőség szerint külön számítottam élet, és nem-élet ágazatra vonatkozóan, a számítások eredményeit a mellékletben rögzítettem. Utóbbi esetében a tanult statisztikai elemzési módszerek adtak segítséget, illetve a rendelkezésre álló SPSS programcsomag, amivel a vizsgálatokat – szintén lehetőség szerint élet és nem élet ágra külön – lefolytattam. A két legfontosabb paraméter, amit a kutatás során használtam, az a biztosítási penetráció, valamint a piaci koncentráció volt, utóbbi esetében mind a Herfindahl-Hirschmann indexet, mind a négy és mind az öttényezős koncentrációs rátát (CR4 és CR5) felhasználtam. E két paraméter mellett felhasználtam az elemzések során az összesített díjbevételt, a biztosítási denzitást, a szerződések számát, az ágazati kumulált adózás előtti eredményt, valamint a teljes ágazati, az üzleti és az igazgatási foglalkoztatottak idősoros adatait.

Az elemzés során hat hipotézist állítottam fel, melyek közül egy teljes mértékben, három részben teljesült, kettő nem igazolódott.

A kutatásom során megállapítottam, hogy a penetráció és a piaci koncentráció mért értékei már 2011 (HHI) illetve 2014 (CR4) óta a kívánatos érték alatt vannak, egyedül 2018-ban lehetett a négytényezős koncentrációs ráta tekintetében magasabb értéket mérni. Ennek a nem várt pozitív eredménynek az oka vélhetőleg az, hogy a hazai piacon jelenlévő gazdasági szereplők több esetben nem a profitabilitást, hanem a jövőbeni helyi és régiós fejlődési lehetőségeket tartják szem előtt.

A jövőre vonatkozó elemzés azzal az eredménnyel járt, hogy a penetráció lényeges emelkedésével a 2030-ig tartó időszakban nem számolhatunk, a koncentráció tekintetében bizonyos esetekben csökkenést, bizonyos esetekben növekedést jeleznek előre a modellek. A díjbevétel és a koncentráció idősoraira érvényesülő hatások elemzése eredményeképp trendhatás és szezonális hatások mindkét paraméter esetében azonosítható volt, konjunkturális hatás nem. A nem-élet ágban a díjbevétel az első negyedévben az élet ágban az utolsó negyedévben erősebb, ez egyrészt az éves díjfizetésű szerződések meghatározó számára utal nem-élet területen, másrészt az adózási szabályozók által nyújtott lehetőségek kihasználására az élet területen.

A további elemzések eredményei szerint a penetráció és a denzitás, azaz a GDP és a népesség száma között gyenge pozitív korreláció adódott, a penetráció és a szerződésszám között viszont semmilyen összefüggés nincs. Eszerint a szerződések számában tapasztalt változás pusztán a penetráció szinten tartásához volt elegendő, a növekedését inkább az átlagdíjak változása határozza meg. Erre utal a denzitással feltárt pozitív összefüggés – mely mögött a GDP és a népesség száma közti pozitív összefüggés húzódik meg –, és erre utal az átlagdíj grafikonnal való egybeesése (mindkettőn a két legutóbbi csúcs 2020 és 2007). Ugyan a GDP növekedése esetén konstans penetráció mellett nominálisan egyre magasabb összeget költünk biztosításra, de ez a meglévő vagyonnal, veszélyeztetett értékkel összemérve az öngondoskodásban nem jelent előrelépést. Érdeemes lenne piaci eszközökkel a nagyobb díjú szerződések aránya növekedését monitorozni és piaci eszközökkel támogatni a kedvező változások elősegítése érdekében. Erre a feladatra a MABISZ, és/vagy az MNB lenne véleményem szerint a legalkalmasabb.

Az összesített adózás előtti eredmény és a kumulált díjbevétel között erős, a koncentrációval gyengébb, és a penetrációval gyenge pozitív korrelációban van. Továbbá a szerződésszám emelkedésével az igazgatási dolgozók száma, a díjbevétel emelkedésével az üzleti és az össz ágazati foglalkoztatotti létszám csökken. A fenti eredmények közül a legérdekesebb a szerződések száma, díjbevétel és a foglalkoztatotti létszám közti negatív összefüggés. Ez az ágazat működési hatékonyságának (automatizáció, digitalizáció, papírmentes ügyintézés) fokozódásával, illetve az alternatív értékesítési csatornák megjelenésével és erősödésével magyarázható.

Kutatásom eredménye az, hogy tisztán látható a hazai biztosítási piac jelenlegi állapota, becsülhetőek a jövőbeni trendek és mutatók, illetve a piacot jellemző paraméterek közötti összefüggések azonosításában előrelépés történt. Mindezek az eredmények segítenek a

változások azonosításában, az esetleges kedvezőtlen irányú folyamatok gyors felismerésében és esetleges befolyásolásában.

Javaslataimat a biztosítási penetráció növekedése érdekében tettem meg, az egészségbiztosítások megerősítése, az esetleges szubvenciók alkalmazása, a kínálati oldal diverzifikációja hatékony eszközök lehetnének az öngondoskodás erősítésében és az agrárbiztosítások támogatását keresztül a klímaváltozás miatt szükségessé váló haszonnövény fajmódosítások is elősegíthetőek (Agrárgazdasági Kamara 2020).

A kutatásom további irányaként a piaci összefüggések további vizsgálatában, újabb összefüggések feltárásában és a befolyásolás irányára vonatkozó javaslattételben foglalhatóak össze. Nagy jelentőségű a nyugat-európai piacok további mély elemzése annak érdekében, hogy a piacok eltéréseinek okai feltárhatóak legyenek. Fontos továbbá a jövőben olyan országok, régiók piaci változásainak elemzése, ahol azonosságok fedezhetőek fel hazánkkal, annak érdekében, hogy pozitív vagy negatív példákon keresztül vagy újabb összefüggések által elérhető legyen a magyar piac állapotának pontosabb felmérése és fejlődésének támogatása.

7. SUMMARY

Thirty years since the dismantling of the one-party system, the full opening up of both politics and the economy had taken place. Before World War II, compared to the opportunities, Hungary had a prosperous economy and a prosperous market, which begun to form in the end of the 19th century, after the ideal development in 1867. Based on previous historical events, this was necessary since the degradation of feudalism and embourgeoisement in our country was delayed and this hindered the development of the markets greatly.

This positive direction could only be stopped temporarily by the First World War and the Great Depression, but the period after 1945 resulted in the complete demolition of the achievements up until that point. Competition has ceased and automatic market management processes have stopped, politics and the economy have come under central control. Only one of the formerly significant insurance companies remained which was owned by the state, which made the company part of the central distribution. In the operation of the remaining State Insurance Company, central, political decisions became commonplace and professional aspects were overshadowed. In the 1980s, the economic managers of the time, seeing the failures of the former totalitarian establishment, gave some room to competition in the market, relying on its positive effects, and in 1986 they made the domestic insurance market two, later multi-factored.

After 1990, insurance companies and association proliferated on the Hungarian market, supported by the high opening in the 1990s, the EU accession in 2004 and the subsequent harmonisation efforts.

In my thesis, I compiled the definitions of the most important basic concepts of insurance, I covered the history of insurance, I summarized the most important stages of international and domestic insurance history. I also covered the grouping and importance of insurance and the characteristics of international and domestic social insurance.

I have compiled the most important characteristics of the domestic insurance market, in a European and international comparison, including international and domestic changes during the coronavirus period.

I have highlighted that the recent international and domestic financial and natural events, the financial crisis of 2008, the realignment of the pension system and extreme weather events caused by global warming all confirm the increasing importance of self-care. Insurance is a naturally formed and most favorable way of self-care for the economy, so I am convinced

that the development of the domestic insurance market, its monitoring and possible positive influence are the key.

The aim of my doctoral research is to explore the events of the insurance market in the 30 years since 1990, to determine whether the changes since the change of regime have started in the right direction, what are their speed, how can we position the domestic market on the basis of the latest results on the way to the values to be achieved. In addition, based on the available data of the past period, I also use statistical methodologies to analyse the changes in the key indicators in 10 years ahead and the effects (economic, trend, seasonal) of the change in the quarterly data. On the other hand, I identify the relationship between the time series of the Hungarian insurance market in order to deepen the information available on its condition and to provide further possibilities for its influence.

An important element of my research was the definition of data and methodology. The basic data were provided by the public database of the Association of Hungarian Insurers and the CSO. As far as possible, I calculated the data separately for the life and non-life sectors, I recorded the results of the calculations in the Annex. In the case of the latter, I was assisted by the learned statistical analysis methods, and by the available SPSS programme package, with which I carried out the studies, also preferably separately for life and non-life.

The two most important parameters I used in the research were insurance penetration and market concentration, for which I used both the Herfindahl-Hirschmann index and the four and all five-factor concentration rates (CR4 and CR5). In addition to these two parameters, I used in the analyses the aggregated premium income, insurance density, number of contracts, cumulative pre-tax profit in the sector, as well as time series data for the entire sector, business and administrative employees.

During the analysis, I set up six hypotheses, one of which was fully fulfilled, three partially fulfilled, two were not confirmed.

In my research, I found that the measured values of penetration and market concentrations have been below the desired values since 2011 (HHI) and 2014 (CR4), only in 2018 was it possible to measure a higher value for the four-factor concentration rate. The reason for this unexpected positive result is probably that in many cases the economic operators present on the domestic market are not looking at profitability, but at future local and regional development opportunities.

The analysis for the future has resulted in the fact that a significant increase in penetration cannot be expected in the 10 years ahead, in some cases the models predict a decrease in concentration and in some cases an increase.

As a result of the analysis of the effects on the time series of fee income and concentration, trend and seasonality could be identified for both parameters, but not economic effects. In the non-life sector, income in the first quarter of the life sector is stronger in the last quarter, which refers, on the one hand, to the determinant of annual fee-paying contracts in the non-life field, and, on the other hand, to the exploitation of the opportunities offered by tax regulators in the field of life.

Further analyses showed a weak positive correlation between penetration and density, but no correlation between penetration and contract number. It has a strong positive correlation between aggregate pre-tax profit and cumulative income, weaker with concentration and weak with penetration. Furthermore, as the number of contracts increases, the number of administrative staff decreases, and as the fee revenue increases, the number of employees in the business and the total sector decreases. The most exciting of the above results is the negative correlation between the number of contracts, the income, and the number of employees. This can be explained by the increasing operational efficiency of the sector (automation, digitalization, paperless administration) and the appearance and strengthening of alternative sales channels.

The result of my research is that the current state of the domestic insurance market is clearly visible, and progress has been made in identifying future trends and indicators and the relationships between market parameters. All these results help to identify changes, quickly identify and possibly influence any adverse processes.

I made my proposals to increase insurance penetration, strengthening health insurance, applying possible subsidies, diversifying the supply side could be an effective tool in strengthening self-care, and through the support of agricultural insurances, crop species modifications that are necessary due to climate change can also be facilitated.

As a further direction of my research, they can be summarized in further examination of market contexts, in the exploration of new relationships and in the proposal on the direction of influence. It is important in the future to analyze the market changes of countries and regions where identities can be discovered with Hungary, in order to achieve a more accurate assessment of the state of the Hungarian market and support its development through positive or negative examples or new contexts.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

1. Adorján Zsolt – Serfőző Györgyi – Péteri János – Zavodnyik József [2004]: Ágazati biztosítástan. Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Rt, Budapest, 109 o.
2. Allan, Richard P. et al [2021]: Climate Change 2021 The Physical Science Basis Sixth Assessment Report, IPCC WGI, Geneva, 40 p.
3. Asztalos László György [1997]: Biztosítási kézikönyv. Biztosítási Oktatási Intézmény, Budapest, 660 o.
4. Bain, Joe [1951]: Relation of Profit Rate to Industry Concentration: American Manufacturing 1936-1940”, Quarterly Journal of Economics 65: 293-324 p.
5. Bajai Ferenc [1985]: Az állami biztosítás zsebkönyve Állami Biztosító Budapest, 612 o.
6. Balogh Gábor [1996]: Társadalombiztosítási ismeretek, Corvinus, Budapest, 323 o.
7. Balogh Gábor [1999]: Bevezetés a társadalombiztosítás gazdaságtanába - elmélet és alkalmazás, Osiris, Budapest, 260 o.
8. Balogh Gábor-Szűcs László [1998]: Alkalmazott társadalombiztosítástan, Osiris Kiadó, Budapest, 355 o.
9. Banyár József [2003]: Életbiztosítás. Aula, Budapest, 423 o. (a)
10. Banyár József-Farkas Szilveszter [2002]: Transformation of Hungarian Insurance Market in the 1990.s, ITE Conference at Bamberg University, Bamberg, 85-110 p.
11. Banyár József-Molnár Tamás-Rácz István-Regős Gábor [2011]: A magyar biztosítási piac nemzetközi összevetésben MNB [PSZÁF] Budapest, 9 o.
12. Bélyácz Iván [2011]: Kockázat és bizonytalanság a döntésbeli alkalmazhatóság tükrében Hitelintézeti Szemle 10. évf. 4. szám 379-385 o.
13. Bikker, Jacob A.-van Leuvensteijn, Michiel [2008], Competition and efficiency in the Dutch life insurance industry’, Applied Economics 40[16], 2063–2084 p.
14. Bognár Katalin [1987]: A viszontbiztosítás matematikai módszerei, ELTE-ÁB Budapest, 59 o.
15. Boncz Imre [2002]: Magánbiztosítások az Európai Unió egészségbiztosítási rendszerében Egészségügyi Menedzsment 2002 március-április 56-60. o. (a)
16. Boncz Imre [2002]: Magán egészségbiztosítások az Európai Unió tagországaiban Egészségügyi Gazdasági Szemle 40. évf. 3. sz. 292-301. o. (b)

17. Boncz Imre-Sebestyén Andor [2015]: Egészségbiztosítási ismeretek, Medicina Könyvkiadó Zrt. Budapest, 23 o.
18. Boone, Jan-Griffith, Rachel-Harrison, Robert [2005], Measuring competition, Working Paper 022, Advanced Institution of Management Research, Manchester, 38 p.
19. Brett, Henry-Conely, James–Peard, George [1992]: Fin Re Society of Actuaries in Ireland, Dublin, 109 p.
20. Buszuwsi A. James-Scott Stuart [1988]: On the Use of Intervention Analysis in Seasonal Adjustment, Proceedings of the Business and Economics Section, American Statistical Association, Boston, 63 p.
21. Carlton, W. Dennis- Perloff, M. Jeffrey [2003]: Modern piacelmélet, Panem Kiadó, Budapest, 871 o.
22. Cleveland, B. Robert–Cleveland S. William-McRae E. Jean-Terpenning, Irma [1990]: STL: A seasonal-trend decomposition procedure based on Loess, Journal of Official Statistics, 6, 3-73p.
23. Corvoisier, Sandrin–Gropp, Reint [2002]: Bank concentration and retail interest margin. ECB Working Paper, No. 72s, 51 p.
24. Czegle Tibor [1996]: Biztosítási alapismeretek. Pénzügyi és Számviteli Főiskola, Budapest, 449 o.
25. Czegle Tibor [2013]: A kockázatelemzés alapjai és a könyvvizsgálat kockázata, CZT Budapest, 263 o.
26. Czegle Tibor [2014]: Gépjárműbiztosítást, CZT Budapest, 340 o.
27. Csorba Gergely [2007]: A fúziókontroll módszertanáról Dominancia vagy versenyhatástereszt Verseny és szabályozás 2007, Budapest, 96-110. o.
28. Dózsa Csaba [2017]: Az OEP modernizációja Konferencia 2007. január 25., Egészségbiztosítási Reform 2007-2009, Budapest, 15. o.
29. Ébli Györgyné [1991]: A vagyonbiztosítás. Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 191 o.
30. Ébli Györgyné [1993]: A biztosítás közgazdasági alapjai. Dabas-Jegyzet Kft, Budapest, 115 o. (a)
31. Ébli Györgyné [1993]: A biztosítás üzemgazdasági alapjai. Dabas-Jegyzet Kft, Budapest, 145 o. (b)
32. Ébli Györgyné-Meszéna György (1986): Kockázat és biztosítás, Tankönyvkiadó Budapest, 241 o.

33. Encaoua, David-Jacquemin, Alexis [1980]: Degree Of Monopoly, Indices Of Concentration And Threat Of Entry, , International Economic Review, Vol. 21, No. 1, p. 87-105.
34. Eke Zsolt [2017]: A hazai biztosítási piac változása a rendszerváltást követően: hol tartunk most? „Geopolitikai stratégiák Közép-Európában” Nemzetközi tudományos konferencia – 2017. november 9, Sopron, 11-22. o.
35. Farkas Szilveszter-Szabó József [2005]: A vállalati kockázatkezelés kézikönyve, Dialóg Campus, Budapest – Pécs, 252 o.
36. Farley Trenerry, Charles [2009]: The Origin and Early History of Insurance, Lawbook, Clark, 330 p.
37. Farny, Dieter [1988]: Handwörterbuch des Versicherungen, VVW Karlsruhe, 1365 s.
38. Freschl György [1982]: Bevezetés az időszori módszerek gyakorlatába, Statisztikai Módszertani Füzetek 3., KSH, Budapest, 19-51. o.
39. Futó Gábor [2010]: Társadalombiztosítás. Penta Unió Oktatási Centrum Zrt, Budapest, 166 o.
40. Freund J. Rudolf-Wilson J. William-Ping Sa [2006]: Regression Analysis, Elsevier Science, London, 94 p.
41. Gál Erzsébet [2008]: Oktatási segédlet a Biztosítás üzemgazdaságtan és pénzügyi tervezés tárgyhoz, ME-GTK Miskolc, 91 o.
42. Gerathewohl Klaus [2018]: Rückversicherung Grundlagen und Praxis, Karlsruhe, 1036 s.
43. Grant Peters-Isabelle Santenac-Luca Russignan [2020] Asia-Pacific Insurance Outlook EYGM Limited, EYG no. 005343-19GbI, Bahama, 30 p.
44. Gulumser Murat-Roger S. Tonkin-D. Johannes Jüttner [2002]: Competition In General Insurance Market, Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft, 3/453-458. s.
45. Havran Dániel [2011]: Nyugdíjrendszerek: magán vagy állami? Nyugdíjparadigma-irányzatok a finanszírozás szemszögéből. Hitelintézeti Szemle Budapest 2011. 01. 48-60 o.
46. Hirschman, O. Albert [1964]: The paternity of an index, American Economic Review 54 [5], 761 p.
47. Horinka Melinda-Luttenberg Zoltán [2006]: Biztosításelmélet és üzemgazdaságtan. Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Rt, Budapest, 105 o.

48. Horváth András-Paulovits Márton [2016]: Biztosítási piac és szolgáltatások a lakosság szemével, Biztosítás és Kockázat III. évfolyam 4. szám, 86-109. o.
49. Houghton, T. John Contribution of Working Group I [2001]: Climate change 2001, The Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], Cambridge University Press, Cambridge, 873 p.
50. Huczka Daisy [1992]: A viszontbiztosítás, mint a kockázat áthárításának eszköze, BKE Budapest, 43 o.
51. IPCC The Core Writing Team [2015]: Climate Change 2014 Synthesis Report 2015, The Intergovernmental Panel of Climate Change, Geneva, 152 p.
52. IPCC Working Group III Technical Support Unit [2015]: Climate Change 2014 Mitigation of Climate Change, Cambridge University Press, New York, 1435 p.
53. Jenkins David-Takau Yoneyama [2000]: The History of Insurance, Routledge, Oxfordshire, 392 p.
54. Juhász Anikó-Seres Antal-Stauder Mária [2008]: A kereskedelem koncentrációja. OTKA, Budapest, 134 o.
55. Kandrács Csaba-Nagy Koppány-Szebelédi Ferenc-Holczinger Norbert-G. Szabó András-Szajkó Katalin [2018]: A biztosítási szektor 10 éves jövőképe 7 pontban – öngondoskodási kitekintéssel, MNB Budapest, 51 o.
56. Kelemen Kitti-Németh Viktória [2020]: A Covid-19 járvány hatásai a magyar biztosítási piacra, Biztosítás és Kockázat • VII. évfolyam 3-4. szám, BK.2020.3-4. 76. o.
57. Kemény Gábor-Varga Tibor [2010] A hazai mezőgazdasági biztosítási rendszer problémái és továbbfejlesztésének lehetőségei, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 124 o.
58. Kenney, Peter-Durbin, James [1982]: Local trend estimation and seasonal adjustment of economic time series, Journal of the Royal Statistical Society Ser. A., 145, London, 1-41 p.
59. Kerékgyártó Györgyné-Mundruczó György [1999]: Statisztikai módszerek a gazdasági elemzésben, Aula Kiadó, Budapest, 571 o.
60. Kerényi István [2011]: Viszontbiztosítás, Aktuáriusi jegyzetek 5, Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest, 83 o.
61. Kéri László [2005]: Választástól népszavazásig. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 432 o.

62. Kiener Christophe [2017]: Trade SIA in support of negotiations on a plurilateral Trade in Services Agreement (TiSA) Final Report, European Commission, Brussels, 280 p.
63. Koch, Peter [2013]: Kleine Geschichte der Versicherung in Deutschland, Media Production, Zürich, 72 s.
64. Kocsis Bernát [1991]: Anyagi-technika, egészségügyi biztosítás, MHVK Budapest, 610 o.
65. Kovács István Tamás [2018]: Pénzügyi- és biztosítási alapismeretek, BOI Budapest, 219 o.
66. Kovács Norbert [2006]: Versenyző biztosítási piac Magyarországon Biztosítási Szemle, LII. évfolyam, 3. szám, 31-42.o.
67. Kovács Norbert [2009]: Gépjármű-biztosítási tendenciák 1995-2006, Biztosítási Szemle, LV. évfolyam, 1.szám, 27-37.o.
68. Kovács Norbert [2011] A piaci erő közvetett mérése a biztosítási piacon, Doktori értekezés, SZIE Győr, Regionális és gazdaságtudományi kismonográfiák, 2014/1, 239 o.
69. Kőrösi Imre-Bartha Zoltán [2013]: Biztosítási Almanach 2013, Biztosítárs Budapest, 136 o.
70. Krausz Tamás [1998]: Rendszerváltás és társadalomkritika. Napvilág Kiadó Budapest, 315 o.
71. Kwoka, E. John [1985]: The herfindahl index in theory and practice, Antitrust Bulletin 30, 915–947. p.
72. Lengyel Balázs [2001]: Harmonizáció helyett koordináció, OEP, Budapest, 48 o.
73. Losoncz Miklós-Kovács Norbert-Vaszari Istvánné [2010]: A piaci erő közvetlen és közvetett mérése a biztosítási piacon, GVH Győr, 215 o.
74. Lublós Ágnes [2004]: A magyar bankközi piac rendszerkockázati vonatkozásai, MNB füzetek Budapest, 179 o.
75. Magyar Nagylexikon I-XIX. kötet, Akadémia kiadó, 1993-2004, Budapest
76. Major Klára [2008]: Markov-modellek. Elmélet, becslés és társadalomtudományi alkalmazások., BCE Makroökonómia Tanszék és ELTE Regionális Tudományi Tanszék, Budapest, 189 o.
77. Masson-Delmotte, Valerie Working Group I [2018]: IPCC Special Report – Global warming of 1.5°C, IPCC, Geneva, 616 p.

78. McCormick Keith [2015]: SPSS Statistics for Data Analysis and Visualization ISBN13 [EAN]: 9781119003557, 456 p.
79. Mészáros József –Banyár József [2003]: Egy lehetséges és kívánatos nyugdíjrendszer, Gondolat, Budapest, 240 o.
80. Micheline, Claudio-Pickford, Michael [1985]: Estimating H-index from concentration ratio data, Journal of Economics and Statistics, 59., Boston, 186-193. p.
81. Molnárné Balogh Márta [2004]: Társadalombiztosítási jog, Novissima Kiadó, Budapest, 254 o.
82. Mordecai Ezekiel-Fox A. Karl [1970]: Korreláció- és regresszió-analízis, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 594 o.
83. Mosolygó Zsuzsa [2009]: A népességöregedés, a vagyonsugorodási hipotézis és a világgazdasági válság. Közgazdasági Szemle, LVI. évf., 866-880 o.
84. Mueller, C. Dennis [1992]: Mergers and Market Share, The Review of Economics and Statistics, Review of Economics and Statistics 67 (2), MIT Press, Cambridge, 259-267. p.
85. Obádovics J. Gyula [2003]: Valószínűségszámítás és matematikai statisztika, Scolar Kiadó, Budapest 298 o.
86. Ochrymowicz Thomas-Vajda Zsolt [2022]: CEE Insurance M&A Study, Calm after the storm, Deloitte Hungary, Budapest, 134 o.
87. Odagiri Hiroyuki [2018]: Market Concentration and Competition Policy, Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Paris, 10 p.
88. Olayungbo, O. David-Akinlo, E. Anthony [2016]: Insurance penetration and economic growth in Africa: Dynamic effects analysis using Bayesian TVP-VARapproach, Cogent Economics & Finance, Cogent OA Taylor & Francis Group, London, 19 p.
89. Olayungbo, O. David [2015]: Effects of Life and Non-Life Insurance on Economic Growth in Nigeria: An Autoregressive Distributed Lag [ARDL] Approach, Global Journals Inc., New York, 9 p. (a)
90. Olayungbo, O. David [2015]: Insurance demand, financial development and economic growth in South Africa, Journal of applied economics and business, Ile-Ife Singapore, 35-55. p. (b)
91. Orosz Péter [2008]: Társadalombiztosítási szakfeladatok ellátása, EFEB Budapest, 296 o.

92. Peleckienė Valentina-Peleckisb Kerstutis-Dudzeviciutea Gitana-Peleckisaet K. Kerstutis [2017]: The relationship between insurance and economic growth: evidence from the European Union countries, Economic Research Taylor and Francis, London, 1137-1151 p.
93. Perloff, M. Jeffrey-Karp, Larry-Golan, Amos [2007], Estimating Market Power and Strategies, Cambridge Univ. Press, Cambridge, 354 p.
94. Pfeiffer, Christoph [1980]: Introduction to Reinsurance, Cologne Reinsurance, Cologne, 103 p.
95. Pfeiffer, Christoph [2013]: Einführung in die Rückversicherung, Babler, Wiesbaden, 92 s.
96. Prudential Insurance Company of America [2012]: The documentary history of insurance, 1000 B. C. - 1875 A. D, Ulan Press, London, 42 p.
97. Ramanathan, Ramu [2003]: Bevezetés az ökonometriába alkalmazásokkal, Panem Kiadó, Budapest, 708 p.
98. Sajtos László-Mitev Ariel [2007]: SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest, 404 o.
99. SAS/ETS [1988]: User's Guid Version 6, SAS Institute inc., Cary, NC, 1848 p.
100. SAS/ETS [2004]: User's Guid 9.1, SAS Institute inc., Cary, NC, 2415 p.
101. Schmalensee, Richard [1977]: Using H-index of concentration with published data, Review of the American Statistical Association, Boston, 301-305. p.
102. Schwandt Michael [2016]: Kockázatmenedzsment projektek megvalósítása során PhD értekezés, Miskolci Egyetem, Miskolc, 84 o.
103. Sándorné Új Éva [2005]: Biztosítási ágazattan, BGF, Budapest, 131. o,
104. Stephenson Sherry-Ragoussis Alexandros-Sotelo Jimena [2016]: Implications of the Trade in Services Agreement (TiSA) for Developing Countries, Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, Bonn, 50 p.
105. Sheridan J. Coakes [2012]: SPSS Version 20.0 for Windows: Analysis without Anguish, John Wiley & Sons Inc, Hoboken, 296 p.
106. Stigler, J. George [1989]: Piac és állami szabályozás. Válogatott tanulmányok. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 496 o.
107. Szalma József [2020]: A biztosítási szerződés - A biztosítói kárfelelősség az európai és a magyar magánjogban, Harmattan, Budapest, 264 o.
108. Székely Mária-Barna Ildikó [2002]: Túlélőkészlet az SPSS-hez, Typolex Kiadó, Budapest, 453 o.

109. Szekeres István [2010]: Biztosítás ismeretek. SZIE GK egyetemi jegyzet, Gödöllő, 68 o.
110. Szikra Dorottya [2017]: A magyar nyugdíjrendszer a rendszerváltás óta, Társadalom - és szociálpolitika 25, Osiris, Budapest, 286-309. o.
111. Tamás Gábor [2013]: A biztosításügy története Magyarországon - A kezdetektől 1857-ig, Libri, Budapest, 202 o.
112. Tamás Gábor [2019]: Háborúból válságba, válságból háborúba, Biztosítás és Kockázat VI. évfolyam 2. szám, Budapest, 53-95. o.
113. Thoyts Rob [2020]: Insurance Theory and Practice, Taylor & Francis Ltd, London, 344 p.
114. Várhegyi Éva [2003]: Bankverseny Magyarországon, Közgazdasági Szemle 50, Budapest, 1027–1048. o.
115. Vajda Zsolt [2020]: CEE insurance M&A outlook Despite general headwind M&A activity continues to rise, Deloitte Hungary, Budapest, 122 o.
116. Vízy András [2005]: Biztosítási csalások, Arterego Budapest, 221 o.
117. Walpole Simone [2012]: Overview of Asian Insurance Markets, Deloitte, Insurance Information Institute, International Insurance Factbook 2012, New York, 22 p.
118. Wehle, Theodore [2016]: Life Insurance: Origin and History, CreateSpace, Scotts Valley, 106 p.
119. Young, H. Allan [1968]: Linear Approximations to the Census and BLS Seasonal Adjustment Methods, Journal of the American Statistical Association 63, Taylor & Francis, Oxfordshire, 445-471. p.
120. Zavodnyik József [2004]: Biztosítási jog. Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó Rt, Budapest, 58 o.

Internetes hivatkozások

1. Adó online [2017]: Az önkéntestől a kötelezőig – a kötelező nyugdíjbiztosítás kialakulása
<https://ado.hu/ado/az-onkentestol-a-kotelezoig-a-kotelezo-nyugdijbiztositas-kialakulasa-4resz/>
Letöltés: 2020.01.23.
2. Agrárgazdasági Kamara [2020] Agrárbiztosítások a számok tükrében
<https://www.nak.hu/szakmai-infok/agazati-hirek/mezogazdasag/146-novenytermesztes/101824-agrarbiztositasok-a-szamok-tukreben>
Letöltés 2021.04.12.
3. Agrárgazdasági Kamara [2020] Statisztikai jelentések 2019
<http://repo.aki.gov.hu/3557/1/Mez%C5%91gazdas%C3%A1gi%20biztos%C3%A1Dt%C3%A1sok%202019.%20%C3%A9v.pdf>
Letöltés:2021.02.11.
4. Aguilera Manuel Verduzco.: [2020] The Latin America insurance market in 2019. Fundación MAPFRE Madrid
<https://www.economiayseguromapfre.com/number-6/the-latin-american-insurance-market-in-2019/?lang=en>
Letöltve: 2021.07.15.
5. Aguilera Manuel Verduzco.: [2021] The Latin America insurance market in 2020. Fundación MAPFRE Madrid
<https://www.economiayseguromapfre.com/number-8/the-latin-american-insurance-market-in-2020/?lang=en>
Letöltve: 2021.09.20.
6. Arbor Day Foundation [2018]: Global Greenhouse Gas Emissions per Type of Gas
<https://www.arborday.org/carbon/carbon-emissions.cfm>
Letöltve 2022.02.21.
7. Banyár József [2003]: A biztosítás gazdaságtan alapjai – A biztosításról általában (b)
<http://penzsztar.hu/wp-content/uploads/A-biztosításról-általában.pdf>
Letöltve 2022.10.09.
8. Tusák Zita (szerk) [2022]: Biztosítás, Szakmai konferencia 2022. március 29. Radisson Blu Béke Hotel, Budapest

<https://www.portfolio.hu/rendezvenyek/konferencia-penzugy/biztositas-2022/1332/atekintes>

Letöltve: 2022.04.03.

9. Box, E. George- Jenkins, M. Gwilym [2015]: Time series analysis, forecasting and control, Holden-day, WILEY New Jersey
http://www.ru.ac.bd/stat/wpcontent/uploads/sites/25/2019/03/504_05_Box_Time-Series-Analysis-Forecasting-and-Control-2015.pdf
10. Biztosítási Szemle [2019]: Így nézett ki 2017-ben a világ biztosítási piaca
http://www.biztositasiszemle.hu/cikk/elemzesek/-/oecd_igy_nezett_ki_2017-ben_a_vilag_biztositasi_piaca.8827.html
Letöltés ideje: 2021.04.10.
11. Biztosítási Szemle [2021]: Így hatott a járvány Európa biztosítási piacaira Biztosítási szemle, 2021.08.26
<https://mabisz.hu/szemle/?p=44398>
Letöltve: 2021.08.30.
12. Cavalleri, Maria Chiara- Eliet, Alice- McAdam, Peter-Petroulakis, Filippos-Soares, Ana-Vansteenkiste, Isabel [2019]: Concentration, market power and dynamism in the euro area, European Central Bank, Frankfurt am Main
<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecb.wp2253~cf7b9d7539.en.pdf>
Letöltve: 2022.07.12.
13. Deloitte [2019]: Pezseg a biztosítási piac, lendületben a tranzakciók
<https://www.vg.hu/penzugy/biztositas/pezseg-a-biztositasi-piac-lenduletben-a-tranzakciok-1866078/>
Letöltés ideje: 2021. március 3.
14. EGK és EU rendeletek, irányelvek
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>
Letöltés ideje: 2010-től folyamatos
15. European Commission Directorate (ECD)-General for Trade [2017]: Trade SIA in support of negotiations on a plurilateral, Trade in Services Agreement (TiSA) Interim Technical Report
<https://trade.ec.europa.eu/doclib/html/155406.htm>
Letöltve: 2022.03.22.
16. European Environment Agency (EEA) [2017]: Insurance penetration as proportion of GDP, Created 07 Dec 2012, Published 07 Dec 2012, Last modified 21 Feb 2017

- <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/figures/insurance-penetration-as-proportion-of-gdp>
Letöltve 2021.03.23.
17. Gaurav Noronha [2020]: Insurance penetration in India below 4%, need to expand beyond cities: Economic Times Delhi
<https://economictimes.indiatimes.com/industry/banking/finance/insure/insurance-penetration-in-india-below-4-need-to-expand-beyond-cities-irdai-chairman-khuntia/articleshow/77782192.cms>
Letöltve 2021.05.22.
18. Gordon, Jason [2017]: Concentration Ratio – Explained, The Business Professor, LLC.
https://thebusinessprofessor.com/en_US/economic-analysis-monetary-policy/concentration-ratio-definition
Letöltve 2020.01.12.
19. IBM SPSS Forecasting, [2012], IBM IBM Corp
<https://www.ibm.com/downloads/cas/OP3RLVLR>
Letöltve: 2022.08.02.
20. IBM SPSS Forecasting 22 [2013] © Copyright IBM Corp
http://www.sussex.ac.uk/its/pdfs/SPSS_Forecasting_22.pdf
Letöltve: 2022.08.02.
21. Magyar Biztosítók Évkönyve, 1991-2019, MABISZ
<https://mabisz.hu/evkonyvek/>
Letöltve: 2010, folyamatos
22. Matthews, Barbara C. et al [2018]: Trade in Services Agreement: A Way Out of the Trade War? Economy & Business
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/trade-in-services-agreement-a-way-out-of-the-trade-war/>
Letöltve 2022.03.22.
23. MNB [2018]: Megduplázódhat tíz év alatt a biztosítási piac MNB\2018. évi sajtóközlemények, Budapest
<https://www.mnb.hu/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/2018-evi-sajtokozlomenyek/megduplazodhat-tiz-ev-alatt-a-biztositasi-piac>
Letöltés: 2018.11.12.

24. OECD [2018] GLOBAL INSURANCE MARKET TRENDS 2018
<http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Global-Insurance-Market-Trends-2018.pdf>
Letöltés ideje: 2021.04.12.
25. OECD [2020] GLOBAL INSURANCE MARKET TRENDS [2019]
<http://www.oecd.org/daf/fin/insurance/Global-Insurance-Market-Trends-2019.pdf>
Letöltés ideje 2021.04.22.
26. OECD stat [2021]: Insurance indicators: Penetration 2021
<https://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=25444>
Letöltve 2021.06.21.
27. Palkó István [2018] Megmondta a tutit az MNB: soha nem látott ábrák a biztosításainkról (a)
<https://www.portfolio.hu/bank/20180211/megmondta-a-tutit-az-mnb-soha-nem-latt-abrak-a-biztositasainkrol-276235>
Letöltés: 2021.02.23.
28. Palkó István [2018]: Egymillió magyar emberre várnak a biztosítók (b)
<https://www.portfolio.hu/bank/20180226/egymillio-magyar-emberre-varnak-a-biztositok-277831>
Letöltés ideje: 2021.03.22.
29. Privátbankár.hu/MTI [2011]: Biztosítási penetráció: jelentős lemaradásban a régió
https://privatbankar.hu/cikkek/karrier/biztositasi_penetracio_jelentos_lemaradasban_a_regio-237038.html
Letöltve: 2021.03.22.
30. Shaw, Gary–Baumann, Neal [2020]: 2021 insurance outlook Accelerating recovery from the pandemic while pivoting to thrive
2020.12.03.
<https://www2.deloitte.com/us/en/insights/industry/financial-services/financial-services-industry-outlooks/insurance-industry-outlook.html>
Letöltve 2021.08.21.
31. Snyder, David-Insurance Journal [2014]: PCI Encouraged by Progress in ‘Trade in Services’ Agreement
<https://www.insurancejournal.com/news/international/2014/06/19/332414.htm>
Letöltve 2022.03.22.
32. Statista.com/statistics [2021]: Life and non-life insurance penetration in selected countries worldwide in 2019

- <https://www.statista.com/statistics/381174/insurance-penetration-in-selected-countries-worldwide/>
Letöltve 2021.04.30.
33. The Economic Times [2020]: Insurance dictionary
<https://economictimes.indiatimes.com/>
Letöltve 2021.02.12.
34. Varga Zsombor: Kilóttak a várólisták, miből fizessem a magánműtétet? Bank360, 2021.04.02.
<https://bank360.hu/blog/kilottek-a-varolistak-mibol-fizessem-a-maganmutetet>
Letöltés dátuma 2021.06.12.
35. Világgazdaság [2020]: Jelentős aktivitás a biztosítói piacon
<https://www.vg.hu/penzugy/penzugyi-hirek/jelentos-aktivitas-a-biztositoi-piacon-3420202/>
Letöltés: 2020.04.30.
36. Yablon, Nick [2004]: The Metropolitan Life in Ruins: Architectural and Fictional Speculations in New York, 1909-1
https://www.researchgate.net/publication/236697705_The_Metropolitan_Life_in_Ruins_Architectural_and_Fictional_Speculations_in_New_York_1909-19
Letöltve:2021.09.05.

Internetes szolgáltatók

1. <https://www.arborday.org/carbon/carbon-emissions.cfm>
2. <https://ec.europa.eu/eurostat>
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20211112-1>
3. <https://www.eesc.europa.eu/>
4. <https://www.eesc.europa.eu/en/policies/policy-areas/climate-change>
5. https://www.eiopa.europa.eu/content/financial-stability-report-july-2021_en
6. <https://www.insuranceeurope.eu/statistics>
7. <https://www.ipcc.ch/>
8. https://jak.ppke.hu/uploads/articles/451437/file/A_biztosítás_alapfogalmai.pdf
9. www.ksh.hu
https://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_demografia
10. <https://mabisz.hu/jelentesek/>
11. https://mandadb.hu/tetel/736549/Tuzbiztositasi_kotveny
12. <https://www.statista.com/statistics/276068/insurance-penetration-in-selected-emerging-countries-worldwide/2021>

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Évi penetrációs adatok

Év	Penetráció összes	Penetráció élet	Penetráció nem-élet	Év	Penetráció összes	Penetráció élet	Penetráció nem-élet
1991	2,49%	0,75%	1,74%	2006	3,41%	1,73%	1,68%
1992	2,03%	0,42%	1,61%	2007	3,62%	1,98%	1,64%
1993	2,09%	0,50%	1,59%	2008	3,26%	1,70%	1,56%
1994	2,14%	0,54%	1,60%	2009	3,14%	1,55%	1,59%
1995	2,00%	0,58%	1,42%	2010	3,08%	1,61%	1,46%
1996	2,14%	0,68%	1,47%	2011	2,87%	1,54%	1,33%
1997	2,20%	0,72%	1,48%	2012	2,66%	1,38%	1,28%
1998	2,34%	0,85%	1,49%	2013	2,67%	1,43%	1,24%
1999	2,56%	1,03%	1,53%	2014	2,60%	1,38%	1,21%
2000	2,88%	1,33%	1,55%	2015	2,49%	1,28%	1,21%
2001	2,72%	1,14%	1,59%	2016	2,54%	1,26%	1,28%
2002	2,84%	1,16%	1,68%	2017	2,52%	1,22%	1,31%
2003	2,92%	1,17%	1,75%	2018	2,39%	1,09%	1,30%
2004	2,84%	1,16%	1,69%	2019	2,46%	1,08%	1,38%
2005	3,04%	1,34%	1,70%	2020	2,76%	1,23%	1,52%

Forrás: saját számítás MABISZ és KSH 1991-2020 éves adatok alapján

2. számú melléklet: A denzitás számított értékei

Év	Denzitás	Év	Denzitás
1991	5998	2006	82388
1992	5759	2007	92424
1993	7150	2008	88266
1994	9043	2009	82797
1995	11304	2010	84261
1996	14799	2011	81846
1997	18897	2012	77333
1998	23793	2013	81683
1999	29041	2014	86075
2000	37575	2015	88187
2001	41125	2016	93392
2002	48608	2017	100998
2003	55160	2018	105861
2004	59211	2019	119491
2005	67985	2020	127215

Forrás: saját számítás MABISZ és KSH 1991-2020 éves adatok alapján

3. számú melléklet: Évi CR4, CR5 ÉS HHI adatok

Év	CR4	CR5	HHI	Év	CR4	CR5	HHI
1991	95	98	3912	2006	60	69	1147
1992	90	93	3045	2007	57	66	1072
1993	85	90	2558	2008	57	66	1077
1994	83	89	2394	2009	56	65	1042
1995	81	86	2133	2010	56	65	1026
1996	79	85	1960	2011	53	62	949
1997	78	84	1875	2012	53	61	924
1998	75	82	1711	2013	51	60	894
1999	77	81	1729	2014	49	58	854
2000	74	83	1591	2015	49	62	841
2001	71	81	1577	2016	49	57	832
2002	69	80	1560	2017	49	59	870
2003	67	78	1476	2018	51	59	925
2004	65	75	1354	2019	50	59	923
2005	64	74	1308	2020	50	58	914

Forrás: saját számítás MABISZ 1991-2020 éves adatok alapján

4. számú melléklet: Évi CR4 és HHI értékek - részletes

Év	CR4 Élet	HHI Élet	CR4 Nem-élet	HHI Nem-élet	CR4 Össz	HHI Össz	Év	CR4 Élet	HHI Élet	CR4 Nem-élet	HHI Nem-élet	CR4 Össz	HHI Össz
1991	98	5409	95	4814	95	3912	2006	59	1272	74	2030	60	1147
1992	96	4539	91	3457	90	3045	2007	56	1144	72	1869	57	1072
1993	91	3087	91	3087	85	2558	2008	51	1006	72	1779	57	1077
1994	91	2880	89	3281	83	2394	2009	50	931	72	1705	56	1042
1995	89	2770	84	2871	81	2133	2010	49	907	72	1634	56	1026
1996	89	2784	82	2633	79	1960	2011	48	884	69	1462	53	949
1997	86	2573	82	2585	78	1875	2012	47	883	67	1369	53	924
1998	82	2305	87	2683	75	1711	2013	50	928	63	1239	51	894
1999	78	2050	86	2623	77	1729	2014	50	935	62	1183	49	854
2000	76	1784	84	2573	74	1591	2015	48	898	62	1159	49	841
2001	73	1639	82	2552	71	1577	2016	50	976	61	1153	49	832
2002	73	1570	80	2463	69	1560	2017	52	1028	62	1197	49	870
2003	69	1470	79	2366	67	1476	2018	53	1053	62	1184	51	925
2004	66	1395	75	2102	65	1354	2019	54	1132	61	1181	50	923
2005	66	1408	75	2131	64	1308	2020	52	1016	63	1228	50	914

Forrás: saját számítás MABISZ és KSH 1991-2020 éves adatok alapján

5. számú melléklet: Negyedéves élet díjbevétel és koncentráció adatok

Élet					Élet				
Időszak	Díjbevétel, Ft	CR4	CR5	HHI	Időszak	Díjbevétel, Ft	CR4	CR5	HHI
2000 .Q4.	49 734 912	76	82	1774	2008 .Q4.	104 676 679	52	58	966
2001. Q1.	42 006 409	72	81	1720	2009. Q1.	93 021 672	54	61	1054
2001. Q2.	40 042 251	74	83	1788	2009. Q2.	95 312 013	61	67	1205
2002. Q3.	39 823 833	75	86	1890	2009. Q3.	92 144 672	50	58	970
2001 .Q4.	49 882 144	74	81	1599	2009 .Q4.	130 593 523	49	57	875
2002. Q1.	49 825 407	74	81	1565	2010. Q1.	118 057 483	52	62	982
2002. Q2.	50 146 455	74	81	1582	2010. Q2.	109 519 627	53	63	989
2002. Q3.	47 218 505	74	82	1654	2010. Q3.	80 704 228	58	66	1210
2002 .Q4.	55 297 119	70	80	1620	2010 .Q4.	134 336 071	56	63	1031
2003. Q1.	53 541 680	71	78	1518	2011. Q1.	114 130 602	47	56	890
2003. Q2.	53 805 524	70	78	1537	2011. Q2.	98 662 837	59	69	1205
2003. Q3.	54 348 317	68	76	1465	2011. Q3.	110 447 207	44	53	765
2003 .Q4.	62 800 197	68	75	1406	2011 .Q4.	116 550 182	47	55	905
2004. Q1.	56 284 831	68	75	1458	2012. Q1.	118 901 856	54	63	996
2004. Q2.	61 367 107	68	76	1397	2012. Q2.	90 004 969	47	56	864
2004. Q3.	56 813 685	68	76	1481	2012. Q3.	88 492 225	49	57	906
2004 .Q4.	68 829 939	63	70	1336	2012 .Q4.	101 414 539	51	58	934
2005. Q1.	67 136 874	66	74	1436	2013. Q1.	126 708 759	59	66	1114
2005. Q2.	72 782 485	67	75	1428	2013. Q2.	105 022 017	48	56	904
2005. Q3.	73 676 524	69	76	1507	2013. Q3.	92 497 088	51	59	1024
2005 .Q4.	88 505 683	63	70	1324	2013 .Q4.	108 448 230	47	56	907
2006. Q1.	90 146 554	62	69	1317	2014. Q1.	118 251 399	54	62	934
2006. Q2.	94 860 144	61	67	1339	2014. Q2.	110 822 325	59	70	1195
2006. Q3.	127 565 285	55	64	1227	2014. Q3.	105 625 595	54	62	1023
2006 .Q4.	108 201 290	58	67	1333	2014 .Q4.	118 469 793	49	57	892
2007. Q1.	109 639 966	60	69	1336	2015. Q1.	115 501 885	52	61	992
2007. Q2.	106 577 694	57	66	1191	2015. Q2.	108 452 320	51	60	963
2007. Q3.	138 974 775	54	63	1126	2015. Q3.	105 462 637	49	59	939
2007 .Q4.	153 291 575	57	65	1089	2015 .Q4.	112 075 237	45	52	848
2008. Q1.	128 355 555	53	62	1043	2016. Q1.	110 894 687	50	60	930
2008. Q2.	116 304 743	54	62	1043	2016. Q2.	121 415 959	49	57	886
2008. Q3.	111 892 090	53	60	1018	2016. Q3.	103 659 326	54	62	1044
					2016 .Q4.	119 899 136	48	56	870

Forrás: saját számítás MABISZ 2000-2016 negyedéves adatok alapján

6. számú melléklet: Negyedéves nem-élet díjbevétel és koncentráció adatok

Nem-élet					Nem-élet				
Időszak	Díjbevétel, Ft	CR4	CR5	HHI	Időszak	Díjbevétel, Ft	CR4	CR5	HHI
2000 .Q4.	50 538 039	83	90	2525	2008 .Q4.	95 482 443	71	79	1651
2001. Q1.	64 830 331	80	87	2464	2009. Q1.	127 665 366	70	78	1822
2001. Q2.	56 489 546	83	90	2609	2009. Q2.	94 112 074	84	91	2047
2001. Q3.	61 974 684	82	88	2532	2009. Q3.	102 060 434	74	82	1768
2001 .Q4.	60 957 928	83	90	2641	2009 .Q4.	90 267 118	73	82	1683
2002. Q1.	76 153 292	81	88	2686	2010. Q1.	127 141 064	74	82	1890
2002. Q2.	50 146 455	80	87	2440	2010. Q2.	88 164 690	72	81	1569
2002. Q3.	75 395 202	78	85	2331	2010. Q3.	98 750 619	70	78	1506
2002 .Q4.	70 283 949	80	87	2425	2010 .Q4.	87 118 564	72	80	1561
2003. Q1.	91 507 936	79	85	2569	2011. Q1.	122 827 731	68	76	1622
2003. Q2.	80 367 481	80	86	2348	2011. Q2.	83 793 536	69	77	1410
2003. Q3.	83 818 994	79	85	2315	2011. Q3.	93 495 287	67	75	1361
2003 .Q4.	78 664 510	78	85	2268	2011 .Q4.	81 168 081	69	76	1375
2004. Q1.	100 178 745	74	81	2188	2012. Q1.	123 236 758	63	72	1401
2004. Q2.	84 702 042	75	82	2133	2012. Q2.	82 415 999	67	75	1320
2004. Q3.	87 496 597	75	82	2040	2012. Q3.	90 068 994	67	74	1320
2004 .Q4.	82 841 047	75	82	2055	2012 .Q4.	73 282 309	72	81	1528
2005. Q1.	109 701 678	75	82	2286	2013. Q1.	118 562 072	59	68	1203
2005. Q2.	90 023 441	74	81	2043	2013. Q2.	85 620 700	66	74	1287
2005. Q3.	97 069 231	75	81	2020	2013. Q3.	89 254 297	66	74	1278
2005 .Q4.	88 505 683	76	82	2131	2013 .Q4.	84 045 309	65	73	1231
2006. Q1.	116 697 451	77	83	2352	2014. Q1.	123 204 585	60	68	1204
2006. Q2.	96 913 560	72	79	1857	2014. Q2.	89 070 706	66	74	1273
2006. Q3.	102 755 024	73	80	1974	2014. Q3.	92 992 859	64	72	1221
2006 .Q4.	93 274 450	73	81	1924	2014 .Q4.	91 454 204	61	69	1106
2007. Q1.	123 755 722	74	81	2168	2015. Q1.	132 305 317	58	66	1110
2007. Q2.	96 905 329	71	79	1774	2015. Q2.	97 079 196	63	70	1169
2007. Q3.	105 043 090	71	79	1825	2015. Q3.	98 397 076	65	72	1243
2007 .Q4.	95 946 019	70	79	1690	2015 .Q4.	102 044 031	59	66	1050
2008. Q1.	128 675 224	72	80	1974	2016. Q1.	132 798 405	61	69	1227
2008. Q2.	99 870 738	69	77	1609	2016. Q2.	112 747 738	60	69	1155
2008. Q3.	105 132 955	72	80	1745	2016. Q3.	110 300 488	63	70	1194
					2016 .Q4.	108 888 867	60	67	1108

Forrás: saját számítás MABISZ 2000-2016 negyedéves adatok alapján

7. számú melléklet: A biztosítási szerződések száma

Év	Szumma szerződésszám	Élet szerződésszám	Nem-élet szerződésszám	Év	Szumma szerződésszám	Élet szerződésszám	Nem-élet szerződésszám
1996	10 042 867	3 864 161	6 178 706	2008	13 796 966	3 142 680	10 654 286
1997	11 015 965	3 469 953	7 546 012	2009	13 300 572	2 998 869	10 301 703
1998	11 372 045	3 739 970	7 632 075	2010	11 343 191	2 937 922	8 405 269
1999	11 528 953	3 393 490	8 135 463	2011	12 997 965	2 857 747	10 140 218
2000	11 725 335	3 337 837	8 387 498	2012	13 292 520	2 684 759	10 607 761
2001	11 371 418	3 177 669	8 193 749	2013	13 170 446	2 726 266	10 444 180
2002	12 508 335	3 345 683	9 162 652	2014	13 738 130	2 572 425	11 165 705
2003	13 803 868	3 699 089	10 104 779	2015	14 015 247	2 594 815	11 420 432
2004	13 577 573	3 127 237	10 450 336	2016	14 079 383	2 466 685	11 612 698
2005	13 462 063	2 988 628	10 473 435	2017	14 583 939	2 495 473	12 088 466
2006	13 832 169	3 167 918	10 664 251	2018	14 571 323	2 221 804	12 349 519
2007	13 850 990	3 113 800	10 737 190	2019	15 174 620	2 173 352	13 001 268

Forrás: saját szerkesztés MABISZ 1996-2019 éves adatok alapján

8. számú melléklet: Az ágazati foglalkoztatottak idősoros adatai

Év	Igazgatási foglalkoztatottak száma	Üzleti foglalkoztatottak száma	Összes foglalkoztatott száma	Év	Igazgatási foglalkoztatottak száma	Üzleti foglalkoztatottak száma	Összes foglalkoztatott száma
1993	8237	7958	16231	2006	5505	18297	26087
1994	8091	8647	16738	2007	5834	15839	26242
1995	7661	15442	23316	2008	5744	15363	26125
1996	7047	16060	23846	2009	5940	13544	23914
1997	6691	19949	28234	2010	6097	15135	25003
1998	6128	20378	27420	2011	5918	15327	24493
1999	5332	24206	30330	2012	5825	12363	21113
2000	5093	21391	27478	2013	5789	11765	20361
2001	5421	21679	27762	2014	5839	11549	19975
2002	4748	20964	27587	2015	5629	10364	18518
2003	5227	22842	30302	2016	5672	11174	18326
2004	5413	19686	27226	2017	5350	10887	17659
2005	5409	18418	26001	2018	5054	10799	16806
				2019	5008	11419	17333

Forrás: saját szerkesztés MABISZ 1993-2019 éves adatok alapján

9. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 1

Cubic			
Model Summary			
R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
,917	,841	,833	1,106E7

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

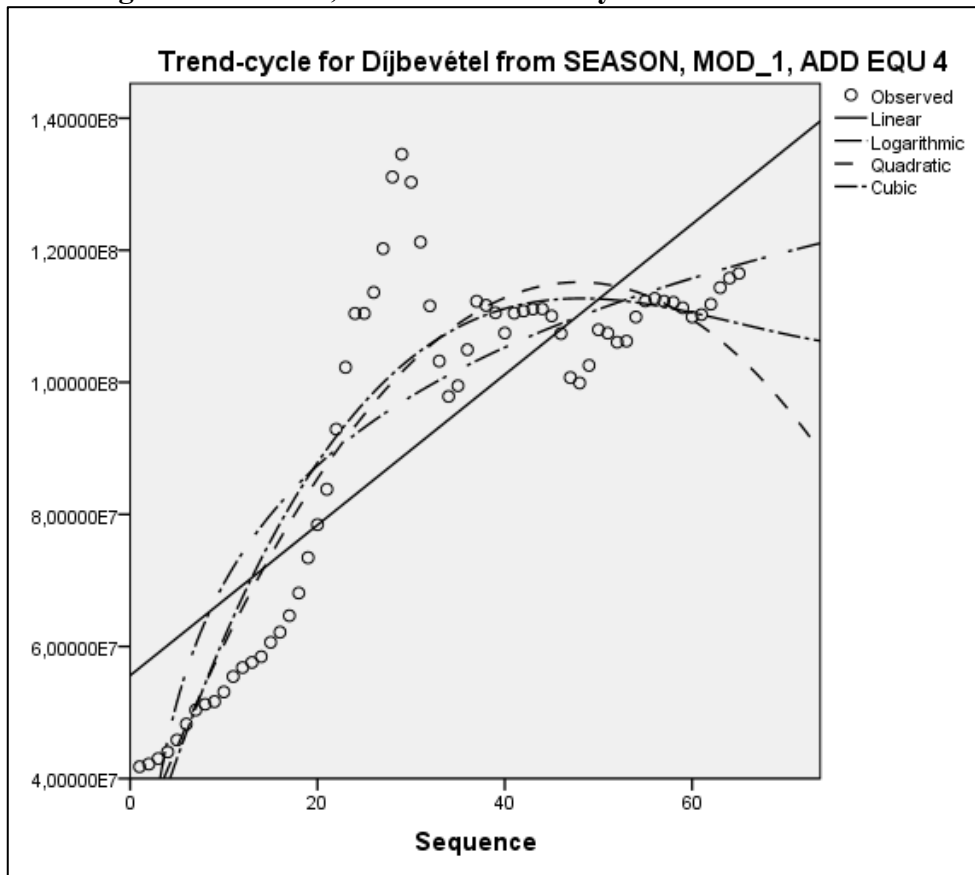
10. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 2

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	3,945E16	3	1,315E16	107,584	,000
Residual	7,456E15	61	1,222E14		
Total	4,691E16	64			

Coefficients					
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Case Sequence	4727855,104	757553,449	3,302	6,241	,000
Case Sequence ** 2	-78101,034	26561,817	-3,715	-2,940	,005
Case Sequence ** 3	401,542	264,667	1,191	1,517	,134
(Constant)	2,130E7	5817618,016		3,662	,001

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

11. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági díjbevétel trend regresszióanalízis, modellek eredményei

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

12. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 1

Cubic			
Model Summary			
R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
,972	,945	,943	3552100,819

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

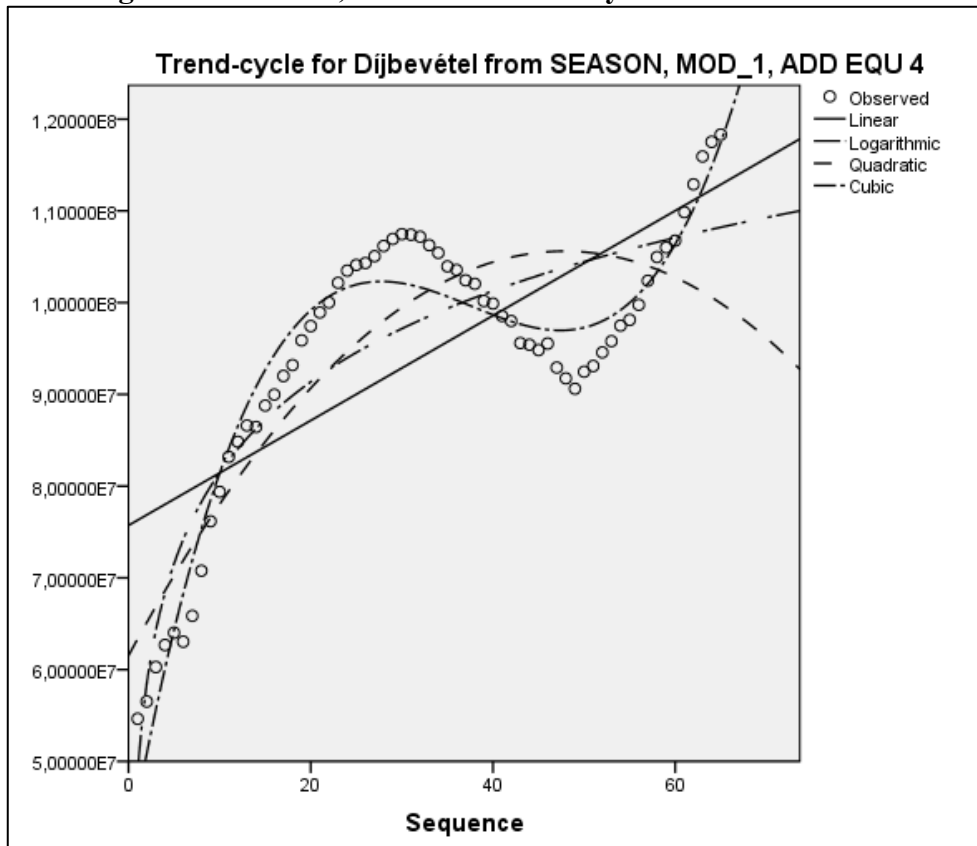
13. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, köbös modell adatai 2

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	1,332E16	3	4,439E15	351,826	,000
Residual	7,697E14	61	1,262E13		
Total	1,409E16	64			

Coefficients					
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Case Sequence	5546806,211	243389,401	7,069	22,790	,000
Case Sequence ** 2	-158486,081	8533,873	-13,755	-18,571	,000
Case Sequence ** 3	1406,242	85,033	7,614	16,538	,000
(Constant)	4,037E7	1869104,507		21,601	,000

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

14. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági díjbevétel trend regresszió analízis, modellek eredményei

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

15. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági koncentráció trend regresszió analízis, négyzetes modell adatai 1

Quadratic

Model Summary

R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
,978	,956	,955	1,810

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

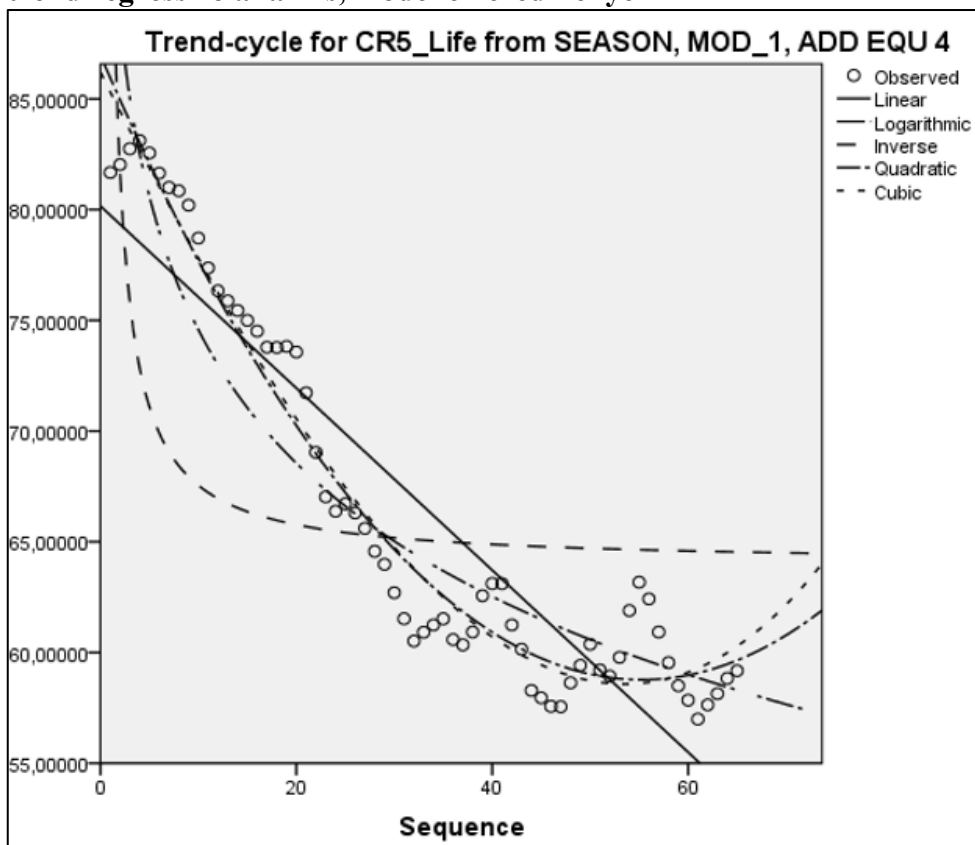
16. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági koncentráció trend regresszió analízis, négyzetes modell adatai 2

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	4414,217	2	2207,109	673,784	,000
Residual	203,093	62	3,276		
Total	4617,310	64			

Coefficients					
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Case Sequence	-1,021	,049	-2,272	-21,010	,000
Case Sequence ** 2	,009	,001	1,400	12,948	,000
(Constant)	86,964	,695		125,176	,000

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

17. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: élet ági koncentráció trend regresszió analízis, modellek eredményei

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

18. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági koncentráció trend regresszió analízis, négyzetes modell adatai 1

Quadratic			
Model Summary			
R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
,961	,924	,921	1,710

Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

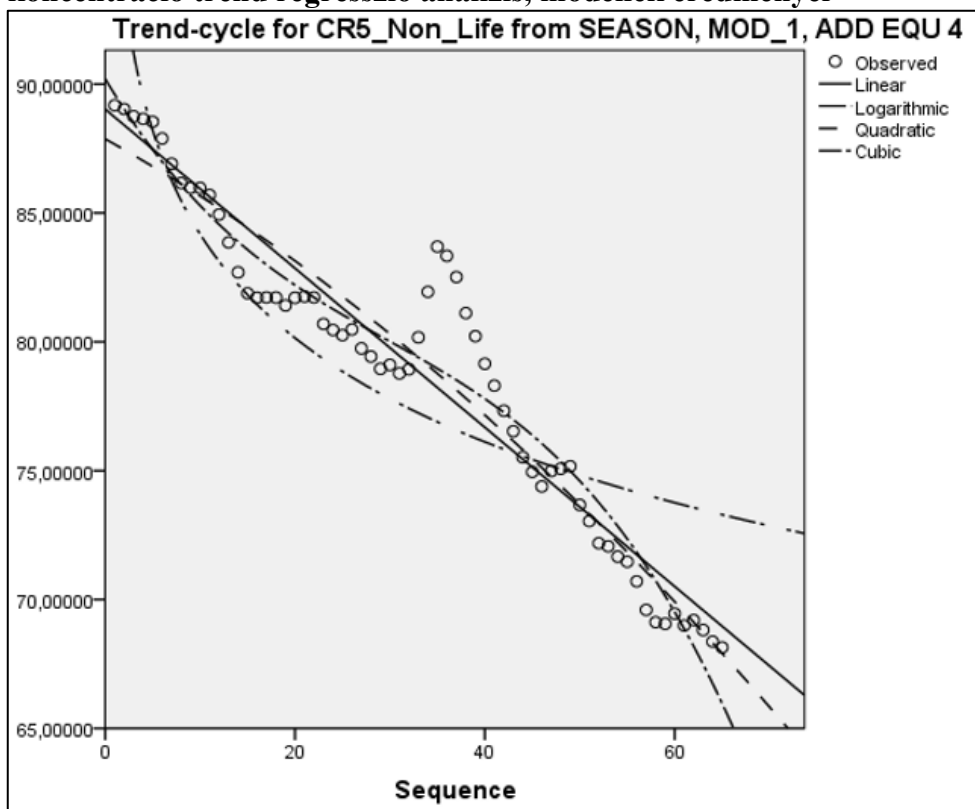
19. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági koncentráció trend regresszióanalízis, négyzetes modell adatai 2

ANOVA					
	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Regression	2194,970	2	1097,485	375,327	,000
Residual	181,293	62	2,924		
Total	2376,263	64			

Coefficients					
	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
Case Sequence	-,205	,046	-,637	-4,472	,000
Case Sequence ** 2	-,002	,001	-,331	-2,324	,023
(Constant)	87,869	,656		133,868	,000

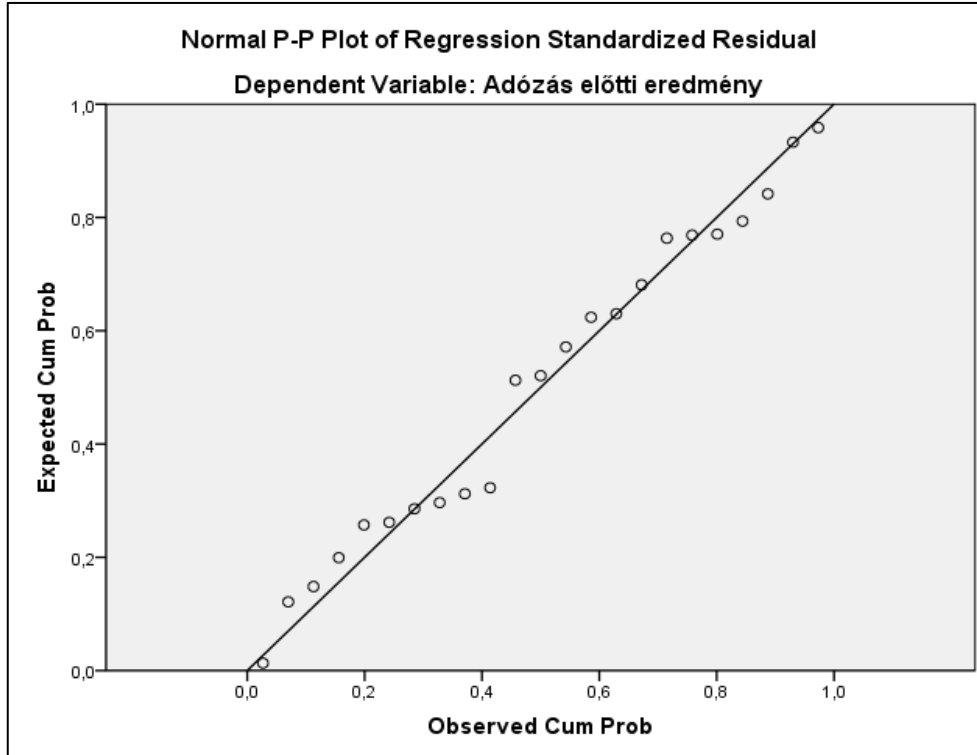
Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

20. számú melléklet: H3 (H2) hipotézis vizsgálata: nem-élet ági koncentráció trend regresszió analízis, modellek eredményei

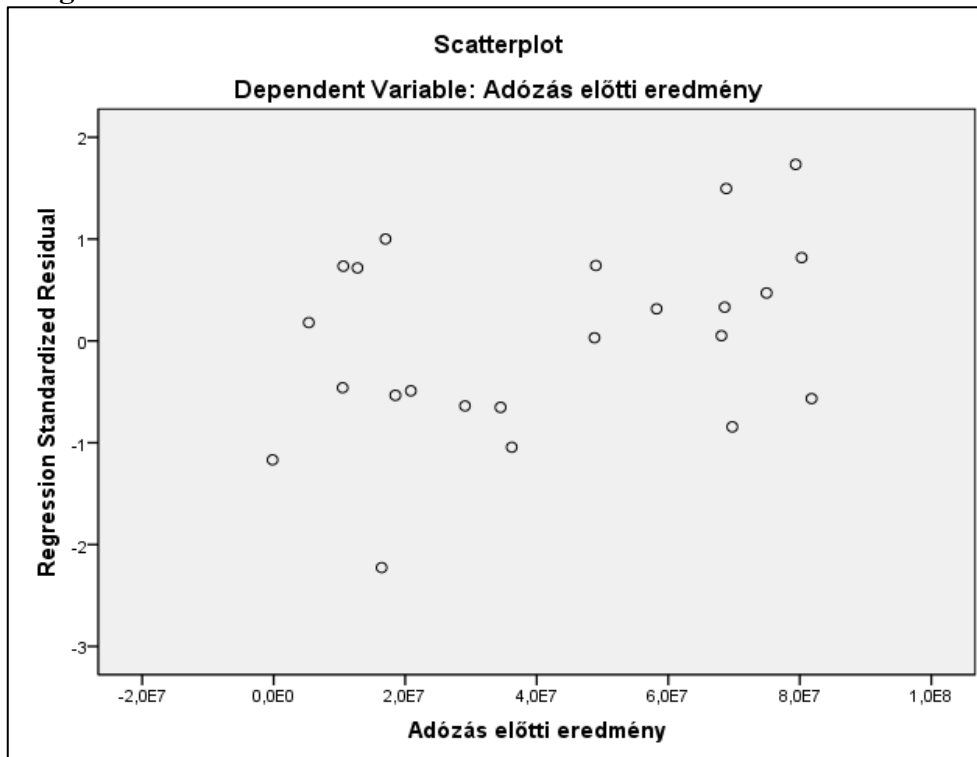
Forrás: MABISZ negyedéves adatok 2000 Q4-2016 Q4

21. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a normalitás vizsgálata

Forrás: MABISZ adatok 1994-2019

22. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a heteroszkedaszticitás vizsgálata

Forrás: MABISZ adatok 1994-2019

23. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a normalitás vizsgálata KS próbával

One-Sample Kolmogorov-Smirnov Test		
		Unstandardized Residual
N		23
Normal Parameters ^{a, b}	Mean	,0000000
	Std. Deviation	1,04492856E7
Most Extreme Differences	Absolute	,124
	Positive	,124
	Negative	-,084
Kolmogorov-Smirnov Z		,597
Asymp. Sig. (2-tailed)		,868

a. Test distribution is Normal.
b. Calculated from data.

Forrás: MABISZ adatok 1994-2019

24. számú melléklet: A H2 hipotézis vizsgálata: a penetráció előrejelzésében használt modellek, eredeti SPSS adatok

Model Description			
Model ID			Model Type
Penetráció összes	Model_1		Simple
Penetráció élet	Model_2		Simple
Penetráció nem-élet	Model_3		Brown

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020

25. számú melléklet: A H2 hipotézis vizsgálata: a koncentráció előrejelzésében használt modellek, éves adatok alapján, eredeti SPSS adatok

Model Description			
Model ID			Model Type
CR4 Life	Model_1		Brown
HHI Life	Model_2		Brown
CR4 Non Life	Model_3		ARIMA(0,1,0)
HHI Non Life	Model_4		Brown
CR4 sum	Model_5		Holt
HHI sum	Model_6		Brown

Forrás: MABISZ éves adatok 1991-2020

29. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-denzitás, eredeti SPSS adatok

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,542 ^a	,294	,269	3,1684381E4

a. Predictors: (Constant), Penetráció összes

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1,170E10	1	1,170E10	11,656	,002 ^a
	Residual	2,811E10	28	1,004E9		
	Total	3,981E10	29			

a. Predictors: (Constant), Penetráció összes
b. Dependent Variable: Denzitás

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-69495,548	38635,154		-1,799	,083
	Penetráció összes	4908678,380	1437762,434	,542	3,414	,002

a. Dependent Variable: Denzitás

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020

30. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződésszám, élet üzletág, eredeti SPSS adatok

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,284 ^a	,080	,039	451226,867

a. Predictors: (Constant), Penetráció élet

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	3,920E11	1	3,920E11	1,925	,179 ^a
	Residual	4,479E12	22	2,036E11		
	Total	4,871E12	23			

a. Predictors: (Constant), Penetráció élet
b. Dependent Variable: Élet szerződésszám

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3550044,952	398239,356		8,914	,000
	Penetráció élet	-4,189E7	3,019E7	-,284	-1,388	,179

a. Dependent Variable: Élet szerződésszám

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2019

31. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződésszám, nem-élet üzletág, eredeti SPSS adatok

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,340 ^a	,116	,076	1631132,592

a. Predictors: (Constant), Penetráció nem-élet

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	7,676E12	1	7,676E12	2,885	,104 ^a
	Residual	5,853E13	22	2,661E12		
	Total	6,621E13	23			

a. Predictors: (Constant), Penetráció nem-élet
b. Dependent Variable: Nem-élet szerződésszám

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,493E7	2924888,325		5,104	,000
	Penetráció nem-élet	-3,347E8	1,971E8	-,340	-1,699	,104

a. Dependent Variable: Nem-élet szerződésszám

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2019

32. számú melléklet: H4 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai, penetráció-szerződésszám, élet és nem-élet üzletág együtt, eredeti SPSS adatok

Model Summary				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,268 ^a	,072	,029	1309777,535

a. Predictors: (Constant), Penetráció összes

ANOVA ^b						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,914E12	1	2,914E12	1,699	,206 ^a
	Residual	3,774E13	22	1,716E12		
	Total	4,066E13	23			

a. Predictors: (Constant), Penetráció összes
b. Dependent Variable: Szumma szerződésszám

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	1,036E7	2047846,076		5,059	,000
	Penetráció összes	9,594E7	7,361E7	,268	1,303	,206

a. Dependent Variable: Szumma szerződésszám

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2019

33. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, eredeti SPSS adatok

Variables Entered/Removed ^b			
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Penetráció összes, HHI, Szumma díjbevétel ^a	.	Enter

a. All requested variables entered.
b. Dependent Variable: Adózás előtti eredmény

Model Summary ^b				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,928 ^a	,861	,839	1,124E7

a. Predictors: (Constant), Penetráció összes, HHI, Szumma díjbevétel
b. Dependent Variable: Adózás előtti eredmény

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1994-2019

34. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, eredeti SPSS adatok

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-1,234E8	4,013E7		-3,074	,006
	HHI	41263,400	16954,868	,676	2,434	,025
	Szumma díjbevétel	,000	,000	1,446	5,127	,000
	Penetráció összes	1,214E9	6,513E8	,182	1,864	,078

a. Dependent Variable: Adózás előtti eredmény

Residuals Statistics ^a					
	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	N
Predicted Value	2326956,75	88157864,00	41703914,00	2,598E7	23
Residual	-2,503E7	1,950E7	,000	1,045E7	23
Std. Predicted Value	-1,515	1,788	,000	1,000	23
Std. Residual	-2,226	1,734	,000	,929	23

a. Dependent Variable: Adózás előtti eredmény

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020

35. számú melléklet: H5 hipotézis vizsgálata: a multikollinearitás vizsgálata, eredeti SPSS adatok

Correlations

[DataSet1]

Correlations

		HHI	Szumma díjbevétel	Penetráció összes
HHI	Pearson Correlation	1	-,861**	-,500**
	Sig. (2-tailed)		,000	,005
	N	30	30	30
Szumma díjbevétel	Pearson Correlation	-,861**	1	,560**
	Sig. (2-tailed)	,000		,001
	N	30	36	30
Penetráció összes	Pearson Correlation	-,500**	,560**	1
	Sig. (2-tailed)	,005	,001	
	N	30	30	30

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Forrás: MABISZ, KSH éves adatok 1991-2020

36. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, igazgatási foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok

Variables Entered/Removed^b

Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Szumma_díjbevétel, Szumma_szerződésszám ^a	.	Enter
2	.	Szumma_díjbevétel	Backward (criterion: Probability of F-to-remove \geq ,100).

a. All requested variables entered.

b. Dependent Variable: igazgatási_foglalkoztatottak_száma

Model Summary^c

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,596 ^a	,355	,294	436,135
2	,548 ^b	,301	,269	443,847

a. Predictors: (Constant), Szumma_díjbevétel, Szumma_szerződésszám

b. Predictors: (Constant), Szumma_szerződésszám

c. Dependent Variable: igazgatási_foglalkoztatottak_száma

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019

37. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, igazgatási foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok

ANOVA ^c						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2202777,018	2	1101388,509	5,790	,010 ^a
	Residual	3994483,940	21	190213,521		
	Total	6197260,958	23			
2	Regression	1863266,755	1	1863266,755	9,458	,006 ^b
	Residual	4333994,204	22	196999,737		
	Total	6197260,958	23			

a. Predictors: (Constant), Szumma_dijbevetel, Szumma_szerzodeszsam
b. Predictors: (Constant), Szumma_szerzodeszsam
c. Dependent Variable: Igazgatasi_foglalkoztatottak_sama

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	9926,188	1427,692		6,953	,000
	Szumma_szerzodeszsam	,000	,000	-,958	-2,712	,013
	Szumma_dijbevetel	,001	,001	,472	1,336	,196
2	(Constant)	8439,145	909,905		9,275	,000
	Szumma_szerzodeszsam	,000	,000	-,548	-3,075	,006

a. Dependent Variable: Igazgatasi_foglalkoztatottak_sama

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019

38. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, üzleti foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok

Variables Entered/Removed ^b			
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Szumma_díjbevétel, Szumma_szerződésszám ^a	.	Enter
2	.	Szumma_szerződésszám	Backward (criterion: Probability of F-to-remove >= ,100).

a. All requested variables entered.

b. Dependent Variable: Üzleti_foglalkoztatottak_száma

Model Summary ^c				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,789 ^a	,622	,586	2833,110
2	,767 ^b	,588	,569	2890,949

a. Predictors: (Constant), Szumma_díjbevétel, Szumma_szerződésszám

b. Predictors: (Constant), Szumma_díjbevétel

c. Dependent Variable: Üzleti_foglalkoztatottak_száma

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019

39. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, üzleti foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok

ANOVA ^c						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,777E8	2	1,388E8	17,298	,000 ^a
	Residual	1,686E8	21	8026513,854		
	Total	4,462E8	23			
2	Regression	2,624E8	1	2,624E8	31,393	,000 ^b
	Residual	1,839E8	22	8357588,397		
	Total	4,462E8	23			

a. Predictors: (Constant), Szumma_dijbevetel, Szumma_szerzodeszsam
 b. Predictors: (Constant), Szumma_dijbevetel
 c. Dependent Variable: Uzleti_foglalkoztatottak_sama

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	11801,436	9274,220		1,272	,217
	Szumma_szerzodeszsam	,001	,001	,374	1,381	,182
	Szumma_dijbevetel	-,017	,004	-1,091	-4,034	,001
2	(Constant)	24430,562	1578,935		15,473	,000
	Szumma_dijbevetel	-,012	,002	-,767	-5,603	,000

a. Dependent Variable: Uzleti_foglalkoztatottak_sama

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019

40. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 1, össz-ágazati foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok

Variables Entered/Removed ^b			
Model	Variables Entered	Variables Removed	Method
1	Szumma_dijbevetel, Szumma_szerzodeszsam ^a	.	Enter
2	.	Szumma_szerzodeszsam	Backward (criterion: Probability of F-to-remove >= ,100).

a. All requested variables entered.
 b. Dependent Variable: Osszes_foglalkoztatott_sama

Model Summary ^c				
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,710 ^a	,504	,456	3129,265
2	,707 ^b	,500	,477	3069,543

a. Predictors: (Constant), Szumma_dijbevetel, Szumma_szerzodeszsam
 b. Predictors: (Constant), Szumma_dijbevetel
 c. Dependent Variable: Osszes_foglalkoztatott_sama

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019

41. számú melléklet: H6 hipotézis vizsgálata: a regresszióanalízis adatai 2, össz-ágazati foglalkoztatottak, eredeti SPSS adatok

ANOVA ^c						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	2,087E8	2	1,044E8	10,657	,001 ^a
	Residual	2,056E8	21	9792296,582		
	Total	4,144E8	23			
2	Regression	2,071E8	1	2,071E8	21,977	,000 ^b
	Residual	2,073E8	22	9422096,836		
	Total	4,144E8	23			

a. Predictors: (Constant), Szumma_dijbevetel, Szumma_szerzodeszsam

b. Predictors: (Constant), Szumma_dijbevetel

c. Dependent Variable: Osszes_foglalkoztatott_szama

Coefficients ^a						
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	27235,617	10243,685		2,659	,015
	Szumma_szerzodeszsam	,000	,001	,127	,410	,686
	Szumma_dijbevetel	-,012	,005	-,817	-2,636	,015
2	(Constant)	31378,944	1676,477		18,717	,000
	Szumma_dijbevetel	-,011	,002	-,707	-4,688	,000

a. Dependent Variable: Osszes_foglalkoztatott_szama

Forrás: MABISZ adatok 1996-2019

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretném köszönetemet írásba foglalni mindazoknak, akik nélkül jelen értekezés nem készülhetett volna el.

Elsősorban köszönettel tartozom témavezetőmnek, dr. Pataki Lászlónak, aki főiskolai, egyetemi tanulmányaim során szakdolgozatom, diplomadolgozatom, valamint több közösen és egyénileg írt publikáció, és jelen értekezés elkészítésében is segítséget nyújtott, támogatott. A több mint húsz éve tartó együttműködésünk során többször átlendített holtponatokon, mikor a munkám vagy családi életem során néha úgy éreztem, a tudományos munkát a napi problémák maguk alá gyűrik. Nélküle az értekezés nem készülhetett volna el.

Hogy már a doktori értekezés e sorait írom, hálámat fejezem ki valamennyi tanáromnak a főiskolán, egyetemen, a doktori iskolában. továbbá mindenkinek, aki bármilyen formában hozzájárult ahhoz, hogy jelen értekezés létrejöhessen.

Nagy köszönet jár családomnak, feleségemnek és négy gyermekemnek, akik folyamatosan bíztattak támogattak tudományos munkám során, és akik nem nehezteltek azért, mert kevesebb időt tudtam velük tölteni.

Köszönöm továbbá munkahelyeimnek, hogy a megfelelő látásmód elsajátításának és a sok éves tapasztalat megszerzésének biztosításával támogatták tudományos tevékenységemet.

NYILATKOZAT

Alulírott **Eke Zsolt** jelen nyilatkozat aláírásával kijelentem, hogy

A HAZAI BIZTOSÍTÁSI PIAC ALAKULÁSA ÉS KILÁTÁSAI A BIZTOSÍTÁSI PENETRÁCIÓ ÉS KONCENTRÁCIÓ TÜKRÉBEN című

PhD értekezésem

önálló munkám, az értekezés készítése során betartottam *a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. tv.* szabályait, valamint a Széchenyi István Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola által előírt, a doktori értekezés készítésére vonatkozó szabályokat, különösen a hivatkozások és idézések tekintetében.¹

Kijelentem továbbá, hogy az értekezés készítése során az önálló kutatómunka kitétel tekintetében a programvezetőt illetve a témavezetőt nem tévesztettem meg.

Jelen nyilatkozat aláírásával tudomásul veszem, hogy amennyiben bizonyítható, hogy az értekezést nem magam készítettem, vagy az értekezéssel kapcsolatban szerzői jogsértés ténye merül fel, a Soproni Egyetem megtagadja az értekezés befogadását.

Az értekezés befogadásának megtagadása nem érinti a szerzői jogsértés miatti egyéb (polgári jogi, szabálysértési jogi, büntetőjogi) jogkövetkezményeket.

Sopron,

.....

doktorjelölt

¹ **1999. ÉVI LXXVI. TV. 34. § (1)** A MŰ RÉSZLETÉT – AZ ÁTVEVŐ MŰ JELLEGE ÉS CÉLJA ÁLTAL INDOKOLT TERJEDELEMBEN ÉS AZ EREDETIHEZ HÍVEN – A FORRÁS, VALAMINT AZ OTT MEGJELÖLT SZERZŐ MEGNEVEZÉSÉVEL BÁRKI IDÉZHETI.

36. § (1) nyilvánosan tartott előadások és más hasonló művek részletei, valamint politikai beszédek tájékoztatás céljára – a cél által indokolt terjedelemben – szabadon felhasználhatók. Ilyen felhasználás esetén a forrást – a szerző nevével együtt – fel kell tüntetni, hacsak ez lehetetlennek nem bizonyul.